കെ. എം. പണിക്കർ.

ആത്മകഥ

ആത്മകഥ

ATHMAKATHA

PART IV

VOL. II

(Auto-biography)

BY

K. M. PANIKKAR

First Impression– February, 1964

One Thousand Copies

PUBLISHERS:

THE MANGALODAYAM (PRIVATE) LTD.,

TRICHUR.

PRICE: Rs. 3-00

Printed at the Mangalodayam Press, Trichur.

ആ ത്മ ക ഥ

കെ. എം. പണിക്കർ

പ്രസാധകന്മാർ:
മംഗളോദയം (പ്രൈവററ്) ലിമിററഡ്,
തൃശ്ശിവപേരൂർ.

1964/1139

ഒന്നാംപതിപ്പ്:
1964 ഫെബ്രുവരി
കോപ്പി 1000

തൃശ്ശിവപേരൂർ
മംഗളോദയം പ്രസ്സിൽ
അച്ചടിച്ചത്.

വില:
ഒന്നുറുപ്പിക

മുഖവുര

എന്റെ ആത്മകഥയുടെ ആദ്യഭാഗങ്ങൾ 1954-ൽ ആണു് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതു്. മൂന്നു പതിപ്പു് അച്ചടിച്ചുകഴിഞ്ഞതിൽനിന്നു കേരളീയർക്കു് ആ പുസ്തകത്തിൽ എന്തോ സ്വല്പം പ്രീതി തോന്നി എന്നു വിചാരിക്കാം. ഇതാ, ഈ അവസാനഭാഗവും.

മുൻഭാഗങ്ങളിൽനിന്നു് അല്പം വ്യത്യാസപ്പെട്ടതാണു് ഇതിലെ കാര്യങ്ങൾ.

ഇതിൽ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന പത്തു വർഷകാലത്തിൽ എട്ടു വർഷവും ഞാൻ വിദേശങ്ങളിലായിരുന്നു താമസം. ജീവിതം വിദേശീയരുടെ ഇടയിൽ കഴിച്ചുകൂടി എന്നുമാത്രമല്ല, എന്റെ പ്രവൃത്തികൾ മിക്കവാറും അവരെ സംബന്ധിച്ചുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ഈ ആത്മകഥയുടെ മുൻഭാഗങ്ങളിലുള്ള രസമല്ല ഇതിലുള്ളതു്. എന്നാലും കോമിൻടാങ്ങിന്റെ അസ്തമനം, ചൈനീസ്‌വിപ്ലവത്തിന്റെ വിജയം, കൊറിയൻയുദ്ധം, ഈജിപ്റ്റിലെ വിപ്ലവം, ഡിഗോളിന്റെ പുനർജ്ജന്മം എന്നീ ലോകപ്രധാനമായ സംഗതികളെ സ്പർശിക്കുന്ന ഒരു കഥ എങ്ങനെ രസകരമല്ലെന്നു പറയാം? ഇൻഡ്യയിലെ സംഭവങ്ങളെപ്പററിയാണെങ്കിൽ പ്രവിശ്യാപുനസ്സംഘടനവും അതിന്റെ ഒരു വശമായ കേരളപ്പിറവിയും പ്രധാനകാര്യങ്ങളാണല്ലോ. ആ കാര്യങ്ങളിൽ കേരളീയർക്കു വിശേഷിച്ചും താല്പര്യമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നാണു് എന്റെ വിശ്വാസം.

1959 ഏപ്രിൽമാസത്തിൽ സുഖക്കേടായി ഞാൻ പാരീസ്സിൽനിന്നു പോരുന്നതോടുകൂടി ഈ ആത്മകഥ

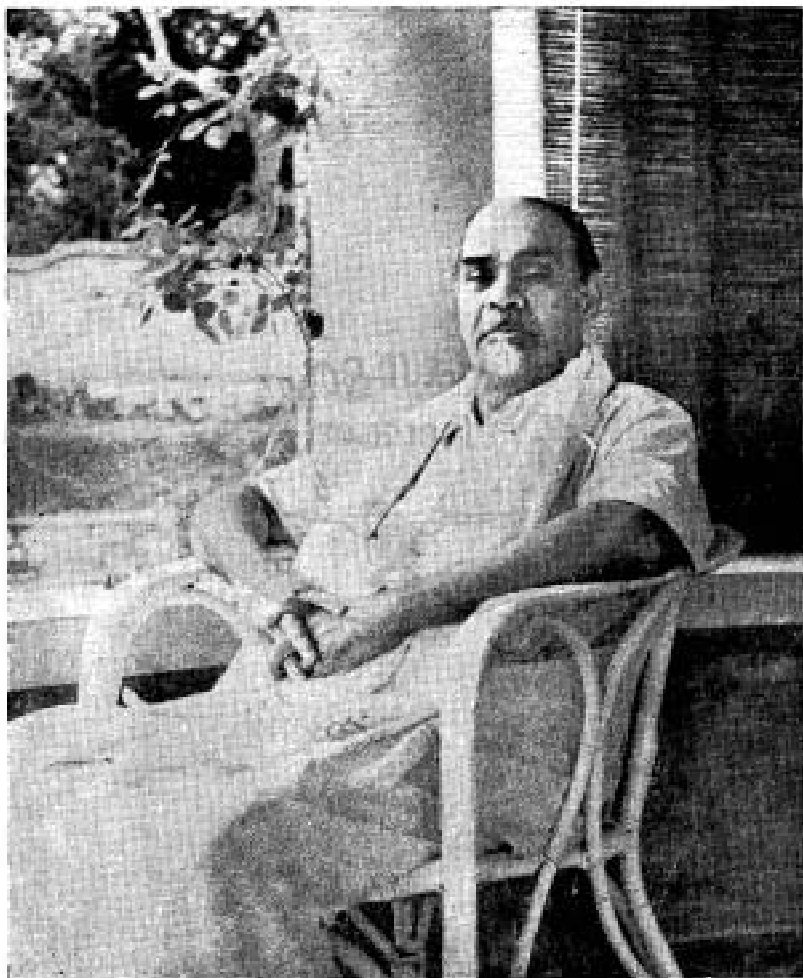
അവസാനിക്കുന്നു. ഇനിയുള്ള കാലം ജീവിതസായന്തനമെന്നേ ഞാൻ ഗണിച്ചിട്ടുള്ളു. ആ വിശ്രമവേളയും പോലെ ലോകോപകാരത്തിനായി ഗണിച്ച്, കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്നാണ് ആഗ്രഹം. കുറെക്കാലം മുൻപ്, വാർദ്ധക്യമായാൽ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത് എന്ന വിചാരം എന്റെ മനസ്സിലുദിച്ചപ്പോൾ, അതേപ്പറ്റി ഞാൻ ഒരു ഗീതകമെഴുതി. അത് എന്റെ ആന്തരമായ വാഞ്ഛകളുടെ പ്രതിഫലനമായിരുന്നു. അതു താഴെ ചേർക്കുന്നു:

ജീവിതസായാഹ്നം

പുൽത്തകിടിയിലെന്റെ പേർക്കൊരു വിരിച്ചു ഞാൻ
സ്വസ്ഥനായ് സായാഹ്നവിശ്രാന്തിയിലമരായി.
ചിത്രമെഴുതുന്നില്ലത്തിൽ നിശ്ചലമായി.
ദൂരെ പാഴ്നാടൻചെടിയെന്നതെല്ലാം നിറ്റ്.
കല്ലുവല്ലികൾ പൂത്തിരിക്കുന്നുചുവപ്പായി.
നല്പുറത്തുസായാഹ്നത്തിൽ കുട്ടികൾ ക്രീഡിക്കയാം.
അംഗങ്ങളെ പൊന്നണച്ചാകാശിതലിതനാദോ
സംഗീതം മധുരമായ് പക്ഷികൾ പൊഴിക്കയാം.
നില്ലാതെ നടക്കട്ടെ ലൗകികവ്യവഹാരം;
തുഷ്ടനായി കാണിക്കട്ടെ ഞാൻ കൽപ്പിക്കുന്നതാൽ.
ജീവിതവിശ്രാന്തിയിലുള്ളതാണെനിക്കിന്ന
കേവലമല്ലാവിശ്രമത്തിന്നു വേണ്ടു.
ഇപ്പുല്ലിലിവിടെന്റെ കാലുകൾ നീട്ടി ഞാ-
നല്പമൊന്നവശനായ് വിശ്രമംപൂണ്ടിടട്ടെ!

ഏഴപതിൽ കാലെടുത്തുവെയ്ക്കുന്ന എന്റെ കാമനകളെ ഇതിൽ ഞാൻ പൂർണ്ണമായി പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.

കെ. എം. പണിക്കർ

ശ്രീ. കെ. എം. പണിക്കർ.

ആത്മകഥ

നാലാം ഭാഗം

ഒന്നാമദ്ധ്യായം

ചൈനായിലെ ഇൻഡ്യൻസ്ഥാനപതിയായി നിയമിതനായപ്പോൾ ബിക്കാനേർപ്രധാനമന്ത്രിപദത്തിൽനിന്ന രാജിവെക്കുന്ന ഘട്ടംവരെയാണല്ലോ മുമ്പേ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ എൻെറ ആത്മകഥയിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളത്. പിന്നീട്ടുള്ള ജീവിതഭാഗം പുതിയ ഒരദ്ധ്യായമെന്നുതന്നെ പറയാം. പരിതസ്ഥിതികളെല്ലാംതന്നെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടതാണ്. മിക്കവാറും ഇൻഡ്യയിൽനിന്ന പുറത്തായിരുന്നു താമസം. കൂട്ടുകെട്ടും സഹവാസവുമെല്ലാംതന്നെ വിദേശികളോടായിരുന്നു. ഇൻഡ്യയിലെ രാജ്യകാര്യങ്ങളുമായി ചെറുപ്പംമുതൽ നേരിട്ട പരിചയിച്ചുപോന്ന എനിക്ക് ഇതാദ്യം അസുഖകരമായി തോന്നാതിരുന്നില്ലെങ്കിലും അന്താരാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽ യൂറോപ്പിൽ താമസിച്ചിരുന്ന കാലത്തും പിന്നീടും ഉത്സാഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതിനാൽ ഈ മാറ്റത്തിൽ വലുതായ വൈഷമ്യമൊന്നും ഞാൻ അനുഭവിച്ചില്ല. 'തെക്കുകിഴക്കനേഷ്യയുടെ ഭാവി' (The Future of South-East Asia) എന്നും 'ഇന്ത്യയും ഇന്ത്യൻമഹാസമുദ്രവും' (India and the Indian Ocean) എന്നും വിദേശനയത്തെ ബാധിക്കുന്ന രണ്ടു പുസ്തകങ്ങൾ ഇതിനു മുമ്പുതന്നെ ഞാൻ എഴുതിയിരുന്നത് എനിക്കീ വിഷയത്തിലുള്ള അഭിരുചിയെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നവയാണ്. ഈ പുസ്തകങ്ങളെ ശ്ലാഘിച്ച നെഹ്റു പലരോടും സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടുതാനും. ഇതെല്ലാമാണെങ്കിലും ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയുടെ മോസ്കോയിലേക്കുള്ള നിയമനം കഴി

ക്കു് ആദ്യത്തെ ഇന്ത്യൻ അംബാസഡറായി എന്നെ തിരഞ്ഞെടുക്കാൻ അദ്ദേഹത്തെ പ്രേരിപ്പിച്ചതെന്താണെന്നു് എനിക്കു സൂക്ഷ്മമായി ഇന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അംബാസഡർമാർ ആകാവുന്നവരുടെ പ്രധാനമായ യോഗ്യതകൾ ജോലിക്കു യോഗ്യതയുള്ളവരെന്നു് അദ്ദേഹത്തിനു സ്വയം തോന്നിയിട്ടുള്ളവരുടെ ഒരു ലിസ്റ്റ് കലേക്കൂട്ടി തയ്യാറാക്കിയിട്ടുണ്ടു് എന്നു ഞാനറിഞ്ഞിരുന്നു. അതിൽ എന്റെ പേരും ഉൾപ്പെടുത്തിയിരുന്നതായി സർ ഗിരിജാശങ്കർ ബാജ്പായിയാണു് ഞാനറിഞ്ഞതു്. ആ മഹാനിയമമായിരിക്കണം നാമനിർദ്ദേശം ചെയ്യുന്നതെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.

ബിക്കാനീറിൽനിന്നു 1948 ഏപ്രിൽ പതിമൂന്നാംതിയ്യതി ശനിയാഴ്ചയാണു് ഞാൻ പുറപ്പെട്ടതു്. അന്നുതന്നെ എന്നെ അംബാസഡറായി നിയമിച്ചുള്ള ഉത്തരവും പുറപ്പെട്ടു. പുതിയ ജോലിയുടെ സ്ഥിതിഗതികളും ഗവൺമെന്റിന്റെ ഈ കാര്യത്തിലുള്ള നയവും മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി ഒരു മൂന്നാഴ്ചയോളം ഡൽഹിയിൽ താമസിച്ചിട്ടു ഞാൻ കുടുംബസമേതം കൽക്കത്തയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. അന്നു ബംഗാൾഗവർണ്ണർ സി. രാജഗോപാലാചാരിയായിരുന്നു. ഒന്നിച്ചു രണ്ടു ദിവസം കൽക്കട്ടായിൽ താമസിച്ചിട്ടു പോകണമെന്നു് അദ്ദേഹം ക്ഷണിച്ചിരുന്നതനുസരിച്ചു ഞങ്ങൾ വഴിക്കവിടെ ഇറങ്ങി.

കൽക്കട്ടാരാജഭവനം നൂറു വർഷത്തിലധികംകാലം വൈസ്രോയികൾ താമസിച്ച ഒരു കൊട്ടാരമാണു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ മഹാപ്രാസാദങ്ങളുടെ മാതൃകയിൽ മാർക്വിസ്സ് വെല്ലസ്ലി പണിയിച്ച ആ കെട്ടിടം ബ്രിട്ടീഷ്സാമ്രാജ്യശക്തിയുടെ ഒരു പ്രതീകമായിരുന്നുവെന്നു പറയാം. രാജഗോപാലാചാരിയുടെ കൂടെ വിധവയായ ഒരു മകൾ മാത്രമേ ഈ വലിയ കൊട്ടാരത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്നുള്ളു. അനേകശതം ശിപായിമാരും ഭൃത്യരും കാവൽക്കാരുമെല്ലാമുണ്ടായിരുന്ന ഈ സ്ഥലത്തു്, ഖദർവസ്ത്രം ധരിച്ച ഒരു വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിധവയായ പുത്രിയും താമസിച്ചി

ന്നതിൽനിന്നറിയാം ഇൻഡ്യയിലുണ്ടായ പരിവർത്തനത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം.

രാജഭവനത്തിലെ ഊണ് സ്വീകരിക്കേണ്ടിയിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ പോരാ. സാമ്പാറും മറ്റു കൂട്ടുകറികളും പ്രധാനാംഗങ്ങളായ തമിഴ്ബ്രാഹ്മണരുടെ ഭക്ഷണമായിരുന്നു പണ്ടു വൈസ്രോയിമാരുടെ മേശപ്പുറത്തു വിളമ്പിയിരുന്നതു്. വലിയ വേഷ്ടിയും പട്ടും മുണ്ടും ധരിച്ചുപോന്നവരാണ് അതെല്ലാം ഒരുക്കി പട്ടാളക്കാരായ ഭൃത്യന്മാർ വിളമ്പിയിരുന്നതു്. പഴയ ചടങ്ങുകളൊന്നും മാറിയിട്ടില്ല. ഭക്ഷണംമാത്രം മറിച്ചായിരിക്കുന്നു. ഇതൊന്നു അല്പമെങ്കിലും ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടാക്കിയിരുന്നില്ല. കല്ക്കട്ട, ബോംബെ— ഈ രണ്ടു നഗരങ്ങളിൽ ഒന്നായി വിദഗ്ദ്ധരെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്ന സായ്പന്മാർ സ്വീകരിക്കാറുണ്ട്. അവരെ സ്വാതന്ത്ര്യംകൊണ്ടും നയംകൊണ്ടും സൽക്കരിക്കാനാണോ തിളങ്ങുന്നതിൽ ഏതു ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ല. എങ്ങനെയായാലും രാജഗോപാലാചാരി തന്റെ ലളിതജീവിതം തന്റേടത്തോടും തന്റെ സ്ഥാനത്തിനു ചേർന്ന ആഡംബരത്തോടും കൂടിയാണു് നടത്തിവന്നതെന്നു കാണേണ്ടിയിരുന്നു.

ഞങ്ങൾ രാത്രിഭക്ഷണത്തിന് കല്ക്കട്ടയിൽനിന്നു ഡോക്ടർ റായിയിലുള്ള വിമാനം കയറിയതു്. എന്തൊക്കെ സംവിധാനത്തിലുള്ള വികാരങ്ങളോടുകൂടിയാണ് ആ സമരിക്കൻവിമാനത്തിൽ കാലുവെച്ചതെന്നു ഇവിടെ വിസ്തരിക്കാൻ എളുപ്പമല്ല. വളരെ ശതവർഷങ്ങളോളം പരാധീനതയിൽ കഴിഞ്ഞുവന്ന ഭാരതം സ്വാതന്ത്ര്യമായശേഷം അതിന്റെ സ്ഥാനപതിയായി പോകുന്നതു് അഭിമാനകരമായ ഒരു കാര്യമാണല്ലോ. ലണ്ടൻ, മോസ്കോ, വാഷിംഗ്ടൺ, പാരീസ് ഈ സ്ഥാനങ്ങളിലെ എംബസികൾക്ക് ആ രാജ്യങ്ങളുടെ ശക്തിയും സ്ഥിതിയുമനുസരിച്ചു പ്രാധാന്യം കൂടുമായിരുന്നെങ്കിലും ചൈനയും ഇൻഡ്യയുമായുള്ള പുരാതനബന്ധത്തെയും ചീനസംസ്കാരത്തിന്റെ പാരമ്പര്യത്തെയും മറ്റു

കാര്യങ്ങളെല്ലാം പരിഗണിക്കുമ്പോൾ നാങ്കിങ്ങിലേയ്ക്കുള്ള നിയമനവും ഒട്ടും താഴെയായിട്ടു ഗണിക്കാവുന്നതല്ല. എന്നുമാത്രമല്ല, ഭാവിയെപ്പററി ചിന്തിക്കുമ്പോൾ ചൈനയുമായുള്ള ബന്ധത്തിൽ നിന്നുണ്ടാകാവുന്ന ഫലങ്ങൾക്കു പ്രാധാന്യം കൂടുമെന്നും ഊഹിക്കാം. ഇങ്ങനെ ചരിത്രപരമായി പ്രത്യേകഗണനാ അർഹിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാനത്തേയ്ക്കു നിയമിതനായതിലുള്ള അഭിമാനത്തോടൊപ്പം ഞാനിടപെടുന്ന സംഗതികളുടെ ഗൗരവവും ചൈനയിൽ അക്കാലത്തുതന്നെ നടന്നുവന്നിരുന്ന മഹാവിപ്ലവത്തിന്റെ സ്വരൂപവും അതു് എങ്ങനെ ഭാരതത്തെ ബാധിക്കുമെന്നുള്ള ചിന്തയും എന്നെ വ്യാകുലപ്പെടുത്താതിരുന്നില്ല. എന്തായാലും ലോകത്തിലെ എററവും ജനപുഷ്ടമായ രണ്ടു രാജ്യങ്ങൾതമ്മിലും ലോകത്തിൽ എററവും പുരാതനമായ രണ്ടു സംസ്കാരങ്ങൾതമ്മിലും ബന്ധം വളർത്താൻ എനിക്കവസരം ലഭിച്ചതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കയാണു്. പിറേറദിവസം രാവിലെ പതിനൊന്നുമണിയോടുകൂടി ഷാങ്ഹായിലെത്തി. ചൈനീസ് ഗവണ്മെന്റിന്റെ ആൾക്കാർക്കു പുറമേ, അവിടെ നമ്മുടെ പ്രാതിനിധ്യം വഹിച്ചിരുന്ന കോൺസൽ ജനറാളിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ വലിയൊരു സംഘം ഇന്ത്യക്കാരും ഞങ്ങളെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനു വിമാനത്താവളത്തിൽ വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവരുടെ സ്നേഹപൂർവ്വമായ ഉപചാരങ്ങൾക്കുശേഷം ഞങ്ങൾക്കു താമസിക്കാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്തിരുന്ന കാത്തേ ഹോട്ടലിലേയ്ക്കു പോയി. ആ ഹോട്ടലിൽ ഒരു കാര്യമാണു് അതിവിശേഷമായി തോന്നിയതു്: വിദേശീയരല്ലാതെ ചൈനാക്കാരാരുമവിടെ താമസിച്ചിരുന്നില്ല. ചൈനയിലാണു് ആ ഹോട്ടൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെങ്കിലും അതൊരു യൂറോപ്യൻസ്ഥാപനമായിരുന്നു എന്നു പറയാം.

ഷാങ്ഹായുടെ കഥയും ഏതാണ്ടിതുപോലെയായിരുന്നു. ഞാൻ ചെല്ലുന്നതിനു് ഒരു രണ്ടു വർഷം മുൻപുവരെ ചൈനാ ഗവണ്മെന്റുമായി ഷാങ്ഹായ്ക്കു വലുതായ ബന്ധമൊന്നുമുണ്ടായി

ന്നില്ല. ചൈനയിലെ ഏററവും പ്രധാനമായ തുറമുഖവും വാണിജ്യകേന്ദ്രവുമായിരുന്നെങ്കിലും അതിൻെറ അഭിവൃദ്ധി ഇടങ്ങിയിട്ട് നൂറുവർഷം മാത്രമേ ആയിട്ടുള്ളു. ആക്കാലമെല്ലാംതന്നെ (രണ്ടാമത്തെ മഹായുദ്ധം തീരുന്നതുവരെ) അതു യൂറോപ്യന്മാരുടെ അധികാരത്തിലായിരുന്നുതാനും. രാജ്യാധികാരംതന്നെ യൂറോപ്യൻഗവർണർമാരുടെ കീഴിലായിരുന്നു. അവരിൽനിന്നു ജപ്പാൻ പിടിച്ചടക്കയും ജപ്പാൻകാർ തോററപ്പോൾ അതു ചൈനയ്ക്കു വീണ്ടുകിട്ടുകയുമാണുണ്ടായതു്. 1948-ൽ ചീനഗവൺമെൻറിൻെറ അധീനത്തിൽത്തന്നെയാണെങ്കിലും ഒരു യൂറോപ്യൻപട്ടണമെന്നുതന്നെയാണ് ഷാങ്ഹായ് അഭിമാനിച്ചിരുന്നതു്. വലിയ കച്ചവടങ്ങളും കമ്പനികളുമെല്ലാം അപ്പോഴും യൂറോപ്യരുടെ കൈവശമായിരുന്നു. അക്കാലത്തു കുറയാത്ത ഒരു ലക്ഷം യൂറോപ്യർ അവിടെ സ്ഥിരവാസമായുണ്ടായിരുന്നുതാനും. നഗരത്തിലുള്ള "ബണ്ട്" മാത്രം കണ്ടാൽ മതി, ഷാങ്ഹായ് യൂറോപ്പിലെ വലിയൊരു നഗരമാണെന്നുതന്നെ വിചാരിക്കും; സ്വല്പം അകത്തേക്കു കയറിയാൽ സാക്ഷാൽ ചൈനയാവും.

ഷാങ്ഹായ്പോലെ ആൾത്തിരക്കുള്ള ഒരു നഗരം ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. ലണ്ടൻ, ന്യൂയോർക്ക് മുതലായ മഹാനഗരങ്ങൾ കണ്ടിട്ടുള്ളവർക്കും ഇതു് ആശ്ചര്യകരമായി തോന്നും. ഒരു നദീപ്രവാഹമെന്നപോലെ അപ്രതിരോധ്യമായും അവസാനമില്ലാതെയുമാണ് വാഹനങ്ങൾ റോഡുകളിൽ പോയ്ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. സന്ധ്യയായാൽ ഷാങ്ഹായിലെ തെരുവുകൾ പല നിറത്തിലുള്ള നിയോൺവൈദ്യുതദീപങ്ങൾകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നു. ന്യൂയോർക്കിലെ ബ്രാഡ്വേ ഒഴിച്ചാൽ ഇതു വളരെ വിചിത്രദീപങ്ങൾകൊണ്ടലംകൃതമായ സ്ഥലം വേറെയില്ലെന്നു പറയാം. ഷാപ്പുകളുടെ മുൻപിൽ, അവയിലുള്ള സാമാനങ്ങളുടെ ഗുണങ്ങളെ പല നിറത്തിൽ വൈദ്യുതദീപങ്ങൾകൊണ്ടെഴുതിയ പരസ്യങ്ങളാണ് ഉദ്ഘോഷണം ചെയ്യുന്നതു്.

അക്കാലത്തു ലണ്ടൻ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽപോലും സാധനങ്ങൾക്കു ക്ഷാമമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും ഷാങ്ഹായിലെ ഷാപ്പുകളിൽ എല്ലാവിധസാമാനങ്ങളും നിറഞ്ഞു കിടന്നിരുന്നു. ഒന്നിനും ഒരു കുറവു കണ്ടില്ല. മററു സ്ഥലങ്ങളിലെ സാധനക്ഷാമം വിചാരിച്ചു് ഇപ്രകാരം അസാധാരണമായ ഒരു സുലഭത കണ്ടു ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുപോയി. ചൈനയിൽ പട്ടുവസ്ത്രങ്ങൾ ധാരാളം കിട്ടുമെന്നു് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. എന്നാൽ മററു തുണിത്തരങ്ങളും ഭക്ഷണസാധനങ്ങളും. വിലകൊടുത്താൽ വേണ്ടിടത്തോളം ഒരു തടസ്സവും കൂടാതെ കിട്ടുമെന്നു് ഇംഗ്ലണ്ടിലെ റേഷൻകാർഡുകളും ഇൻഡ്യയിലെ ഇറക്കുമതിനിയന്ത്രണങ്ങളും പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള എനിക്കു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പണമുള്ളവർക്കു ഷാങ്ഹായിൽ യാതൊന്നിനും ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ പണത്തിന്റെ കാര്യമാണു് വിചിത്രമായിട്ടുള്ളതു്.

നാണയപ്പെരുപ്പത്തിന്റെ ദോഷങ്ങളും ചൈനയിലെന്ന ഇതുപോലെ മറെറാരിടത്തു് ഒരു കാലത്തുമുണ്ടായിട്ടില്ല. ഞാൻ ഒരു രണ്ടു മണിക്കൂറിനകം അഞ്ചുകോടി ചൈനീസ്ഡോളർ ചെലവാക്കിയതു് എനിക്കുതന്നെ വിശ്വസിക്കാൻ വയ്യാത്ത ഒരു സംഗതിയാണു്. ഈ അഞ്ചുകോടി ചൈനീസ്ഡോളറിനു വില കഷ്ടിച്ചു നാനൂറോളം രൂപയായിരുന്നു. ഒരു പ്രതിദിനപത്രത്തിനു 35000 ഡോളർ വില! നോട്ടുകൾ നിറച്ച ചാക്കും കൊണ്ടു ചൈനാക്കാർ സാമാനങ്ങൾ വാങ്ങാനിറങ്ങുന്ന കാഴ്ച കാണേണ്ടതുതന്നെയാണു്. പട്ടണങ്ങളിൽ സാമാനങ്ങളുടെ വില അമേരിക്കൻനാണയമനുസരിച്ചാകയാൽ ദിവസംതോറും മാറുന്ന നാണയനിരക്കനുസരിച്ചു സാമാനങ്ങളുടെ വിലയും ഉയർന്നുകൊണ്ടും താഴ്ന്നുകൊണ്ടുമിരിക്കും. ഇങ്ങനെ ഒരനുഭവം എനിക്കുണ്ടായി: ഒന്നാംതരം ജ്യോർജിയററുതുണിക്കു അവിടത്തെ വില വാരയ്ക്കു് ആറു ലക്ഷം രൂപയായിരുന്നു. ഞാനാവശ്യപ്പെട്ട

അനുസരിച്ചു് ഒരു കത്തു് എത്തിക്കുവാനായി കൂലിക്കാരൻ ഹോട്ടലിലേയ്ക്കു വരുന്നു. അപ്പോൾ വിലയെഴുതിയിരുന്നതു് 680,000 പൗണ്ടാണു്. ഞാനന്വേഷിച്ചപ്പോൾ ആ കണക്കനുസരിച്ചു് അമേരിക്കൻനാണയത്തിന്റെ വില കൂടി എന്നു മനസ്സിലായി. ഹോട്ടലു് അമേരിക്കൻഡാളർ എന്നതു് ഈ ചൈനീസ്നാണയത്തിന്റെ വില ചിലപ്പോൾ കൂടിയിരിക്കുന്നതു്. വില്ക്കുന്ന സമയത്തു് ഒരു അമേരിക്കൻഡാളറിനു് എത്ര ചൈനീസ്നാണയമാണോ നിരക്കു്, അതു വിലയായി അവർ ഗണിച്ചു വാങ്ങിക്കൊള്ളും.

പുറനാട്ടുനാണ്യങ്ങൾകൊണ്ടു കച്ചവടം ചെയ്യുന്നവർക്കു് ഇതുകൊണ്ടു വലിയ പ്രയാസമില്ലെങ്കിലും, ചൈനക്കാർക്കു് ഈ വിലവ്യത്യാസംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ബുദ്ധിമുട്ടു പറഞ്ഞറിയിക്കത്തക്കതല്ല. കൂലിക്കു കിട്ടുന്ന പണത്തിനു പിറ്റേന്നു വിലയില്ലാതെ വന്നാൽ സാധാരണക്കാർ പാപ്പരാകാതെ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. പട്ടണത്തിലുള്ളവർക്കു ചൈനീസ്ഡാളർ കയ്യിൽ വന്നാലുടൻ അമേരിക്കൻനാണയമായി മാറ്റുവാൻ സാധിക്കും. നാട്ടിൻപുറത്തു താമസിക്കുന്നവർക്കു് ഒരു നിവൃത്തിയുമില്ല. പക്ഷേ അവരുടെ വിളവുകളും ദ്രവ്യസാധനങ്ങളും ആവശ്യങ്ങൾക്കായി വെച്ചു മാറുവാൻ സാധിക്കും. അങ്ങനെ ഒരു തരത്തിൽ അവർ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നു.

ഷാങ്ഹായ് വലിയൊരു നഗരമാണെങ്കിലും, അവിടെ വാണിജ്യസൗകര്യങ്ങൾ മറ്റു പട്ടണങ്ങളെക്കാളുണ്ടെന്നു പറയാമെങ്കിലും, അതു് ഒരു ചൈനീസ്പട്ടണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയില്ല. അതിന്റെ ചരിത്രവും വളർച്ചയും വിചാരിച്ചാൽ അതിൽ ആശ്ചര്യത്തിനും വകയില്ല. ആ നഗരത്തിനുള്ള പ്രത്യേകത യൂറോപ്യൻസംസർഗ്ഗംകൊണ്ടാണെന്നു് ആദ്യത്തെ നോക്കിൽത്തന്നെ മനസ്സിലാകും. ചൈനാരാജ്യത്തിലാണു് സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതെന്നും അവിടെ പാർക്കുന്ന ജനങ്ങൾ ചൈനക്കാരാ

ണെന്നും പറയാം; അല്ലാതെ ശില്പരീതികൊണ്ടോ പ്രധാന സ്ഥലങ്ങളിലെ ജീവിതരീതികൊണ്ടോ അതു മാർസെയിൽസ്, ന്യൂയാർക്ക്, ലണ്ടൻ മുതലായ വലിയ തുറമുഖങ്ങളിൽനിന്നു വ്യത്യാസപ്പെട്ടതല്ലായിരുന്നു.

രണ്ടാം കറുപ്പുയുദ്ധത്തിനു മുമ്പ്, ഷാങ്ഹായ്പട്ടണം യൂറോപ്യർക്കധീനമായിരുന്നപ്പോൾ, അവിടത്തെ പോലീസുകാർ മിക്കവാറും സിഖുകാരായിരുന്നു. യൂറോപ്യരുടെ അധികാരം പോയതോടുകൂടി അവരിൽ പലരും കാവൽജോലി സ്വീകരിച്ചു് അവിടെ താമസിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവരെ കൂടാതെ കച്ചവടത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടവരായി ഒരു പത്തിരുപതു് ഇൻഡ്യൻകുടുംബങ്ങളും ഗവൺമെൻറുവകയായി ഒരു കാൺസൽ ജനറലുമാണു് അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നതു്. കാൺസൽ ജനറൽ പാലക്കാട്ടുകാരനായ കൃഷ്ണമൂർത്തി എന്നൊരു ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ജോലി ഇൻഡ്യക്കാരുടെ സങ്കടങ്ങളെ അന്വേഷിക്കുക, അവരുടെ താല്പര്യങ്ങളെ സംരക്ഷിക്കുക, ഇൻഡ്യയുടെ വാണിജ്യം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള വഴികൾ കണ്ടുപിടിക്കുക മുതലായവയാണു്. പല വിധത്തിലുള്ള നിയന്ത്രണങ്ങൾകൊണ്ടു് ഇൻഡ്യയും ചൈനയുമായി അന്നു പറയത്തക്ക കച്ചവടമൊന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും, ക്രമേണ അതു വളർത്തിക്കൊണ്ടുവരണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിയാണു് അവിടെ ഒരു കാൺസൽ ജനറലിനെ നിയമിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

മെയ് 15-ാം തിയതി രാത്രി 11 മണിക്കു ഞങ്ങൾ ഷാങ്ഹായ് വിട്ടു. ഷാങ്ഹായിൽനിന്നു നാൻകിങ്ങിലേയ്ക്കുള്ള തീവണ്ടി അമേരിക്കൻരീതിയിൽ സകലസൗകര്യങ്ങളുമുള്ള ഒന്നാണു്. കമ്യൂണിസ്റ്റുപാളികൾകൊണ്ടു ചുരുക്കം ചില തീവണ്ടികൾമാത്രമേ രക്ഷയായി അകമ്പടി കാവലുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. സാമ്രാജ്യത്തിൻെറ ഏറ്റവും പ്രധാനതുറമുഖത്തുനിന്നു രാജധാനിയിലേയ്ക്കു് ഈ വണ്ടി പോകുന്നതുതന്നെ സജ്ജീകൃതായുധരായ സൈനികരുടെ

അകമ്പടിയോടുകൂടിയാണു്. നേരം വെളുത്തതോടുകൂടി മുറിയുടെ പടുതാ മാററി ഞങ്ങൾ യാത്ര ചെയ്യുന്ന ദേശത്തിന്റെ പ്രകൃതി കാണുവാനായി പുറത്തേക്കു നോക്കി. അപ്പോൾ കണ്ട കാഴ്ച എന്നെ എത്രമാത്രം ആനന്ദിപ്പിച്ചു എന്നു പറയാൻ പ്രയാസമാണു്. നെൽകൃഷികൊണ്ടു നിറഞ്ഞ പാടങ്ങളുടെ നടുവിലൂടെയായിരുന്നു റെയിൽപാത. പറിച്ചുനട്ടു കഴിഞ്ഞു് ഒരു പത്തു ദിവസം തികയാത്ത ഈ പാടങ്ങളിൽ കൃഷിവലന്മാർ പണിയെടുത്തു തുടങ്ങിയിരുന്നു. അടുത്തടുത്തുണ്ടായിരുന്ന ഗ്രാമങ്ങളിൽനിന്നു സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ കൂട്ടം കൂട്ടമായി ജോലിക്കു പോകുന്നതും സന്തോഷപ്രദമായ ഒരു കാഴ്ചയാണു്. ചൈനക്കാർ പ്രായേണ പ്രയത്നശീലന്മാരാണു്. പുരുഷന്മാരോടൊന്നിച്ചു പാടത്തു ജോലി ചെയ്യുന്നതിനു സ്ത്രീകളും മടിച്ചിരുന്നില്ല. അനേകായിരം വർഷമായി കൃഷിചെയ്തു ശീലിച്ചിട്ടുള്ള ഇവർക്കു്, നമ്മുടെ നാട്ടിലെ കൃഷിക്കാർക്കെന്നതുപോലെ, ഭൂമിയോടു പ്രത്യേകം സ്നേഹമുണ്ടു്. ഇൻഡ്യയുമായി ഇടതട്ടിച്ചു നോക്കുമ്പോൾ പ്രധാനമായി ഒരു വ്യത്യാസമാണു് ഞാൻ കണ്ടതു്. ഒരു പശുവിനെയാവട്ടെ, കാളയെയാവട്ടെ, ആ യാത്രയിൽ കണ്ടില്ല; അങ്ങുമിങ്ങും ചില പോത്തുകൾ നിന്നിരുന്നതു കൃഷിയുടെ ഉപയോഗത്തിനാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയതുമില്ല. അതുപോലെതന്നെ, വൃക്ഷങ്ങളും വളരെ അപൂർവ്വമായിട്ടേ ആ പ്രദേശത്തു കാണാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. മലയോടടുത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽ വനങ്ങളും വൃക്ഷങ്ങളും കാണുമായിരിക്കാം; പക്ഷെ നാൻകിങ്ങിനോടടുത്ത ഈ പ്രദേശത്തു വൃക്ഷങ്ങൾക്കിടമില്ലെന്നാണു് ചൈനക്കാർ തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളതെന്നു തോന്നും.

സുമാർ 7 മണിക്കു വണ്ടി നാൻകിങ്ങു് സ്റ്റേഷനിലെത്തി. അവിടെ എന്നെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനായി വിദേശകാര്യമന്ത്രിയുടെ പ്രതിനിധിയും ഇൻഡ്യനെംബസിയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മാത്രമല്ല വന്നിരുന്നതു്; ബ്രിട്ടീഷംബാസഡർ, കനേഡിയ

അംബാസഡർ, ആസ്ത്രേലിയൻ പ്രതിനിധി, ഇൻഡ്യയിൽ ചൈനാഗവൺമെൻ്റിൻ്റെ പ്രതിനിധിയായ ഡാക്ടർ ലോചിയാലൂൺ മുതലായ പ്രമാണികളും ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു.

എൻ്റെ മുൻഗാമി താമസിച്ചിരുന്ന എംബസിഭവനം പേപ്ലീൻവ്യൂ എന്ന പ്രധാനതെരുവിലാണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. ആ ഭവനത്തിൻ്റെ മുകളിൽ ധർമ്മചക്രാലംകൃതമായ ത്രിവർണ്ണപതാക ഉയർന്നുകളിക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ എൻ്റെ ഹൃദയം തുടിച്ചു. ഭാരതസ്വാതന്ത്ര്യത്തിൻ്റെ ലക്ഷ്യമായി ഒരു വിദേശരാജധാനിയിൽ പാറിക്കളിക്കുന്ന ഈ ത്രിവർണ്ണപതാകയുടെ മാനത്തെയും മഹത്വത്തെയും രക്ഷിക്കുന്ന ജോലി പ്രധാനമായി കരുതേണ്ട ഒന്നാണല്ലോ.

രണ്ടാമദ്ധ്യായം

ഞാൻ നാങ്കിങ്ങിലെത്തിയപ്പോൾ, ചൈനാചരിത്രത്തിൽ ഇദംപ്രഥമമായി വിളിച്ചുകൂട്ടിയ പാർല്യമെന്റിന്റെ സമ്മേളനം നടക്കുകയായിരുന്നു. നാഷണൽ അസംബ്ലി എന്നറിയപ്പെട്ട ഈ സഭയ്ക്കു്, രാജ്യത്തിന്റെ പ്രസിഡണ്ടിനെയും വൈസ് പ്രസിഡണ്ടിനെയും തിരഞ്ഞെടുക്കുക ജോലിമാത്രമാണു് വിധാനനിയമം (Constitution) നല്കിയിരുന്നതു്. അപ്രകാരം രാജ്യാധിപതി നിയമിതനായശേഷം, നിയമസഭ, ഭരണസഭ, ശാസനസഭ, പരീക്ഷാസഭ, ജൂഡിഷ്യൽസഭ എന്നിങ്ങനെ അഞ്ചംഗങ്ങൾ അടങ്ങിയ ഒരു വ്യവസ്ഥ നടപ്പിൽ വരുത്തുവാനാണു് ഗവൺമെന്റിൽനിന്നുദ്ദേശിച്ചിരുന്നതു്. പഞ്ചാംഗസ്വരൂപമായ ഈ രാജ്യവിധാനം മറ്റെങ്ങുമില്ലാത്ത ഒന്നാകകൊണ്ടു് അതിനെപ്പറ്റി സ്വല്പം ഇവിടെ പറയുന്നതു് അനുചിതമാകയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

'നിയമസഭ'യ്ക്കു നിയമങ്ങൾ നടപ്പിൽവരുത്തുന്ന ജോലിയല്ലാതെ മറ്റു പാർല്യമെന്റുകൾക്കു പതിവുള്ള ജോലി ഒന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഭരണസഭയെ നിയന്ത്രിക്കുക, ഗവൺമെന്റു നയത്തെ വിമർശനംചെയ്യുക ഇതൊന്നും അതിന്റെ ന്യായമായ പരിധിയിൽപ്പെട്ട ജോലികളല്ല. 'ഭരണസഭ' സ്വാതന്ത്ര്യവും നിയമസഭയോടുതന്നെ തുല്യമായ സ്ഥാനമുള്ള ഒരംഗമാണു്താനും. ഭരണസഭയുടെ അദ്ധ്യക്ഷനെ പ്രസിഡണ്ടു നിയമിച്ചു നിയമസഭയെ അറിയിക്കണമെന്നും, ആ നിയമനത്തെ നിയമസഭ അ

നിയമിക്കുന്നതാണെന്നേ വ്യവസ്ഥയുള്ളൂ. അങ്ങനെ നിയമിതനാകുന്ന ഭരണസഭാധ്യക്ഷൻ പ്രധാനമന്ത്രിയെന്ന നിലയിൽ മററു മന്ത്രികളെ തിരഞ്ഞെടുത്തു പ്രസിഡണ്ടിനെയും നിയമസഭയെയും അറിയിക്കുന്നു. 'സെൻസർസഭ'യ്ക്കു ഗവൺമെന്റിന്റെ മററംഗങ്ങളുടെ പരിശോധനയും മേൽനോട്ടവും ശിക്ഷയുമാണ് വിധിച്ചിട്ടുള്ളത്. പ്രസിഡണ്ടിനെത്തന്നെയും കുററപ്പെടുത്തുന്നതിനും വിചാരണചെയ്യുന്നതിനുമുള്ള അധികാരം ആ സഭയ്ക്കുണ്ട്. ഏതു കാര്യത്തെപ്പററിയും ആ സഭയ്ക്കു നേരിട്ടോ അവർ നിയമിക്കുന്ന കമ്മിഷണർമാർമുഖാന്തരമോ അന്വേഷണം ചെയ്തു വേണ്ട നടപടികൾ നടത്താവുന്നതാകുന്നു. 'പരീക്ഷാസഭ' ഇൻഡ്യയിലുള്ള പബ്ലിക് സർവ്വീസ് കമ്മിഷന്റെ ചുമതലകളാണ് വഹിക്കുന്നത്. കോടതികളുടെമേലുള്ള അധികാരം, ജഡ്ജികളെ നിയമിക്കുക മുതലായവ 'ജുഡിഷ്യൽസഭ'യിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

ഇങ്ങനെ പഞ്ചാംഗരൂപമായ ഈ രാജ്യവിധാനംവഴി, അതുവരെ സൈനികഭരണത്തിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്ന ചൈന പ്രജാധിപത്യത്തിലേയ്ക്കു കാലെടുത്തുവെയ്ക്കുവാനൊരുങ്ങുന്ന സമയത്താണ് അവിടെ ചെല്ലുവാൻ എനിക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടായത്. സൺയാട്സെനിന്റെ മരണശേഷം രാജ്യത്തിന്റെ സർവ്വാധികാരവും ജനറലിസ്സിമോ ചിയാങ് കായ്ഷെക്കിന്റെ കൈകളിലാണ് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നത്. കോമിൻടാങ്ങ്കക്ഷിയുടെ നായകനെന്ന നിലയിൽ, ഹിററ്ലർ മുസ്സോലിനി മുതലായവരുടെ മട്ടിൽ, ഏകശാസനനായി അദ്ദേഹം രാജ്യകാര്യങ്ങൾ നടത്തിക്കൊണ്ടുപോന്നു. പ്രജാധിപത്യത്തിനുവേണ്ടിയാണ് തങ്ങൾ ഒത്തൊരുമിച്ചു നാസികളോടു യുദ്ധംചെയ്യുന്നതെന്നു പ്രഖ്യാപനംചെയ്തിരുന്ന മഹാശക്തികളിൽ ഒന്നാണ് ചൈനയും എന്നഭിമാനിച്ചിരുന്ന സ്ഥിതിക്ക് ഈ സൈനികഭരണം മാററി ജനകീയഭരണത്തിന്റെ ചട്ടങ്ങളെങ്കിലും ഏർപ്പെടുത്തേണ്ട കാലമായിരിക്കു

ന്നു എന്നു വിചാരം നാട്ടിൽ പരന്നതുകൊണ്ടാണു് ഇങ്ങനെ ഒരു ഭരണകൂടം ഏർപ്പെടുത്തുന്നതിനുതന്നെ ച്യാങ്ങ് സമ്മതിച്ചതു്. അതിന്റെ ആദ്യപടമായിരുന്നു പ്രസിഡണ്ടിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കൽ. തനിക്കു പ്രസിഡണ്ടുസ്ഥാനം വേണ്ടെന്നും താൻ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽനിന്നു് ഒഴിഞ്ഞുനില്ക്കുവാനാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നുമെല്ലാം ഒരു വിളംബരം ച്യാങ്ങ് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും, സമയമായപ്പോൾ ജനപ്രതിനിധികളുടെ നിർബ്ബന്ധംകൊണ്ടു തിരഞ്ഞെടുപ്പിനു നിന്നുകൊള്ളാമെന്നു സമ്മതിക്കയാണുണ്ടായതു്. ഞാൻ നാങ്കിങ്ങിലെത്തി രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നടന്നതു് ആ തിരഞ്ഞെടുപ്പാണു്. ബഹുഭൂരിപക്ഷത്തോടെ ച്യാങ്ങ് തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

1948-ൽ ആകപ്പാടെ ചൈനയുടെ സ്ഥിതി സവിശേഷമായ ഒന്നായിരുന്നു. ജപ്പാൻയുദ്ധത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ (1946-ൽ) ചൈനയ്ക്കു ലോകത്തിലെ പഞ്ചമഹാശക്തികളിലൊന്നെന്ന സ്ഥാനം സർവ്വസമ്മതമായി ലഭിച്ചു. ജപ്പാനുമായി ആദ്യം നാലുവർഷം യാതൊരു സഹായമില്ലാതെയും പിന്നെ നാലുവർഷം അമേരിക്ക, ബ്രിട്ടൺ മുതലായവരോടു യോജിച്ചും ചെയ്ത മഹായുദ്ധം ചൈനയുടെയും ച്യാങ്ങിന്റെയും പ്രശസ്തിയെ എത്രമാത്രം ഉയർത്തിയിരുന്നു എന്നു് ഇപ്പോൾ ഊഹിക്കത്തന്നെ പ്രയാസമാണു്. ഏഷ്യയുടെ നായകത്വം ജപ്പാൻ ഒഴിഞ്ഞുകൊടുത്തതു ചൈനയ്ക്കു നിസ്സംശയം ലഭിക്കുമെന്നും അതു യൂറോപ്യൻ ശക്തികൾ സമ്മതിച്ചുകൊടുക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ലെന്നും ഒറ്റനോട്ടത്തിൽത്തന്നെ ആർക്കും തോന്നുമായിരുന്നു. അതു് അവിശ്വസനീയമായ സംഗതിയായിരുന്നില്ലതാനും. ജപ്പാനികൾ യുദ്ധത്തിൽ നിശ്ശേഷം പരാജിതരായി, സൈനികശക്തിയും ധനശക്തിയും നശിച്ചു്, ജേതാക്കളുടെ മർദ്ദനം സഹിച്ചു ദാസ്യത്തിൽ കിടക്കയായിരുന്നു. ആരറിഞ്ഞു, ഒരു പത്തു വർഷത്തിനകം പിന്നെയും ജപ്പാൻകാർക്കു മുമ്പത്തെക്കാളധികം ശക്തി

ഴുണ്ടാകുമല്ലോ"! ഇൻഡ്യരാജ്യം അസ്വാതന്ത്ര്യമായേ ഉള്ളൂ; അഥവാ, അതിനു സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചാൽത്തന്നെ, ചൈനായോടു ഏറ്റുനില്ക്കുന്നതിനുള്ള ശക്തിയുണ്ടാകുമെന്നു് ആർക്കു് അന്നാലോചിക്കാൻ കഴിയും? ഏഷ്യയിലെ മററു രാജ്യങ്ങൾ ജനസംഖ്യകൊണ്ടോ ധനശക്തികൊണ്ടോ ചൈനായോടു് ഒരുകാലത്തും കിടപിടിക്കത്തക്കവയായിരുന്നില്ലതാനും.

ആധുനികസംഗതികൾ വെച്ചുനോക്കിയാലും ചൈനായുടെ സ്ഥിതി എല്ലാംകൊണ്ടും ശ്രേഷ്ഠമായിട്ടാണു് അന്നു കാണപ്പെട്ടിരുന്നതു്. യൂറോപ്യന്മാർ, അമേരിക്കക്കാരും — പ്രത്യേകിച്ചു ഷാങ്ഹായിൽ — ഉണ്ടായിരുന്ന പ്രത്യേകാധികാരങ്ങളെല്ലാം ഉപേക്ഷിക്കാമെന്നേറ്റുകൂടി ചൈനാരാജ്യത്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യം, ഒരു വർഷത്തിനുശേഷം, പൂർണ്ണമായി പുനഃസ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. ജപ്പാനോടു യുദ്ധത്തിൽ നേടിയ വിജയത്തെക്കാൾ വലിയൊരു വിജയമായാണു് എല്ലാവരും കരുതിയതു്. കഴിഞ്ഞ അമ്പതു വർഷങ്ങൾ കാലത്തിനിടയിൽ കൈവിട്ടുപോയ ഫോർമോസ, മഞ്ചൂറിയ മുതലായ രാജ്യങ്ങൾ തിരികെ ലഭിച്ചപ്പോൾ ചൈനയുടെ ശക്തി ചക്രവർത്തികളുടെ കാലത്തുണ്ടായിരുന്നതിനെക്കാളേറെ വർദ്ധിച്ചു എന്നു പറയാം. കൂടാതെ, അമേരിക്കയുടെ ശിക്ഷണത്തിൽ യുദ്ധസജ്ജമാക്കിയ പത്തു ലക്ഷം സേനകളും വളരെ നല്ല ലക്ഷം പടയാളികളും പ്രബലമായ ഒരു വിമാനസൈന്യവും പടക്കപ്പലുകളും പുതിയ ഈ ശക്തിക്കു ലക്ഷ്യമെന്നപോലെ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു നവീനചൈനയുടെ സ്ഥാനത്തെ ആരുംതന്നെ അവഗണിക്കയില്ല എന്നു വന്നു.

യുദ്ധാനന്തരമുണ്ടായ നാശങ്ങൾ പോക്കി ചൈനായെ നവീകരിച്ചു ബലപ്പെടുത്തുന്നതിനു് എല്ലാ ചെലവും സഹായിച്ചു കൊള്ളാമെന്നു് അമേരിക്കക്കാരും ഏറ്റിരുന്നു. ഈ സ്ഥിതിക്കു ചൈനയുടെ ഭാവിയെപ്പറ്റി ആർക്കാണു് എന്തെങ്കിലും സന്ദേഹം തോന്നുവാൻ? ശരിതന്നെ, പൂർണ്ണമായ ചിലയിടങ്ങളിൽ കോ

ട്സേതുങ്ങിന്റെ കീഴിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ കുറെ സ്ഥലം കൈക്കലാക്കി അവിടെ ഭരണസംഭാരം ചെയ്തിരുന്നു. അവരുടെ സൈന്യത്തിൽ അന്നു രണ്ടു ലക്ഷം പടയാളികളെ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ശരിയായ ആയുധങ്ങളോ വിമാനങ്ങളോ മറ്റു രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നു സഹായമോ ഇല്ലാതിരുന്ന ഇവരിൽനിന്നു് അപായമൊന്നും വരാവുന്നതായി ആർക്കും തോന്നിയില്ല. രാജ്യത്തിന്റെ സമാധാനത്തെ ഭഞ്ജിക്കാനൊരുമ്പെടുന്നില്ലെന്ന ഒരു തസ്കരസംഘം എന്ന നിലമാത്രമാണ് ച്യാങ്ങ് അവർക്ക് അനുവദിച്ചിരുന്നതു്. അങ്ങുമിങ്ങുമവർ കേറി ആക്രമിക്കാറുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും വളരെ നാൾ തങ്ങളുടെ ആസ്ഥാനമായി വിചാരിച്ചിരുന്ന ദേശംകൂടി വിട്ടൊഴിച്ചുപോകേണ്ടിവന്ന സ്ഥിതിക്ക് അവരിൽനിന്നു ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ലെന്നു ച്യാങ്ങ്തന്നെ വീരവാദം പറഞ്ഞിരുന്നു. വേറൊരു സംഗതിയും ച്യാങ്ങിനെ അല്പം അസഹ്യപ്പെടുത്താതിരുന്നില്ല; നാണയപ്പെരുപ്പം സ്ഥിരതയില്ലാതായിത്തീർന്നതുകൊണ്ടു ചൈനയിൽ സാധുക്കളുടെ ജീവിതസന്ധാരണംതന്നെ വിഷമമായിത്തീർന്നു. ഒരമേരിക്കൻഡോളറിനു് അന്നു് (മൂന്നേകാൽരൂപാ) ഒരു ലക്ഷം ചൈനീസ്ഡോളർ എന്ന നില യുദ്ധം തീർന്ന രണ്ടു കൊല്ലത്തിന്നകം വന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഈ നാണയപ്പെരുപ്പവും അതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന വിലവർദ്ധനയും സമയത്തിനു തടയാതിരിക്കയാണെങ്കിൽ ചൈനയുടെ സാമ്പത്തികജീവിതം തീരെ നശിച്ചുപോകുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അമേരിക്കയുടെ പൂർണ്ണമായ സഹായമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് ഇതിന്റെ ആപത്തു സാരമായി ഗണിച്ചില്ല. എങ്ങനെയെങ്കിലും ച്യാങ്ങ് ഇതിനെല്ലാം നിവൃത്തിയുണ്ടാക്കിക്കൊള്ളുമെന്ന വിശ്വാസമാണു് അമേരിക്കയ്ക്കു കൂടിയും ഉണ്ടായിരുന്നതു്.

ച്യാങ്ങ് കായ്ഷേക്ക് ഒരു സ്വാതന്ത്ര്യപ്രേമിയാണെന്നു സമ്മതിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. പാശ്ചാത്യ വിദ്യാഭ്യാസമോ സം

സ്സാരമോ ഇല്ലാത്ത അദ്ദേഹം 23 വർഷം ചൈനയുടെ അനിഷേധ്യനായകനായി സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എന്നത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസാമാന്യഗുണങ്ങൾക്കു പ്രത്യക്ഷമായ ഒരു തെളിവാണല്ലോ. ചീനക്കാരുടെയിടയിൽ അദ്ദേഹത്തെ ദീർഘകായനെന്നു വർണ്ണിക്കുന്നു. മെലിഞ്ഞതെങ്കിലും വ്യായാമദാർഢ്യമായ ദേഹം, മീശയില്ലാത്ത മുഖം, എല്ലാവരെയും ചുഴിഞ്ഞുനോക്കുന്ന കണ്ണുകൾ, കഷണ്ടിത്തല — ഇങ്ങനെയാണ് ച്യൂഷിന്റെ രൂപം. ഒരു ജനസംഘത്തിൽ കാണുകയാണെങ്കിൽ, ഒരുവിധത്തിലുമുള്ള പ്രത്യേകതയോ വിശേഷമോ തോന്നിക്കുന്ന വ്യക്തിയാണ് അദ്ദേഹമെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരാൾ ചൈനാരാജ്യം ഒരു കാൽശതാബ്ദത്തോളം ഏകശാസനനായി ഭരിച്ചതെങ്ങനെയെന്നു ചോദ്യമുണ്ടാവാം.

നിഷ്കളങ്കമായ രാജ്യഭക്തി, ദൃഢപ്രതിജ്ഞത, എത്ര ദുർഘടങ്ങളുണ്ടായാലും പിൻമാറാത്ത ധൈര്യം, ഉത്സാഹശക്തി മുതലായി ഒരു നേതാവിന് ആവശ്യമുണ്ടാവേണ്ട ഗുണങ്ങൾ ച്യൂഷിനുണ്ടായിരുന്നു. കൈക്കൂലിപ്പിശാചുക്കളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരുന്ന ആ രാജ്യത്തു മിക്ക ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും പരസ്യമായി ഭണ്ഡാരം കൊള്ളയിട്ടിരുന്നപ്പോൾ, ച്യൂഷിന്റെ കാര്യത്തിൽ വിരോധികൾപോലും ഒരു ശങ്ക പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല. ച്യൂഷിനെ ചുററിക്കൂടിയവരും ച്യൂഷിന്റെ ഏററവുമടുത്ത ബന്ധുക്കളും ഈ കൊള്ളയിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്നു എന്നുള്ളതു തീർച്ചതന്നെ. പക്ഷേ ച്യൂഷിനെപ്പററി അങ്ങനെയൊരു ദുർവ്വാദമുണ്ടായിട്ടില്ല. അതുപോലെതന്നെ, താൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്ന കാര്യങ്ങളിൽ നിശ്ചലമായി നിന്നു പ്രവർത്തിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട്, മററുള്ളവർ എത്രതന്നെ മാറിയാലും, എങ്ങനെയെല്ലാം തകിടംമറിഞ്ഞാലും, അദ്ദേഹം സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്നിളകാതെ ഉറച്ചുതന്നെ നിന്നിരുന്നു. ഈ ഗുണങ്ങൾകൊണ്ട്, ജനങ്ങൾക്കും പട്ടാളത്തിനും പൊതുവേ അദ്ദേഹത്തിൽ വിശ്വാസമായിരുന്നു എന്നതിൽ തർക്കമില്ല.

രണ്ടു മുഖ്യങ്ങളാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയെ നശിപ്പിച്ചതു്. ഒന്നാമതായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധുക്കളും സേവന്മാരും ജനദ്രോഹികളും രാജ്യം മുടിഞ്ഞാലും തങ്ങൾക്കു കുബേരത്വം സമ്പാദിക്കണമെന്നുമാത്രം വിചാരമുള്ളവരുമാണു്. ആ കൂട്ടത്തിൽ പ്രധാനികൾ മാഡം ച്യാങ്ങ്കായ്ഷെക്കിന്റെ സഹോദരൻ ടി. വി. സൂങ്ങ്, സഹോദരീഭർത്താവായ എച്ച്. എച്ച്. കുങ്ങ് മുതലായവരുമായിരുന്നു. ചൈനാചരിത്രം കഴിഞ്ഞ കാൽ ശതാബ്ദത്തിൽ ഈ 'സൂങ്ങുവംശ'ത്തോടു് അടുത്തു ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ, അതിനെപ്പറ്റി അല്പം ഇവിടെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. സൺയാട്സെൻ വിപ്ലവത്തിനായി പരിശ്രമിച്ചു നടന്ന കാലത്തു ചാർളി സൂങ്ങ് എന്നു പേരായ ഒരു ചെറുകച്ചവടക്കാരൻ അദ്ദേഹത്തിനു പണം കൊടുത്തും മറ്റു വിധത്തിലും സഹായിച്ചിരുന്നു. ചാർളി സൂങ്ങിനു മൂന്നു പെൺകുട്ടികളും രണ്ടു പുത്രന്മാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. എത്രതോളം വിചിത്രതരത്തിലുള്ള ഭാവിയാണു് തന്റെ ഈ അഞ്ചു സന്താനങ്ങൾക്കും ദൈവം വിധിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു് അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ ചാർളി സൂങ്ങ് എന്തു വിചാരിക്കുമായിരുന്നോ, എന്തോ! പുത്രസന്താനങ്ങളുടെ കഥ നില്ക്കട്ടെ. സ്ത്രീസന്താനങ്ങളായി മൂന്നുള്ളവരിൽ മൂത്തവൾ ഐ-ലിൻ സൂങ്ങ് കൺഫ്യൂഷിയസ്സിന്റെ എഴുപത്താറാം പരമ്പരയിൽ പെട്ടയാളെന്നഭിമാനിക്കുന്ന എച്ച്. എച്ച്. കുങ്ങിനെയാണു് വിവാഹം ചെയ്തതു്. കൺഫ്യൂഷിയസ്സിന്റെ വംശജനെങ്കിലും രാജ്യഭണ്ഡാരം കവർന്നെടുക്കുന്നതിനും മറ്റു വിധത്തിൽ അപമര്യാദമായി പണം സമ്പാദിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹം ഒട്ടുംതന്നെ മടിച്ചിരുന്നില്ല. ചൈനയുടെ ധനകാര്യമന്ത്രിയെന്ന നിലയിലാണു് അദ്ദേഹം പ്രശസ്തി സമ്പാദിച്ചതു്. ആ സ്ഥാനം ധനസമ്പാദനത്തിനുതകുന്നതാണല്ലോ. ലോകത്തിലെ കോടീശ്വരപ്രമുഖന്മാരിൽ ഒരാളായ ഇദ്ദേഹം ചൈനയിൽ കാര്യങ്ങൾ കുഴപ്പമാകുമെന്നു കണ്ടതോടുകൂടി തന്റെ പണവുംകൊണ്ടു് അമേരിക്കയിലേയ്ക്കു നിർഗ്ഗമിക്കയാണു് ചെയ്തതു്.

രണ്ടാമത്തെ സഹോദരി രാഷ്ട്രപിതാവായ സൺയാറ്റ്സെനിനെത്തന്നെയാണ് വിവാഹം ചെയ്തത്. ഭർത്താവിന്റെ മരണശേഷം അവർ തന്റെ ബന്ധുക്കളുടെ ദുർനടപടികൾ കണ്ടു ശോകാകുലയായി രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ ഇടപെടാതെ താമസിക്കുകയായിരുന്നു. അവരുടെ സൽഗുണങ്ങളും മഹത്വവും ലോകപ്രസിദ്ധമാണ്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ തന്റെ ബന്ധുക്കളെ തുരത്തിയോടിച്ചശേഷംമാത്രമാണ് ആ സ്ത്രീരത്നം പിന്നെയും രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിച്ചുതുടങ്ങിയത്. ചിയാങ് അധികാരം ഭരിച്ചിരുന്ന കാലത്തൊക്കെ, പല തരത്തിലുള്ള ധർമ്മപരമായ കാര്യങ്ങളിൽമാത്രം ഏർപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇൻഡ്യയിലെ സരോജിനീദേവി, അമേരിക്കയിലെ എലിനോർ റൂസ്‌വെൽട്ട് മുതലായ സ്ത്രീരത്നങ്ങൾക്കു തുല്യമായ ഒരു സ്ഥാനമാണ് മാഡം സൺയാറ്റ്സെനിന്ന് ലോകത്തിലുള്ളത്.

മൂന്നാമത്തെ സഹോദരിയത്രേ ലോകപ്രസിദ്ധയായ മാഡം ചിയാങ്കൈഷേക്ക്. വിദ്യാസമ്പന്നയും ലാവണ്യവതിയും അഭിജ്ഞയുമായ മാഡം ചിയാങ് ഏതു സദസ്സിലും പ്രാമുഖ്യത്തെ അർഹിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയാണ്. ചെറുപ്പംമുതൽ അമേരിക്കയിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്ത ഇവരുടെ സംഭാഷണചാതുര്യവും വശീകരണശക്തിയും അസാധാരണമെന്നുതന്നെ പറയണം. യുദ്ധകാലത്തു രണ്ടുമൂന്നു വർഷത്തേക്കു വിമാനഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിന്റെ മന്ത്രിയായി ജോലി നോക്കി വിജയം നേടിയ അവരുടെ സാമർത്ഥ്യത്തെപ്പറ്റി പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല. ചൈനയുടെ യുദ്ധത്തിൽ പ്രതിരോധം നിലയില്ലാതെ വന്നുപോയ അവസരത്തിൽ അമേരിക്കയിൽ പോയി വേണ്ട സഹായങ്ങൾ ഏർപ്പാട് ചെയ്യുന്നതിനു മാഡം ചിയാങ്ങാണ് നിയുക്തയായത്. അവിടെ രാജ്യമൊട്ടുക്കു സഞ്ചരിച്ച് അവർ ചെയ്ത പ്രസംഗങ്ങൾ ജനാഭിപ്രായത്തെ ഉളക്കിമറിക്കുകതന്നെ ചെയ്തു. ജനറലിസ്സിമോയോടൊന്നിച്ച് അവർ ഇൻഡ്യയിൽ വന്നിരുന്നു. ഇൻഡ്യൻസ്വാതന്ത്ര്യത്തെപ്പറ്റി

ആർച്ച്ഡ്യൂക്കായിരുന്നാൽ അതു ചെയ്ത പ്രസംഗവും ഇപ്പോഴും പലരും ഓർമ്മിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും.

ഇങ്ങനെ അന്യാദൃശന്മാരായ ഗുണഗണങ്ങളുള്ള മാഡം ച്യാങ്ങിന്നു ചൈനയിൽ പൊതുജനങ്ങൾക്കു് അളവറ്റ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു മതിയായ ചില പ്രധാനഗുണങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ ഒന്നാമത്തേതാണു് ധന. പണമിടപാടു കാര്യങ്ങളിൽ അവരുടെ കൈകളെല്ലാം ശുദ്ധങ്ങളാണെന്നാണു് പൊതുക്കാരുടെ വിശ്വാസം. നിയമവിരുദ്ധമായും രാജ്യക്ഷേമത്തിനു വിപരീതമായും ചില വ്യാപാരങ്ങളിലേർപ്പെട്ടു് അവർ ഒരു കാലത്തു വലിയ പണം കൈവശപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടത്രെ. രണ്ടാമതായി അവരെപ്പറ്റി ജനങ്ങൾ പറഞ്ഞിരുന്ന ദൂഷ്യം, രാജ്യദ്രോഹികളായ തന്റെ ബന്ധുക്കളെ, പ്രത്യേകിച്ചു് തന്റെ സഹോദരന്മാരെയും സഹോദരീഭർത്താവായ കുങ്ങിനെയും, അവരുടെ ദുഷ്കൃത്യങ്ങളിൽ സഹായിക്കുമെന്നുള്ളതാണു്. അവരുടെ ബന്ധുക്കളെക്കൊണ്ടു രാജ്യത്തിലെ അധികാരസ്ഥാനങ്ങൾ ഒരു കാലത്തു നിറച്ചതിനാൽ, രാജ്യത്തിൽ ഇടക്കാലമായി ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്ന ചരിത്രത്തിനു് അവരെയാണു് ജനങ്ങൾ കാരണഭൂതയാക്കിയിരുന്നതു്.

ഇതിലും കവിഞ്ഞ ഒരു ദോഷമായിരുന്നു അവർക്കു തലവേണ്ടാതെയുള്ള ഔദ്ധത്യം. അമേരിക്കയിൽ വളർന്നു്, അവരുടെ സംസ്കാരവും നടപടികളും ഉത്തമമെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്ന മാഡം ച്യാങ്ങിനു ചൈനക്കാരെത്തന്നെ ആകപ്പാടെ പുച്ഛമായിരുന്നു എന്നു പറയാം. ഒരമേരിക്കൻസ്ത്രീ എന്ന നിലയിലാണു് ചൈനാക്കാരും അവരെ ഗണിച്ചിരുന്നതു്. സാധുജനങ്ങളിൽ അനുകമ്പയില്ലായ്മ, ചക്രവർത്തിനികളിലും കവിഞ്ഞ പ്രൗഢി, വിത്തസൗന്ദര്യവിദ്യാഹങ്കാരങ്ങൾ എന്നിവ ഒന്നിച്ചു ചേർന്നാൽ എന്തു തരത്തിലുള്ള ഔദ്ധത്യമാണുണ്ടാവുക എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. തന്റെ സമഗ്രപ്രതാപിയായ ഭർത്താവിനു് ഇങ്ങനെയുള്ള ദോഷ

അല്ലാൽ നാശമുണ്ടാക്കിയ യാങ്ങ് ക്വെ ഫെ എന്നൊരു രാജകുലത്തിന്റെ പേർ ചീനാചരിത്രത്തിൽ പ്രസിദ്ധമാണ്. ഇക്കാലത്തു യാങ്ങ് ക്വെ ഫൈയാണ് മാഡം ച്യാങ്ങെന്നു ജനങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു.

ടി. വി. സൂങ്ങ്, ടി. എൽ. സൂങ്ങ് എന്നു രണ്ടു സഹോദരന്മാരാണ് അവർക്കുണ്ടായിരുന്നത്. 'ടി. വി.' ആദ്യം ചൈനായിലെ ഒന്നാമത്തെ ബാങ്കറായും പിന്നീടു പ്രധാനമന്ത്രിയായും വിദേശമന്ത്രിയായും ഒടുവിൽ ദക്ഷിണപ്രവിശ്യകളുടെ സർവ്വാധികാരിയായും അവസാനംവരെ ജോലിനോക്കിയിരുന്നു. സാമർത്ഥ്യവും കാര്യശേഷിയും മാത്രം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ ലോകത്തിലിന്നുള്ള രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാരിൽ മുന്നണിയിൽ നില്ക്കേണ്ട ഒരാളാണ് ടി. വി. പക്ഷേ ധനാരാധകനായ അദ്ദേഹത്തിന് എന്തു ചെയ്തും പണം സമ്പാദിക്കണമെന്നൊരാഗ്രഹമാണ് എല്ലാത്തിനും മീതെയുണ്ടായിരുന്നത്. രാജ്യത്തിൽനിന്നു പലവിധമായി അപഹരിച്ച് അമേരിക്കയിലേക്കു കടത്തിയ സംഖ്യ ഇരുനൂറുകോടി രൂപായിൽ കവിയുമെന്നാണ് ജനശ്രുതി. വലിയ ഉദ്യോഗങ്ങളൊന്നും വഹിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും ടി. എൽ. സൂങ്ങ്മുഖാന്തിരമാണ് ഈ ഇടപാടുകളിൽ പലതും നടന്നിരുന്നത്.

ഇങ്ങിനെ ജനദ്രോഹികളായ ബന്ധുക്കളെക്കൊണ്ടു ചുററപ്പെട്ടിരുന്നതാണ് ജനറലിസ്സിമോ ച്യാങ്ങ്കൈഷക്കിന്റെ അധഃപതനത്തിനുള്ള ആദ്യകാരണം. രണ്ടാമതായി ഒന്നു പറവാനുള്ളതു രാജ്യത്തെയാകമാനം ഇളക്കിമറിച്ചിരുന്ന പുതിയ തത്വങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനു തക്ക വിവേകബുദ്ധിയും പരിജ്ഞം അദ്ദേഹത്തിനില്ലായിരുന്നു എന്നുള്ളതാണ്. സാമാന്യജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾതന്നെ മാറിയിട്ടുണ്ടെന്നും പഴയപടി അധികാരത്തിനു വഴങ്ങി അവർ കഴിയുകയില്ലെന്നും അങ്ങിനെയുള്ള ഘട്ടത്തിൽ സേനാശക്തി നിഷ്ഫലമെന്നും അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാക്കാൻ ശക്തിയില്ലായിരുന്നു. മൂന്നുമാസംകൊണ്ടു കമ്യൂ

ണിസ്റ്റുകാരെ അമർത്തുന്നതിനു തനിക്കു വൈഷമ്യമില്ലെന്നാണ് അദ്ദേഹം പരസ്യമായി പറയാറു്.

സ്വഭാവേന ച്യാങ് ക്രൂരശീലനല്ലായിരുന്നു എന്നും തന്നോടെതിർത്തു നില്ക്കുന്നവരെ രഹസ്യമായി കൊല്ലുന്നതിനും കൊല്ലിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹം ഒട്ടും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ലെന്നും പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അനേകസഹസ്രം ഉൽപതിഷ്ണുക്കൾ, ഈ പ്രകാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചു്, കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല. തീക്ഷ്ണസ്വേച്ഛാധിപത്യംകൊണ്ടു പ്രജകളെ അമർത്തി രാജ്യം ഭരിക്കാമെന്നുള്ള വിശ്വാസം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു.

ഇങ്ങനെയെല്ലാമാണെങ്കിലും ച്യാങ് അനുഭവജ്ഞനും മിതഭാഷിയും തന്റെ കാഴ്ചയനുസരിച്ചു രാജ്യക്ഷേമൈകതൽപരനുമായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല.

മെയ് 20-ാം തീയതി അദ്ദേഹം പ്രസിഡണ്ടായി അവരോധിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ നടന്ന സദസ്സിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനു ഞാനും ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അതുതന്നെയായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെ പരസ്യസമ്മേളനമെന്നും പറയാം. പ്രസിദ്ധരായ സേനാനികളാലും പ്രശസ്തരായ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാരാലും ചുറ്റപ്പെട്ടു്, എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നുമുള്ള അമ്പാസഡർമാരുടെയും സ്ഥാനപതികളുടെയും അനുമോദനങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു് അന്നു ദർബാറിൽനിന്നു് ആ മഹാനുഭാവൻ എട്ടുമാസത്തിനകം രാജശക്തിയും അധികാരവുമെല്ലാമുപേക്ഷിച്ചു രഹസ്യമായി തലസ്ഥാനനഗരി വിട്ടുപോകേണ്ടിവരുമെന്നു് ആരു വിചാരിച്ചു? ഏതു ദീർഘദർശിക്കു പറയാമായിരുന്നു! എന്നാൽ അങ്ങനെയാണു് സംഭവിച്ചതു്.

മെയ്മാസത്തിൽ അങ്ങുമിങ്ങും ചില സ്ഥലങ്ങൾ കൈക്കലാക്കിയതല്ലാതെ കമ്യൂണിസ്റ്റുകാർ ച്യാങ്ങിന്റെ ശക്തിയെ

സാരമായി ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. ചൈനീസ് സമുദ്രങ്ങളിൽ പൊട്ടുന്നനെ പൊങ്ങിയടിക്കാറുള്ള ടൈഫൂൺ എന്ന കൊടുങ്കാററുപോലെ അവർ കുറച്ചു മാസങ്ങൾകൊണ്ടു രാജ്യം മുഴുവൻ പരക്കുമെന്നും അമ്പതുലക്ഷത്തിൽപരമുണ്ടായിരുന്ന ച്യാങ്ങിന്റെ സൈന്യം പ്രഭാതത്തിലെ മഞ്ഞുപോലെ, എങ്ങുമില്ലാതെ മാഞ്ഞുപോകുമെന്നും ച്യാങ്ങിന്റെ വിരോധികൾപോലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല; അങ്ങനെ ഊഹിക്കാൻ ന്യായവുമില്ലായിരുന്നു. രണ്ടു വർഷമെങ്കിലും വലിയ വൈഷമ്യമൊന്നും കൂടാതെ ചൈനയിൽ താമസിക്കാമെന്നായിരുന്നു എന്റെ വിചാരം.

ച്യാങ്ങിന്റെ പ്രസിഡണ്ടുപട്ടാഭിഷേകം കഴിഞ്ഞ്, താമസിയാതെ മാഡം ച്യാങ് എന്നെയും എന്റെ കുടുംബത്തെയും ചായയ്ക്കു ക്ഷണിച്ചു. പ്രസിഡണ്ടും അവിടെ സന്നിഹിതനായിരുന്നു. മാഡം ച്യാങ്ങിനെ അന്നാണ് ഞാൻ ആദ്യമായി കാണുന്നതു്. അവർ ഇൻഡ്യയിൽ വന്ന സംഗതികളും അവിടെ മഹാത്മജി മുതലായവരെക്കണ്ടു പരിചയപ്പെട്ടതുമെല്ലാം വിസ്തരിച്ചു് എന്നെ പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു. മാഡം ച്യാങ്ങിനു് അന്നു് ഒരു നാല്പത്തഞ്ചുവയസ്സിൽ കവിഞ്ഞ പ്രായമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും സൌന്ദര്യത്തിനു കുറവോ ഹാനിയോ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. സ്ത്രീകളോടു വസ്ത്രങ്ങളെപ്പററിയും പുരുഷന്മാരോടു രാജ്യകാര്യങ്ങളെപ്പററിയും എല്ലാവരോടും അവരവർക്കുചിതമായ രീതിയിലും സംഭാഷണംചെയ്യാനവർക്കുള്ള വൈഭവം ആ രണ്ടു മണിക്കൂറിനിടയിൽ എനിക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചു.

ആ സൽക്കാരംകഴിഞ്ഞു് ഉഷ്ണബാധയൊഴിക്കുന്നതിനു പ്രസിഡണ്ട് ആണ്ടുതോറും പോകാറുള്ള കുളിങ് എന്ന സ്ഥലത്തേക്കു് അവർ പോകയും ചെയ്തു. നാങ്കിങ്ങിലെ എന്റെ ജീവിതം അതോടുകൂടി ആരംഭിച്ചു എന്നു കണക്കാക്കാം.

മൂന്നാമദ്ധ്യായം

അംബാസഡരുടെ ജീവിതം

ലോകത്തിലെ പ്രധാനമായ സ്വതന്ത്രരാജ്യങ്ങൾ മിക്കവാറും ചൈനയിൽ അംബാസഡറന്മാരെയോ മിനിസ്റ്ററന്മാരെയോ നിയമിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു് അതിപ്രധാനമായ ഒരു ഡിപ്ലോമാറ്റിക്സംഘം സ്ഥിരമായി നാങ്കിങ്ങിലുണ്ടായിരുന്നു. അവയിൽ അഫ്ഗാനിസ്ഥാൻ, വത്തിക്കൻ, ഫിലിപ്പീൻസ്, സ്വിററ്സർലൻഡ്, ആസ്ത്രിയാ മുതലായ ചില ചെറിയ രാജ്യങ്ങളിലെ പ്രതിനിധികൾ മിനിസ്റ്ററന്മാരും മററുള്ളവരെല്ലാം അംബാസഡരന്മാരുമാണു്. ഓരോ അംബാസഡറുടെ കീഴിലും ഉപദേഷ്ടാക്കൾ, സിക്രട്ടറിമാർ, മിലിറ്ററി അററാഷെ മുതലായി പല വലിയ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമുള്ളതുകൊണ്ടു്, ഒരു രണ്ടായിരത്തിൽ കുറയാതെ വിദേശീയർ രാജ്യകാര്യങ്ങളന്വേഷിച്ചു നാങ്കിങ്ങിൽ താമസമായിരുന്നു. സ്ത്രീകളും കുട്ടികളും പരിവാരങ്ങളുമായി ഓരോ രാജ്യത്തിന്റേയും പ്രാധാന്യമനുസരിച്ചു് ഒട്ടുവളരെ ആളുകളുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, അവർ ചൈനാക്കാരിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു സ്വന്തമായ ഒരു ജീവിതമാണു് നയിച്ചിരുന്നതു്.

അതിപ്രസിദ്ധനായ ഒരംബാസഡറോടു ജോലിയുടെ സ്വരൂപമെന്താണെന്നു് ഒരാൾ ചോദിക്കയുണ്ടായിപോലും. നൂററിൽ തൊണ്ണൂററൊമ്പതും അന്യോന്യസൽക്കാരമാണെന്നു് ആ മഹാശയൻ പറകയുണ്ടായി. ശിഷ്ടം അത്യാശതമാനമോ എന്നു

ചോദിച്ചപ്പോൾ, ''അതു മഹാരഹസ്യമാണ്. അതേപ്പററി സംസാരിച്ചുകൂടാ'' എന്നായിരുന്നു മറുപടി. ഫലിതമായി പറഞ്ഞതാണെങ്കിലും ഇതിൽ വാസ്തവമില്ലാതില്ല. ഒരു രാജ്യത്തിൽ അംബാസഡറായി ഇരിക്കുമ്പോൾ, അവിടത്തെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെയും പ്രമാണികളെയും സൽക്കരിക്കുക, അവരിൽനിന്നു സൽക്കാരമേല്ക്കുക, അംബാസഡർമാർ അന്യോന്യം സൽക്കരിക്കുക ഇങ്ങനെ ദിനംപ്രതി ഒട്ടധികം സമയം പോകുമെന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല. അങ്ങനെയുള്ള സൽക്കാരങ്ങൾ ഗവർമ്മെണ്ടുകളും അത്യാവശ്യമെന്നുതന്നെയാണ് ഗണിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നുള്ളതിനു ലക്ഷ്യം അതിനായി പ്രത്യേകം ഒരു സംഖ്യ മാസംതോറും നീക്കിവെച്ചിട്ടുള്ളതുതന്നെയാണ്. പക്ഷേ വിരുന്നുണ്ണുന്നതും ഉടുക്കുന്നതും ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ഒരു ചടങ്ങാണെങ്കിലും നിർവ്വഹിക്കാനുള്ള ജോലി അതല്ലെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

രാജ്യങ്ങൾതമ്മിലുള്ള സ്നേഹബന്ധം പുലർത്തുകയാണ് അംബാസഡറുടെ ജോലി എന്നു പൊതുവായി പറയാം. തന്റെ രാജ്യത്തിന്റെ നയത്തെപ്പററിയുള്ള തെററിദ്ധാരണകളും സംശയങ്ങളും മാററുക, രാജ്യങ്ങൾ തമ്മിൽ ഓരോരോ നിസ്സാരകാരണങ്ങൾ വഴിയായി വഴക്കുകൾ വർദ്ധിക്കാതെ നോക്കുക, തമ്മിലുള്ള കച്ചവടം വിപുലമാക്കുക, സ്വന്തരാജ്യത്തിന്റെ താൽപര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിക്കുക, സ്വദേശികൾക്കു വേണ്ട സഹായങ്ങൾ ചെയ്തുകൊടുക്കുക—ഇവയെല്ലാമാണ് അംബാസഡറുടെ ജോലിയിൽ പ്രധാനമായ ഒരു ഭാഗം. ഇവയിൽ കവിഞ്ഞു ചിലതും അംബാസഡർ ചെയ്യേണ്ടതായുണ്ട്. താൻ നിയമിതനായിരിക്കുന്ന രാജ്യത്തിന്റെ ഗൂഢാലോചനകൾ, നയോപായങ്ങൾ, സേനാശക്തി, ധനശക്തി, പ്രജകളുടെ സ്ഥിതി, ഗവണ്മെന്റിന്റെ നില—ഇവയെല്ലാം അന്വേഷിച്ചു സ്വന്തം ഗവണ്മെന്റിനെ പതിവായി മനസ്സിലാക്കണം. മററു രാജ്യങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശങ്ങളും അവരുടെ തന്ത്രങ്ങളും മനസ്സിലാക്കേണ്ടതും അവരുടെ ന

യങ്ങളിൽനിന്നും പ്രവൃത്തികളിൽനിന്നും സ്വന്തരാജ്യത്തിനു ഹാനി വരുമോ എന്നു് അറിയേണ്ടതും അംബാസഡറുടെ ചുമതലയാണു്. ഇതെല്ലാം കൗടല്യന്റെ അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

അക്കാലത്തെ ചൈനയുടെ കാര്യംകൊണ്ടു പറകയാണെങ്കിൽ, ഇൻഡ്യൻഅംബാസഡറുടെ ആദ്യത്തെ ജോലി ഇരുരാജ്യങ്ങളും തമ്മിലുള്ള സ്നേഹബന്ധത്തെ വളൎത്തുകയായിരുന്നു. എല്ലാ സംഗതിയിലും ചൈനക്കാരോടു് അനുഭാവം കാണിക്കുക, ഇൻഡ്യയെപ്പററി അവരുടെ ഇടയിൽ അറിവും അനുഭാവവും വൎദ്ധിപ്പിക്കുക, അതിനായി വാൎത്തകളും ലേഖനങ്ങളും വിതരണം ചെയ്യുക, പ്രസംഗങ്ങൾ നടത്തുക, പത്രാധിപന്മാരുമായി സ്നേഹത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുക—ഇവയെല്ലാം ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത നടപടികളാണു്. ഓരോരോ സംഗതിവശാൽ രാജ്യങ്ങൾ തമ്മിൽ തെററിദ്ധാരണ ഉണ്ടാകുന്നതു പതിവാകയാൽ, അവ ക്രമേണ വഴക്കായി വികസിക്കാതെ പറഞ്ഞൊതുക്കുക, അന്യോന്യമുള്ള ഇടപാടുകൾ ന്യായവും നീതിയുമനുസരിച്ചു തീൎക്കുക—ഇവയും നിത്യന ചെയ്യേണ്ട ജോലിയാണു്. ഇൻഡ്യാക്കാർ ചൈനയിൽ പലേടത്തു ജോലിക്കായും കച്ചവടത്തിനായും അന്നു താമസിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവരുടെ മേൽ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ അന്യായം പ്രവൎത്തിക്കാതെ നോക്കേണ്ടതും, അവൎക്കു വേണ്ട സഹായങ്ങൾ ചെയ്തുകൊടുക്കേണ്ടതും അമ്പാസഡറുടെ ചുമതലയാണു്. ഇൻഡ്യയും ചൈനയുമായുള്ള കച്ചവടത്തിനുള്ള തടസ്സങ്ങൾ മാററാൻ പരിശ്രമിക്കയും അങ്ങനെയുള്ള ബന്ധത്തെ വിപുലമാക്കുവാൻ നിരന്തരം യത്നിക്കയും വേണം. ഇവയെല്ലാം അമ്പാസഡറുടെ ചുമതലയിലാണു് നടക്കുന്നതെങ്കിലും നിയമാനുസരണം ജോലി ചെയ്യുന്നതു കീഴിലുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരാണു്.

രാജ്യതന്ത്രസംബന്ധമായ കാര്യങ്ങളിലാണു് അമ്പാസഡർ നേരിട്ടു പ്രവൎത്തിക്കുന്നതു്. ചൈനയെ ഉദാഹരിച്ചു

പാകയാണെങ്കിൽ, അമ്പാസഡർ നിരന്തരമായി അന്വേഷിച്ചു മനസ്സിലാക്കി നമ്മുടെ ഗവൺമെൻറിനെ അറിയിക്കേണ്ട സംഗതികൾ രാജ്യഭരണത്തിൻെറ എല്ലാ വശങ്ങളെയും ബാധിക്കുമെന്നു പറയാം. കോമിൻടാങ്ങ് ഗവൺമെൻറിൻെറ ശക്തിയെന്തു്, അതിനോടെതിർത്തു നില്ക്കുന്ന കക്ഷികളുടെ ശക്തിയെന്തു്, പ്രജകൾ ഏതു വിധത്തിൽ ഗവൺമെൻറിനോടു ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു, ഗവൺമെൻറിൻെറ ധനശക്തി ക്ഷയിച്ചുവരുന്നതിനു കാരണമെന്തു്, സൈന്യത്തിൻെറ ബലമെങ്ങനെ, അതിനെ ദുർബ്ബലപ്പെടുത്തുന്ന സംഗതികളെന്തെല്ലാം, ഇന്ത്യയെ തൊട്ടു കിടക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങളോടും ഇന്ത്യയോടും അവർ തുടരുന്ന നയമെന്തു്—ഇതെല്ലാം അന്വേഷിച്ചും ആലോചിച്ചും മനസ്സിലാക്കി നമ്മുടെ ഗവൺമെൻറിനെ മുടങ്ങാതെ അറിയിക്കണം. അതുകൊണ്ടുമായില്ല; അമേരിക്ക, റഷ്യ, ഇംഗ്ലണ്ടു്, ഫ്രാൻസ് മുതലായ പ്രധാനശക്തികൾ ചൈനയിൽ എന്താണു് ചെയ്യുന്നതു്, എന്താണുദ്ദേശിക്കുന്നതു്, അവരും ചൈനയുമായുള്ള കൂട്ടുകെട്ടുകൾകൊണ്ടു് ഇന്ത്യക്കു് എന്തെങ്കിലും ഹാനിയുണ്ടാകുമോ—ഇവ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതും അതിപ്രധാനമായ ഒരു ജോലിയാണു്.

അമേരിക്ക, റഷ്യ മുതലായ പ്രധാനശക്തികൾക്കു് അംബാസഡറന്മാർ കൂടാതെ രാജ്യത്തിലെ പ്രധാനപട്ടണങ്ങളിലെല്ലാം 'കാൺസൽ' എന്നു പറയുന്ന പ്രതിനിധികളും ചാരസംഘങ്ങളുമുണ്ടു്. രാജ്യത്തിൽ ഏതു മൂലയിലും നടക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ ഉടനടി അറിവാൻ തക്കവിധത്തിലുള്ള ഏർപ്പാടാണു് അവർക്കുള്ളതു്. കൂടാതെ, മിഷ്യണറികൾ, കച്ചവടക്കാർ മുതലായവരും ഈ ജോലിയിൽത്തന്നെ സഹായിക്കുന്നു. നമുക്കു ഷാങ്ഹായിൽമാത്രമേ അന്നു് ഒരു കാൺസൽ ജനറാലുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. കച്ചവടക്കാരും മിഷ്യനറിമാരും ഉൾനാട്ടുകളിൽ ഇല്ലതാനും. അതുകൊണ്ടു പ്രധാനരാജ്യങ്ങൾക്കുള്ള സൗകര്യങ്ങൾ നമുക്കില്ല. നേരിട്ടു ലഭിക്കുന്ന അറിവു കൂടാതെ മററംബാസഡറന്മാ

രോടും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടുമുള്ള സംസൎഗ്ഗത്തിൽനിന്നാണു് വളരെ സംഗതികൾ മനസ്സിലാക്കാനുള്ളതു്. അതുകൊണ്ടാണു് അമ്പാസഡറുടെ ജീവിതത്തിൽ അന്യോന്യസൽക്കാരത്തിനു് ഇത്രയധികം പ്രാധാന്യം.

ചൈനയുടെ വിദേശകാര്യമന്ത്രി അക്കാലത്തു (1948) ഡാക്ടർ വാങ്ങ് ഷി ചീയേ (Wang Shih Chieh) എന്നൊരാളായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ മുൻപുതന്നെ സ്വല്പമെനിക്കു പരിചയമുണ്ടു്. ആദ്യമൊക്കെ ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ സ്നേഹിതരായിത്തീൎന്നതുകൊണ്ടു്, കോമിൻടാങ്ങ്ഗവൺമെന്റുമായുള്ള എന്റെ ബന്ധം വളരെ സുഖകരമായിട്ടാണു് തുടങ്ങിയതു്. ഇതിനു വേറെയും ഒരു കാരണമുണ്ടായിരുന്നു: വിദേശഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിലെ സ്ഥിരം ഉപമന്ത്രി ഡാ. ജാർജു് യേ (George Yeh) വളരെക്കാലമായി എന്റെ ആപ്തമിത്രമായിരുന്നു. ജാർജു് യേ കേംബ്രിഡ്ജിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്ത ഒരു പണ്ഡിതനാണെന്നുമാത്രമല്ല, പല പ്രാവശ്യം ഇൻഡ്യയിൽ സഞ്ചരിച്ചു്, ഇന്ത്യയുടെ നായകന്മാരുമായി പരിചയപ്പെട്ടു സ്നേഹത്തിൽ കഴിഞ്ഞുവന്ന ആളുമാണു്. പ്രസിഡണ്ടു് ച്യാങ്ങ്കായ്ഷെക്കിനു് അദ്ദേഹത്തിൽ അചഞ്ചലമായ വിശ്വാസമുള്ളതുകൊണ്ടാണു് വിദേശഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിന്റെ സ്ഥിരം ഉപാദ്ധ്യക്ഷനായി നിയമിച്ചതും.

മറുദേശങ്ങളിൽനിന്നുള്ള അംബാസഡന്മാരിൽ എല്ലാംകൊണ്ടും പ്രാമാണികളായിരുന്നതു മൂന്നു പേരാണു്. അമേരിക്കനമ്പാസഡർ ഡാക്ടർ ലൈട്ടൺ സ്റ്റുവാർട്ടു്, ബ്രിട്ടീഷമ്പാസഡർ സർ റയിഫ് സ്റ്റീവൻസൺ, റഷ്യനമ്പാസഡർ ജനറൽ റോസ്ചിൻ—ഇവരായിരുന്നു ആ മൂന്നു പേർ എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഇവരിൽ അമേരിക്കനമ്പാസഡർ ഡാ. സ്റ്റുവാർട്ടു് ചൈനയിൽത്തന്നെ ജനിച്ചു വളൎന്നു ചിരകാലം പീക്കിങ്ങിലുള്ള ഒരു സർവ്വകലാശാലയുടെ അദ്ധ്യക്ഷനായിരുന്ന ആളാണു്. ചൈനീസ്ഭാഷ, ഇംഗ്ലീഷ് എന്നതുപോലെ, അദ്ദേഹത്തിനു

വശമാണു്. തനിക്കു് അമേരിക്കയോടുള്ളിടത്തോളം സ്നേഹം ചൈനയോടുമുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹം പരസ്യമായി പറയാറുണ്ടു്. അതെങ്ങനെയായാലും തന്റെ ജീവിതം മുഴുവൻ ചൈനയിൽ തന്നെ കഴിച്ചു് എഴുപത്തിമൂന്നു വയസ്സു കഴിഞ്ഞ ഡാ. സ്ററുവാർട്ടിനു ചൈനയോടും ചീനരോടും നിഷ്കളങ്കമായ സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. പ്രസിഡന്റു് ച്യാങ്ങു് അദ്ദേഹത്തിനെ തന്റെ ഉത്തമമിത്രങ്ങളിൽ ഒരാളായാണു് ഗണിച്ചിരുന്നതു്. ഒരു കാര്യവും അദ്ദേഹത്തോടു പറയാതെ ചെയ്യുകയും പതിവില്ല. ചൈനായിൽ നടക്കുന്ന കാര്യങ്ങളുടെ പൂർണ്ണസ്വരൂപം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനോ അവരെ വേണ്ട വഴിക്കുപദേശിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്നതിനോ ഉള്ള ശക്തി ഡാ. സ്ററുവാർട്ടിനില്ലായിരുന്നു എന്നാണു് എനിക്കാദ്യംതൊട്ടേ തോന്നിയതു്. ഒരു ധർമ്മാത്മാവെന്ന നിലയിലാണു്, അമ്പാസഡറെന്നുള്ള നിലയിലല്ല, ആളുകൾ അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നതും.

ബ്രിട്ടീഷംബാസഡർ വേറേ ഒരു തരത്തിലുള്ള മഹാശയനായിരുന്നു. അംബാസഡർ എന്നു പറഞ്ഞാൽ മനസ്സിൽ തോന്നുന്ന രൂപമാണു് സ്റ്റീവൻസണിനുണ്ടായിരുന്നതു്. കണ്ടാലുള്ള ആഭിജാത്യം, വലിയ ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ പ്രതിനിധിയാണെന്നുള്ള ഗൗരവം, വേഷപ്രൗഢി, സംസ്കാരസമ്പന്നമായ സംഭാഷണം—ഇതു ഗുണങ്ങൾ വലിയൊരു ചക്രവർത്തിയുടെ പ്രതിപുരുഷനു യോജിച്ചവണ്ണമായിരുന്നു സ്റ്റീവൻസണിൽ തെളിഞ്ഞിരുന്നതു്. പല രാജ്യങ്ങളിലും വലിയ ഡിപ്ലോമാറ്റിക്കുദ്യോഗങ്ങൾ വഹിച്ചു രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പാടവവും പരിചയവും ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു്, ചൈനായിൽ നടക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനോ അവ ബ്രിട്ടീഷ്താൽപര്യങ്ങൾക്കു വിപരീതമാവാതിരിപ്പാൻ ഏർപ്പാടു ചെയ്യുന്നതിനോ സ്റ്റീവൻസണു വൈഷമ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കാൻടൺ, പീക്കിങ്ങ്, ഷാങ്ഹായ് മുതലായ വലിയ പട്ടണങ്ങളിൽനിന്നെല്ലാം ദിവസംപ്രതി

റിപ്പോർട്ടുകൾ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നതു കൂടാതെ, പുരാതനമായി ചൈനയിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കുണ്ടായിരുന്ന പ്രാബല്യംവഴി പ്രമാണികളായ പല ചീനക്കാരിൽനിന്നും വേണ്ട അറിവു സമ്പാദിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിനു സാധിച്ചിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കുള്ള രഹസ്യമാർഗ്ഗങ്ങൾ പല തരത്തിലായിരുന്നു എന്നു പറയാം.

റഷ്യൻപ്രതിനിധി ജനറൽ റോഷ്ചിൻ പട്ടാളത്തിലാണ് മുമ്പു ജോലിനോക്കിയിരുന്നതു്. ആ വഴിയിൽ സോവിയറ്റാംബസിയിലെ സൈന്യപ്രതിനിധി(Military attache)യായി ചുങ്കിങ്ങിൽ പല വർഷം ജോലിനോക്കിയിരുന്നതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു ചൈനീസ്ഭാഷ നല്ലവണ്ണം വശമായിരുന്നു; കൂടാതെ, രാജ്യത്തിലെ പ്രധാനികളായ പലകക്ഷികളെയും നേരിട്ടു നല്ലവണ്ണം പരിചയമായിരുന്നുതാനും. അംബാസഡറന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ കൂടുതൽ ചെറുപ്പം റോഷ്ചിനായിരുന്നു എന്നു പറയാം. അയാൾക്കു നാല്പത്തഞ്ചുവയസ്സിൽ കൂടുതലുണ്ടായിരുന്നില്ല. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കാരുമായി ചൈനീസ്ഗവൺമെൻറ് ഘോരമായ യുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടിരുന്ന ആ കാലത്തു്, ജനറൽ റോഷ്ചിൻെറ നാങ്കിങ്ങിലെ താമസം അത്ര സുഖകരമായിരുന്നു എന്നു വിശ്വസിക്കാൻ തരമില്ലെങ്കിലും, അതു് അദ്ദേഹം ലേശവും പുറത്തു കാണിച്ചിരുന്നില്ല. പ്രധാനമായ പബ്ളിക് സൽക്കാരങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളുകയും, എല്ലാവരോടും സന്തോഷത്തോടെ സംസാരിക്കയും പതിവുണ്ടെങ്കിലും, മററംബാസഡറന്മാരുമായുള്ള കൂട്ടുകെട്ടിൽനിന്നു് അദ്ദേഹം ഒഴിഞ്ഞാണ് നിന്നിരുന്നതു്. ഇൻഡ്യനെംബസിയിലും ഈജിപ്ഷ്യനെംബസിയിലുമല്ലാതെ അദ്ദേഹം വിരുന്നുണ്ണുവാൻ പോയതായി അറിവില്ല. എന്നോടു സന്തോഷത്തോടെയാണ് കഴിഞ്ഞുവന്നിരുന്നതെങ്കിലും സംഗതികൾതമ്മിൽ സംസാരിക്കാനായി ഞങ്ങൾ അന്യോന്യം അങ്ങോട്ടു ചെന്നും ഇങ്ങോട്ടുവന്നും കണ്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ആകപ്പാടെ അദ്ദേഹം ഡിപ്ലോമാററിക്സംഘത്തിൽനിന്നു് അകന്നു നിന്നിരുന്നു എന്നുതന്നെ പറയണം.

മററു യൂറോപ്യൻരാജ്യങ്ങളിൽനിന്നുള്ളവരിൽ പലരും പ്രസിദ്ധന്മാരും യോഗ്യന്മാരുമായിരുന്നെങ്കിലും അവരെപ്പററി ഇവിടെ പറയേണ്ട കാര്യമില്ല. ക്യാനഡായുടെ അംബാസഡർ ടി. സി. ഡേവിസ്സും ആസ്ത്രേലിയനംബാസഡർ കീത്തു ആഫീസറും ഞങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ പ്രമാണികളായിരുന്നു. ഇവരിൽ ഡേവിസ്, രാജ്യകാര്യങ്ങളുടെ ആലോചനയിൽ വലിയ പരാക്രമമെടുത്തിട്ടില്ലെങ്കിലും, എല്ലാവരുടെയും സൌഖ്യമന്വേഷിക്കുന്നതിലും എല്ലാക്കാര്യങ്ങളും മംഗളമായി നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതിലും ഔത്സുക്യം കാണിച്ചിരുന്നതിനാൽ, അദ്ദേഹത്തെ ഡിപ്ലോമാററിക്സംഘത്തിന്റെ കാരണവരെന്നുതന്നെ പറയാം. ക്യാനഡയിൽ ജഡ്ജിയായും പിന്നീട് ആസ്ത്രേലിയയിൽ ഹൈക്കമ്മീഷണരായും ജോലിനോക്കി ഖ്യാതി സമ്പാദിച്ച അദ്ദേഹത്തിനു മററു സകലഗുണങ്ങളും തികഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പരിജ്ഞാനമോ അവയിൽ താൽപര്യമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല; അങ്ങനെ അദ്ദേഹം ഭാവിച്ചുമില്ല. നേരെ മറിച്ചായിരുന്നു കീത്തു ആഫീസർ. ലണ്ടൻ, മോസ്കോ, വാഷിങ്ടൺ മുതലായ പ്രധാനരാജധാനികളിൽ ഡിപ്ലോമാററിക്ജോലി നോക്കി പരിചയം നേടിയ ഒരു പഴമക്കാരനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. കാമൺവെൽത്തിലെ അംബാസഡറന്മാരായ ഞങ്ങൾ നാലുപേരും തിങ്കളാഴ്ചതോറും നടത്തിവരാറുള്ള സമ്മേളനത്തിൽ കീത്തു ആഫീസറുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾക്കും ആലോചനകൾക്കും അസാമാന്യമായ പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചിരുന്നു.

പൌരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളുടെ പ്രതിനിധികളായി ഞങ്ങൾ ഏഴുപേരേ നാങ്കിങ്ങിലുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഇൻഡ്യയെക്കൂടാതെ, ബർമ്മീസംബാസഡർ മിയൻതിൻ, സയാമീസംബാസഡർ അബിബൽരാജമൈത്രി, ഈജിപ്ഷ്യനംബാസഡർ ഏലിയാസ് ഇസ്സായിൽബെ, അഫ്ഗാൻ മിനിസ്റ്റർ ടാർസി, ഫിലിപ്പൈൻ മിനിസ്റ്റർ സെബാസ്റ്റ്യൻ, പേർഷ്യനംബാസഡർ മുഹമ്മദ് ഫാ

ഖ് എന്നിവരായിരുന്നു അവർ. അവരിൽ മിയൻതിനും ഇസ്മായിൽബേയും എന്റെ ആപ്തമിത്രങ്ങളാണ്. ബർമ്മയുടെ വിദേശകാര്യമന്ത്രിയായിരുന്ന ടിൻടട്ടിന്റെ (Tin Tut) സഹോദരനായിരുന്നു മിയൻതിൻ. യുദ്ധത്തിനിടയിൽ ബർമ്മാഗവൺമെന്റ് ഇൻഡ്യയിൽ വന്നു താമസിച്ച കാലത്തു ടിൻടട്ടുമായി അടുത്തു പരിചയപ്പെടുവാൻ എനിക്ക് അവസരം ലഭിച്ചു. തിരിയെ, ബർമ്മയിൽ പോയശേഷം തന്റെ രാജ്യത്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനു വേണ്ടി പ്രവർത്തിച്ചു. ഘാതകന്മാരുടെ വെടിയുണ്ടയേറ്റു മരിക്കാനാണ് ടിൻടട്ടിനു ദൈവവിധിയുണ്ടായതു്. മിയൻതിനും ഞാനുമായി ആദ്യസമാഗമംതൊട്ടുതന്നെ സഹോദരഭാവത്തിലാണ് വർത്തിച്ചിരുന്നതു്. ഇന്ത്യയുടെ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പൂർണ്ണമായ അറിവുള്ള അദ്ദേഹം ജപ്പാനികൾ ബർമ്മയെ കീഴടക്കിയിരിച്ചിരുന്നപ്പോൾ ബർമ്മയിലെ ഇന്ത്യൻനിവാസികൾക്കു പലവിധത്തിലുള്ള സഹായങ്ങൾ ചെയ്തിരുന്നതിനെ ആദരിച്ച പണ്ഡിറ്റ് നെഹ്റുതന്നെ മിയൻതിനു് എഴുതിയയച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്നെപ്പോലെ ആദ്യമായിട്ടാണ് അന്താരാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിലേർപ്പെട്ടിരുന്നതെങ്കിലും സ്വല്പകാലംകൊണ്ടു ഡിപ്ലോമാറ്റിക് സംഘത്തിന്റെ ഇടയിൽ അദ്ദേഹം ഗണ്യമായ ഒരു സ്ഥാനം കൈക്കലാക്കിയിരുന്നു. ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും നയകോവിദത്വംകൊണ്ടും ആർക്കും കീഴിലല്ലാത്ത മിയൻതിൻ നവീനബർമ്മയുടെ ഉത്തമപ്രതിനിധിയായിരുന്നു എന്നു പറയാം.

മാഡം മിയൻതിൻ സ്വാതന്ത്ര്യസ്വഭാവവും സൗരസ്യവും വിനയവും ഇടകലർന്ന ഒരു വനിതാരത്നമായിരുന്നു. അവരും ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പഠിച്ചു ബാരിസ്റ്റർപരീക്ഷ ജയിച്ച് അഭിഭാഷകവൃത്തിയിൽ ഖ്യാതിനേടിയവരാണ്. രണ്ടുപേർക്കും ഹിന്ദുസ്ഥാനിഭാഷ നല്ലപോലെ അറിയാമെന്നതിനാൽ ഞങ്ങളുടെ സംസർഗ്ഗം ഒരു കുടുംബക്കാരുടേതുപോലെയായിരുന്നു.

ഈജിപ്റ്റിന്റെ പ്രതിനിധിയായ എലിയാസ് ഇസ്മാ

യിൽബേ, ഇന്ത്യയോടു് അതിസ്നേഹമുള്ള ഒരു മഹാനുഭാവനായിരുന്നു. പാരീസിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തു ഫ്രെഞ്ചു്, ഇംഗ്ലീഷ്, സ്പാനിഷ് മുതലായ ഭാഷകളിൽ വേണ്ട പാണ്ഡിത്യവും പല രാജ്യങ്ങളിൽ ജോലിചെയ്തു പരിചയവുമുള്ള ഇസ്സായിൽബേ, ജലത്തിൽ മത്സ്യമെന്നപോലെയാണു് ഡിപ്ലോമാറ്റിക്സംഗതികളിൽ വിഹരിച്ചിരുന്നതു്. എന്തെങ്കിലും കാരണം പറഞ്ഞു വലിയവലിയ സൽക്കാരങ്ങൾ നടത്തുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിനു പ്രത്യേകസന്തോഷമുണ്ടു്. ഈജിപ്ഷ്യനെംബസിയുടെ പാർട്ടികൾ സുപ്രസിദ്ധമായിരുന്നതാനും.

ഏഷ്യയിലെ രാജ്യങ്ങൾക്കു ശക്തി കുറവായിരുന്നുവെങ്കിലും ചൈനായുടെ കാര്യത്തിൽ യൂറോപ്യൻ പ്രതിനിധികളുടെ നേതൃത്വം സമ്മതിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ ഞാൻ തയ്യാറായില്ല. ചൈനയിൽ നടക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ പ്രധാനമായി ഇൻഡ്യയെ ബാധിക്കുന്നതാകകൊണ്ടു് ഇൻഡ്യയ്ക്കു സ്വതന്ത്രമായ ഒരു നയം തന്നെ വേണമല്ലോ. അററലാൻറിക്സഖ്യത്തിൽപ്പെട്ട യൂറോപ്യൻപ്രതിനിധികൾ ഒന്നിച്ചു കൂടിയാലോചനകൾ നടത്തി തങ്ങളുടെ താൽപര്യങ്ങൾക്കു ഹാനി വരാത്തവിധം കാര്യം ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ ഏഷ്യൻപ്രതിനിധികളും അതുപോലെ ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു ഞാൻ മിയൻതിനോടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനും സമ്മതമായി. പക്ഷെ ഫിലിപ്പിൻകാർ അമേരിക്കൻമച്ചമ്പിമാരാകയാലും സയാംകാർ യുദ്ധത്തിൽ പരാജിതരാകയാൽ തൽക്കാലം അടങ്ങിയിരിക്കയാണു് നല്ലതെന്നു വിചാരിച്ചതിനാലും ഏഷ്യൻപ്രതിനിധികളുടെ ഐക്യം സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടുപേർക്കും വേഗത്തിൽ മനസ്സിലായി. എന്നാൽ ബർമ്മയും ഇൻഡ്യയും ഒന്നിച്ചു നില്ക്കയാണെങ്കിൽ ബ്രിട്ടൺ അവരോടെതിർത്തു നില്ക്കയില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ ഞങ്ങൾ പ്രധാനകാര്യങ്ങളിൽ ഒന്നിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ കാമൺവെൽത്തുസ്ഥാനപതിമാർ ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രാ

യമർനാപേക്ഷിക്കാതെ മററുള്ളവരോട് ആലോചന ഉണ്ടാകയില്ലെന്ന നിലയായി. അങ്ങനെ ഒരിന്ത്യാ_ബർമ്മാസഖ്യം സ്ഥാപിതമായതോടുകൂടി ഞങ്ങളുടെ രണ്ടുപേരുടെയും നിലയ്ക്കുതന്നെ വ്യത്യാസം വന്നു എന്നു പറയാം.

ഡിപ്ലോമാററിക സംഘത്തിലെ സ്ത്രീകളിൽ എല്ലാംകൊണ്ടും പ്രാമാണ്യമുണ്ടായിരുന്നതു ലേഡി സ്റ്റീവൻസണാണ്. രൂപവതിയും ഉത്സാഹശീലയുമായ ഫ്രെഞ്ചമ്പാസഡറിസ് മാഡം മെറിയേ, പൗരസ്ത്യരെങ്കിലും അമേരിക്കൻമട്ടുകൾ പരിശീലിച്ചിരുന്ന മ്ഡം രാജമൈത്രി മുതലായവരും ഈ സംഘത്തിനലങ്കാരങ്ങളായിരുന്നു. ചീനക്കാരായ പല സ്ത്രീകളും ഈ കൂട്ടത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാറുണ്ട്. അവരിൽ മിക്കവരും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ഭാര്യമാരും വിദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചും താമസിച്ചും ശീലമുള്ളവരാണ്.

ഇങ്ങനെ ഒരു രംഗത്തിലാണ് എനിക്കും ജീവിതം നയിക്കേണ്ടിവന്നതു

നാലാമധ്യായം

ഗിരിസാനുക്കളിലെ സുഖവാസം കഴിഞ്ഞു് ജനറലിസ്സിമോയും മാഡം ച്യാങ്ങും ആഗസ്റ്റു് ഒടുവിൽ നാൻകിങ്ങിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. അവർ തിരികെ വന്ന രണ്ടാംപക്കം എന്നെയും എന്റെ ഭാര്യയെയും അന്നു ഞങ്ങളുടെ കൂടെയുണ്ടായിരുന്ന കുട്ടികളെയും അനൗപചാരികമായി ഒരു ഭക്ഷണത്തിനു ക്ഷണിച്ചു. മററതിഥികളായി പ്രസിഡണ്ടിന്റെ ഒരു ബുദ്ധിസ്റ്റും പ്രസിദ്ധബൗദ്ധപണ്ഡിതനും ഇന്ത്യയുടെ ഉത്തമസ്നേഹിതനുമായ തൈ ചി തൊ (Tai Chi Tao) എന്ന ആളുമേ ആ സല്ക്കാരത്തിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്നുള്ളൂ. തനിക്കു് ഇന്ത്യയോടുള്ള പ്രതിപത്തിയെ ച്യാങ്ങ്കായ്ഷേക്ക് പലപ്പോഴും പരസ്യമായി പ്രദർശിപ്പിക്കാറുണ്ടെങ്കിലും, ആ കാര്യംകൊണ്ടുതന്നെ അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു് എതിർത്തുനില്ക്കുക പതിവുണ്ടെങ്കിലും, ആ പ്രതിപത്തി എത്ര ഗാഢവും അഗാധവുമാണെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല. താല്ക്കാലികമായ ഒരു നയംമാത്രമായിരിക്കാമെന്നാണ് പലർക്കും തോന്നിയിരുന്നതു്. അന്നത്തെ ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ നടന്ന ഒന്നരമണിക്കൂർ നേരത്തെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു ച്യാങ്ങിനു് ഇൻഡ്യൻസ്വാതന്ത്ര്യത്തിലും ഇന്ത്യയുടെ സുരക്ഷിതമായ അഭിവൃദ്ധിയിലും സ്ഥിരമായ താല്പര്യമുണ്ടെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. പാകിസ്ഥാനും ഇന്ത്യയുമായുള്ള ബന്ധം, ബ്രിട്ടീഷുകാരോടുള്ള നില, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകക്ഷിയുടെ ശക്തി, കാശ്മീർ സംഗതി എന്നിവയെപ്പററിയെല്ലാം അദ്ദേഹം എന്നോടു സുദീർഘമാ

യി സംസാരിച്ചു. ചൈനയും ഇന്ത്യയും അന്യോന്യാവലംബികളായി നിന്നില്ലെങ്കിൽ രണ്ടു കൂട്ടക്കാരുടെയും സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനു ഹാനിയുണ്ടാകുമെന്നായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശ്വാസം. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരിൽനിന്നുമാത്രമല്ല, യൂറോപ്യൻരാജ്യങ്ങളുടെ അധികാരപ്രമത്തതയിൽനിന്നും സാമ്രാജ്യസിദ്ധാന്തങ്ങളിൽനിന്നും ഏഷ്യൻസ്വാതന്ത്ര്യം സുരക്ഷിതമാകണമെങ്കിൽ ഇന്ത്യയും ചൈനയും ഐകമത്യത്തോടെ പ്രവർത്തിക്കണമെന്നും ആ പ്രവൃത്തിക്കു ഫലം വേണമെങ്കിൽ നമ്മുടെ രണ്ടു രാജ്യക്കാരും കാലോചിതമായ അഭിവൃദ്ധിക്ക് അന്യോന്യസഹായത്തോടെ പരിശ്രമിക്കണമെന്നുമായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം. ആ വാദമുഖങ്ങളെ താങ്ങി മാധ്യമം ഇടയ്ക്കിടെ ഓരോന്നു പറകയുണ്ടായി.

ആ അഭിപ്രായം ശരിയാണെന്നുള്ളതിൽ തർക്കമില്ല. എങ്കിലും അന്തഃഛിദ്രംകൊണ്ടു നശിക്കാറായിരിക്കുന്ന ഒരു ഗവണ്മെന്റുമായുള്ള സഖ്യംനിമിത്തം ഇന്ത്യയ്ക്കു ദോഷമല്ലാതെ ഗുണം വരുമോ എന്നായിരുന്നു എന്റെ സംശയം. ഇന്ത്യയും ചൈനയുമായി ഒത്തൊരുമിച്ചുനില്ക്കേണ്ടതു അത്യാവശ്യംതന്നെ. പക്ഷെ ഏതു ചൈനയുമായി എന്ന ചോദ്യത്തിനുതന്നെ അവകാശം വരുമാറു് ആ രാജ്യം ഛിദ്രിച്ചുനില്ക്കുയാണെന്നു് ആർക്കും കാണാമായിരുന്നു. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ ശക്തി ദിവസംപ്രതി എന്നപോലെ വർദ്ധിച്ചുവരികയാണെന്നും അതുപോലെതന്നെ ആഭ്യന്തരകലഹംകൊണ്ടു കോമിന്റാങ്ങ് ക്ഷീണിച്ചുവരികയാണെന്നും സ്പഷ്ടമായിരുന്നു. ഭൂകമ്പംപോലെയുള്ള കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ വിജയങ്ങൾ കാലഗർഭത്തിൽകിടന്നു മാസം തികയാറായിട്ടേ ഉള്ളുവെങ്കിലും നാഷണലിസ്റ്റുചൈനയുടെ സ്ഥിതി നൈരാശ്യപൂർണ്ണമായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു ജനറലിസ്സിമോയുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ സമ്മതിച്ചു പറഞ്ഞതോടുകൂടി, അദ്ദേഹം ഉദ്ദേശിക്കുന്ന പരിപാടി സഫലമാക്കുന്നതിനു് ആദ്യ

മായി വേണ്ടതു് ഇന്ത്യയുടെയും ചൈനയുടെയും ആത്യന്തശക്തിയെ വർദ്ധിപ്പിക്കുകയാണെന്നു ഞാൻ സൂചിപ്പിച്ചു. അതിനദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി ഇങ്ങനെയായിരുന്നു: "അതാണു് എന്റെയും അഭിപ്രായം. ആറു മാസംകൊണ്ടു് ഈ കമ്യൂണിസ്റ്റുകാരെ നിശ്ശേഷമില്ലാതാക്കുന്നതിനു് എനിക്കു സാധിക്കും. അപ്പോഴത്തേക്കു നിങ്ങളുടെ വൈഷമ്യങ്ങളും തീരുമെന്നു് എനിക്കറിയാം." അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ വിശ്വാസം എന്നെ ആശ്ചര്യഭരിതനാക്കി.

ഇങ്ങനെ രാജ്യകാര്യങ്ങൾ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചശേഷം മറ്റോരോ സംഗതികളെപ്പറ്റിയുള്ള സംഭാഷണത്തിനിടയിൽ, "പീക്കിങ്ങിൽ പോയിട്ടുണ്ടോ" എന്നു് അദ്ദേഹം അന്വേഷിച്ചു.

"ഇല്ല, താമസിയാതെ പോകാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടു്" എന്നു ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"പോകേണ്ടതാണു്, എന്റെ പ്ലെയിനിൽത്തന്നെ പോകാനേർപ്പാടുചെയ്യാം; അതായിരിക്കും സൗകര്യം."

ഇതു് അസാധാരണമായ ഒരു ബഹുമതിയാണെന്നു് എനിക്കു് അറിയാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തം ഒരു പ്ലെയിൻ മറ്റംബാസഡർമാർക്കു സ്വകാര്യയാത്രയ്ക്കുവേണ്ടി മുൻപു കൊടുത്തതായി അറിവില്ല. വളരെ സന്തോഷത്തോടെ യാത്രപറഞ്ഞാണു് ഞങ്ങൾ പിരിഞ്ഞതു്.

ഇതു ഞങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള അവസാനക്കൂടിക്കാഴ്ചയാണെന്നോ മൂന്നു നാലു മാസത്തിനകം മഹാനുഭാവനായ ജനറലിസ്സിമോയും പ്രഭാവശാലിനിയായ ഭാര്യയും തങ്ങളുടെ മഹോന്നതസ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു് അനിവാര്യമായ ശക്തികളാൽ നിഷ്കാസിക്കപ്പെടുമെന്നോ അന്നു ഞാൻ ഊഹിച്ചിരുന്നില്ല; ഊഹിക്കാൻ വഴിയുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അത്ര വേഗത്തിലാണു് പിന്നീടുണ്ടായ സംഭവവികാസം.

ജനറാലിസ്സിമോയുടെ ക്ഷണനമനുസരിച്ചു ഞങ്ങൾ പീക്കിങ്ങിലേയ്ക്കു പോയതു സെപ്തംബർ ഇരുപത്തിനാലാംതിയതിയാണു്. പറഞ്ഞതനുസരിച്ചു പ്രസിഡണ്ടു് ഒരു പ്രത്യേകവിമാനം ഞങ്ങളുടെ ഉപയോഗത്തിനായി അയച്ചുതന്നു. ഔപചാരികമായ ഒരു സന്ദർശനമായതിനാൽ പീക്കിങ്ങിൽ ഞങ്ങളെ യഥാവിധി സ്വീകരിക്കുന്നതിനും സൽക്കരിക്കുന്നതിനും വേണ്ട ഏർപ്പാടുകളും ഗവൺമെൻറിൽനിന്നു ചെയ്തിരുന്നു.

"അധരിതനാകശ്രീയാം
പീക്കിങ്ങൊരാത്ത കണ്ടിട്ടുള്ളോർ;
അവരുടെ ജന്മമെന്നും
വെറുതേ ജീവിക്കുന്നതിന്നായ്മാത്രം!"

എന്നു പീക്കിങ്ങിനെപ്പറ്റി അയയ്ക്കുള്ള വള്ളത്തോളിനയച്ച ഒരു കത്തിൽ എഴുതിയിരുന്നതുപോലെ ചുരുക്കമായി പറയാം.

മനുഷ്യർക്കെന്നതുപോലെ നഗരങ്ങൾക്കും പ്രത്യേകതയുണ്ടെന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല. എത്ര വലുതായാലും എന്തെല്ലാം സൗകര്യങ്ങളുണ്ടായാലും ചില പട്ടണങ്ങൾ നമ്മുടെ മനസ്സിൽ ചിരപരിചയംകൊണ്ടും പതിഞ്ഞുനില്ക്കാറില്ല. എന്നും തെരുവിൽ കാണാറുള്ള ചിലരോടെന്നപോലെ, നമുക്കു് അവയോടു് ഒരു സ്നേഹവും പരിചയവും തോന്നാറുമില്ല. ആ പട്ടണങ്ങളുടെ തെരുവുകളിൽ ലക്ഷ്യമില്ലാതെ അലഞ്ഞു നടക്കാനോ അതിന്റെ വായുവിൽ പ്രസരിക്കുന്നതായി തോന്നുന്ന സൗരഭ്യം ആസ്വദിക്കാനോ നമുക്കു് ഒരാഗ്രഹവും തോന്നുന്നതുമില്ല. ബോംബെ, ഷാംഘായ് മുതലായ പട്ടണങ്ങൾ എനിക്കു സുപരിചിതങ്ങളാണു്. എങ്കിലും അവയോടടുത്തറിവുകൊണ്ടുള്ള സ്നേഹമോ അവയുടെ നഗരവീഥികളിൽ ഒരു വിചാരമോ എനിക്കിതുവരെ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. നേരെമറിച്ചാണു് പഴയ ഡെൽഹി, മദ്രാസ്, അഹമ്മദബാദ്, ബെനാറസ് മുതലായ നഗരങ്ങൾ. ആ പട്ടണങ്ങളിൽ ബോംബെയിലും മറ്റുമുള്ള വിശേഷങ്ങളോ മോടികളോ ആഡം-

ശേഷങ്ങളും കണ്ടില്ല. എങ്കിലും അവയെല്ലാറ്റിനും മനുഷ്യസ്വഭാവം പുലർത്തുന്ന ഒരു പ്രത്യേകത ഉണ്ടെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ടു്. പാരിസ്, റോമ, ലണ്ടൻ, കയിറോ മുതലായ മററു ചില രാജധാനികൾക്കുള്ള ഈ ഗുണം, ന്യൂയോർക്ക്, വാഷിങ്ടൻ, മാഞ്ചെസ്റ്റർ മുതലായവയ്ക്കു തീരെ ഇല്ലെന്നും എനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ടു്. ന്യൂയോർക്കിൽ ഞാൻ പല മാസങ്ങൾ താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എങ്കിലും, ആ പട്ടണത്തെപ്പററി വിചാരിക്കുമ്പോൾ ഒരു ചിത്രവും എൻെറ മനസ്സിൽ ഉദിക്കുന്നില്ല. ജീവനുമാത്മാവുമില്ലാത്ത കുറെ കെട്ടിടങ്ങളും തെരുവുകളും എന്നുള്ള ഒരു സ്മരണമാത്രമാണു് അങ്ങനെയുള്ള പട്ടണത്തെപ്പററി നമ്മുടെ മനസ്സിൽ ശേഷിക്കുന്നുള്ളു്.

ഇങ്ങനെ 'സമ്പൽമാഹാത്മ്യ'മുള്ള നഗരങ്ങളിൽ പീക്കിങ്ങ് ഒരു പ്രധാനസ്ഥാനത്തെ അർഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല. ലണ്ടൻ, പാരിസ്സ് മുതലായ നവീനരാജധാനികളും ഡെല്ലി, ബെനാറസ്, റോമ, കയിറോ മുതലായ പഴയ നഗരങ്ങളും കണ്ടു ശീലിച്ചവർക്കും പീക്കിങ്ങിൻെറ പ്രത്യേകത ഒരു കാലത്തും മറക്കാൻവയ്യാത്ത ഒരോർമ്മയായി മനസ്സിൽ സ്ഥലംപിടിക്കുന്നതാണു്. ആ നഗരത്തിലെ ഉദ്യാനങ്ങളും കൊട്ടാരങ്ങളും ദേവമന്ദിരങ്ങളും വിസ്താരമേറിയ തെരുവുകളും മററു ഭംഗിയായ കാഴ്ചകളും മാത്രമല്ല ഈ അപൂർവ്വവൈശിഷ്ട്യം പീക്കിങ്ങിനു കൊടുക്കുന്നതു്. അതിൻെറ ആയിരം വർഷത്തെ ചരിത്രവും അഞ്ഞൂറു വർഷത്തോളം സാർവ്വഭൗമന്മാരായ ചക്രവർത്തികളുടെ രാജധാനിയെന്ന സ്ഥാനം വഹിച്ചതുകൊണ്ടുള്ള മാഹാത്മ്യവും ചീനചരിത്രത്തോടു് ആ പട്ടണത്തിനുള്ള ബന്ധവും പീക്കിങ്ങിൻെറ ഗുണത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതായി വിചാരിക്കാം. പക്ഷെ ഇവയിലെല്ലാം കവിഞ്ഞു പീക്കിങ്ങിനു് ഒരാകർഷണശക്തിയുണ്ടു്. അതിൻെറ നാഗരികതയാണു് ആ ഗുണമെന്നു പറയാം. അന്നു (കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ തലസ്ഥാനനഗരിയാക്കുന്നതിനുമുമ്പു്) പീ

കിങ്ങിൽ ഒരു ദിവസമെങ്കിലും താമസിച്ചാൽ അവിടത്തെ ജനങ്ങളുടെ ജീവിതാദൎശംതന്നെ ചൈനയിൽ മററു പട്ടണങ്ങളിൽ ജീവിക്കുന്നവരുടേതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമാണെന്നു ബോധ്യമാവും. ഒരു ബദ്ധപ്പാടുമില്ലാത്തമാതിരിയത്രേ പീക്കിങ്ങിലെ ജനങ്ങളുടെ പെരുമാററം. വിദേശീയരോടു മര്യാദയോടെ പെരുമാറുന്നതിൽ അവിടത്തെ ഷാപ്പുകാർ, വണ്ടിക്കാർ, റിക്ഷാക്കാർ മുതലായവർക്കുപോലും നിഷ്കർഷയുണ്ടു്. തെരുവുകളിൽ ഇറങ്ങി യഥേഷ്ടം സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരു വിദേശീയന്റെ പിറകേ ആളുകൾ കൂടി ശല്യപ്പെടുത്തുന്ന സ്വഭാവം ചീനരാജ്യത്തിലെ പട്ടണങ്ങളിൽ പൊതുവേ ഉള്ളതാണെങ്കിലും പീക്കിങ്ങിൽ അതില്ലെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതിന്റെ നാഗരികത്വം തെളിയുന്നതാണു്.

പീക്കിങ്ങ്പട്ടണം വളരെ പുരാതനമാണു്. ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിന്റെ ആരംഭകാലങ്ങളിൽ ഇപ്പോൾ പീക്കിങ്ങിരിക്കുന്ന സ്ഥാനത്തു ചെറിയൊരു പട്ടണമുണ്ടായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു ലക്ഷ്യങ്ങളുണ്ടു്. അതു ചിലപ്പോൾ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചും ചിലപ്പോൾ ക്ഷയിച്ചും ചരിത്രത്തിൽ പറയത്തക്ക പ്രാധാന്യമൊന്നുമില്ലാതെ, ചെംഗിസ്ഖാൻ എന്ന വിഖ്യാതനായ ലോകജേതാവിന്റെ കാലംവരെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. ചെംഗിസ്ഖാനിന്റെ സേനാനായകന്മാർ ആ പട്ടണത്തെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞു. എന്നാൽ ചെംഗിസ്ഖാനിന്റെ പൌത്രനായ കുബ്ലാ സാർവ്വഭൌമനായി വാഴിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, പുതിയൊരു രാജധാനി നിർമ്മിക്കുവാൻ താൻ തിരഞ്ഞെടുത്തതു് ആ സ്ഥലത്തെയാണു്. ബൌദ്ധമതാവലംബിയായിരുന്ന കുബ്ലാഖാൻ നിൎമ്മിച്ചതാണു് ഇപ്പോഴത്തെ പീക്കിങ്ങ് എന്ന പട്ടണം (1264).

ഈ കുബ്ലാഖാനിനു തുല്യനായ ഒരു ചക്രവർത്തി ഇതുവരെ ലോകത്തിലുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണു്. അദ്ദേഹം ഭരിച്ചിരുന്ന സാമ്രാജ്യവിസ്തീർണ്ണത ബ്രിട്ടീഷ്സാമ്രാജ്യത്തിനു്

അതിന്റെ പൂർവ്വകാലശ്രീയുണ്ടായിരുന്നതിലും കവിഞ്ഞതായിരുന്നു എന്നു പറയുമ്പോൾ അതിന്റെ വലിപ്പം എന്താണെന്നൂഹിക്കാവുന്നതാണ്. ഇന്ത്യയൊഴിച്ചുള്ള ഏഷ്യാഖണ്ഡം മുഴുവനും ആ ചക്രവർത്തിയുടെ ശാസനയെ അനുസരിച്ചിരുന്നു. ബർമ്മാ, സയാം, കൊറിയ, വിയറ്റ്നാം മുതലായ രാജ്യങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിനു കപ്പം കൊടുത്തിരുന്നു. അതു കൂടാതെ യൂറോപ്പിൽ ഇപ്പോൾ റഷ്യയുടെ കീഴിലുള്ള രാജ്യങ്ങൾ മിക്കവയും കുബ്ലായുടെ സേനാനായകന്മാരാണ് ഭരിച്ചിരുന്നത്. സാർവ്വഭൌമൻ എന്ന പേരിനെ അർഹിക്കുന്നതായിട്ട് ലോകത്തിൽ ഇങ്ങനെ ഒരാളേ ഉണ്ടായിട്ടുള്ളു എന്നു പറയാം.

യൂറോപ്പിന്റെ നടുതൊട്ടു പസഫിക്സമുദ്രംവരെയും ബംഗാളുൾക്കടൽതൊട്ടു സൈബീരിയയുടെ വടക്കേഅറ്റംവരെയും നീണ്ടുകിടന്ന ലോകസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായിട്ടാണ്, ചൈനയുടെ രാജധാനിയായിട്ടല്ല, കുബ്ലായാണ് ഈ പുത്തൻ നഗരം പണിയിച്ചത്. മാർക്കോപോളോ എന്ന പേരായ ഒരു വെനീഷ്യക്കാരൻ അക്കാലത്തു കുബ്ലായുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥനായി വളരെക്കാലം പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ചിരുന്നു. അയാളുടെ വിവരങ്ങളിൽനിന്നു പീക്കിങ്ങിന്റെ വലിപ്പവും ശില്പവൈചിത്ര്യവും സമ്പൽസമൃദ്ധിയും എത്രയെന്നു മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണ്.

കുബ്ലായുടെ വംശം ഒരു ശതാബ്ദം ചൈനയെ അടക്കി ഭരിച്ചു. അവരെ രാജ്യത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്തു ചൈനയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം വീണ്ടെടുത്ത മിങ്വംശക്കാർ നാൻകിങ്ങിലാണ് തലസ്ഥാനമുറപ്പിച്ചതെങ്കിലും കുറച്ചു വർഷങ്ങൾക്കുശേഷം പീക്കിങ്ങ് തന്നെ തലസ്ഥാനമാക്കി. ആ വംശത്തിലെ ഒരു ചക്രവർത്തിയായ യുങ്ലോയാണ് പീക്കിങ്ങിന്റെ രണ്ടാമത്തെ നിർമ്മിതാവ്. താജ്മഹാൾ, ചെങ്കൊട്ടാരം, ജുമാമസ്ജിദ് മുതലായവ പണിയിച്ച ഷാജഹാനിനോട് കിടപിടിക്കുന്ന ഒരു നഗരനിർമ്മിതാവായിരുന്നു യുങ്ലോ. ഇപ്പോൾ പീക്കിങ്ങിന

ലംകാരമെന്നു കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ള പ്രധാനകാൎയ്യങ്ങളെല്ലാം—ഉദ്യാനങ്ങൾ, തടാകങ്ങൾ, പ്രാസാദങ്ങൾ, ക്ഷേത്രങ്ങൾ എന്നിവ—മിക്കവാറും യൂറോപ്യർ നശിപ്പിച്ചതാണ്.

മറ്റു ചൈനീസ് പട്ടണങ്ങളെപ്പോലെ വലിയൊരു കോട്ട പീക്കിങ്ങിനെ വലയംചെയ്യുന്നു. ഈ ദുൎഗ്ഗത്തിന്റെ വലിപ്പം പറഞ്ഞാൽ ആശ്ചൎയ്യമാകും. കോട്ടയുടെ മുകൾപരപ്പിന് മദ്രാസിലെ കടപ്പുറത്തുള്ള മറീനാ തെരുവിൽ കവിഞ്ഞ വീതിയുണ്ടാകും. കോട്ടയുടെ ഉയരം നാല്പതടിയിൽ കവിഞ്ഞതാണ്. ഇതിനകത്തു പീക്കിങ് നഗരം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. പട്ടണത്തിന്റെ നടുവിലാണ് 'നിഷിദ്ധനഗരം' (Forbidden City) എന്ന പ്രസിദ്ധമായ രാജഗൃഹങ്ങൾ. ഇതുതന്നെ വലിയൊരു പട്ടണമാണെന്നു തോന്നും. ഉയൎന്ന ഭിത്തികൾകൊണ്ടു വലയംചെയ്യപ്പെട്ട ഈ അന്തഃപുരത്തിൽ കൊട്ടാരംജോലിക്കായി അനേകസഹസ്രം ജനങ്ങൾക്ക താമസിക്കുവാൻ വേണ്ട സൗകൎയ്യങ്ങളുണ്ട്. ചക്രവൎത്തിയുടെ അവരോധസ്ത്രീകൾതന്നെ കണക്കില്ലായിരുന്നുവെന്നാൽ ആ അന്തഃപുരത്തിലെ എടുപ്പുകൾ ഊഹിക്കാവുന്നതാണല്ലൊ. ഉപവനങ്ങൾ, ക്രീഡാതടാകങ്ങൾ, നാടകശാലകൾ, സ്വീകരണമുറികൾ, വസ്ത്രശാലകൾ, സിംഹാസനശാലകൾ, ചക്രവൎത്തിയുടെ ശയനഗൃഹങ്ങൾ, കാൎയ്യാലയങ്ങൾ, ഗ്രന്ഥപ്പുരകൾ, വിശ്രമഗേഹങ്ങൾ—ഇങ്ങനെ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന് ആവശ്യമുള്ളതെല്ലാം അവിടെ രാജോചിതമായ വിധത്തിൽ നിൎമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

അന്തഃപുരത്തിലെ സകലഗൃഹങ്ങളുടെയും മേൽപുര മേഞ്ഞിട്ടുള്ളതു പൊന്നിന്റെ നിറമുള്ളതും അതുപോലെ തിളങ്ങുന്നതുമായ ഒരുതരം ഓടുകൊണ്ടാണ്. അടുത്തുള്ള കുന്നുകളുടെ മുകളിൽ നിന്നു നോക്കിയാൽ അതു് ഒരു കനകപുരിയാണെന്നുതന്നെ തോന്നും. രാജവാഴ്ചയുടെ കാലത്തു്, കൊട്ടാരത്തിലെ ഉപയോഗത്തിനല്ലാതെ ഇത്തരം ഓടുകളുണ്ടാക്കിക്കൂടാ എന്നു നിയമമുണ്ടായിരുന്നു. പറന്നു നടക്കുന്ന വേതാളത്തിന്റെ (Dragon)

രൂപം അകത്തെവിടെയും അതിഭംഗിയിൽ കൊത്തിയിട്ടുള്ളതായി കാണാം. അതാണു് ചക്രവർത്തിയുടെ സ്ഥാനത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്. രണ്ടു ചക്രവാകപ്പക്ഷികളാണു് ചക്രവർത്തിനിയുടെ പദവിക്കു ലക്ഷ്യം. അവയെയും അന്തഃപുരത്തിൽ അങ്ങുമിങ്ങും ചിത്രീകരിച്ചു കാണാം.

1911-ൽ രാജവാഴ്ച തീർന്നതോടുകൂടി ഇതെല്ലാം വെറും 'കാഴ്ചബംഗ്ളാവു'കളായിത്തീന്നു. പല കെട്ടിടങ്ങളും അതേ സ്ഥിതിയിൽത്തന്നെ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, വേണ്ട വിധത്തിൽ സംരക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനുള്ള ചെലവു വഹിക്കുവാൻ ച്യാങ്ങ്കായ്ഷേക്കിന്റെ ഗവണ്മെന്റിന്റെ മാത്രം സമ്മതിക്കാത്തതുകൊണ്ടു്, മാഹാത്മ്യമേറിയ ഈ രാജഗൃഹങ്ങൾക്കു ഞാൻ ആദ്യം അതു കണ്ടപ്പോൾ ആകപ്പാടെ ഒരു ശ്രീ ബോധിച്ചില്ല എന്നു പറയേണ്ടതുണ്ടു്.

അന്തർനഗരത്തിനു പുറമേയുള്ള മാർബിൾപ്പാലം കടന്നാൽ ചക്രവർത്തികൾക്കുള്ള കേളീതടാകങ്ങളും അവയെ തൊട്ടു പണിയിച്ചിട്ടുള്ള 'കടൽമാളിക'കളും (Sea Palaces). ഈ തടാകങ്ങൾ നിറയെ താമരയും മറ്റു വിവിധവർണ്ണത്തിലുള്ള ജലപുഷ്പങ്ങളും നിറഞ്ഞു കാഴ്ചയ്ക്കു അതിമനോഹരമായി ശോഭിക്കുമ്പോൾ ചക്രവർത്തി അന്തഃപുരസ്ത്രീകളൊന്നിച്ചു് ആ കൊട്ടാരങ്ങളിലത്രേ ഉഷ്ണകാലത്തു പകൽസമയം കഴിച്ചിരുന്നതു്. ആ കൊട്ടാരങ്ങളെത്തൊട്ടുള്ള ബുദ്ധക്ഷേത്രത്തിൽ ജേഡ് എന്ന പോരാഖ രത്നംകൊണ്ടു വലിപ്പത്തിൽ നിർമ്മിച്ച ഒരു ബുദ്ധപ്രതിമയുള്ളിടത്താണു്, ചക്രവർത്തികൾ ദേവാരാധന നടത്തിയിരുന്നതു്. ഒരുനൂറുവർഷം മുൻപു ബർമ്മയിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്നതാണു് ആ പ്രതിമയെന്നത്രേ ഇതിഹാസം.

പീക്കിങ്ങിലെ ദേവാലയങ്ങളും വളരെ പ്രസിദ്ധമാണു്. ചക്രവർത്തികൾ ഹോമങ്ങൾ കഴിക്കാറുണ്ടായിരുന്ന ചിന്നിയൻ തീയൻ 'സ്വർഗ്ഗമണ്ഡപം'(Altar of Heaven)ആണു് ഈ കൂട്ട

ത്തിൽ ഏറ്റവും പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നതു്. നഗരത്തിന്റെ തെക്കുഭാഗത്തായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വലിയൊരാരാമത്തിന്റെ മധ്യത്തിലായാണു് ഈ ആരാധനാമന്ദിരം. ചക്രവർത്തിക്കുമാത്രമേ അവിടെ കയറി ആരാധന ചെയ്യുവാൻ അവകാശമുള്ളു. ആരാമത്തിന്റെ ഒരോരത്തായി ചൈക്കങ്ങ് (വ്രതശാല) എന്നൊരു കൊട്ടാരമുണ്ടു്. ചക്രവർത്തി അതിലെഴുന്നെള്ളിയിരുന്നു ദേഹമനശ്ശുദ്ധികൾ വരുത്തി വ്രതംകൊണ്ടു രാത്രി കഴിച്ചിട്ടു് ഉദയത്തിനു മുൻപു് ആരാധനയ്ക്കു പുറപ്പെടണമെന്നാണു് നിയമം. ഈ കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നു വളരെ വിസ്താരമുള്ള ഒരു നിരത്തു ബലിമണ്ഡപത്തിലേയ്ക്കു നയിക്കുന്നു. മാർബിൾക്കല്ലുകൊണ്ടു കെട്ടിയ ഒരു വലിയ തറയും അതിന്മേൽ മൂന്നു തട്ടുകൾ ഒന്നിനു മേൽ ഒന്നായി പടിപ്പുരപോലെ പണിയിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു മനോഹരസൗധവുമാണു് ചിന്നിയൻതിയൻ. അവിടെ മുകളിൽനിന്നു ചക്രവർത്തി ബലികഴിക്കുന്നു. പുള്ളിയും പൊട്ടുമില്ലാത്ത ഒരു കാളക്കിടാവിനെ ബലികഴിച്ചു ഹോമിക്കയാണു് ക്രിയ. ഇതു ചക്രവർത്തി ആണ്ടിൽ രണ്ടു പ്രാവശ്യം രാജ്യക്ഷേമത്തിനായി നടത്തണമെന്നാണു് നിയമം.

ഈ സ്ഥലത്തിന്റെയും കെട്ടിടങ്ങളുടെയും ആകപ്പാടെയുള്ള ഭംഗി വർണ്ണിച്ചു മനസ്സിലാക്കുവാൻ പ്രയാസമുണ്ടു്. ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും വിശേഷപ്പെട്ട കാഴ്ചകളിലൊന്നാണു് അതു് എന്നു സംശയമില്ലാതെ പറയാം. ദൈവാരാധനയ്ക്കു ചേർന്നതായി എല്ലാവിധത്തിലും പരിശുദ്ധിയുള്ള ഒരു സ്ഥാനംതന്നെ അതു് എന്നും സമ്മതിക്കണം. ഞങ്ങൾ അതു കാണുവാൻ ചെന്നപ്പോൾ, യുദ്ധനിമിത്തം തങ്ങളുടെ പാഠശാലയുപേക്ഷിച്ചു മഞ്ചൂറിയയിൽനിന്നോടിപ്പോന്ന വിദ്യാർത്ഥികൾക്കു് ഒരഭയസ്ഥാനമായിട്ടാണു് ആ പുണ്യക്ഷേത്രം ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു്. വീടും കുടിയുമില്ലാതെ പിക്കിങ്ങിൽ വന്നുകേറിയ അവർ താമസിക്കുവാനായി കണ്ടുപിടിച്ച സ്ഥലമതായിരുന്നു! ചക്രവർത്തിയുടെ

വ്രതശാലയിൽ, ഒരു സത്രത്തിലെന്നപോലെ, സാമാനക്കെട്ടുകളും വെച്ച് അവർ ചുരുണ്ടുകൂടിക്കിടന്നിരുന്നു. ബലിമണ്ഡപത്തിന്റെ മാർബിൾവേലികളിലിരുന്നു ചിലർ പല്ലുതേയ്ക്കുന്നതും കാണുകയുണ്ടായി.

ടിബെററിലും മംഗോളിയായിലും പ്രചരിക്കുന്ന ലാമാമതത്തെ (ബൗദ്ധമതത്തിലെ ഒരു സമ്പ്രദായം) ഒരു കാലത്തു ചക്രവർത്തികൾ സ്വീകരിച്ചിരുന്നതിന്റെ ലക്ഷ്യമായി പല ലാമാവിഹാരങ്ങൾ പീക്കിങ്ങിലുണ്ട്. അവയിൽ എല്ലാംകൊണ്ടും പ്രാധാന്യം യുങ്ങ് ഹോ കങ്ങ് എന്ന പേരായ ക്ഷേത്രമാണ്. 'അവതീർണ്ണബുദ്ധൻ' എന്നു സമാരാധ്യനായ ഒരു ലാമാധിപതി ചക്രവർത്തികളുടെ കാലത്ത് അവിടെ സ്ഥിരമായി താമസിച്ചിരുന്നു. ഞങ്ങൾ അവിടെ ചെന്നപ്പോഴും ഒട്ടുവളരെ പുരോഹിതന്മാർ അവിടെ പാർക്കുന്നു. സംസ്കൃതലിപികളിൽ "ഓം മണിപദ്മേ ഹും" എന്ന മന്ത്രം എല്ലായിടത്തും എഴുതിക്കാണുന്നതു് ഏതു ഭാരതീയനെയാണ് കോൾമയിർക്കൊള്ളിക്കാത്തതു്? ഗോബിയുടെ മണലാരണ്യത്തിൽപ്പോലും പ്രചരിക്കുന്ന ബൗദ്ധസിദ്ധാന്തം അതോടൊന്നിച്ചു ഭാരതസംസ്കാരത്തെയും ഈ ദേശങ്ങളിലും കൊണ്ടുവന്നാക്കിയതു ചരിത്രത്തിലെ ഏററവും വിസ്മയകരമായ സംഗതികളിൽ ഒന്നത്രേ.

പീക്കിങ്ങിൽനിന്നു് എട്ടു മൈലകലെയാണു് യീ ഹോ യുവാൻ എന്നറിയപ്പെടുന്ന സുഖവാസഗേഹങ്ങൾ (Summer Palace). യീ ഹോ യുവാൻ എന്ന വാക്കിന്റെ അർത്ഥം ശാന്തിയുടെ ആനന്ദം എന്നാണത്രേ. അതിനു വേറെ ഒരു പേരുള്ളതു് ഫോഷാൻ യുവാൻ ('തിരകൾ തല്ലുന്ന ആരാമം')എന്നാണ്. ചക്രവർത്തികളുടെ സുഖവാസത്തിനായി നഗരത്തിൽനിന്നകന്നു നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ള ഈ കൊട്ടാരങ്ങൾ ശില്പവൈശിഷ്ട്യംകൊണ്ടും രാജസപ്രൗഢികൊണ്ടും മാത്രമല്ല കാഴ്ചക്കാർക്ക് ഏററവും

ആകർഷണീയമായി തോന്നുന്നതു്. ആ സ്ഥലത്തിന്റെ രാമണീയകം ഈ രാജഗേഹങ്ങൾക്കുള്ള മനോഹാരിതയെ വളരെയധികം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നു പറയാം. ക്രമത്തിലുയരുന്ന പർവ്വതപോതങ്ങൾകൊണ്ടു മൂന്നു വശവും അടഞ്ഞ ഒരു തടാകത്തിന്റെ കരയിലായി, ഗിരിസാനുക്കൾ ജലത്തെ ചുംബിക്കുന്ന ഒരു ചരുവിലാണു് ഈ കൊട്ടാരങ്ങൾ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. കുൺമിങ്ങു (The Lake of Superior Brightness—ശോഭനസരസ്സു്) എന്നാണു് തടാകത്തിനു നല്കിയിട്ടുള്ള പേർ.

ഇവിടെ കൊട്ടാരങ്ങളുമായും ക്ഷേത്രങ്ങളുമായും നാടകശാലകളുമായും ഖിലാരാമങ്ങളുമായും കണ്ണിനാനന്ദം നല്കുന്ന പലതും കാണാനുണ്ടെങ്കിലും അവയിൽ ചിലതിനെപ്പററിമാത്രം ഇവിടെ സംക്ഷിപ്തമായി പറയാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. പഴയ കൊട്ടാരങ്ങൾ യൂറോപ്യന്മാർ 1861-ൽ തീവെച്ചു നശിപ്പിച്ചുകളഞ്ഞതിനുശേഷം, അവയെ പുതുക്കി പിന്നെയും വാസയോഗ്യമാക്കിയതു സൂസി എന്നു പേരായ ഒടുവിലത്തെ ചക്രവർത്തിനിയാണു്. റീജന്റായും അമ്മമഹാറാണിയായും അമ്പതു വർഷത്തോളം ചീനസാമ്രാജ്യം ഭരിച്ച ഈ പ്രതാപവതി ക്ലിയോപാട്രാ, ഇംഗ്ലണ്ടിലെ എലിസബെത്തു്, നൂർജഹാൻ, റഷ്യയിലെ കാതറയിൻ മുതലായവരെപ്പോലെ സർവ്വസംഹാരദക്ഷയായ ഒരു സാമ്രാജ്ഞിയായിരുന്നു. ചക്രവർത്തിയെ തടവിലാക്കി രാജ്യഭരണം നേരിട്ടേറ്റപ്പോൾ ഈ കല്ലോലമാലാലസിതമായ ആരാമത്തെയാണു് അവർ തന്റെ വിഹാരസ്ഥലമായി തിരഞ്ഞെടുത്തതു്. ഒരു മൈൽ നീളത്തിൽ തടാകത്തെത്തൊട്ടായി കൂടിയിട്ടു ഒരു ഗ്യാലറിയിലാണു് ആദ്യമായി നാം ചെന്നു കേറുന്നതു്. ഈ ഗ്യാലറിയുടെ മുകൾഭാഗം പലതരത്തിലുള്ള ചിത്രങ്ങൾകൊണ്ടലംകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. ലോകത്തിലെ ഏററവും നീളമുള്ള ഗ്യാലറിയാണിതെന്നുള്ളതിനു തക്കമില്ല. കൊട്ടാരങ്ങളിൽനിന്നു ഈ ഗ്യാലറിയിലെത്തുന്നതു് ഓരോരോ ആരാമമാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെയാണു്.

ഗ്യാലറി അവസാനിക്കുന്നിടത്തു നിന്നാൽ കാണാം, ആ ചക്രവർത്തിനിയുടെ സൌഖ്യപ്രമോദത്തിന്റെ പരമലക്ഷ്യമായ മാർബിൾക്കപ്പൽ. ജപ്പാൻകാർ ഒരു നാവികസൈന്യം ഉണ്ടാക്കാൻ പ്രയത്നിക്കുന്നതു കണ്ടു തങ്ങൾക്കും അതു വേണ്ടതാണെന്നു ചൈനയിലെ അന്നത്തെ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാർ തീർച്ചയാക്കി. അതിനു വേണ്ട പണവും കരുതിവെച്ചു. പക്ഷേ ചക്രവർത്തിനി കപ്പലുകൾ നിർമ്മിക്കുവാനല്ല, ഈ ആരാമഗേഹങ്ങൾ പുതുക്കിപ്പണിയിക്കുന്നതിനാണ്, ആ പണം ചെലവാക്കിയതു്. ഏതിലും ആദ്യത്തെ ഉദ്ദേശത്തെ സ്മരിച്ചു് ഒരു കപ്പൽകൂടി പണിയിച്ചുകളയാമെന്നു തീർച്ചയാക്കി. അങ്ങനെയാണു് ഈ 'മാർബിൾക്കപ്പലി'ന്റെ ഉത്ഭവം. വലിയൊരു ബോട്ടിന്റെ ആകൃതിയിൽ വെള്ളത്തിൽ കല്ലുകൊണ്ടു പണിയിച്ചിട്ടുള്ള ഈ കളിപ്പാട്ടത്തോടുകൂടെത്തന്നെ ജപ്പാൻ ചക്രവർത്തി അയച്ച തന്റെ ദൂതന്മാരുടെ ലക്ഷ്യമായി സമ്മാനിച്ച മോട്ടോർബോട്ടും കെട്ടിയിട്ടിട്ടുണ്ടു്.

ബുദ്ധഭഗവാനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ള പല ക്ഷേത്രങ്ങൾ ഇവിടെയുണ്ടു്. മേഘമാളികക്ഷേത്രം, ആയിരം ബുദ്ധന്മാരുടെ ക്ഷേത്രം, പിഞ്ഞാണ(Porcelain Pagoda)കൊണ്ടു നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ചൈത്യം—ഇവയാണു് ഈ കൂട്ടത്തിൽ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നതു്. മലയുടെ മുകളിലാണു് ആയിരം ബുദ്ധപ്രതിമകളെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ള ക്ഷേത്രം. മേഘമാളികയ്ക്കുള്ള ഭംഗി ഈ ക്ഷേത്രത്തിനില്ല. പിഞ്ഞാണംകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ള ചൈത്യം വൃക്ഷങ്ങളും വള്ളികളും നിറഞ്ഞ ഒരു മലയുടെ ചെരുവിലാണു് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. സൂര്യരശ്മി തട്ടി അതാകമാനം തിളങ്ങുന്നതു കാണുമ്പോൾ വിവിധരത്നങ്ങൾകൊണ്ടുതന്നെ നിർമ്മിച്ചതാണെന്നു് ആർക്കും തോന്നാതിരിക്കയില്ല.

ഇങ്ങനെ പീക്കിങ്ങിന്റെ വിശേഷങ്ങൾ പറഞ്ഞാൽ അവസാനിക്കുന്നതല്ല. യൂറോപ്യന്മാർക്ക പലവിധത്തിലുള്ള വിചിത്രസാധനങ്ങൾ വലിയ വില കൊടുത്തു വാങ്ങുവാനുള്ള ഒരു

ക്കുന്നില്ലം പുരാതനവസ്തുക്കളുടെ വലിയൊരു വാണിഭസ്ഥലമാണ് പീക്കിങ്ങെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. അങ്ങനെയുള്ള സാധനങ്ങൾ വില്ക്കുന്നതിന്നുതന്നെ പ്രത്യേകം തെരുവുകളുണ്ട്. 'ജേഡ്'തെരുവ്, ഇനാമൽപ്പണിത്തെരുവ് എന്നിങ്ങനെയെല്ലാം പേരുകളുള്ള ഇടവഴികളിൽ പ്രഭാതംമുതൽ ഇരുട്ടുന്നതുവരെ എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നുമുള്ള ആളുകൾ കാഴ്ചക്കു തിങ്ങിയുണ്ടെങ്കിലും മിക്കവാറും വ്യാജനിർമ്മിതവും ഒരുപയോഗവുമില്ലാത്തതുമായ 'പുരാതന'വസ്തുക്കൾ വാങ്ങുന്ന ബോറളം കാർണ്ണങ്ങളുതന്നെയാണ്.

ഞങ്ങൾ രണ്ടാഴ്ചയോളം പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ചു. പീക്കിങ്ങിലെ പ്രധാനസർവ്വകലാശാലയുടെ അധ്യക്ഷനും എന്റെ ഉത്തമസ്നേഹിതനുമായ ഡാക്ടർ ഹുഷി അവിടെ ചില പ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്യണമെന്ന് എന്നോടു മുൻകൂട്ടി ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു. ലോകത്തിലെ പണ്ഡിതന്മാരിൽ ഒരാളെന്നു സർവ്വസമ്മതനായ അദ്ദേഹം അമേരിക്കയിൽ അംബാസഡറായും നാലു വർഷം ജോലി നോക്കിയിട്ടുണ്ട്. അക്കാലംതൊട്ട് അദ്ദേഹത്തോട് എനിക്ക പരിചയവും സ്നേഹവുമായതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർബന്ധപൂർവ്വമായ അപേക്ഷയെ നിരസിക്കുക സാധ്യമല്ലായിരുന്നുതാനും. നാഷണൽയൂണിവേർസിററിയിൽ പ്രസംഗിക്കാമെന്നേററ സ്ഥിതിക്കു മററു യൂണിവേർസിററികളുടെയും മററു പ്രധാനസംഘങ്ങളുടെയും ക്ഷണനവും സ്വീകരിക്കേണ്ടതായിട്ടാണ് വന്നത്. അങ്ങനെ പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ച ആ രണ്ടാഴ്ചയിൽ ഇന്ത്യയെസ്സംബന്ധിച്ചു ഞാൻ പത്തു പ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്യുകയുണ്ടായി. അവയിൽ അഞ്ചെണ്ണം, 'ഇന്ത്യയുടെ പശ്ചാത്തലം' (The Background of India) എന്ന പേരിൽ ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റ് അച്ചടിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഇന്ത്യാഗവണ്മെന്റിൽനിന്നു വേതനങ്ങൾ വാങ്ങി എട്ടു വിദ്യാർത്ഥികൾ അന്നു പീക്കിങ്ങ്സർവ്വകലാശാലയിൽ പഠിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവരിൽ മൂന്നു പേർ ചീനത്തെ ചിത്രകലയും

കൊണ്ടും ആ നാട്ടിലെ വൈവിദ്ധ്യസമ്പൂർണ്ണമായും മറ്റുള്ളവർ ദർശനങ്ങളുമാണ് ആകർഷിച്ചിരുന്നതു്. 'ഫ്ലോ.റി. യോൺ' എന്ന അഖിലലോകപ്രശസ്തി നേടിയിട്ടുള്ള ഒരു ചിത്രകാരനായിരുന്നു നാഷണൽയൂണിവേഴ്സിറ്റി വക ചിത്രകലാവിദ്യാലയത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷൻ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചിത്രങ്ങളുടെ ഒരു പ്രദർശനം പതിനഞ്ചു വർഷം മുൻപു പാരീസ്സിൽവെച്ചു കാണുവാനും അഭിനന്ദിക്കുവാനും എനിക്കു ഭാഗ്യം ലഭിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഇൻഡ്യയിൽ രണ്ടു വർഷം താമസിച്ചു ഭാരതീയചിത്രകലയുടെ രഹസ്യം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നുമാത്രമല്ല ഗാന്ധിജി, ടാഗോർ മുതലായവരുടെ സ്നേഹം സമ്പാദിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്. ഞാൻ പീക്കിങ്ങിൽ എത്തിയിട്ടുള്ള സംഗതി മനസ്സിലാക്കി, എന്നെ ബഹുമാനിക്കുന്നതിനായി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാനചിത്രങ്ങളെല്ലാം ഉൾപ്പെടുത്തി ഒരു പ്രദർശനം നടത്തിയതു് ഇവിടെ പ്രസ്താവ്യമാണു്.

ഇങ്ങനെ പീക്കിങ്ങിന്റെ സമ്പൂർണ്ണമായ മാഹാത്മ്യം കണ്ടും കൊണ്ടാടിയും ഒരാഴ്ച കഴിച്ചുകൂട്ടിയശേഷം ഞങ്ങൾ നാങ്കിങ്ങിലേയ്ക്കു മടങ്ങി.

അഞ്ചാമദ്ധ്യായം

ഇളകിത്തുടങ്ങിയിരുന്ന കൊടുങ്കാറ്റു സപ്തംബർമാസംകൊണ്ടു് ഉത്തരചൈന മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചു്, എണ്ണമില്ലാത്ത കോലാഹലങ്ങൾക്കു കാരണമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ നാങ്കിങ്ങിലേയ്ക്കു മടങ്ങിയപ്പോഴേയ്ക്കു് എനിക്കു മനസ്സിലായി. 15 ദിവസത്തിനകം പതിനഞ്ചുലക്ഷം പട്ടാളങ്ങൾ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർക്കു കീഴടങ്ങിയെന്നും ഉത്തരചൈനയിലെ പ്രധാനമായ പല പ്രവിശ്യകളും മഞ്ചൂറിയയൊട്ടുക്കും ഇതു സമയംകൊണ്ടു് കോമിൻതാങ്ങിനു നഷ്ടമായി എന്നും പറഞ്ഞാൽ നാങ്കിങ്ങിനെ അടിമുടി കുലുക്കിയിരുന്ന ദുർഘടഭയം എത്രത്തോളമാണു് മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നതാണല്ലോ. തിരിച്ചു നാങ്കിങ്ങിലെത്തിയപ്പോൾ രാജധാനിയിലെല്ലാംതന്നെ ശൂന്യമായാണു് കാണപ്പെട്ടതു്. ഒക്ടോബർ 10-ാംതിയതി നടത്താറുള്ള ദേശീയദിനാഘോഷം തന്നെ ഇതു വർഷം (1948) സംഗതികളുടെ ഗൗരവംനിമിത്തം ഉപേക്ഷിക്കയാണുണ്ടായതു്. ആകപ്പാടെ ഒരു പരാജയമനോഭാവമാണു് എങ്ങും കാണാനുണ്ടായിരുന്നതു്. ധനികരായ ചൈനക്കാർ കൂട്ടം ധാരാളമായി ആയിരക്കണക്കിനു പട്ടണം വിട്ടു ന്നുണ്ടായിരുന്നു. തീവണ്ടിവഴിയായും മോട്ടോറിലും കാൽനടയായും പട്ടണം വിട്ടു പോകുന്നവരെമാത്രമേ കാണാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. രാഷ്ട്രീയകക്ഷികളുടെ ഇടയിൽ "എല്ലാം നശിച്ചു, ഇനി എന്താണു് വരാൻ പോകുന്നതു്" എന്ന ഭാവമാണുണ്ടായിരുന്നതു്. ഈ വൈഷമ്യങ്ങൾക്കെല്ലാം തീർപ്പു കൊടുക്കുന്നതിനു

ന്നപോലെ, പണത്തിന്റെ വിലയും പെട്ടെന്നു കുറഞ്ഞുപോയി. ഒരു രൂപയ്ക്കുള്ള 'ഗോൾഡ്' യുവാൻനോട്ടുകളുടെ വില ഒരാഴ്ചകൊണ്ടു പത്തണയിലും താഴ്ന്നു. സാമാനങ്ങളുടെ വില ക്രമാതീതമായി വർദ്ധിച്ചു എന്നുമാത്രമല്ല, അത്യാവശ്യപ്പെട്ടവ പോലും കമ്പോളങ്ങളിൽ കിട്ടുകയില്ലെന്നുമായി. പത്തു പറ അരിക്ക 600 രൂപയായി വിലയെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതനുസരിച്ചു മറ്റു സാധനങ്ങളുടെ വിലയും കണക്കുകൂട്ടാവുന്നതാണ്.

ദുർഘടങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചുവന്നതോടുകൂടി ചിയാങ്ങ്കായ്ഷേക് അധികാരമുപേക്ഷിച്ചു പോകണം എന്നും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുമായി ഉടനെ സന്ധിയുണ്ടാകണമെന്നും മറ്റു രാഷ്ട്രീയനായകന്മാർ പരസ്യമായിത്തന്നെ വാദിച്ചുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിനുമാത്രം ഒരു കുലുക്കവുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എത്ര വലിയ കൊടുങ്കാറ്റിലും ഇളകാത്ത ഒരു ഗിരിവര്യനെപ്പോലെ, ഈ ബഹളങ്ങളിലെല്ലാം അദ്ദേഹം സ്ഥിരമായി, അചഞ്ചലമായി, നിന്നതേ ഉള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിനോടു നേരിട്ടെതിർക്കുവാനുള്ള ശക്തിയോ മറുത്തു പറയുവാനുള്ള ധൈര്യമോ മറ്റു പ്രമാണികൾക്കില്ലായിരുന്നുതാനും. പക്ഷേ ചിയാങ്ങിന്റെ പ്രതാപസൂര്യൻ അസ്തമനഗിരിയുടെ പിറകിൽ മറയാറായി എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ലായിരുന്നു. ശിവ സംപ്രീതി എന്നതുപോലെ പരാജയവാർത്തകൾ പുറത്തു വരുന്നതോടുകൂടി, നൈരാശ്യബാധിതരായ നായകന്മാരും ജനസാമാന്യങ്ങളും മറുകക്ഷിയെ അഭയം പ്രാപിച്ചുതുടങ്ങി.

ഇങ്ങനെ ആകപ്പാടെ നാങ്കിങ്ങിൽ കോമിൻടാങ്ങ്കാരുടെ ഇടയിൽത്തന്നെ ഭരണം ദുർവ്യവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ച ഘട്ടത്തിൽ, ഒരു ദിവസം, വളരെ വലുതും അതിമനോഹരവുമായ ഒട്ടധികം 'ക്രിസാന്തമം' കുസുമങ്ങൾ കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നു മാഡം ചിയാങ്ങിന്റെ ഉപഹാരമായി എന്റെ ഭാര്യയ്ക്കു കൊടുത്തയച്ചിരുന്നു. പാർലിമെന്റിലും പൊതുജനങ്ങളുടെ ഇടയിലും മാഡം ചിയാങ്ങിനെ കഠിനമായി അധിക്ഷേപിച്ചുവരുന്ന കാലമായിരു

ന്നു ആളു്. അവർ രാജ്യദ്രോഹിയാണെന്നും അവരുടെ ദുർബുദ്ധിപ്രയോഗംകൊണ്ടാണു് ഈ നാശമൊക്കെ സംഭവിക്കുന്നതെന്നുമുള്ള അഭിപ്രായങ്ങൾ കേൾക്കാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഇങ്ങനെ ഒരു സമ്മാനം വന്നുചേർന്നതിനെപ്പററി ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെടാതിരുന്നില്ല. അന്നു വൈകുന്നേരം ഒരു പാർട്ടിയിൽ വെച്ചു ബ്രിട്ടീഷ്‌നാവികന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തെ കണ്ടപ്പോൾ മാഡം ച്യാങു് അവർക്കു വല്ലതും കൊടുത്തയച്ചോ എന്നു ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു. ഇപ്പോൾ ക്രിസ്മസ്സമ്മാനം അവിടെയും ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായി. മറെറാരു സ്ഥലങ്ങളിലേക്കും കൊടുത്തയച്ചിട്ടില്ലെന്നും അറിഞ്ഞു. ഇതിന്റെ അർത്ഥമെന്തെന്നു് അധികമാരും സംശയങ്ങൾ ചോദിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. പിറേറ ദിവസം പ്രഭാതമായപ്പോഴേക്കും മാഡം ച്യാങ്ങ് ചൈനാ വിട്ടു് അമേരിക്കയിലേക്കു പോയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വർത്തമാനം ലോകമെല്ലാടവും പരന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.

ദീർഘപര്യവസായിയായ ഒരു ഘോരനാടകത്തിൽ ഒടുവിലത്തെ അങ്കത്തിന്റെ വിളംബമാണു് ഈ തിരോധാനമെന്നുള്ളതിൽ ആർക്കും സംശയമുണ്ടായില്ല. നിർമ്മൂലനാശത്തിലായിട്ടാണു് അവസാനിച്ചതെങ്കിലും മെയ്‌ലിംഗ് സൂങ് (മാഡം ച്യാങ്) തന്റെ അസാമാന്യബുദ്ധിശക്തികൊണ്ടും സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും അധികാരശക്തികൊണ്ടും ചൈനയുടെ ചരിത്രത്തെ മാററിയെഴുതിയതായി ആരും സമ്മതിക്കും. ഒരു കാൽശതാബ്ദം നിന്നുനിന്ന അവരുടെ പ്രതാപംകൊണ്ടു രാജ്യത്തിനു ഗുണമാണുണ്ടായതെന്നു പറയുവാൻ ആളുകൾ ഉണ്ടാകുമോ എന്നു സംശയിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ പെരുമയെയും പ്രതാപത്തെയും അപലപിക്കുവാൻ ആരുംതന്നെ ഉണ്ടാകയില്ല.

പിന്നെയും ഒരു മാസത്തോളം സ്വന്തം കക്ഷിയിലുള്ള വിരോധികൾക്കു കീഴടങ്ങാതെ ച്യാങ് ഏകാകിയായി നിന്നു യുദ്ധം ചെയ്തു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹവും ജനുവരി 22-ാം തീയതി ഒഴി

ണ്ടുപോകയാണുണ്ടായതു്. പിന്നീടുണ്ടായ സംഗതികൾ വിസ്തരിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല. ആക്റ്റിങ്ങ് പ്രസിഡണ്ടായി വാഴിക്കപ്പെട്ട ലി കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുമായി സന്ധിചെയ്യാനാണു് ഉദ്ദേശിച്ചതു്. ആ ആലോചനകൾ വിഫലമായപ്പോൾ ഗവണ്മെന്റും അദ്ദേഹവും രാജധാനിയെ ഉപേക്ഷിച്ചു ചൈനയുടെ ഏറ്റവും തെക്കുഭാഗത്തുള്ള കാന്റൺനഗരത്തിൽ അഭയംപ്രാപിച്ചു.

ഈ സന്ധിയാലോചനകൾനിമിത്തം യുദ്ധം തൽക്കാലമായി അവസാനിച്ചിരിക്കുന്ന അവസരം നോക്കി ഞാൻ മൂന്നാഴ്ചയ്ക്കായി ഇൻഡ്യയിലേക്കു പോന്നു. ഈ യാത്രയ്ക്കു പല ഉദ്ദേശങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ചൈനയിലെ സംഭവങ്ങളുടെ വാസ്തവസ്ഥിതി പ്രധാനമന്ത്രിയെ മനസ്സിലാക്കിക്കുന്നതിനുപുറമേ അദ്ദേഹത്തിനോടും വിദേശകാര്യഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടും ആലോചനകൾ നടത്തുകയായിരുന്നു അവയിൽ പ്രധാനമായിട്ടുള്ളതു്. അകലത്തിരുന്നു് ഈ സംഭവങ്ങളുടെ ഗൗരവമോ അവ ഏതുവിധത്തിൽ ഇൻഡ്യയെയും മറ്റയൽരാജ്യങ്ങളെയും ബാധിക്കുമെന്നോ പൂർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിക്കുന്നതല്ലല്ലോ. ചൈനയിലുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ മാറ്റങ്ങളിൽ ഇൻഡ്യയുടെ നയമെന്തായിരിക്കണം? പുതിയ അധികാരികൾ രാജ്യം കൈവശമാക്കിയാൽ അവരോടു പെരുമാറേണ്ടതെങ്ങനെ? അമേരിക്ക കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരോടു പിണങ്ങി നയബന്ധങ്ങൾ വേണ്ടെന്നുവെയ്ക്കുകയാണെങ്കിൽ നാം ഏതു നിലയാണു് കൈക്കൊള്ളുവാൻ പോകുന്നതു്? ഇങ്ങനെ പല കാര്യങ്ങൾ ആലോചിച്ചു തീർച്ചയാക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു.

മാർച്ചുമാസം 26-ാംതിയ്യതിയാണു് ഞാൻ ഡെല്ഹിയിലെത്തിയതു്. ഏപ്രിൽ 16-ാംതിയ്യതി അവിടം വിട്ടു തിരികെ പോരികയും ചെയ്തു. ഈ മൂന്നാഴ്ചയ്ക്കിടയിൽ തിരുവിതാംകൂറിൽ പോയി മൂന്നാലു ദിവസം വീട്ടിൽ താമസിച്ചു കുടുംബത്തിൽ ആവശ്യമായിത്തീർന്നിരുന്ന ഭാഗം നടത്തുകയുമുണ്ടായി. ഡെല്ഹിയിൽ

അതുകൊണ്ടു 12 ദിവസത്തെ താമസിക്കുവാൻ അവസരം ലഭിച്ചുള്ളുവെങ്കിലും അതിനിടയിൽ നെഹ്റുവിനെ അഞ്ചാറുപ്രാവശ്യം കാണുന്നതിനും സംഗതികൾ വേണ്ടതുപോലെയെല്ലാം ആലോചിച്ചു തീർച്ചയാക്കുന്നതിനും ഇട കിട്ടി.

ഇത്ര ധൃതിയിൽ ചൈനയിലേയ്ക്കു തിരികെ പോരുവാൻ വിശേഷിച്ചു ചില കാരണങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഭാര്യയേയും കുട്ടികളെയും നാങ്കിങ്ങിൽ താമസിപ്പിച്ചിട്ടാണ് ഞാൻ ഇൻഡ്യയിലേയ്ക്കു പോന്നിരുന്നതു്. ഒരു മാസത്തിനകം വലിയ കലാപങ്ങളൊന്നുമുണ്ടാകയില്ലെന്നുള്ള വിശ്വാസംകൊണ്ടാണ് ഞാൻ അങ്ങനെ ചെയ്തതു്. എന്നാൽ ദിനംപ്രതി കിട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്ന വർത്തമാനങ്ങൾ സംഭ്രമജനകങ്ങളായിരുന്നുതാനും. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുമായുള്ള സന്ധിയാലോചനകൾ തകർന്നുവെന്നും നാങ്കിങ്ങിൽ വെടി വീണുതുടങ്ങിയെന്നും ഒരു ദിവസം പത്രങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താതിരുന്നില്ല. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ എന്റെ കുടുംബം യുദ്ധരംഗത്തിൽപ്പെട്ടുപോകയും ഞാൻ അപകടമൊന്നുമില്ലാതെ ദൂരത്തായി ഭവിക്കയും ചെയ്യുമല്ലോ എന്നായിരുന്നു സങ്കടം. നാങ്കിങ്ങ് യുദ്ധക്കളമായി മാറുകയാണെങ്കിൽ എന്തൊക്കെയാണ് അവിടെ സംഭവിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതു്?

ഏപ്രിൽ 18-ാംതിയതി ആറുമണിക്കുശേഷമാണ് ഞാൻ ഷാങ്ഹായിൽ തിരികെയെത്തിയതു്. ദൈവാധീനംകൊണ്ട് അതുവരെ ഒന്നും സംഭവിച്ചിരുന്നില്ല. അന്നു രാത്രിതന്നെ നാങ്കിങ്ങിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. അതായിരുന്നു ഷാങ്ഹായിൽനിന്നു കോമിൻറാങ്ങുകാരുടെ ഒടുവിലത്തെ തീവണ്ടി. പിറ്റേദിവസത്തെ വണ്ടി വഴിയിൽ തടയപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ, മുഹൂർത്തത്തിനുതന്നെ വന്നെത്തുവാൻ സാധിച്ചുവെന്നു പറയാം. ഒരു ദിവസത്തെ താമസം എന്തുകൊണ്ടെങ്കിലും വന്നിരുന്നുവെങ്കിൽ, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ നാങ്കിങ്ങ് കൈവശമാക്കുമ്പോൾ, ഞാൻ ഒരിടത്തും, എന്റെ കുടുംബം അവരുടെ അധീനത്തിലുമായി ഭവിച്ചേനെ.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ആത്മം [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] നാട്ടുകളിൽ കണ്ടു. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] പല [illegible] [illegible] [illegible] കിയ [illegible] [illegible], '[illegible] [illegible] [illegible]' [illegible] മട്ടിൽ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] വ്യാപൃതരായി രുന്നു. എന്നാൽ, തെരുവുകളിൽ അപൂർവ്വം ചില അംബാസഡർ മാരുടെ [illegible].

കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ അന്ത്യശാസനം പ്രസിഡണ്ട് ലി [illegible] 20-ാം തീയതി രാത്രിക്കകം [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് സേനാപതികൾ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] സമാധാനം [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] കമ്മിറ്റി [illegible] [illegible] [illegible]. പ്രസിഡണ്ട് ലിയും അവരോട് ചാഞ്ഞാണ് നിന്നത്. 20-ാം തീയതി [illegible] സമാധാനക്കമ്മിറ്റി [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ വ്യവസ്ഥകൾ സ്വീകരിക്കാൻ അദ്ദേഹം സമ്മതിക്കയില്ലെന്നു ഖണ്ഡിതമായി പ്രസിഡണ്ട് ചിയാങ് അറിയിച്ചപ്പോൾ, സമാധാനത്തിനെതിരായി പ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന സൈനികകക്ഷിക്കു പ്രാബല്യം ലഭിച്ചു. ഈ വ്യവസ്ഥകൾ സ്വീകരിക്കുന്നതു ശരിയല്ലെന്നാണ് അമേരിക്കൻ അംബാസഡറും ഉപദേശിച്ചതു്.

പിറ്റേദിവസം (21-ാംതിയതി) 11 മണിക്ക ഏംബസ്സിയിൽ അംബാസഡറന്മാരുടെയും സ്ഥാനപതികളുടെയും ഒരു യോഗമുണ്ടായി. ഡിപ്ലോമാറ്റിക്‌സംഘത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷൻ അന്നു ഫ്രഞ്ചുഅംബാസഡറായിരുന്നു. ചൈനീസ് ഗവണ്മെന്റ് സംഗതികൾ വിവരിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനയച്ചിരുന്ന സന്ദേശത്തെപ്പറ്റി നിരൂപണംചെയ്യാനാണ് യോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നതു്. അടുത്ത രാത്രി പന്ത്രണ്ടുമണിക്ക്, കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ നാൻകിങ്ങിനു കിഴക്കും പടിഞ്ഞാറും മാറി യാങ്ങ്‌സീനദി തരണംചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നും അടുത്ത ദിവസം നാൻകിങ്ങിൽത്തന്നെ അവർ വന്നേക്കുമെന്നും, അതുകൊണ്ട് അംബാസഡർമാർ ഗവണ്മെന്റിനെ അനുഗമിച്ച് അന്നു വൈകുന്നേരംതന്നെ പോകേണമെന്നും അല്ലാതെ നാൻകിങ്ങിൽ താമസിക്കേണ്ടതാണെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിൽ, അവരുടെ രക്ഷയെപ്പറ്റി അമേരിക്ക ബാധ്യതയൊന്നുമില്ലെന്നുമായിരുന്നു ആ സന്ദേശത്തിന്റെ സാരം. രാജധാനി ഉപേക്ഷിച്ച്, എങ്ങോട്ടെന്നറിയാതെ ഓടിപ്പോകുന്ന ഗവണ്മെന്റിനെ പിന്തുടരുവാൻ ഞങ്ങളിലാരുംതന്നെ തയ്യാറില്ലായിരുന്നു. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ നാൻകിങ്ങ് കൈവശപ്പെടുത്തുമ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതി എന്തായിരിക്കുമെന്ന് ആരുമാലോചിച്ചിട്ടുപോലുമില്ല. ഞങ്ങളുടെ ജോലിസ്ഥലം വിട്ടുപോകുന്നതു് ഒരു പോരായ്മയാണെന്ന വിചാരമാണ് എല്ലാവർക്കുമുണ്ടായിരുന്നതു്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ ഞങ്ങളെ അംബാസഡർമാരായിത്തന്നെ ഗണിക്കുമെന്നും ഞങ്ങൾക്കു നയതന്ത്രത്തിലുള്ള

ക്ലേശങ്ങളും ബുദ്ധിമുട്ടുകളും അനുഭവിക്കേണ്ടിവരുമെന്നും അറിഞ്ഞെങ്കിൽ എത്രപേർ ഈ തീർമാനത്തിൽ പങ്കുകൊണ്ടേയ്ക്കുമെന്നു തീർച്ച പറഞ്ഞുകൂടാ. എന്തു വന്നാലും നാൻകിങ്ങിൽത്തന്നെ താമസിക്കണമെന്നാണു് പണ്ഡിററ് നെഹ്റുവിന്റെ അഭിപ്രായം. അതുകൊണ്ടു് എനിക്കീ കാര്യത്തിൽ സന്ദേഹമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. മാത്രമല്ല, മററുള്ളവരും നാൻകിങ്ങിൽത്തന്നെ താമസിക്കണമെന്നായിരുന്നു എനിക്കാഗ്രഹം.

അന്നു രാത്രികൊണ്ടു കോമിൻടാങ്ങുദ്യോഗസ്ഥന്മാരെല്ലാം നാൻകിങ്ങ് വിട്ടു. (22-ാംതീയതി) നേരം വെളുത്തപ്പോൾ ഒരു പോലീസുകാരനെപ്പോലും റോഡുകളിൽ കാണാനില്ലായിരുന്നു. പത്തുമണിയോടുകൂടി ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ വീടുകളിൽ കൊള്ളക്കാർ പ്രവേശിച്ചുതുടങ്ങിയെന്നും പട്ടണത്തിലെ പല പ്രധാന കെട്ടിടങ്ങൾക്കും തീ കൊളുത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നുമുള്ള ശ്രുതി പരന്നുകഴിഞ്ഞു. കമ്യൂണിസ്റ്റുകാർ പ്രവേശിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ ആരുമില്ലാത്ത ഒരു കളരിപോലെയായി അന്നു നാൻകിങ്ങ്. കോമിൻടാങ്ങ്കാർ ഒഴിഞ്ഞിട്ടുപോയ ഹർമ്മ്യങ്ങൾ കൊള്ളയിടുന്നതിനായിരുന്നു ജനങ്ങൾക്കുത്സാഹം. ഇന്ത്യനെമ്പസ്സിയാപ്പീസുകളെ തൊട്ടുള്ള ഗൃഹം, നാൻകിങ്ങിന്റെ മേയർ താമസിച്ചിരുന്ന സർക്കാർഭവനമായിരുന്നു. ഒരൊമ്പതുമണിയായപ്പോൾമുതൽ അവിടെ ജനങ്ങൾ പ്രവേശിച്ചുതുടങ്ങി. ഒരു ലഹളയും ശണ്ഠയും കോലാഹലവുമൊന്നുമില്ലാതെ, വളരെ മര്യാദയോടെയാണു് അവർ ആ വീട്ടിന്റെ കട്ടിളകൾ ജനാലകൾ മുതലായവപോലും പൊളിച്ചെടുത്തതു്. മൂന്നുമണിയോടുകൂടി അവർ ആ ജോലി പൂർത്തിയാക്കിയപ്പോൾ കല്ലുകൊണ്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളല്ലാതെ ആ വീട്ടിൽ വേറൊന്നും കാണാനില്ലായിരുന്നു. കുട്ടികളും കുഞ്ഞുങ്ങളും തള്ളമാരും മുത്തശ്ശികളും എല്ലാവരും ഇതിൽ പങ്കുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒരു കയ്യിൽ കുഞ്ഞും മറേറ കയ്യിൽ മോഷ്ടിച്ചെടുത്ത വസ്ത്രങ്ങളുമായി നാല്പതുവയസ്സായ ഒരു സ്ത്രീ ആ വീട്ടിൽനിന്നിറങ്ങി

ച്ചുപോകുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ കൊള്ളയടിക്കുന്നതിനും ചൈനാക്കാൎക്കു ചില മര്യാദകളുണ്ടെന്നു് എനിക്കു തോന്നാതിരുന്നില്ല.

ഇങ്ങനെ ഒരു സംഘമധികാരികൾ മാറുകയും വേറൊരു സംഘം കയ്യേറ്റെടുക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു പലവിധത്തിൽ കുഴപ്പമുണ്ടാകാമെന്നു ഞാൻ മുൻകൂട്ടി കാണാഞ്ഞില്ല. അങ്ങനെയുള്ള അവസരങ്ങളിലാണല്ലോ അരാജകത്വത്തിന്റെ പൈശാചികരൂപം പൂൎണ്ണമായി തെളിഞ്ഞുകാണുക. ഞങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അങ്ങുമിങ്ങുമായി, ഒരു രക്ഷയുമില്ലാതെ താമസിക്കുന്ന വിദേശീയരുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ കടന്നു് അക്രമം പ്രവൎത്തിക്കുവാൻ ചൈനക്കാർ മടിക്കയില്ലെന്നായിരുന്നു എന്റെ വിചാരം. വിശേഷിച്ചും എമ്പസ്സികളിൽ വളരെ വിലപിടിക്കുന്ന സാമാനങ്ങൾ കാണുമെന്നു് എല്ലാവൎക്കും അറിവുള്ളതാണല്ലോ. അതുകൊണ്ടു കോമിൻടാങ്ങ്ഭരണം തകൎന്നുതുടങ്ങുന്നുവെന്നു കണ്ടപ്പോൾ എമ്പസ്സിയുടെ രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി ചില മുൻകരുതലുകൾ ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. ഇതിനു ചില സൗകര്യങ്ങളും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. ചൈനാക്കാൎക്കു സൈന്യപരിശീലനം നല്കുന്നതിനായി നാൻകിങ്ങിൽ താമസിച്ചിരുന്ന അമേരിക്കൻസേനാസംഘം, അവരുടെ സ്വന്തമാവശ്യത്തിനായി ഇൻഡ്യാക്കാരായ അമ്പതു സിക്കുകാരെ മിലിറ്ററിപ്പോലീസായി നിയമിച്ചിരുന്നു. കോമിൻടാങ്ങിന്റെ പരാജയം സ്പഷ്ടമായതോടുകൂടി അമേരിക്കക്കാർ നാൻകിങ്ങ് വിട്ടുപോയപ്പോൾ ഈ സിക്കുകാൎക്കു ജോലിയൊന്നുമില്ലാതെ തീൎന്നു. അവരെ ഒരു ഗാൎഡുസംഘമാക്കി ഇൻഡ്യാക്കാരുടെ വീടുകൾ കാക്കുവാൻ ഞാൻ വിനിയോഗിച്ചു. എന്റെ ഈ സംരംഭങ്ങൾ മനസ്സിലായപ്പോൾ കാമൺവെൽത്തെമ്പസ്സികളും തങ്ങളുടെ വസ്തുക്കളും വീടുകളും കാത്തു രക്ഷിക്കുന്നതിനു് ഈ സിക്കുകാരെ കിട്ടണമെന്നു് എന്നോടപേക്ഷിച്ചു. അതുകൊണ്ടു് ഏപ്രിൽ ഒന്നാംതീയതിമുതൽ ബ്രിട്ടൻ, കാനഡ, ആസ്ത്രേലിയ എന്നീ രാജ്യങ്ങളുടെ എമ്പസ്സികളിലെ രക്ഷയും എന്റെ

കീഴിലുള്ള സിക്കുകാർ ഒന്നാറയത്തു. അംഗീകാരം വർദ്ധിച്ചുവന്നതോടുകൂടി ബർമ്മ, ബെൽജിയം മുതലായ രാജ്യങ്ങളും ഈ സഹായത്തിനപേക്ഷിച്ചുതുടങ്ങി.

ഈ മുൻകരുതലുകൾനിമിത്തം, പോലീസുകാർ നാടുവിട്ടുപോയ ശേഷവും എംബസ്സികളിൽ ആരും കയറി അക്രമം പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന് ഒരുമ്പെട്ടില്ല. മുറവും ലഹളകൾ നടന്നിരുന്നപ്പോഴും എംബസ്സികൾക്കു തങ്ങൾക്കൊക്കാത്ത ഭീതിയും തോന്നിയിരുന്നുമില്ല. ചൈനയിൽ വളരെക്കാലം താമസിച്ച് ജോലിചെയ്തിരുന്നവരായതുകൊണ്ട്, ഈ സിക്കുകാർക്ക ഭാഷ സുപരിചിതമാണ്. ഭീമാകാരന്മാരായ അവരെ സാധാരണ ചൈനാക്കാർക്ക പേടിയുമാണ്. ഇൻഡ്യ സ്വാതന്ത്ര്യമായതോടുകൂടി അവരിൽ ദേശാഭിമാനം ഉദിച്ചിരുന്നതിനാൽ ഇൻഡ്യൻഎംബസ്സിയുടെ കീഴിൽ ഇങ്ങനെ ഒരു ജോലിചെയ്തു മററു രാജ്യക്കാരെക്കൂടി സഹായിക്കാനിടയായതിൽ അവർക്ക ചാരിതാർത്ഥ്യമാണുണ്ടായിരുന്നതു്.

വിദേശിയർ ആരുംതന്നെ അന്ന് അധികമൊന്നും പുറത്തിറങ്ങി നടന്നില്ല. സംഗതികളുടെ സ്വഭാവം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി ഞാൻ പട്ടണത്തിലാകെ ഒന്നുരണ്ടുപ്രാവശ്യം കാറിൽ ചുററിസ്സഞ്ചരിച്ചതു സാഹസമായിപ്പോയിയെന്നു ബ്രിട്ടീഷ്അംബാസഡർ ടെലിഫോണിൽ എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി. വെള്ളക്കാരോടു ചൈനാക്കാർക്കുള്ള ദേഷ്യം മാറിയിട്ടില്ലെന്ന് എനിക്ക പൂർണ്ണബോധ്യമുണ്ടായിരുന്നതിനാലാണു ഞാൻ അതിനൊരുമ്പെട്ടതു്.

അന്നത്തെ രാത്രി ഒരു കാളരാത്രിയായിരുന്നു എന്നു പറയാം. കമ്യൂണിസ്റ്റുകാരെ ക്ഷണിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്നതിന് ഒരു പ്രതിനിധിസംഘം ആറേനാക്കരെത്തു പോയിട്ടുണ്ടെന്നു ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞു. പക്ഷെ അവരുടെ പട്ടാളങ്ങൾ പുലർച്ചയ്ക്കല്ലാതെ നാൻകിങ്ങിൽ പ്രവേശിക്കയില്ലെന്നും അങ്ങനെ കടന്നിരുന്നാൽ തന്നെ അധികാരം സ്ഥാപിച്ച് സംഗതികൾ ക്രമപ്പെടുത്തുന്ന

ത്തിനു കാര്യം ഭീകരം വെളിവാകുന്നു. അവിശ്വാസങ്ങളുംകൊണ്ടു നാഗസാക്കിയിൽ ആറ്റംബോംബ് പൊട്ടിച്ചു വരാതെ, വിദ്യുച്ഛക്തി നിറഞ്ഞ പാതാളങ്ങളുംകൊണ്ടു ഭൂഗോളം അവസാനത്തോടടുത്തിരിക്ക യാണ്. ലോകത്തിലെങ്ങും ഒരു സമാധാനവുമില്ല—കള്ള ന്മാർക്കും കൊള്ളക്കാർക്കും ദുഷ്ടന്മാർക്കും ഇവയ്ക്കു കൂടുതൽ സഹായമെന്താണ്? വേദപുസ്തകങ്ങൾ വല്ലതിനേയും ഇത്തൊട്ട് വരുന്നതിനാൽ മതിയാകുന്നില്ല. വിചാരത്തോടുകൂടിയാണ് നാസ്തികന്മാർ അതു ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

ലോകത്തിന്റെ അവസാനം അടുത്തിരിക്കുന്ന ഒരു സംഭവമാണ് അന്ത്യകാലത്തിന്റെ പ്രത്യേകം അടയാളങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. പ്രോഫെസി ക്രിസ്തുവിന്റെ ഒരു പുസ്തകമാണ് ഞാനായിപ്പോയിട്ടുള്ളത്. ക്രിസ്തുവിന്റെ കാലത്തുതന്നെ അനേകം ആളുകൾ വിചാരിച്ചിരുന്നു പോലെ വിമോചനം അടുത്തുകഴിഞ്ഞു എന്ന് ഒരു പുസ്തകത്തിൽ അതുതന്നെയാണുള്ളത് കൊണ്ടാണ് പുനരുത്ഥാനമില്ലാത്ത ഒരു പോലുള്ള, ഇനി വരാൻപോ കുന്ന യുഗം എങ്ങനെയാണ് വരാൻപോകുന്നതെന്ന് ആർക്കും നിശ്ചയമില്ലായിരുന്നതാണ്. എന്തായാലും ഉണ്ടാകാൻപോകുന്ന മാറ്റങ്ങൾ മനുഷ്യനെ മാത്രമല്ല, വിശ്വാസങ്ങളിലെല്ലാംകൂടി കുഞ്ഞുകുട്ടികളെയും അവരുടെ പാരമ്പര്യങ്ങളെയും ബാധിക്കുമെന്നു വിചാരം ജനങ്ങൾക്കുണ്ടായിരുന്നു.

ആറാമദ്ധ്യായം

1949 ഏപ്രിൽ 23 ലോകചരിത്രത്തിൽ പ്രധാനമായ ഒരു ദിവസമായി ഭാവിയിൽ ഗണിക്കപ്പെടുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അന്നു രാവിലെ പതിനൊന്നുമണിയോടുകൂടിയാണു് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ യാങ്ങ്റ്റ്സി കടന്നു ചൈനായുടെ രാജധാനിയിൽ പ്രവേശിച്ചു വെന്നിക്കൊടി നാട്ടിയതു്. ആ സംഭവത്തോടുകൂടി ച്യാങ്ങ്കായ്ഷേക്കും കോമിൻടാങ്ങ്ചൈനായും മാത്രമല്ല പരാജിതരായതു്. നൂറുവർഷം മുൻപു ചൈനായിലാരംഭിച്ച യൂറോപ്യജനങ്ങളുടെ അധികാരവും അതോടുകൂടി അവസാനിച്ചു. നൂറുവർഷം നീണ്ടുനിന്ന ആ സാമ്രാജ്യശക്തി പൗരസ്ത്യജനതയുടെ ബലഹീനതയെയും പരാധീനതയെയുമാണു് പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തിരുന്നതു്. കാലംകൊണ്ടു് അതിന്റെ രൂപം മാറിയെങ്കിലും, കോമിൻടാങ്ങുകാർ തങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം പാശ്ചാത്യരിൽനിന്നു വീണ്ടെടുക്കുന്നതിനുദ്യമിച്ചുവെങ്കിലും, ജപ്പാൻയുദ്ധവും അതിനെത്തുടർന്നുണ്ടായ സംഭവങ്ങളും നിമിത്തം അവർക്കു് അമേരിക്കയുടെ ആശ്രയത്തിൽ കഴിയേണ്ടതായിട്ടാണു് വന്നതു്. അമേരിക്കയുടെ സഹായമില്ലാതെ ഗവർമ്മെന്റുപോലും നടത്തിക്കൊണ്ടുപോവാൻ സാധിക്കാത്ത ഒരു സ്ഥിതി കോമിൻടാങ്ങിനു വന്നുചേർന്നിരുന്നു. യുദ്ധത്തിനുശേഷം ദാനമായും കടമായും വളരെക്കോടി രൂപാ അമേരിക്ക ചൈനാക്കു നല്കിയിരുന്നു. ചൈനയിലെ വ്യവസായങ്ങൾ നടത്തിക്കൊണ്ടുപോന്നിരുന്നതും അവരുടെ സൈന്യത്തെ പരിശീലിപ്പിച്ചിരുന്നതും അവർക്കായുധങ്ങൾ കൊടുത്തിരു

ന്നതുമെല്ലാം അർത്ഥരഹിതമാണ്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ സ്വഭാവംകൊണ്ട്, പാശ്ചാത്യശക്തികൾക്കു ചൈനയിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു പ്രഭാവം പൊടുന്നനെ അവസാനിക്കയാണ് ചെയ്തത്.

നാൻകിങ്ങിൽ പ്രവേശിച്ചതോടുകൂടി യുദ്ധം അവസാനിച്ചതായോ തെക്കുള്ള ഭാഗങ്ങൾ ഉടനെ കീഴടങ്ങിയതായോ വിചാരിക്കാനൊന്നുമില്ല. യുദ്ധത്തിന്റെ ജയാപജയങ്ങൾ തീർമാനിക്കപ്പെട്ടു എന്നേയുള്ളൂ. തെക്കുള്ള ഭാഗങ്ങൾ കൈവശപ്പെടുത്തുന്നതിനും ചിന്നിച്ചിതറിയ കോമിൻടാങ് സൈന്യഭാഗങ്ങളെ സംഹരിക്കുന്നതിനും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർക്കു വൈഷമ്യമൊന്നുമുണ്ടാകയില്ലെന്നു എല്ലാവരും സമ്മതിച്ചിരുന്നു. നാൻകിങ്ങിൽ പ്രവേശിച്ചതോടുകൂടി ജയം അസന്ദിഗ്ദ്ധമായിത്തീർന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, പാശ്ചാത്യശക്തികൾക്കു മേലിൽ ഗതിയൊന്നുമില്ലെന്നു തീർച്ചയാകുകയും ചെയ്തു. പൊതുവേ യൂറോപ്യരുടെ പരാജയമായിട്ടാണ് ലോകമിതിനെ വ്യാഖ്യാനിച്ചത്. ഷാങ്ഹായ്, കാൻടൺ മുതലായ പ്രധാനസ്ഥലങ്ങൾ കോമിൻടാങ് കാരുടെ കയ്യിലായിരുന്നുവെങ്കിലും അവയും കീഴടങ്ങുവാൻ താമസമുണ്ടാകയില്ലെന്ന് ആരും സംശയിച്ചില്ല.

അധികാരം പുനഃസ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടതോടുകൂടി കൊള്ളയും കവർച്ചയുമെല്ലാം ഒന്നോടെ നിന്നു. കുറെ ദിവസമായി അടഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന വിദ്യുച്ഛക്തിയും വീടുകളിൽ ലഭിച്ചുതുടങ്ങി. പക്ഷേ എവിടെ നോക്കിയാലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് പട്ടാളത്തെമാത്രമേ കാണാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഒഴിഞ്ഞുകിടന്ന വീടുകൾ മിക്കവാറും പട്ടാളക്കാരുടെ താമസത്തിനായി അധികാരികൾ കൈവശപ്പെടുത്തി. ഇത്രവലിയ സൈന്യങ്ങൾ പട്ടണത്തിൽ താവളമടിച്ചു നടക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ ആളുകൾ ആദ്യമൊന്നു പരിഭ്രമിച്ചു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. എന്നാൽ രണ്ടു ദിവസംകൊണ്ട് ഇത ശങ്കകളും മാറി. ഷാപ്പുകളിൽ കയറി സാമാനമെടുക്കുന്നതോ പൊ

ഇടങ്ങളോട് അനാവശ്യമായി ഇടപെടുന്നതോ വീടുകളിൽ ഉപദ്രവമുണ്ടാക്കുന്നതോ ആയ പട്ടാളമല്ല ഇതെന്ന ജനങ്ങൾക്കു ബോധ്യമായതോടുകൂടി, പൂർവസ്ഥിതികൾ വീണ്ടും സംജാതമായിത്തുടങ്ങി.

ഇങ്ങനെ പരിണാമംകൊണ്ട ചൈനാ വൈഷമ്യമൊന്നും കല്പാതെയാണ് തീർന്നതെങ്കിലും വിദേശിയരായ ഞങ്ങളുടെ കാര്യമെമറിച്ചാണെന്ന ഭാഗം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഒന്നാമതായി, ഞങ്ങളുടെ ഗവണ്മെന്റിനെ ചൈനാക്കാർ അംഗീകരിക്കുന്നതുവരെ, അംബാസഡറുടെയും സ്ഥാനപതികളുടെയും സ്ഥാനം കമ്യൂണിസ്റ്റുകാർ വകവെച്ചുകൊടുക്കുന്നതല്ലെന്ന് അവർ ഞങ്ങളെ അറിയിച്ചു. സ്വന്തം രാജ്യങ്ങളുമായി നേരിട്ടുള്ള എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടത്തുന്നതിനുള്ള പഴുതുകൾ ഇതുകൊണ്ട് പോകുവാനും എംബസികൾക്കവകാശമില്ലെന്നായി. ഇങ്ങനെ ഭരണപരമായി വല്ലതുമായി എന്നതല്ല, ഞങ്ങളുടെ സഞ്ചാരസ്വാതന്ത്ര്യം കൂടി കളപ്പെട്ടതായി. പട്ടണത്തിന്നകത്തല്ലാതെ കോട്ടയുടെ പുറത്തിറങ്ങിയാൽ ഒരു കാരണവശാലും വിദേശീയർ സഞ്ചരിച്ചുകൂടെന്ന് ഒരു നിയമം പുറപ്പെടുവിച്ചപ്പോൾ ഞങ്ങളെ ബന്ധനസ്ഥരാക്കി വെച്ചിരിക്കയാണെന്ന തോന്നൽ മനസ്സിലാക്കി പ്രയാസമില്ലാതായി. ഇതുകൊണ്ടും അവസാനമായതുമില്ല കഷ്ടപ്പാടുകൾ തീർന്നില്ല. എംബസികളുടെ സ്വന്തമാവശ്യങ്ങൾക്കും പണം മാറിക്കിട്ടുന്നതിനുള്ള പഴുതുകളും എല്ലാം നിർത്തലാക്കപ്പെട്ടു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ശമ്പളത്തിനായും ആപ്പീസിലെ നിത്യച്ചെലവിനായും ഓരോ എംബസിയിലും കുറവല്ലാതെ പണം പ്രതിമാസം ചെലവുണ്ടെന്ന പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. പവൻ, രൂപ, ഡോളർ മുതലായ വിദേശനാണയങ്ങൾ ബാങ്കുകൾമുഖാന്തരം മാറിയാണ് അങ്ങനെയുള്ള ചെലവുകൾ നടത്തുന്നത്. വിദേശീയനാണയങ്ങൾ മാറിക്കൂടെന്ന് ഒരു കല്പന ആദ്യമൊന്നുമാസത്തോളം അവർ നടപ്പിൽവരുത്തിയിരുന്നു. ഈ നിയമംകൊണ്ട പല എംബ

സികളും വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു എന്നതിനു സംശയമില്ല. ബ്രിട്ടീഷെംബസിയിൽ ശമ്പളത്തിനുപോലും പണം തികയില്ലാതെ വന്നു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരോടു് അമ്പതിനായിരം പവനോളം വലിയ നഷ്ടപ്പെട്ട നിരക്കിൽ കടം മേടിക്കയാണുണ്ടായതു്. ഇന്ത്യന്നെംബസിയുടെ കാര്യവും ഏതാണ്ടിതുപോലെതന്നെയായിരുന്നു. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ വന്നാലുണ്ടാകാവുന്ന വൈഷമ്യങ്ങൾ വിചാരിച്ചു കുറെ വെള്ളിനാണ്യങ്ങൾ ഞാൻ വലിയ വിലയ്ക്കു വാങ്ങി ശേഖരിച്ചിരുന്നു. ഈ മുൻകരുതൽകൊണ്ടു ദുർഘടഘട്ടം തരണം ചെയ്യാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. പക്ഷെ രണ്ടാഴ്ച കൊണ്ടു് അതെല്ലാം തീർന്നുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ ശമ്പളത്തിനുള്ള പണംപോലും കയ്യിലില്ലാതെ വന്നുചേർന്നു. അതുകൊണ്ടു ബ്രിട്ടീഷുകാർ ചെയ്തതുപോലെ, അത്യാവശ്യത്തിനു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരോടുതന്നെ കടം വാങ്ങിയാണു് ഞങ്ങളും കഴിച്ചതു്. ക്രമേണ വിദേശനാണയങ്ങൾ മാറിവാങ്ങാൻ അനുവാദം കിട്ടിയപ്പോൾ അവയുടെ നിരക്കു നാലിലൊന്നായി കുറച്ചു. അതായതു്, ഒരു രൂപ മാറിയാൽ നാലണ വിലയുള്ള ചൈനീസ് നാണയമേ കിട്ടുകയുള്ളു എന്ന നിലയായി.

എംബസികളുടെ സ്ഥാനം വകവെയ്ക്കാതിരുന്നതുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല കഷ്ടപ്പാടുകളുണ്ടായിത്തുടങ്ങിയതു്. അമേരിക്കനംബാസഡർ വീട്ടിനു പുറത്തു പോയിക്കൂടാ എന്നും ഫ്രഞ്ചംബാസഡർ സ്വഗൃഹത്തിൽ തടവിലിരുന്നുകൊള്ളണമെന്നും കല്പനയായപ്പോൾ മറ്റുള്ള അംബാസഡരന്മാർ അന്ധാളിച്ചു. ഇങ്ങനെ അന്യായമായ കല്പനകൾ പുറപ്പെടുവിച്ചതിന്റെ കാരണമെന്താണെന്നു് ഇതുവരെ ആർക്കും മനസ്സിലായിട്ടില്ല. എന്തായാലും ഒരാഴ്ചകഴിഞ്ഞു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ ഈ തടസ്സം പിൻവലിച്ചു. പട്ടണത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതിനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യത്തെപ്പററി പിന്നെ ചോദ്യമുണ്ടായില്ല.

ഇതുകൊണ്ടൊന്നും ഞങ്ങളുടെ വൈഷമ്യങ്ങൾ അവസാനിച്ചില്ല. വിദേശീയരെന്ന നിലയിൽ ഞങ്ങളെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റു

കാർ ഉപദ്രവിച്ചില്ലെന്നു പറയാം. അംബാസഡർമാർ എന്ന നിലയിൽ ഞങ്ങൾക്കെല്ലാ രാജ്യത്തിലുമുള്ള അവകാശങ്ങളെയും സ്ഥാനങ്ങളെയും അവർ വകവെച്ചില്ലെന്നുള്ള നിർബന്ധത്തിൽനിന്നാണ് മറ്റുള്ള വൈഷമ്യങ്ങളെല്ലാം ഉത്ഭവിച്ചതു്. അംബാസഡർമാരുടെ മോട്ടോറുകളെ നികുതിയിൽനിന്നൊഴിവാക്കുക എല്ലാ രാജ്യത്തുമുള്ള നടപടിയാണ്. കാറുകൾക്ക വലിയൊരു സംഖ്യ ലൈസൻസ്ഫീ കൊടുക്കണമെന്ന് അവർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. അംബാസഡറെന്നപേരിൽ വന്ന എഴുത്തുകൾ വിതരണംചെയ്യുകയെന്നും എഴുത്ത്-അംബാസഡർ എന്നുവേണം എഴുതാനെന്നും ശാഠ്യമായി. ഇങ്ങനെയുള്ള നിസ്സാരസംഗതികളിൽ അവർ കാണിച്ച നിർബന്ധമൂലം മിക്ക അംബാസഡറന്മാർക്കും വല്ല വിധത്തിലും തിരികെപ്പോയാൽ മതി എന്ന വിചാരമായി. അതിനും ഒരു നിവൃത്തിയില്ലായിരുന്നു. ഒരു മാസംകൊണ്ടു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ ഷാങ്ഹായ് മുതലും കൈവശപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞുവെങ്കിലും പടക്കപ്പലുകൾ കോമിൻതാങ്ങുകാരുടെ കയ്യിലായിരുന്നതിനാൽ അവിടെനിന്നു കപ്പലുകളൊന്നും വിദേശങ്ങളിലേക്കു പോയിരുന്നില്ല. വല്ല വിധത്തിലും ഷാങ്ഹായിൽ ചെന്നുചേർന്നാൽ അവിടെ എന്തെങ്കിലും വഴിയുണ്ടാകുമെന്നു വിചാരിച്ച് അങ്ങോട്ടു ചാടിപ്പുറപ്പെട്ട അഫ്ഗാൻമിനിസ്റ്റർക്കും കുടുംബത്തിനും ഒരു സഹായവുമില്ലാതെ വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ട് ഒട്ടധികം മാസം അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവന്നു.

ഷാങ്ഹായിലേക്കു പോകുവാൻതന്നെ പ്രത്യേകം അനുവാദങ്ങളും എഴുത്തുകളും ആവശ്യമായിരുന്നു. ഒരാഴ്ചമുൻപ് അനുവാദത്തിനപേക്ഷിക്കണം. അപേക്ഷ അനുവദിച്ചു കിട്ടിയാൽ വഴിക്കപകടങ്ങളുണ്ടാകാതിരിപ്പാൻ രക്ഷാഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുമായി ആലോചിച്ചു പ്രത്യേകം ഏർപ്പാടുചെയ്യണം. ഇങ്ങനെയെല്ലാം ശരിയാക്കി ഷാങ്ഹായിൽ ചെന്നുകഴിഞ്ഞാൽ അവിടെ പോലീസാപ്പീസുകളിൽ റിപ്പോർട്ടുചെയ്യണം. ഇതെ

ല്ലാം അംബാസഡർമാർ നേരിട്ടാവശ്യപ്പെട്ടതിനെല്ലാം സിക്രട്ടറിമാർ മുഖാന്തിരം മതിയെന്നും ഒരു വ്യത്യാസമെന്ന്യേ അവർ സമ്മതിച്ചിരുന്നുള്ളു.

ഇതിലെല്ലാത്തിലും കവിഞ്ഞു ഭയങ്കരമായ സംഭവമൊന്നുകൂടിയുണ്ടായി. കോമിൻടാങ്ങുകാർ പരാജിതരായി മാറിയെങ്കിലും അവരുടെ വിമാനസൈന്യം ഫോർമോസ്സ് എന്നുള്ള ഒരു ദ്വീപിൽ സ്ഥാനമുറപ്പിച്ചിരുന്നു. ആ താവളത്തിൽനിന്നു നാങ്കിങ്ങിലെത്തി നഗരത്തിലെ വിദ്യുച്ഛക്തിയാപ്പീസ്, ജലവിതരണത്തിനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ എന്നിവ നശിപ്പിക്കുന്നതിനു തെരുവുകളിൽ ബോംബെറിയുന്നതിനും അവർ മുടങ്ങാതെ പരിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. കാകതാലീയന്യായേന ഒരിക്കൽ 'പവർ ഹൗസിൽ' ബോംബു വീഴുകയാൽ ഞങ്ങൾക്ക നാങ്കിങ്ങിൽ വെള്ളവും ഇലക്ട്രിസിറ്റിയും കിട്ടാതെയുമായി.

കോമിൻടാങ്ങുകാർ തങ്ങളുടെ നാവികസൈന്യമുപയോഗിച്ചു കപ്പൽസഞ്ചാരം തടഞ്ഞിരുന്നു. ഈ അക്രമപ്രവൃത്തിക്കു സഹായമായിട്ട് അമേരിക്കയും നിന്നിരുന്നതുകൊണ്ടു ബ്രിട്ടീഷുകാരും ഈ ആജ്ഞയെ ലംഘിച്ചു ഷാംഗ്ഹായിലേക്കു കപ്പലുകൾ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനു തുനിഞ്ഞില്ല. അതു നിമിത്തം പുറംദേശങ്ങളിൽനിന്നു വരുന്ന സാമാനങ്ങളുടെ വില കണക്കില്ലാതെ വർദ്ധിച്ചു. ഒരു സാധാരണതരം സോപ്പിനു പതിനഞ്ചു രൂപയും, ക്ഷൗരായുധങ്ങൾക്കുപയോഗിക്കുന്ന എണ്ണക്കു പത്തിനു പതിനഞ്ചു രൂപയും സ്ത്രീകൾ മുഖത്തു തേയ്ക്കുന്ന ക്രീമിന്റെ ചെറിയ ഒരു ഡപ്പിക്ക് അമ്പതു രൂപയും വിലയായി എന്നു പറഞ്ഞാൽ വിദേശീയർ ഈ കാലത്തു സഹിക്കേണ്ടിവന്ന ക്ലേശങ്ങൾ ഏറ്റതാണു മനസ്സിലാവുന്നതാണ്. പശുവിന്റെ പാൽ ചന്തയിൽ കിട്ടുന്ന ഒരു സാധനമല്ല. അതിനുപകരം ഞങ്ങൾ ഉപയോഗിക്കാറുള്ളത് അമേരിക്കയിൽനിന്നു വരുന്ന പാൽപ്പൊടിയാണ്. ഇറക്കുമതി നിന്നതോടുകൂടി അതിന്റെയും വില ക്രമാതീ

തമായി വർദ്ധിച്ചു എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. പാലില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്കു തൈര്, വെണ്ണ, നെയ്യ് എന്നിവയുടെ കാര്യമെന്തു പറയാനാണ്. ആകെ ഒരു തടവിൽ പാർക്കുന്ന അനുഭവമാണ് ഞങ്ങൾക്കുണ്ടായതു്.

എഴുത്തുകൾ, പത്രങ്ങൾ എന്നിവ വന്നുചേരാതിരുന്നതാണ് ഇതിലും വലിയ സങ്കടമായി എല്ലാവരും കരുതിയതു്. മാർച്ചുമാസം 28-ാംതീയതിതൊട്ടു് ഒക്ടോബർ അവസാനംവരെയുള്ള ആറു മാസത്തിനിടയിൽ തപാൽ നാങ്കിങ്ങിൽ കിട്ടിയിരുന്നില്ല. മറുദേശത്തു നടക്കുന്ന സംഗതികൾ റേഡിയോവഴിയല്ലാതെ അറിവാൻ സാധിച്ചിരുന്നില്ല. ഇതുവഴിക്കൊന്നിനുംകൂടാതെ നാലെഴുത്തുകളും മൂന്നു പത്രപ്രതികളും ഒരിംഗ്ലീഷുമാസികയും ആഗസ്റ്റൊടുവിൽ വന്നുചേർന്നു എന്നുള്ളതും പറയേണ്ടതാണ്. എങ്ങനെയോ അകത്തു കടന്ന ഒരു ചെറുകപ്പലിൽ സ്ഥലം പിടിച്ചുവന്നവയായിരിക്കണം ആ എഴുത്തുകളും പത്രങ്ങളും. അവയിലൊന്നു് ഉള്ളൂരിന്റെ സ്മാരകമായി മാതൃഭൂമിവാരിക പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ വിശേഷാൽപ്രതിയായിരുന്നു. അങ്ങനെ ആഗസ്റ്റ് മുപ്പതാംതീയതിയാണ് ഉള്ളൂരിന്റെ നിര്യാണംതന്നെ എനിക്കറിയാൻ ഇടയായതു്.

മഹാകവിയും ഞാനുമായി നേരിട്ടു പരിചയമില്ലായിരുന്നുവെങ്കിലും ഉള്ളൂർക്കവിത ബാല്യകാലം മുതൽ ഞാൻ വായിച്ചു ശീലിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണം എന്നെ വല്ലാതെ സങ്കടപ്പെടുത്തി. പണ്ഡിതനും നിരന്തരപരിശ്രമിയും ഒരേക്കളിലൂടെ ഏകാഗ്രചിത്തനുമായ അദ്ദേഹത്തെ എങ്ങനെ ബഹുമാനിക്കാതിരിക്കും? മലയാളഭാഷയുടെ സേവനം ഒരു വ്രതമായാണ് അദ്ദേഹം ഗണിച്ചിരുന്നതെന്നുള്ളതിനു തർക്കമില്ല. ഉള്ളൂരിന്റെ കവിതയുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെപ്പറ്റിയോ സാഹിത്യചരിത്രത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന തെറ്റായ ചില അഭിപ്രായങ്ങളെപ്പറ്റിയോ ഇവിടെ വിചാരിക്കേണ്ട കാര്യമില്ലല്ലോ. ഒരു

പാണിവാദൻ കുഞ്ചൻനമ്പ്യാരാണെന്നു സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിശ്രമവും, ഉണ്ണായിവാര്യരും 'ഗിരിജാകല്യാണ'കർത്താവും ഒന്നാണെന്നു തെളിയിക്കുവാനുള്ള യത്നങ്ങളും സാഹിത്യഗവേഷണത്തിൽ അദ്ദേഹം ചെയ്ത വിപ്ലവങ്ങളായിരിക്കാം. ഇതൊക്കെ കണക്കാക്കിയാലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാനാമുഖമായ കൈരളീസേവനത്തോടു തുല്യം പറവാൻ മററെന്താണുള്ളതു്? അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണം എന്നെ വല്ലാതെ ദുഃഖിപ്പിച്ചു.

ഉള്ളൂരിന്റെ പുത്രൻ തന്റെ പിതാവിനെപ്പററി മാതൃഭൂമി വാരികയിൽ എഴുതിയിരുന്ന ലേഖനത്തിൽനിന്നാണു് 'സാഹിത്യകുശലൻ' ടി. കെ. കൃഷ്ണമേനോൻ ദിവംഗതനായ കഥയും ഞാനറിഞ്ഞതു്. കൃഷ്ണമേനോൻ അവർകളുമായി ഞാൻ ആദ്യം പരിചയപ്പെട്ടതു് 1919-ൽ ആയിരുന്നു. മേനോൻ ഉള്ളൂരിനെപ്പോലെ ഒരു ഗവേഷണപടുവോ പണ്ഡിതനോ കവിയോ ചരിത്രകാരനോ ആയിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹവും തികഞ്ഞ ഒരു സാഹിത്യഭക്തനായിരുന്നു. കവികളുടെയും പണ്ഡിതന്മാരുടെയും പുരസ്കർത്താവെന്നുള്ള സ്ഥാനത്തിലാണു് അദ്ദേഹത്തിനു മോഹമുണ്ടായിരുന്നതു്. മഹാകവി കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻതമ്പുരാനെക്കൊണ്ടു 'കാദംബരീകഥാസാരം', ശുകകോകിലസന്ദേശങ്ങളുടെ തർജ്ജമ മുതലായവയെ രചിപ്പിച്ചതു് അദ്ദേഹമാണല്ലോ. 'ഇന്ത്യയിലെ മഹാന്മാർ' മുതലായവയുടെ സമ്പാദകത്വവും അദ്ദേഹം വഹിച്ചിരുന്നു. തികഞ്ഞ ഒരു കൈരളീഭക്തനായിരുന്നു കൃഷ്ണമേനോനെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹധർമ്മചാരിണി ടി. സി. കല്യാണിഅമ്മയും സാഹിത്യത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ, ഈ ദമ്പതിമാർക്കു സാഹിത്യത്തിലുള്ള സ്ഥാനം അന്യോന്യബന്ധമുള്ളതായിരുന്നു എന്നു പറയാം.

ഉദ്യോഗപരമായ ജോലി നാമത്തിനു മാത്രമായിത്തീർന്നു. മററു പ്രവർത്തനങ്ങളും ക്രമേണ സാധ്യമല്ലെന്നു വന്നതോടു

കൂടി ഈ ജയിൽവാസം ഏതുവിധമാണ് വിനിയോഗിക്കേണ്ട തെന്നുള്ള വിചാരമായി. സാഹിത്യത്തിൽ പരിശ്രമിക്കുകതന്നെ ഉത്തമമെന്നുള്ള വിചാരത്തിൽ ഓരോന്നു ചെയ്യാനാരംഭിച്ചു. 'ആത്മകഥ'യുടെ രണ്ടാംഭാഗമാണ് ആദ്യം കൈവെച്ചത്. 'കുമാരസംഭവ'ത്തിൽ ചില സർഗ്ഗങ്ങൾ തർജ്ജമ ചെയ്യാനൊരുമ്പെട്ടതും ഇതിനിടയ്ക്കായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ ഭാവിയെപ്പറ്റി 'ശാന്തമായ വിപ്ലവം' എന്ന പേരിൽ ഒരു പുസ്തകം എഴുതുവാനും അവസരം കിട്ടി. അതു പിന്നീട് ചാണക്യൻ എന്ന പേരുവെച്ചു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുകയാണുണ്ടായത്. എന്നാൽ ഇവയല്ല എന്റെ മനസ്സു മുഖ്യമായി പതിഞ്ഞിരുന്നത്. 'ഭഗവദ്ഗീത' വായിച്ചു ശരിയായി പഠിക്കണമെന്ന വളരെക്കാലമായുള്ള ആഗ്രഹം സഫലമാക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിച്ച സൗകര്യം ഒരുകാലത്തും ലഭിക്കാനിടയില്ലെന്ന തോന്നുകയാൽ അതിലേക്ക് എന്റെ ശ്രദ്ധ പൂർണ്ണമായി പതിഞ്ഞു. ഗീതയുടെ പല വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ എന്റെ കൂടെ ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഡാ. ബെസന്റിന്റെ മലയാളത്തിലുള്ള വ്യാഖ്യാനത്തോടുകൂടിയുള്ള ശ്രീമദ് ഭഗവദ്ഗീത, തിലകന്റെ ഗീതാരഹസ്യം, അരവിന്ദഘോഷിന്റെ ഗീതാപരമായ ഉപന്യാസങ്ങൾ, രാധാകൃഷ്ണന്റെ ഇംഗ്ലീഷ് തർജ്ജമ മുതലായവ കൈവശമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ഗീതാപഠനത്തിൽ ഏർപ്പെടുന്നതിനു വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടൊന്നുമുണ്ടായില്ല. കൂടാതെ, ചിന്തയിലും നിഷ്കൃഷ്ടമായി പഠിക്കുവാനും വിപുലമായ ചിന്താസാഹിത്യത്തിൽ പരിചയം സമ്പാദിക്കുവാനും ഈ ആറു മാസക്കാലം ഞാൻ വിനിയോഗിച്ചു.

ഇങ്ങനെയെല്ലാം സമയം നല്ല വിധത്തിൽ ഉപയോഗപ്രദമായി കഴിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചുവെങ്കിലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ രംഗത്തിൽ വന്നശേഷം, എന്റെ ജോലി നിർത്തുകയെന്നും അത് ഏതുവിധത്തിലെങ്കിലും വേഗം അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടതാണെന്നും എനിക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി. എങ്ങനെ ഈ പൂർണ

ടങ്ങളിൽനിന്ന രക്ഷപ്പെട്ടുപോകാൻ സാധിക്കുമെന്നായി വിചാരമാണ് അമേരിക്കക്കാർക്കെല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നത്. നാട്ടുകാരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ പാശ്ചാത്യം വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ചൈനയിൽ മറ്റു രാജ്യങ്ങളും ... സ്വാതന്ത്ര്യമനുഭവിച്ചു, വിദേശീയർക്ക് ചൈനയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന അവകാശങ്ങളെല്ലാം നഷ്ടമായി. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കാരല്ലാത്ത ഏതു രാജ്യക്കാരനും അമേരിക്കയുടെ ചാരന്മാരായി ചൈനക്കാർ കണക്കാക്കുമെന്നതിലായിന്ന സംശയമില്ലാതായി. ഇതുകൊണ്ടു തിരികെ പോകുന്നതാണു ബുദ്ധിയെന്ന മറ്റു രാജ്യക്കാരായ അംബാസഡർമാർ തീർച്ചയാക്കി.

പടിഞ്ഞാറൻ സ്വാതന്ത്ര്യമില്ലാത്ത രാജ്യങ്ങളിൽനിന്ന വിമാനങ്ങൾ ഷാങ്ഹായിലും നാങ്കിങ്ങിലും വന്നിരുന്നില്ല. സ്വന്തം വിമാനങ്ങൾ വഴിയായി അവയിൽ പോകാമെന്നുദ്ദേശിച്ച ചില കമ്പനികൾ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ അവ വരാനനുവദിക്കുന്നതിന അനുവാദം തരികയില്ലെന്ന കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കൾ പ്രസ്താവിച്ചു. കപ്പലുകളിൽ കേറിപ്പോകുവാൻ തടസ്ഥമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ആ വഴിക്കും യാത്ര സാധ്യമല്ല. ... നാങ്കിങ്ങിൽനിന്ന ഷാങ്ഹായിലേക്കു തീവണ്ടിവഴി സഞ്ചരിക്കുവാൻ സൗകര്യമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഷാങ്ഹായിലെത്തിയതുകൊണ്ടു ഫലവുമില്ലല്ലോ. ഇങ്ങനെ സർവ്വസ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളും കൂടാതെ ഒരു തടങ്കലിൽത്തന്നെയായി ഞങ്ങളുടെ ജീവിതം.

ആയിടയ്ക്ക് അമേരിക്കക്കാരെ ചൈനയിൽനിന്ന തിരിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്നതിന്നായി ഒരു പ്രത്യേകകപ്പൽ ഷാങ്ഹായിലെത്തി. ചൈനയിൽനിന്ന വിദേശീയരെല്ലാം പുറത്തുപോകയാണെങ്കിൽ തങ്ങളുടെ നയത്തിന ശക്തികൂടുമല്ലോ എന്നായിരുന്നു അമേരിക്കൻഗവൺമെൻറിന്റെ വിചാരം. ആ കപ്പലിൽ

പോകുന്നതു് എനിക്ക സമ്മതമല്ലായിരുന്നു. അമേരിക്കയുടെ കുടക്കീഴിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതിൽ ഭേദം മററു സൗകര്യങ്ങളുണ്ടാകുന്നതുവരെ താമസിക്കതന്നെയാണെന്നു ഞാൻ തീർച്ചയാക്കി. ബർമ്മ, ഈജിപ്റ്റ് മുതലായ പൗരസ്ത്യദേശങ്ങളുടെ അംബാസഡർമാർക്കും ഈ അഭിപ്രായംതന്നെയായിരുന്നു.

ഒക്ടോബർമാസത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ രാജ്യാധികാരം നിയമാനുസൃതമെന്നു വകവെയ്ക്കാത്ത രാജ്യങ്ങളുടെ അംബാസഡർമാർ നാട്ടുവിട്ടുപോയ്ക്കൊള്ളുന്നതിനു് അനുവദിച്ചുകൊണ്ടു കമ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ ഉത്തരവുണ്ടായി. അതിനെത്തുടർന്നു ഷാങ്ഹായിൽ വന്ന അടുത്ത ഒരു ബ്രിട്ടീഷ് കപ്പലിൽ കയറി ഞങ്ങൾ ഹോങ്കോങ്ങുവരെ വന്നു. അവിടെയുള്ള ഇൻഡ്യക്കാർ ഞങ്ങളെ വളരെ സന്തോഷത്തോടെ സൽക്കരിച്ചു. ഞങ്ങൾ ജീവനോടെ ആ കലാപങ്ങൾക്കിടയിൽനിന്നു പുറത്തുപോന്നല്ലോ എന്നുള്ള സന്തോഷംകൊണ്ടായിരുന്നിരിക്കണം. മടങ്ങുംവഴി മൂന്നു ദിവസം റംഗൂണിൽ കാഴ്ചകൾ കാണുവാനും മററുമായി താമസിച്ചശേഷമാണു് ഞങ്ങൾ കല്ക്കട്ടയിൽ എത്തിയതു്.

ഏഴാമദ്ധ്യായം

കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ ഇടയിൽ

ഞാൻ നാട്ടിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോരുമ്പോൾ ചൈനയിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ രാജ്യമാകമാനം അടക്കിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഏകദേശം പകുതി ഭാഗത്തേ അവർ അധികാരം നടത്തിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നുള്ളു. മററു പ്രദേശങ്ങളിൽ കോമിൻടാങ്ങിന്റെ അധികാരം ദിനംപ്രതിയെന്നോണംപോലെ ശിഥിലമാകുന്നതു കാണാമെങ്കിലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ ആ മഹാരാജ്യം നിസ്സപത്നമായി ഭരിക്കുന്ന സ്ഥിതി എത്തിക്കഴിഞ്ഞില്ല. ഏഷ്യാഖണ്ഡത്തിൽ കോമിൻടാങ്ങിന്റെ കൊടി പാറിക്കളിക്കുന്ന കാലത്തോളം കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ രാജ്യഭരണം സമ്മതിച്ചുകൊടുക്കേണ്ടതില്ലെന്നും ഷ്യാങ്ങ്കായ്ഷേക് കരപ്രദേശം വിട്ടു ഫോർമോസാദ്വീപത്തിലോ മറ്റോ പോകുകയാണെങ്കിൽ അപ്പോൾ ആലോചിച്ചാൽ മതിയെന്നുമായിരുന്നു നെഹ്റുവിന്റെ നിശ്ചയം. അതുകൊണ്ടു തൽക്കാലം പബ്ലിക്സർവ്വീസ്കമ്മീഷനിൽ I. A. S., I. F. S. ഈ ജോലികൾക്കു് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതിനുള്ള ബോർഡിൽ അംഗമായി ഞാൻ നിയമിതനായി. ഇൻഡ്യയിലെ പ്രധാനനഗരങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു പരീക്ഷയിൽ ജയിച്ചവരെ നേരിട്ടുകണ്ടു തിരഞ്ഞെടുക്കുകയായിരുന്നു അന്നത്തെ പരിപാടി. അതു രസകരമായ ഒന്നായിരുന്നുതാനും. ഇങ്ങനെ ഒന്നുരണ്ടു മാസം കഴിഞ്ഞിട്ടും ചൈനയുമായുള്ള നയബന്ധം പുതുക്കാനുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ പൂർത്തിയായി കാണായ്കയാൽ തൽക്കാലം വലിയ വൈഷമ്യ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

തിന്മയോ എന്നു പറവാൻ ആർക്കും ധൈര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് വിരോധികളായ ആളുകൾക്കും ആ ആദ്യകാലങ്ങളിൽ ചൈനയിലെ സംഗതികളെപ്പററി ശരിയായ അഭിപ്രായമില്ലായിരുന്നു. പുതിയ ചൈനയുടെ നേതാക്കന്മാരെപ്പററി ആർക്കും തന്നെ നേരിട്ടറിവുണ്ടായിരുന്നില്ല. 'റെഡ് സ്റ്റാർ', ചൈന, ചാത്തൻ വയ്ക്കുന്ന പുസ്തകങ്ങൾ കമ്യൂണിസ്റ്റ് പത്രങ്ങളിൽ കൂടെക്കൂടെ വരുന്ന ലേഖനങ്ങളും ഉണ്ടു. ഇതു വലിയൊരു വിപ്ലവം വിജയകരമായി നടപ്പിൽ വരുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നവരെന്ന്, അന്തർദ്ദേശീയ രംഗത്തിൽ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി ഉള്ള ജനങ്ങളുടെ ആഗ്രഹത്തിന്റെ ആവിഷ്കാരവും ശക്തിയും പുനർജീവനമെന്ന വിചാരിക്കുന്നവരോ ഭാരതത്തിലുള്ള ബന്ധിച്ച വിദേശങ്ങൾ ഇല്ലാതാക്കി മറ്റുള്ളവർക്കു മാതൃകയാക്കുന്ന വരെ ചിന്തിക്കുന്നവരെന്ന് വിശ്വസിച്ചിട്ടുള്ള വിദേശികളാർക്കും ഇന്ത്യയുണ്ടായിരുന്നു. ഏഷ്യയിലെ പ്രദേശത്തിൽ അനുഭവ നൂറ്റാണ്ടുകളായി ചൈനയെ ഭരിച്ചിരുന്ന ഒരു ചൈനാ ദ്രോഹത്തിന്റെ ശേഷിപ്പിനെ കാണുന്ന പരിഷ്കാരം ആവശ്യം ഉണ്ടാകുന്നുവെന്ന വലിയൊരു കാര്യമെന്നല്ലാ എന്നു പറഞ്ഞതെങ്ങനെ എന്നു ചൈൻ പിടിച്ചിരിക്കുന്നു തിരിച്ചു.

അക്കാലത്തു പിടിച്ചിരിക്കുന്ന ഉദാഹരണം വേണ്ടുന്ന സമകാര്യങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ചൈന കാൽനടയായിട്ടിരുന്ന പിടിക്കപ്പെട്ടുള്ള തിബത്തി പല രാജ്യങ്ങളിൽ നിന്നുമുള്ള ആളുകളുടെ സംഘങ്ങൾ വന്നു, ചിലരെല്ലാം പാതയിലൂടെയും പലപ്പോഴും പോകേണ്ടതായും ഉണ്ടായിരുന്നു. ചൈനാക്കാരുടെ പാതയിൽ വിദേശീയരാണോ എന്നു ചോദിക്കാനാവില്ലായിരുന്നാലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കാർ അക്കാലത്ത് ഒരു വിസാ സർവീസ് കൂടിയും തുടങ്ങിയിരുന്നാലും ആ വഴിക്ക പോകുക സാധ്യമല്ലായിരുന്നു. പടിഞ്ഞാറു നിന്നു കപ്പൽവഴി ടിയൻസിനിലേക്കു പോകുക സാധ്യതയുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ: ടിയൻ

ഷൻ, ഷാങ്ഹായ്പോലെ ആദ്യം യൂറോപ്യന്മാർ നിർമ്മിച്ച് അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തിയ ഒരു തുറമുഖമാണ്. പിന്നീടതു ജപ്പാനികൾ കൈവശമാക്കി ചൈനയിൽ തങ്ങൾക്കുള്ള പ്രധാനസ്ഥാനങ്ങളിലൊന്നായി അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തി. യുദ്ധത്തിനുശേഷം അതു തിരികെ ചൈനാക്കാരുടെ കയ്യിൽ വന്നുചേർന്നു. പീക്കിങ്ങിന്റെ തുറമുഖമായിരുന്നു അതെന്നു പറയാം.

നാങ്കിങ്ങിൽനിന്നു ടിയൻഷിനിൽ ചെന്നെത്തുന്നതിനായിരുന്നു വൈഷമ്യം. വഴിയിൽ കവർച്ചക്കാരുടെ ഉപദ്രവമുണ്ടെന്നു പ്രസിദ്ധമാണ്. മൂന്നാംക്ലാസ്സിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ചൈനാക്കാർ പലപ്പോഴും കടല്ക്കള്ളന്മാരുടെ ആളുകളായിരിക്കുമെന്നും സൗകര്യം വരുമ്പോൾ അക്രമിച്ചു കപ്പൽ പിടിച്ചുപറ്റി കൊണ്ടുപോരുമെന്നും പറഞ്ഞറിയാം. പക്ഷേ അങ്ങനെ ഉണ്ടാകാതിരിക്കാനുള്ള നടപടികൾ കപ്പൽക്കമ്പനിക്കാർതന്നെ എടുത്തിരുന്നു. മൂന്നാംക്ലാസ്സിനെ ചുറ്റും പട്ടാളത്തെ കാവലിട്ടിരുന്നതു കൂടാതെ, ആ ഭാഗത്തുനിന്നു കപ്പലിൽ മറ്റുള്ള സ്ഥലത്തേയ്ക്കു ചൈനാക്കാരെ പോകുവാനനുവദിച്ചിരുന്നില്ല. കടല്ക്കള്ളന്മാരുടെ ഉപദ്രവം സാരമായി കരുതാനില്ലായിരുന്നിരിക്കാം. എന്നാൽ കോമിൻടാങ്ങു പടക്കപ്പലുകളുടെ കാര്യമങ്ങനെയല്ല. ച്യാങ് കായ്ഷേക്കിന്റെ നാവികസൈന്യം ചൈനാതുറമുഖങ്ങളിലേയ്ക്കുള്ള ഗതാഗതത്തെ നിരോധിച്ചു കമ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ കച്ചവടത്തെ നശിപ്പിക്കുവാൻ നിരന്തരപരിശ്രമം ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ അവർ കപ്പലുകൾ തടയാറുണ്ടായിരുന്നുതാനും. തടയപ്പെട്ടിട്ട് അവരുടെ കല്പന കേട്ടില്ലെങ്കിൽ വെടിവെച്ചു മുക്കാനും അവർ മടിച്ചിരുന്നില്ല. ഒരു കാര്യംകൊണ്ടുമാത്രമാണ് ഇക്കാര്യത്തിൽ സമാധാനമുണ്ടായതു്. ഞങ്ങൾ കയറിയതു് ഒരു ബ്രിട്ടീഷുകപ്പലിലായിരുന്നു. ആ കടലുകളിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ യുദ്ധക്കപ്പലുകൾ, തങ്ങളുടെ കച്ചവടത്തെ രക്ഷിക്കാനായി സദാ ചുറ്റിസ്സഞ്ചരിക്കുന്നുണ്ട്. അതിനാൽ കോമിൻടാങ്ങുകാർ

ക്കു ഞങ്ങളെ പിടിച്ചു ഫോർമോസയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതു് അത്ര എളുപ്പമായ ഒരു കാര്യമായിരുന്നില്ല.

നാങ്കിങ്ങിൽനിന്നു് അഞ്ചുദിവസത്തെ യാത്രയാണു് ടിയൻഷിനിലേക്കു്. ചെറുതും ഇടുങ്ങിയതുമായ ആ കപ്പലിലേതുപോലെ അസുഖകരമായ ഒരു യാത്ര ഞാനനുഭവിച്ചിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ടു ഇറങ്ങേണ്ടപ്പോൾ എനിക്കു സാമാന്യത്തിലധികം സന്തോഷമുണ്ടായി. അവിടെ ഞങ്ങളെ വലിയ ഉപചാരത്തോടുകൂടിയാണു് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റധികാരികൾ സ്വീകരിച്ചതു്. മുൻപു പതിവില്ലാത്തമാതിരി സ്വാഗതപ്രസംഗങ്ങളും ടോസ്റ്റു്കളുമെല്ലാം കപ്പലിൽവെച്ചുതന്നെ നടത്തുന്നതു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്ഗവൺമെണ്ടിന്റെ പ്രതിനിധികൾക്കു് ഒരു പ്രത്യേകസമ്പ്രദായമാണു്. അതെല്ലാം മുറപ്രകാരം കഴിഞ്ഞു. പിറ്റേ ദിവസം ഞങ്ങൾ പീക്കിങ്ങിലേക്കു പോയി.

പീക്കിങ്ങിലുള്ള എന്റെ താമസത്തെപ്പറ്റി വിസ്തരിച്ചു് ഇംഗ്ലീഷിൽ In Two Chinas എന്നൊരു പുസ്തകം എഴുതിയിട്ടുള്ളതു 'രണ്ടു ചൈനയിൽ' എന്ന പേരിൽ മലയാളത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. അതു് ഈ ആത്മകഥയുടെ ഒരു ഭാഗമായി കരുതേണ്ടതാകയാൽ അതിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതികൾ പിന്നെയും ഇവിടെ എടുത്തു പറയുന്നില്ല. പോരാത്തതിനു്, ചൈനയിൽ ഞാൻ ചെയ്ത ഒരു ദീർഘയാത്രയെപ്പറ്റിയും മലയാളത്തിൽത്തന്നെ വേറൊരു പുസ്തകവുമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് ആ പുസ്തകങ്ങളിൽ സൂചിപ്പിക്കമാത്രം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഒന്നുരണ്ടു കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയേ ഇവിടെ പറയുന്നുള്ളൂ.

ഞാൻ ചൈനയിൽ താമസിച്ച കാലത്തുണ്ടായ ഏറ്റവും പ്രധാനമായ സംഗതികൾ കൊറിയൻയുദ്ധവും ടിബെറ്റാക്രമണവുമാണു്. ചൈനയുടെ അഭ്യന്തരകാര്യങ്ങളിലുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്ന മൌലികവും, ലോകചരിത്രത്തിൽത്തന്നെ എത്രയും പ്രാധാന്യമേറിയതെന്നു ഗണിക്കാവുന്നതുമായ മാറ്റങ്ങളെപ്പറ്റി പാ

യുന്നതിനു് ഈ ആത്മകഥയിൽ പ്രസക്തിയില്ല. കൊറിയൻ യുദ്ധം എന്തുകൊണ്ടു നോക്കിയാലും ചരിത്രകാരന്റെ പ്രത്യേക ഗണനയെ അർഹിക്കുന്ന ഒരു സംഭവമായിരുന്നു. ജയിച്ചു മുൻപോട്ടു ചീനയുടെ അതിർത്തിവരെ തള്ളിക്കയറിവന്ന അമേരിക്കയെ വെല്ലുവിളിക്കാൻ ചീനർ ഒരുമ്പെട്ടതു് അന്ധമായ ഒരു സാഹസമെന്നല്ലാതെ കരുതാൻ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. അമ്പതുവർഷം മുൻപു രണ്ടായിരം വെള്ളപ്പടയാളികൾ ചീനയുടെ രാജധാനിയായ പീക്കിങ്ങ്തന്നെ പിടിച്ചടക്കി. അതും പോകട്ടെ, രണ്ടു വർഷം മുൻപുവരെ രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്ന ച്യാങ്ങ്കായ്ഷെക്കിന്റെ സൈന്യബലം കടലാസിൽമാത്രമാണെന്നും പ്രസിദ്ധമാണു്. ആക്കൂട്ടരെ തോല്പിച്ചു പരാജയപ്പെടുത്തിയ വിപ്ലവകാരികളായ ചീനർക്കു്, മറ്റൊന്നുമില്ലെങ്കിലും സംഖ്യാബലമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, യുദ്ധപാടവം തെളിയിച്ചിട്ടില്ലാത്തവരായിരുന്നു. അവർ എതിർക്കുവാൻ പോകുന്ന അമേരിക്കയോ? രണ്ടു മഹായുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചു സൈനികശക്തി, ധനവിഭവം, ആകാശസാമർത്ഥ്യം എന്നിവകൊണ്ടു ലോകത്തിൽ ഒന്നാമത്തെ രാഷ്ട്രമെന്നു് തെളിയിച്ചിരുന്നവരും! യുദ്ധം തുടങ്ങിയതു കൊറിയയുടെ തെക്കേഭാഗവും (അമേരിക്കൻകക്ഷി) വടക്കേഭാഗവും (കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ) തമ്മിലാണു്. അങ്ങനെ തുടങ്ങിയ ആഭ്യന്തരകലഹം കമ്മ്യൂണിസത്തിന്റെ വ്യാപനത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചാണെന്നു തീർച്ചയാക്കിയ അമേരിക്കയും മറ്റു പതിനാറു രാജ്യങ്ങളും ചേർന്നു. ഈ യുദ്ധം ചൈനയുടെ അതിർത്തിയിൽത്തന്നെയാണു് നടന്നതെങ്കിലും, അതിൽ അന്യശക്തികളുടെ പ്രവേശനം തങ്ങളെ ബാധിക്കുന്ന കാര്യമാണെന്നു ചൈനാക്കാർ ഉറപ്പിച്ചും ഘോഷിച്ചുവെങ്കിലും ആ ഭീഷണികളെ ഗണിച്ചില്ല. അമേരിക്കയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ സംയുക്തരാഷ്ട്രങ്ങളുടെ (United Nations) ഒരു തീർമാനമനുസരിച്ചു 16 പ്രധാനരാജ്യങ്ങളുടെ പടകൾ ഒന്നിച്ചുചേർന്നു മക്കാർത്തർ (Macarthur) എന്ന പ്രഖ്യാതസേനാനിയുടെ

കീഴിൽ തെക്കൻകൊറിയയ്ക്കു സഹായമായി യുദ്ധത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. അപ്പോഴും ചീനർ വാക്കുകൊണ്ടല്ലാതെ സമരത്തിനു പുറപ്പെടാത്തതുകൊണ്ട് അമേരിക്കർ ആശ്വാസമിയന്നായി. ചീനർ പേടിച്ചിരിക്കയാണെന്ന് അവർ കൊട്ടിഘോഷിച്ചുതുടങ്ങി. ചൈനയിൽനിന്നു മുടങ്ങാതെ ചെന്നുകൊണ്ടിരുന്ന കമ്പികളിൽ, ചൈന യുദ്ധത്തിൽ പ്രവേശിക്കുമെന്നു തീർച്ചയാണെന്ന എന്റെ അഭിപ്രായം ഞാൻ ഊന്നി പറഞ്ഞിരുന്നു. എന്റെ സന്ദേശങ്ങളുടെ സാരം ലണ്ടൻ വിദേശകാര്യാലയംവഴി അമേരിക്കരെയും അറിയിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. അമേരിക്കയിലെ പ്രസിഡണ്ടു ട്രൂമാൻതൊട്ട് ഈ പ്രമാണികൾ എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ നിസ്സാരമെന്നു തള്ളുകയാണുണ്ടായതെന്നു ട്രൂമാൻ തന്റെ സ്മരണകളിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ചൈനാക്കാർ ഒരിക്കലും യുദ്ധത്തിലേർപ്പെടുകയില്ല എന്നായിരുന്നു ജനറൽ മക്കാർതറുടെ ദൃഢമായ അഭിപ്രായം.

അങ്ങനെയിരിക്കെയാണ് ഒക്ടോബർ ആദ്യം ഒരു രാത്രിക്ക് എന്നെ ഉടൻ കാണാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്ന ചൗവൻലായുടെ സന്ദേശം കിട്ടിയത്. ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഈ കൂടിക്കാഴ്ചയെപ്പറ്റി ഞാൻ 'രണ്ടു ചൈനയിൽ' എന്ന പുസ്തകത്തിൽ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്. ചുരുക്കം ഇതായിരുന്നു: "അമേരിക്കരും കൂട്ടരും വടക്കേകൊറിയയിൽ പ്രവേശിച്ചാൽ ചൈനയും നേരിട്ടു യുദ്ധത്തിലേർപ്പെടും. എത്ര ആറ്റംബോംബ് അമേരിക്കർക്കുണ്ടായാലും, യുദ്ധമെത്ര വളർന്നാലും, വടക്കൻകൊറിയയെ കീഴിലാക്കി ഞങ്ങളുടെ അതിർത്തിവരെ എത്താൻ ഞങ്ങൾ സമ്മതിക്കയില്ല." സന്ദർഭത്തിന്റെ ഗൗരവത്തിനൊത്തവിധമായിരുന്നു ആ സംഭാഷണം. അത് ഔദ്യോഗികപ്രഖ്യാപനമാകയാൽ യുദ്ധത്തിൽ ചേരുന്നതിനുള്ള എല്ലാ ചടങ്ങുകളും പൂർത്തിയാക്കിയിരിക്കണമെന്നും ചെറിയ ഒരതിർത്തികലഹമായിത്തുടങ്ങിയ ഈ യുദ്ധം എത്ര വലുതായി വളരാൻ പോകുന്നു എന്ന

റിയാൻപോലും വയ്യാത്ത പതനത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നും മനസ്സിലാക്കിയ ഞാൻ അന്നു രാത്രിതന്നെ ചൗവൻലായിയുടെ സംഭാഷണത്തിൽ ഒട്ടും വിട്ടുകളയാതെയും അതെപ്പററിയുള്ള എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ സ്പഷ്ടമായി പ്രകടിപ്പിച്ചും ദീർഘമായ ഒരു സന്ദേശം പ്രധാനമന്ത്രി നെഹ്റുവിനു നേരിട്ട് അയച്ചു. അദ്ദേഹവും അതിന്റെ പൂർണ്ണഗൌരവം മനസ്സിലാക്കി ചൗവൻലായുടെ സംഭാഷണത്തിന്റെ ചുരുക്കവും അതെപ്പററിയുള്ള എന്റെ അഭിപ്രായവും സർ ആന്റണി ഈഡനും അമേരിക്കൻ സ്റ്റേറ്റുഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിലേയ്ക്കും അയച്ചു കൊടുത്തു. ഈഡൻ ആ അഭിപ്രായങ്ങളെ പൂർണ്ണമായി കൈക്കൊണ്ടു എന്നാണ് എന്റെ അറിവ്. നേരെമറിച്ച് അമേരിക്കർ, ചൗവൻലായി പറഞ്ഞതിനെയും എന്റെ അഭിപ്രായത്തെയും പുച്ഛിക്കയാണുണ്ടായത്. പ്രസിഡണ്ടു ട്രൂമാന്റെ സ്മരണയിൽ അങ്ങനെ ചെയ്തതു തെററായിപ്പോയി എന്നു സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ആ അഭിപ്രായം സ്വീകരിച്ച് അമേരിക്കർ വടക്കേ കൊറിയായിൽ പ്രവേശിക്കാതിരുന്നെങ്കിൽ ലോകചരിത്രത്തിന്റെ ഗതി ഒന്നു മാറിപ്പോയേനേ എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അതു പറഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ലല്ലോ. ചീനരുടെ പ്രഖ്യാപനം വെറും ഭീഷണിയാണെന്നും എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ സ്വീകാര്യമല്ലെന്നും പറഞ്ഞ് അമേരിക്കർ വടക്കേകൊറിയയിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ ചീനസൈന്യവും യാലൂനദി (Ya-lu River) തരണംചെയ്ത് അമേരിക്കരുമായി നേരിട്ടു. ഫലം അവിശ്വസനീയമെന്നേ പറയാവൂ. അമ്പതുവർഷം മുൻപു രണ്ടായിരം വെള്ളപ്പട്ടാളക്കാരാൽ നിശ്ശേഷം പരാജിതരാക്കിയ ചീനർ ഇതാ, അമേരിക്കരോടു നേരിട്ടുനില്ക്കുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ല അന്നേവരെ തോററിട്ടില്ലാത്ത അമേരിക്കൻപട ഇദംപ്രഥമമായി പരാജയത്തിന്റെ തിക്തത നൊട്ടിനുണയ്ക്കാനും തുടങ്ങുന്നു! തെക്കേ കൊറിയയുടെ അതിർത്തിയിൽ ചീനരെ തടഞ്ഞുനിർത്തുവാൻ അ

മേരിക്കക്കാർക്കു സാധിച്ചു. പക്ഷേ സർവ്വസൈന്യാധിപൻ മക്കാർത്തർ തിരികെ വിളിക്കപ്പെട്ടു. അനേകസഹസ്രം പടയാളികൾ രണ്ടുവശത്തും കൊല്ലപ്പെട്ടു. അമേരിക്കക്കു പടക്കളത്തിൽ വിജയംവരിക്കാതെ ആദ്യമായി ഒരു സന്ധി ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ് ചൈനയുടെ വളർന്നുവരുന്ന ശക്തിയും ലോകർക്കു പ്രത്യക്ഷമായി.

ചൈനാ യുദ്ധത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടതുമുതൽ ഇന്ത്യാഗവൺമെൻറിൻെറ പരിശ്രമം രണ്ടുകക്ഷികളേയും ഒന്നിച്ചുചേർത്തു സന്ധിപറയുന്നതിനായിരുന്നു. അതിനു ചൈനാക്കാരെ പറഞ്ഞു സമ്മതിപ്പിക്കേണ്ട ഭാരമെനിക്കായിരുന്നു. അമേരിക്കർ പറയുന്ന വ്യവസ്ഥകൾ ചൈനാക്കാരെ അറിയിക്കുക, അവരുമായി അതേപ്പററി ചർച്ചകൾ നടത്തുക, അവരുടെ അഭിപ്രായം മനസ്സിലാക്കി ഇന്ത്യാഗവൺമെൻറിനെ അറിയിക്കുക—ഇതിൻെറയെല്ലാം ചുമതല കാര്യവശാലെനിക്കായിരുന്നു. അതിന് ഏറെയെല്ലാം വൈഷമ്യമുണ്ടായിരുന്നു എന്നും ഒടുവിൽ രണ്ടു കക്ഷികളേയും എങ്ങനെ അടുപ്പിക്കാൻ സാധിച്ചുവെന്നും 'രണ്ടു ചൈനായിൽ' പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

കൊറിയൻയുദ്ധം കൂടാതെ മറെറാരു പ്രധാനകാര്യം ടിബെററിനെസ്സംബന്ധിച്ചതായിരുന്നു. ചൈനായുടെ ഒരു ഭാഗമല്ലെങ്കിലും ചീനാസാമ്രാജ്യത്തിൽ ചേർന്നതാണ് ടിബെററന്നും ബ്രിട്ടീഷുകാരും അവരെത്തുടർന്ന് ഇന്ത്യയും സമ്മതിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാർ മാത്രമല്ല, ലോകത്തിലെ സകല രാജ്യക്കാരും അങ്ങനെയാണ് കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ളത്. കോമിൻടാങ്ങിൻെറ കക്ഷിപിടിച്ചിരുന്ന അമേരിക്കർ ടിബററു ചൈനായുടെ പൂർണ്ണാധികാരത്തിൻകീഴിലുള്ള ഒരു ദേശമാണെന്നുള്ളതിൽ സംശയമില്ല. കാര്യമങ്ങനെയാണെങ്കിലും ടിബററിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റധികാരം പ്രബലമാകുന്നതു് ഇന്ത്യയുടെ ശക്തിക്കു ബാധകമാകുമെന്ന് ആർക്കുംതന്നെ പ്രത്യക്ഷമാണ്. അതുകൊണ്ടു ടിബററിൻെറ പ്രാ

ദേശികസ്വയംഭരണത്തെ അനുകൂലിച്ചും ചീനർ സൈന്യപ്രവേശം ചെയ്യുന്നതിൽ പ്രതിഷേധിച്ചുമായിരുന്നു ഇന്ത്യയുടെ നില. ഒരിക്കലല്ല പല പ്രാവശ്യം ഇന്ത്യയുടെ ഈ പ്രതിഷേധങ്ങളെ ഞാൻതന്നെ ചീനസർക്കാരിനെ അറിയിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിനിടയിൽ ചില സൈന്യസംഘട്ടനങ്ങളുണ്ടായെങ്കിലും ആദ്യം അവർ സന്ധിചെയ്തിട്ടാണ് ടിബറ്റിൽ പ്രവേശിച്ചത്.

നമ്മുടെ സൈന്യം ഇക്കാലത്ത് സുപ്രസിദ്ധമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള മക്മോഹൻരേഖ (Macmohan line) വരെ നിവേശിച്ച് അതിർത്തിയെ പ്രബലപ്പെടുത്തണമെന്ന് ചൈന ടിബറ്റിൽ പ്രവേശിക്കുമെന്ന് കണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ നിർബന്ധിച്ചുതുടങ്ങി. അതത്ര എളുപ്പമുള്ള കാര്യമല്ലായിരുന്നു. അന്ന് (1950-ൽ) ഇന്ത്യയുടെ പട്ടാളം കിടന്നിരുന്നത് മക്മോഹൻരേഖയിൽനിന്നു കുറേ തെക്കോട്ടു മാറിയാണ്. വലിയ പൊക്കമുള്ള മലകളും ഇടതിങ്ങി വളരുന്ന കാടുകളും നിറഞ്ഞ ഈ പ്രദേശത്തിൽ സൈന്യനിവേശം ചെയ്യണമെങ്കിൽ ആദ്യം റോഡുകളും മറ്റും നിർമ്മിക്കണം. ചൈനയിൽനിന്നു ഞാൻ ഈ കാര്യത്തിൽ നിർബന്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ചൈനാക്കാർ ടിബറ്റിൽ സ്ഥാനമുറപ്പിച്ചാൽ നമ്മുടെ വടക്കുകിഴക്ക അതിർത്തിയിലെ സ്ഥിതി ദുർബലമാകുമെന്ന ബോദ്ധ്യമായതുകൊണ്ടാണ് ഞാനിങ്ങനെ നിർബന്ധിച്ചത്.

ചൈനയും ഇന്ത്യയുമായി പിന്നീടുണ്ടായ വഴക്കുകളെത്തുടർന്നുള്ള വാദപ്രതിവാദം നിമിത്തമാണ് ഇത്രയും പറഞ്ഞത്. ചൈനാക്കാർ ടിബറ്റിൽ പ്രവേശിച്ചതുമുതല്ക്കേ ഈ പ്രശ്നത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാമായിരുന്നു. അത് ചൈനയിൽനിന്നുള്ള കമ്പികൾവഴി ഗവർമ്മെന്റിനെ ഞാൻ അറിയിക്കുക മാത്രമല്ല ഉണ്ടായുള്ളൂ; ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഭൂമിശാസ്ത്രഘടകങ്ങൾ (Geographical factors in Indian history) എന്ന പേരിൽ ഞാൻ എഴുതിയിട്ടുള്ള പുസ്തകത്തിൽ ഈ സംഗതിയെപ്പറ്റി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞിട്ടുമുണ്ട്.

ആ ശീതകാലം മുഴുവനും (1950-51) എന്റെ ആരോഗ്യം വളരെ ശോച്യമായിരുന്നു. അതികഠിനമായുള്ള വാതരോഗമാണെന്നാണു് ഡാക്ടർമാർ പറഞ്ഞതു്. എന്തായാലും കിടന്നാൽ ശ്വാസംമുട്ടലായിരുന്നതുകൊണ്ടു് ഇരുന്നുകൊണ്ടു രാപകൽ കഴിക്കേണ്ടിവന്നു. ഒന്നുരണ്ടുപ്രാവശ്യം ജീവിച്ചുകിട്ടുമോ എന്നുതന്നെ ഡാക്ടർമാർക്കു ശങ്ക തോന്നാതിരുന്നില്ല. ഈ സ്ഥിതിക്കു് അടുത്ത ശീതകാലത്തിൽ എന്തുതന്നെയായാലും പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ചുകൂടെന്നായി ഡാക്ടർമാരുടെ വിധി. തണുപ്പു മാറിയതോടുകൂടി ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യം ഏതാണ്ടു തിരികെ കിട്ടിയെങ്കിലും അടുത്ത നവംബർമാസത്തിനു മുൻപു് എന്നെ ചൈനയിൽനിന്നു തിരികെ വിളിക്കണമെന്നു ഞാൻ നെഹ്റുവിനോടാവശ്യപ്പെട്ടു.

വസന്താരംഭത്തോടുകൂടി ആരോഗ്യത്തെ സംബന്ധിച്ച ഭയമെല്ലാം മാറിക്കിട്ടിയപ്പോളാണു് ചൈനയിൽ പല സ്ഥലങ്ങളിലും ഒന്നു സഞ്ചരിക്കണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയതു്. ചൈനയിൽ ഈ കാലത്തു നടക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ അറിയാൻമാത്രമല്ലായിരുന്നു ആ യാത്ര. ഇൻഡ്യാചരിത്രവുമായി ചൈനയ്ക്കുള്ള ബന്ധത്തെപ്പറ്റി പല കാര്യങ്ങൾ അന്വേഷിച്ചറിയണമെന്നുള്ള ഉദ്ദേശവും അതിലുണ്ടായിരുന്നു. ആ സംഗതികളെല്ലാം ഞാൻ അന്നുതന്നെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ 'ചൈനയിലെ ഒരു യാത്ര' എന്ന പുസ്തകത്തിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ ഇവിടെ വീണ്ടും എടുത്തുപറയുന്നില്ല.

തണുപ്പുകാലം വരുമ്പോഴേക്കു് എന്നെ തിരികെ വിളിക്കാമെന്നാണു് നെഹ്റു പറഞ്ഞിരുന്നതു്. എന്നാൽ ഒക്ടോബർമാസത്തിൽ ഞാൻ സംഗതി ഓർമ്മിപ്പിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറുപടി വേറെ ഒരു തരത്തിലായിരുന്നു. തണുപ്പുകാലത്തേക്കു് ഇൻഡ്യയിലേക്കു പോരണമെന്നും അതിനുശേഷം ഒരുമാസത്തേക്കെങ്കിലും ഞാൻ പീക്കിങ്ങിലേക്കു തിരിച്ചുപോകണമെന്നുമാണു് അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെട്ടതു്. കൊറിയൻസന്ധിയെപ്പ

റിയുള്ള ആലോചനകൾ മന്ദമായി മുന്നോട്ടുപോയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നതേയുള്ളു. അതിൽ ഞാൻതന്നെ പങ്കെടുക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അങ്ങനെ സമ്മതിച്ചാണു് ഞാൻ അക്ടോബറിൽ ചൈനയിൽനിന്നു മടങ്ങിയതു്.

തിരികെ പോരുംവഴി ഞങ്ങൾ കാൻടോണിൽ ഒരാഴ്ചയോളം താമസിച്ചു. അതിനു കാരണമുണ്ടായി. കാൻടോണിൽനിന്നു് അധികം ദൂരെയല്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലത്താണു് സൂൺയാട്ട്സെൻ ജനിച്ചതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജന്മസ്ഥാനം പോയിക്കാണണമെന്നു് എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. ആ സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നാണു് മറുനാടൻചൈനീസുകാർ മിക്കവാറും കച്ചവടത്തിനും മററും തെക്കുകിഴക്കനേഷ്യാരാജ്യങ്ങളിൽപോയി കുടിയേറിപ്പാർത്തിരുന്നതു്. ആ സ്ഥലങ്ങൾ ചൈനയിലെ മററു ഭാഗങ്ങൾപോലെയല്ലെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. അതും കാണണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹം നിമിത്തമാണു് കാൻടോണിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ പുതിയ ഒരു യാത്രയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടതു്.

മുത്തുനദി (Pearl River) എന്നു പേരുള്ള ആറുവഴിക്കായിരുന്നു ഉൾനാട്ടിലേയ്ക്കുള്ള ഈ സഞ്ചാരം. ആലപ്പുഴനിന്നു കൊച്ചിയ്ക്കുള്ളതുപോലെ ഒരു തീബോട്ടിൽ ഒരു രാത്രി മുഴുവൻ സഞ്ചരിച്ചു. പിറേറന്നാൾ നേരം വെളുത്തപ്പോൾ ഇറങ്ങിയ സ്ഥലം പുഞ്ചവയലുകൾകൊണ്ടും തോട്ടുകൾകൊണ്ടും ശോഭിക്കുന്ന കുട്ടനാട്ടുപോലെയാണു്. ഒന്നാണു് ആ ദേശത്തിനു് ഒരു പ്രത്യേകത: എത്ര ചെറിയ ഗ്രാമമായാലും അവിടെ കല്ലുകൊണ്ടു തീർത്തു കുമ്മായമടിച്ചു്, ഉയർന്നമേലയിൽ ഇംഗ്ലീഷുകാർ പണിയിക്കാറുള്ളതുപോലുള്ള ഒന്നുരണ്ടു ബംഗ്ലാവുകൾ തലയുയർത്തി നില്ക്കുന്നതായി കാണാം. അവ ഒട്ടുംതന്നെ ചീനരീതിയിലല്ലതാനും. ഞങ്ങൾ നോക്കിക്കണ്ടതിൽ ഒരു നാലഞ്ചുകെട്ടിടങ്ങൾ കോടീശ്വരന്മാരായ വണിക്ശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെയാണു്. ഈ 'ഓണംകേറാമൂല'യിൽ ഇത്ര വലിയ കെട്ടിടങ്ങളും ഉദ്യാനങ്ങളും വന്നതിന്റെ

കാരണമന്വേഷിച്ചപ്പോൾ അവ മറുനാട്ടിൽ താമസിക്കുന്ന ചീനന്മാരുടെ മൂലകുടുംബങ്ങളാണെന്നും (Ancestor worship) പിതൃപൂജയിൽ വിശ്വസിക്കുന്ന അവർ തങ്ങളുടെ ഐശ്വര്യത്തിനനുസരിച്ചു പിതൃക്കളുടെ ആവശ്യത്തിനായെങ്കിലും തറവാട്ടുവീടുകൾ കേമപ്പെടുത്തുക പതിവാണെന്നും അറിഞ്ഞു.

സൂൺയാട്ടുസെന്നിന്റെ വീടും ചൈനീസ് രീതിയിലുള്ള ഒന്നല്ലായിരുന്നു. സൂണ്ണിന്റെ ജ്യേഷ്ഠൻ ഒരു മറുനാടൻചൈനാക്കാരനായി ഹവായിയിൽ താമസിച്ചു പണമുണ്ടാക്കിയ ആളാണ്. സൂൺ അവിടെയാണ് വളർന്നതു്. പിന്നെ അദ്ദേഹം കുറെക്കാലം ക്രിസ്ത്യാനിയുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു വീടു പുതുക്കിപ്പണിയിച്ചപ്പോൾ അതു ചൈനക്കാരുടെ രീതിയിലാക്കിയില്ല.

കാൻടോണിലെ ഈ ചെറുയാത്ര കഴിഞ്ഞു ഞങ്ങൾ നേരിട്ടു ഡെല്ലിയിലേക്കു പോന്നു.

ആ ആണ്ടിൽ യുനൈറ്റഡ് നേഷൻസ് പാരിസ്സിലാണ് സമ്മേളിച്ചതു്. അതിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനു തിരഞ്ഞെടുത്ത പ്രതിനിധിസംഘത്തിന്റെ ഉപനായകനായി നിയമിച്ചതു് എന്നെയാണ്. ചൈനയിലുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്ന സംഗതികളെപ്പറ്റി യൂറോപ്പിൽ അന്നു നേരിട്ടറിവൊന്നുമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു പാരിസ്സിലും ലണ്ടനിലും പ്രമാണികളായവരെ കണ്ടു കാര്യങ്ങൾ പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കുന്ന ജോലിയും നെഹ്റു എന്നെ ഏല്പിച്ചിരുന്നു. അതുകൊണ്ട്, യുനൈറ്റഡ് നേഷൻസിന്റെ സമ്മേളനത്തിനാണ് പോയതെങ്കിലും, പാരിസ്സിലും ലണ്ടനിലും, ചൈന, കൊറിയ, ടിബെറ്റ് എന്നിവിടങ്ങളിലെ കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയെല്ലാം അതതു രാജ്യങ്ങളിലെ നേതാക്കന്മാരോടു സംസാരിക്കയായിരുന്നു എന്റെ പ്രധാനജോലി. അന്നു ലണ്ടനിൽ ഹൈക്കമ്മീഷണർ വി. കെ. കൃഷ്ണമേനോനായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ ചെറുപ്പംമുതൽക്കു പരിചയമുള്ളതിനാൽ അദ്ദേഹമാണ് അന്നത്തെ എന്റെ ലണ്ടൻതാമസത്തിനുവേണ്ട സഹായസഹ

കരണങ്ങൾ ചെയ്തുവന്നതു്. ബ്രിട്ടീഷ് ഗവൺമെൻറിലെ സുപ്രധാനന്മാരായ മന്ത്രിമാരുമായി പരിചയപ്പെടുത്തുന്നതിനും അവരുടെ അടുക്കൽ എന്നെ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനും അദ്ദേഹം വേണ്ട ഉത്സാഹം കാണിച്ചു. ഹെർബർട്ട് മോറിസൻ, ആറ്റ്ലി, ബെവിൻ മുതലായവരോടുള്ള സംഭാഷണത്തിനും കൃഷ്ണമേനോനാണു് ഏർപ്പാടുചെയ്തതു്. വളരെ സന്തോഷമായിട്ടായിരുന്നു അന്നു കൃഷ്ണമേനോൻ എന്നോടു പെരുമാറിയതു്.

വള്ളത്തോളിന്റെ കവനങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷിൽ പരിവർത്തനം ചെയ്തു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ അക്കാലത്തു് ആലോചന നടന്നിരുന്നു. കൃഷ്ണമേനോന്റെ പുരസ്കർത്തൃത്വത്തിലാണു് അതു് ഒരു പ്രസിദ്ധീകരണശാലക്കാർ ഏറ്റെടുത്തിരുന്നതു്. കവിതയെപ്പററിയും വള്ളത്തോളിനെപ്പററിയും ഒരു മുഖവുര ഞാൻ ഇംഗ്ലീഷിൽ എഴുതിക്കൊടുക്കണമെന്നു് അവർ ആവശ്യപ്പെടുന്നതായി കൃഷ്ണമേനോൻ എന്നെ അറിയിച്ചു. അതുപ്രകാരം അവിടെവെച്ചു് അനതിദീർഘമായ ഒരവതാരിക എഴുതിക്കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.

ആറാഴ്ച കഴിഞ്ഞു്, സമ്മേളനം പൂർത്തിയാകുന്നതിനുമുമ്പു ഞാൻ തിരികെ പോന്നു. താമസിയാതെ ഭാര്യയെ മക്കളുടെ കൂടെ ഡെറാഡൂണിൽ താമസിപ്പിച്ചിട്ടു ഞാൻ പീക്കിങ്ങിലേക്കു പിന്നെയും തിരിച്ചു. കൊറിയൻസന്ധിയെപ്പററിയുള്ള ആലോചനകൾ നീണ്ടുകിടക്കയായിരുന്നു. ഇൻഡ്യയും ചൈനയും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം അന്നു സൗഹാർദ്ദത്തിൽ വളർന്നുവന്നുവെങ്കിലും അതിനെ ബാധിക്കുന്ന ചില കാര്യങ്ങൾ — മിക്കവാറും ടിബെറ്റിനെസ്സംബന്ധിച്ചവ — അന്നുതന്നെ വിഷമസന്ധിയിലെത്തിയിരുന്നു. കൂടാതെ, അന്നു് ഇൻഡ്യയിൽ ഭക്ഷ്യപദാർത്ഥങ്ങൾക്കു ക്ഷാമമായിരുന്നതിനാൽ ചൈനയിൽനിന്നു് അരിയും മൈലോ എന്നുപറയുന്ന ഒരു ധാന്യവും ഇറക്കുമതി ചെയ്യാൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യേണ്ടതുമുണ്ടായിരുന്നു. ഇതെല്ലാം ഒരുവിധം തീർപ്പാകുമ്പോഴാണു് ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിപണ്ഡിററിന്റെ

നേതൃത്വത്തിൽ ഒരു സുഹൃൽസംഘം ഔദ്യോഗികമായി ചൈനയിൽ വരുന്നുണ്ടെന്നു് അറിവുകിട്ടിയതു്. അതിനു മുമ്പത്തെ വർഷം സുന്ദർലാൽ എന്നൊരു പണ്ഡിതനും കമ്യൂണിസ്റ്റുസഹായികളായ കുറെപ്പേരും ഒരു സംഘമായി ചൈനയിൽ വന്നിരുന്നു. അവരിൽ പ്രധാനരായവർ പ്രസിദ്ധസാഹിത്യകാരനായ മുൽക്കരാജ് ആനന്ദ്, ധനശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധൻ പ്രൊഫസർ വി. കെ. ആർ. വി. റാവു, ബ്ലിററ്സ് (Blitz) പത്രാധിപർ കരാഞ്ചിയാ ഇവരായിരുന്നു. അവർ "ഇന്ത്യ ചൈനാ ഭായി ഭായി" എന്ന പല്ലവി പാടി ചൈനാക്കാരിലും കവിഞ്ഞ ചീനസഹായികളായിട്ടാണു് മിക്കവാറും പെരുമാറിയതു്. അവരിൽ മിക്കവരെയും ഞാൻ നേരിട്ടറിയുമെന്നതുനാൽ വലിയ വൈഷമ്യങ്ങളുണ്ടാവാതെ കഴിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. അതുപോലെ ഒരു സംഘമല്ല ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയെ അനുഗമിച്ചതു്. പ്രസിദ്ധപണ്ഡിതനും സോഷ്യലിസ്റ്റു നേതാവുമായ ആചാര്യനരേന്ദ്രദേവ്, നവാബ്സൈൻ ഇയാർ ജംഗ് (Navabzcun Yar Jung); അന്നു ടൈംസ് ആഫ് ഇൻഡ്യാ പത്രാധിപരായിരുന്ന ഫ്രാങ്ക്മൊറേസ്, സുപ്രസിദ്ധ ഫിസിക്സ് ശാസ്ത്രജ്ഞനായ പ്രൊഫസർ ഭഗവന്തം, നൃത്തകലാവിദഗ്ദ്ധ കുമാരി ശാന്താറാവു എന്നിങ്ങനെ പല തുറകളിലും പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന ഒരു സംഘമായിരുന്നു അതു്. സുന്ദർലാലുമൊന്നിച്ചു വന്ന സംഘത്തിൽനിന്നു വളരെ വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു അതെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. സ്ഥാനംകൊണ്ടും സ്ഥിതികൊണ്ടും പാണ്ഡിത്യംകൊണ്ടും മാത്രമല്ല വ്യത്യാസമുണ്ടായിരുന്നതു്. ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയുടെ കൂടെ വന്നിരുന്നവരിൽ പ്രായേണ മിക്കവർക്കും ചൈനയിലെ സംഭവങ്ങളെ നിഷ്പക്ഷമായി കണ്ടറിയണമെന്ന വിചാരമുണ്ടു്. സുന്ദർലാലിൻെറ കൂട്ടുകാർ മിക്കവാറും ചീനപക്ഷപാതികളായിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞല്ലോ. തികഞ്ഞ ലോകപരിചയവും രാഷ്ട്രകാര്യജ്ഞാനവും ഉണ്ടായിരുന്ന ഈ പുതിയ സംഘ

ക്കാർ ചൈനയിലെ നല്ല കാര്യങ്ങളെപ്പററി അഭിനന്ദിച്ചുവെങ്കിലും അത്രത്തോളം നല്ലതല്ലാത്തവ കണ്ടു മനസ്സിലാക്കുവാനും ശ്രദ്ധിച്ചു.

ചീനഗവൺമെൻറു ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയെയും കൂട്ടരെയും വളരെ ബഹുമതിയോടെയാണു് സ്വീകരിച്ചതു്. വലിയ സൽക്കാരങ്ങളും ആഘോഷങ്ങളുമെല്ലാമുണ്ടായിരുന്നുതാനും. മൌസേടുങ്ങും അവരെ സ്വീകരിച്ചു വിജയലക്ഷ്മിയോടും എന്നോടും വളരെ നേരം സംസാരിച്ചു. ആ അവസരത്തിൽ പീക്കിങ്ങിലെ ഒരു സംഘം പ്രദർശിപ്പിച്ച ബാലേനൃത്തം ചൌവൻലായിതന്നെ പ്രത്യേകമായി നിർമ്മിച്ചതായിരുന്നത്രെ. അതുപോലെതന്നെ ഷാങ്ഹായിലും ആഘോഷങ്ങൾ വളരെ ഗംഭീരമായി. അന്നവിടെ അധികാരം ഭരിച്ചിരുന്നതു പിന്നീടു വിദേശകാര്യമന്ത്രിയായ ചെൻയീയായിരുന്നു. ചെൻയീ ഒരു പ്രസിദ്ധപ്പെട്ട സേനാനായകനും രാഷ്ട്രീയനേതാവുമാണെന്നു മാത്രമല്ല, നല്ലൊരു കവിയും സംഗീതജ്ഞനുംകൂടിയാണു്. ഞങ്ങൾ നടത്തിയ ഒരു നൃത്തോത്സവത്തിനു പകരമായി അദ്ദേഹവും ഒന്നു നടത്തി. അതു് അതിമനോഹരമായിരുന്നു എന്നു സമ്മതിക്കണം.

ഈ സൌഹൃദസംഘം മടങ്ങിപ്പോയതോടുകൂടി എൻറെ ജോലിയും തീർന്നതായാണു് ഞാൻ ഗണിച്ചതു്. താമസിയാതെ ഇൻഡ്യയിലേക്കു മടങ്ങിക്കൊൾവാനും നെഹ്റുവിൻറെ എഴുത്തു വന്നുചേർന്നു. സൽക്കാരങ്ങളും സദ്യകളും പാർട്ടികളുമെല്ലാം വളരെ ഉപചാരപൂർവ്വം നടത്തിയിട്ടാണു് അവിടുന്നെന്നെ അവർ യാത്രയയച്ചതു്. എല്ലാ അംബാസഡറന്മാരും വിദേശകാര്യാലയത്തിലെ ഉപമന്ത്രി, മന്ത്രിയായ ചാങ്ങ്ഹാൻ ഫൂ (Chang Han Fu) മുതലായ വലിയ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും സ്റ്റേഷനിൽ ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു. സ്വിററ്സർലണ്ടിലെ അംബാസഡറായ ഉത്തമസ്നേഹിതൻ ക്ലമൻറ് റെസ്സാൺക്കോ (അദ്ദേഹം പിന്നീടു് ഇൻഡ്യയിലംബാസഡറായി നാലുവർഷം താമസിച്ചു) എന്നെ

ഷാങ്ഹായ്‌വരെ അനുയാത്രചെയ്തു വലിയൊരു ബഹുമാനമായിട്ടാണു് എനിക്കു തോന്നിയതു്.

ഇങ്ങനെ രണ്ടു വർഷത്തിൽ കൂടുതൽ ഞാൻ കമ്യൂണിസ്റ്റു ചൈനയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അന്നു് ഇന്ത്യയും ചൈനയും തമ്മിൽ സാമാന്യം സൗഹാർദ്ദത്തോടെയാണു് കഴിഞ്ഞതെങ്കിലും തമ്മിൽ പൂർണ്ണമായ വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. അന്യോന്യം കണ്ണിമയ്ക്കാതെ നോക്കിക്കൊണ്ടാണു് ഞങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുവന്നതെന്നുവേണം പറയുക. മോട്‌സെ ടുങ്ങ്, ചൗവൻലായ് മുതലായവർ എന്നോടും ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു വരുന്നവരോടും സ്നേഹപൂർവ്വമാണു് പെരുമാറിയിരുന്നതെങ്കിലും, പല കാര്യങ്ങളും തുറന്നു പറയുവാൻ അവർ അനുവദിച്ചിരുന്നെങ്കിലും, അവർക്കു് ഇൻഡ്യയുടെ രാഷ്ട്രീയനയത്തിൽ സംശയമുണ്ടെന്നു് എനിക്കു പലതുകൊണ്ടും മനസ്സിലായിരുന്നു. അവരുടെ നയത്തിൽ—വിശേഷിച്ചു് ടിബററനതിർത്തികളെസ്സംബന്ധിച്ചു്—നമുക്കും തീരെ വിശ്വാസമില്ലായിരുന്നു. രാജ്യതന്ത്രജീവിതത്തിൽ അസാധാരണമായ ഒരു സ്ഥിതിയല്ല ഇതു്. പൂർണ്ണമായ വിശ്വാസം രണ്ടു രാജ്യക്കാർ തമ്മിൽ ഒരു കാലത്തും പതിവില്ല. അന്യോന്യം സൂക്ഷ്മവീക്ഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടാണു് വലിയ മൈത്രിയിൽ കഴിയുന്ന രാജ്യക്കാരുടെയും ഡിപ്ലോമാററിക്ജീവിതം. പക്ഷേ അതിൽ കവിഞ്ഞ ഒരു സ്ഥിതിയായിരുന്നു ചൈനയിൽ.

ഒരു കാര്യംകൊണ്ടു ചൈനയിലെ താമസത്തിൽനിന്നു് എനിക്കു ഗുണമാണുണ്ടായതു്. ഡിപ്ലോമാററിക്ജോലിചെയ്യുന്നവർക്കു മററു കാര്യങ്ങൾക്കു സമയം ലഭിക്കുന്നതപൂർവ്വമാണു്. നിരന്തരമായ വിരുന്നുസല്ക്കാരങ്ങൾ, കാക്‌ടെയിൽ പാർട്ടീസ് (cocktail parties). ഇങ്ങനെ ഒരു ധൃതഗതിയിലാണു് മിക്ക സ്ഥലത്തും ഡിപ്ലോമാററിക്കുകളുടെ ജീവിതമെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. എന്നാൽ അങ്ങനെ ഒരു വൈഷമ്യം കമ്യൂണിസ്റ്റുചൈനയിൽ അന്നില്ലായിരുന്നു. ഗവണ്മെൻറിൻെറ സൽക്കാരങ്ങൾ ഇട

ക്കുടെയും പരിവുണ്ടു് എന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ. പക്ഷേ മിക്ക എംബസ്സികളും കമ്യൂണിസ്റ്റുരാജ്യങ്ങളിൽനിന്നായതുകൊണ്ടു് അവർ അപൂർവ്വമായിട്ടു മററുള്ളവരെ ക്ഷണിക്കാറുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. കമ്യൂണിസ്റ്റല്ലാത്ത രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നു് അക്കാലത്തു് ഇൻഡ്യ, ബർമ്മ, ഇൻഡൊനേഷ്യ, സ്വിററ്സർലാൻഡ്, സ്വീഡൻ എന്നീ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നു മാത്രമാണു് പ്രതിനിധികളുണ്ടായിരുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു് എനിക്കു മററു ജോലികൾ വേണ്ട സമയം കിട്ടി. ഞാനതുപയോഗിച്ചതു്, യൂറോപ്യന്മാർ ഏഷ്യയിൽ വന്നശേഷമുള്ള നാന്നൂററിഅമ്പതു വർഷത്തെ വിപുലമായ ഒരു ചരിത്രമെഴുതാനാണു്. 1498-ൽ ആണല്ലോ വാസ്കൊഡിഗാമ കോഴിക്കോട്ടു വന്നടുത്തതു്. 1947-ൽ ആണു് ഇൻഡ്യക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചതു്. അടുത്ത വർഷമാണു് ചീനർ തങ്ങളെ ബന്ധിച്ച പാശ്ചാത്യ ശൃംഖലകൾ പൊട്ടിച്ചു് ഒരു മഹാവിപ്ലവം വിജയപൂർവ്വം നടത്തിയതു്. ഈ 450 വർഷമുൾക്കൊള്ളുന്ന കാലഘട്ടത്തിൽ പ്രധാനമായി കാണാനുണ്ടായിരുന്നതു്, ആദ്യകാലം മുതൽക്കേ യൂറോപ്യർ നാവികസാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിച്ചു് ഏഷ്യയിൽ ആക്രമണം കച്ചവടം തങ്ങൾക്കു സ്വന്തമാക്കിയതും ക്രമേണ സർവ്വതോമുഖമായ ഒരധികാരം പത്തൊൻപതാംനൂററാണ്ടിൽ ഏഷ്യാഭൂഖണ്ഡത്തിൽ മുഴുവൻ ചെലുത്തി തങ്ങളുടെ കീഴിൽപ്പെട്ട രാജ്യങ്ങളുടെ രാഷ്ട്രീയവും സാമുദായികവും അർത്ഥപരവുമായ കാര്യങ്ങളെ മാററിമറിച്ചു പുതിയ ഒരു യുഗംതന്നെ സ്ഥാപിച്ചതുമാണു്. മതസംബന്ധമായും വിദ്യാഭ്യാസപരമായും സാമൂഹ്യബന്ധങ്ങളെ സ്പർശിക്കുന്നതായും, എന്നുവേണ്ട, മാനവസമുദായത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളെക്കൂടി ബാധിക്കുന്നതായും മൗലപ്രധാനങ്ങളായ മാററങ്ങളാണു് യൂറോപ്യരുടെ അധികാരം ഇൻഡ്യ മുതലായ ഏഷ്യൻരാജ്യങ്ങളിൽ ഉണ്ടാക്കിവെച്ചതു്. അതു ലോകചരിത്രത്തിൽ ഏററവും വലിയ സംഭവങ്ങളിൽ ഒന്നാണു്. ആ ചരിത്രഘട്ടത്തെ നിഷ്കർഷിച്ചു പഠിച്ചു കൂലങ്കഷമായി നിരൂപണം ചെയ്യണമെന്ന

വളരെ മുൻപുതന്നെ ആഗ്രഹമുണ്ടായതാണ്. 1925-ൽ പോർട്ടുഗാലിൽ ഞാൻ പോയപ്പോൾ വാസ്കോഡിഗാമ ഇന്ത്യയിലേക്കു പുറപ്പെട്ട ബെലമെന്ന തുറമുഖം സന്ദർശിക്കയുണ്ടായി. ആ ചെറുതുറമുഖത്തുനിന്നു വലിയ ആകാംക്ഷകളോടുകൂടി പുറപ്പെട്ട മൂന്നു പത്തേമാരികൾ എത്ര വലിയ സംഗതികൾക്കാണ് ബീജാവാപം ചെയ്തതെന്നു ഞാനന്ന് ആ കടല്ക്കരെ നിന്നു ഭാവനകൊണ്ടു ഗണിച്ച് അത്ഭുതപ്പെട്ടു. അന്നാണ് യൂറോപ്യനധികാരം ഏഷ്യാഖണ്ഡം മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചതിന്റെ ഒരു പൂർണ്ണചരിത്രം എഴുതണമെന്നെനിക്കു തോന്നിയതു്. എത്ര വിപുലമായ വിഷയം; എത്ര രാജ്യങ്ങളെ ബാധിക്കുന്നതു്. അതേസ്സംബന്ധിക്കുന്ന പ്രമാണങ്ങൾ പോർട്ടുഗാലിൽ കൂടാതെ ഹാളണ്ട്, ഫ്രാൻസ്, ഇംഗ്ലണ്ട് മുതലായ എത്ര രാജ്യങ്ങളിലെ ആപ്പീസുകളിലാണ് ചിന്നിച്ചിതറിക്കിടക്കുന്നതു്!

ആ ആലോചന പിന്നെ ഒരു കാലത്തും എന്റെ മനസ്സിൽനിന്നു വിട്ടുപോയില്ല. ഫ്രാൻസ്, ഹാളണ്ട്, ഇംഗ്ലണ്ട് മുതലായ രാജ്യങ്ങളിൽ താമസിക്കുമ്പോളൊക്കെയും കുറേ സമയമെങ്കിലും ഈ കാര്യത്തിനു വിനിയോഗിക്കുക പതിവായി. എന്നാൽ എത്ര ആഗ്രഹമുണ്ടായാലും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുചൈനായിൽ അമ്പാസഡറായി താമസിക്കാൻ അവസരം കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ഈ ജോലി ഒരുകാലത്തും നടക്കയില്ലായിരുന്നു. നാൻകിങ്ങിൽ ആറുമാസത്തോളം അസ്വാതന്ത്ര്യനായി താമസിച്ച കാലം ഞാൻ ചീനചരിത്രം നിഷ്കർഷിച്ചു പഠിക്കുവാൻ നിയോഗിച്ച കാര്യം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതിൽനിന്നു ദൂരപൂർവ്വദേശങ്ങളിൽ യൂറോപ്യന്മാർ നടത്തിയിരുന്ന അധികാരത്തിന്റെ പൂർണ്ണരൂപം മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചു.

പീക്കിങ്ങിൽ താമസമാക്കിയപ്പോൾ ഈ മഹാഗ്രന്ഥം എഴുതുവാനുള്ള സൗകര്യമെല്ലാം ഒരുമിച്ചുചേർന്നു ലഭിച്ചു. പീക്കിങ്ങിലെ ബ്രിട്ടീഷെംബസ്സിവക ഗ്രന്ഥശാലയിൽ ഈ വിഷയ

ത്തെ വിവരിക്കുന്ന പുസ്തകങ്ങൾ വളരെയുണ്ടായിരുന്നു. അതുപോലെതന്നെ പൈതാ എന്ന പേരായ പീക്കിങ്ങ് യൂണിവേഴ്സിററിയിലും മിഷ്യനറിപ്രവൃത്തികൾ സംബന്ധിച്ച റിക്കാർഡുകളെല്ലാം അവിടത്തെ കാത്തോലിക്കാ ഭദ്രാസനപ്പള്ളിയോടു തൊട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥശാലയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. പോരാത്തതിന്, വേണ്ട സമയവും. ആറു മാസംകൊണ്ടു ഞാൻ, നിരന്തരപരിശ്രമത്തിന്റെ ഫലമായി ആ പുസ്തകം എഴുതിത്തീർത്തു. ഞാനതാദ്യം കാണിച്ചതു്, സുന്ദർലാലിന്റെ സൌഹൃദസംഘത്തിൽ 1951 മെയ് മാസത്തിൽ പീക്കിങ്ങിൽ വന്ന പ്രൊഫസർ വി. കെ. ആർ. വി. റാവുവിനെയാണ്. ആ ശീതകാലത്തിൽ ഇൻഡ്യയിൽ വന്നു ഞാൻ യൂറോപ്പിലേക്കു പോയപ്പോൾ ആ പുസ്തകത്തിന്റെ ടൈപ്പുപ്രതിയും എന്റെ കൈയിലുണ്ടായിരുന്നു. അതു് ഉടൻതന്നെ, എന്റെ പുസ്തകങ്ങൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താറുള്ള ജാർജ് അല്ലൻ ആൻഡ് അൺവിൻ എന്ന കമ്പനിക്കാരെ ഏല്പിക്കയും ചെയ്തു.

ഈ പ്രധാനജോലി കൂടാതെ മലയാളത്തിലും ചിലതൊക്കെ ചെയ്യുകയുണ്ടായി. അന്നെഴുതിയ കവിതകളിൽ പലതും 'സ്വാതന്ത്ര്യസമരം' എന്ന സമുച്ചയത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. കൂടാതെ 'പടിഞ്ഞാറേ കുറി' എന്ന ദീർഘമായ ചൈനീസ് നാടകത്തിന്റെ പദ്യതർജ്ജമയും അക്കാലത്തു പ്രതിദിനം ചെയ്തുപോന്നു. അതും പിന്നീടു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി. 'ചൈനയിലെ ഒരു യാത്ര'യും ഈ കാലത്തുതന്നെ എഴുതിയതാണല്ലോ. ഈ സാഹിത്യപരിശ്രമങ്ങൾ ചൈനയിലെ എന്റെ ജീവിതത്തിനു പ്രത്യേകമായ ഒരു സന്തോഷം നല്കിയെന്നും പറയാം.

എട്ടാമദ്ധ്യായം

ഈജിപ്റ്റും പടിഞ്ഞാറനേഷ്യയും

ഭാൎയ്യയുടെ ആരോഗ്യത്തിനു ചേൎന്ന ഒരു ശീതോഷ്ണാവസ്ഥയിൽ നിയമിച്ചുകൊള്ളാമെന്നും എല്ലാംകൊണ്ടും നോക്കിയാൽ ഈജിപ്റ്റിലേയ്ക്കു പോകയായിരിക്കും നല്ലതെന്നും ഞാൻ ചൈനായ്ക്കു തിരികെ പോകുന്നതിനു മുൻപുതന്നെ നെഹറു പറഞ്ഞിരുന്നു. എങ്കിലും ഞാൻ തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ ഇതിനു ചെറിയൊരു വൈഷമ്യം പുതുതായിട്ടുണ്ടായിക്കണ്ടു. ഈജിപ്റ്റുരാജാവിനെ സൂഡാനിന്റെ രാജാവായി സമ്മതിച്ചു വിശ്വാസപത്രിക സമൎപ്പിക്കുന്ന അമ്പാസഡറന്മാരെമാത്രമേ മേലാൽ സ്വീകരിക്കൂ എന്നു് ഈജിപ്റ്റുഗവണ്മെന്റു് എല്ലാ രാജ്യങ്ങളെയും അറിയിച്ചിരുന്നു. അന്നു സൂഡാനിലെ അധികാരം ബ്രിട്ടീഷുകാൎക്കായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അതു ബ്രിട്ടീഷുഗവണ്മെന്റിനു സമ്മതമായിരുന്നില്ലതാനും. സൂഡാനിന്റെ മേൽ നിയമപ്രകാരമുള്ള പ്രഭുത്വം (Sovereignty) ഈജിപ്റ്റിനാണെന്നുള്ളതു നിസ്സംശയമായിരിക്കെ, രാജാവിന്റെ ആ സ്ഥാനം സമ്മതിച്ചുകൊടുത്താൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ അധികാരത്തിനു കുറവൊന്നും വരുന്നതല്ലെന്ന എന്റെ വാദത്തെ നെഹറു സ്വീകരിച്ചു. ആ കാൎയ്യങ്ങളെല്ലാം ആലോചിച്ചു തീൎച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിനു് ഒരാഴ്ചയോളം വേണ്ടിവന്നു. ആ സമയം ഞാൻ വിദേശകാൎയ്യാലയത്തിൽ സ്പെഷ്യൽ ഡ്യൂട്ടി എന്ന പേരിൽ ഒന്നും ചെയ്യാതെ താമസിക്കയായിരുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ ഡെല്ലി ധനശാസ്ത്രവിദ്യാലയത്തിൽ (Delhi

School of Economics) പ്രത്യേകക്ഷണമനുസരിച്ചു ചില പ്രസംഗങ്ങൾ നടത്തിയവയാണു് പിന്നീടു 'നയതന്ത്രം' (Diplomacy) എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ പുസ്തകം.

രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായി ഈജിപ്തിൽ പോകുന്നതിനു ചില പ്രത്യേകസംഗതികളുണ്ടായിരുന്നു. ഈജിപ്തു് (സുഡാൻ ഉൾപ്പെടെ), സിറിയാ, ലെബനോൺ, ജോർഡൻ, ലിബിയാ എന്നീ രാജ്യങ്ങളാണു് എന്റെ ജോലിയുടെ പരിധിയിലുൾപ്പെട്ടിരുന്നതു്. ഇവയെല്ലാംതന്നെ മുസ്ലിംരാജ്യങ്ങളാകയാൽ അവിടെ ഇൻഡ്യയ്ക്കു വിപരീതമായി പാകിസ്ഥാൻ പ്രബലമായ പ്രചരണങ്ങൾ നടത്തിവന്നിരുന്നു. എന്നല്ല, നാട്ടുകാരിലെ വലിയ പരിചയമൊന്നുമില്ലായിരുന്നതിനാൽ അവിടെ നമ്മുടെ സ്ഥിതി ഉറപ്പിക്കുക എന്നതായിരുന്നു നമ്മുടെ നയതന്ത്രത്തിൽ പ്രധാനമായ ഒരു കാര്യം. കൂടാതെ ഞാൻ കയ്റോയിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുന്നതിനു കുറച്ചു ദിവസം മുൻപു് ഈജിപ്തിലുണ്ടായ ഒരു വിപ്ലവത്തോടുകൂടി ഫറൂക്കുരാജാവു ബഹിഷ്കൃതനാകയും ജനറൽ നെഗീബിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷതയിൽ ഒരു സൈനികസംഘം അവിടെ അധികാരമേറ്റെടുക്കുകയുമുണ്ടായി. അതിൽനിന്നുണ്ടാകാവുന്ന സംഭവവികാസങ്ങൾ ഇൻഡ്യയെ നല്ലവണ്ണം ബാധിക്കുമെന്നു ഞാനൂഹിച്ചു. അതുകൊണ്ടെല്ലാം ചൈനയിലെ അംബാസഡറിനുണ്ടായിരുന്നതിൽ കുറഞ്ഞ പ്രാധാന്യമല്ല മധ്യപൂർവ്വരാജ്യങ്ങളിലെ പ്രതിനിധിക്കുള്ളതെന്നു ഞാൻ കണ്ടു.

ഞാൻ പുറപ്പെടുന്നതിനു് ഒരാഴ്ചയ്ക്കു മുൻപു ഡെല്ലിസർവ്വകലാശാലയിൽനിന്നു് ഒരെഴുത്തു കിട്ടി. ഡാക്ടർ ഓഫ് ലെറ്റേഴ്സ് (Doctor of Letters) എന്ന പദവി ബഹുമാനസൂചകമായി എനിക്കു തരുവാൻ ഒരാണ്ടിനു മുൻപു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നും അതു് എനിക്കുമാത്രമായുള്ള ഒരു പ്രത്യേകകാൺവൊക്കേഷനിൽവെച്ചു നടത്തുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നുമുള്ള ഒരറിയിപ്പായിരുന്നു അതു്. രാഷ്ട്രപതി ഡാ. രാജേന്ദ്രപ്രസാദുതന്നെ

ആ കാൺവൊക്കേഷനിൽ ആദ്ധ്യക്ഷ്യം വഹിക്കണമെന്നും അതിൽ പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇതിനുശേഷം പല യൂണിവേഴ്സിറ്റികളിൽ നിന്നും ഡാക്ടർസ്ഥാനം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവയിലൊന്നും ഡെല്ഹിയൂണിവേഴ്സിറ്റിയിൽനിന്നു പ്രസിഡണ്ടിന്റെ കൈകൊണ്ടു ലഭിച്ചതിലെന്നപോലത്തെ ചാരിതാർത്ഥ്യം തോന്നിയിട്ടില്ല. പ്രസിദ്ധചരിത്രകാരനായ വൈസ് ചാൻസലർ ഡാക്ടർ സുരേന്ദ്രനാഥസെൻ എന്റെ സേവനങ്ങളുടെ ചില വശങ്ങളെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു ചെയ്ത പ്രസംഗം സ്മരണീയമാണ്. ചൈനയിൽ അമ്പാസഡറായി ചെയ്ത ജോലിക്കാണ് പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചതെങ്കിലും ചരിത്രകാരനെന്നും സാഹിത്യകാരനെന്നുമുള്ള നിലയിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തികളെയും അദ്ദേഹം എടുത്തു പറയാതിരുന്നില്ല. അതിനോടുകൂടെ രാഷ്ട്രപതിയും ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്തു. സ്ഥാനപത്രികയേറ്റുവാങ്ങിയശേഷം ഞാൻ പറഞ്ഞ മറുപടിയിൽ ഭാരതീയസംസ്കാരത്തിൽ ദ്രാവിഡഭാഷകൾക്കുള്ള സ്ഥാനം ശരിക്കും മതിക്കപ്പെടുന്നില്ലെന്നും ഡെല്ഹിയെപ്പോലുള്ള ഒരു സർവ്വകലാശാലയിൽ തമിഴ്, മലയാളം മുതലായവ പഠിക്കാനേർപ്പാടില്ലാത്തതു നമുക്കു വലിയ അപമാനമാണെന്നും ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു. ഇതോടുകൂടി കാൺവൊക്കേഷൻ കഴിഞ്ഞു എന്നാണ് എല്ലാവരും വിചാരിച്ചതു്. പക്ഷെ സംഭവിച്ചതു് അങ്ങനെയല്ല. രാഷ്ട്രപതി ഒരു പ്രസംഗത്തിനുകൂടി ആ അവസരം ഉപയോഗിച്ചു. ഉത്തരേന്ത്യയും ദക്ഷിണേന്ത്യയും ഒരുപോലെ പ്രാധാന്യമുള്ളതാണെന്നും അല്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നവർക്കു ഹൈന്ദവസംസ്കാരത്തിന്റെ ചരിത്രം അറിവില്ലെന്നുമാണ് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. ''ഒന്നുകൊണ്ടിതു മനസ്സിലാക്കാം: ഹിന്ദുക്കളുടെ അവതാരപുരുഷന്മാരെല്ലാം ഉത്തരഭാരതത്തിലാണ് ജനിച്ചതെങ്കിലും ആചാര്യന്മാരെല്ലാം ദാക്ഷിണാത്യരാണ്. രണ്ടും നമ്മുടെ സംസ്കാരത്തിനു് അത്യാവശ്യംതന്നെ''—ഇതായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസംഗത്തിന്റെ സാരം.

രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞു ഞാൻ കയ്റോയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. ഇൻഡ്യയിൽനിന്നുള്ള വിമാനം ആ കാലങ്ങളിൽ കയ്റോയിലെത്താറുള്ളതു് അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞു് ഒരു മണിയോടുകൂടിയാണു്. അങ്ങനെ ഒരസമയത്താണു് എത്തിയതെങ്കിലും ഞങ്ങളെ സ്വീകരിക്കുവാൻ പതിവനുസരിച്ചുള്ള ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തിരുന്നു. അന്നു കയ്റോയിൽ കാര്യം നോക്കിയിരുന്നതു (Charge-d' affaires) വി. പി. എം. നായർ എന്നൊരുദ്യോഗസ്ഥനാണു്. അദ്ദേഹവും രണ്ടാംസിക്രട്ടറി വെങ്കിടേശ്വരനും മറ്റുദ്യോഗസ്ഥന്മാരും വിമാനത്താവളത്തിൽ ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു.

വി. പി. എം. നായർ ഐ. സി. എസ്സ്. വഴി നയതന്ത്രത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടുള്ളതാണു്. കാര്യപ്രാപ്തിയും കൃത്യനിഷ്ഠയുമുള്ള അദ്ദേഹം യഥാകാലം അംബാസഡർസ്ഥാനം പില്ക്കാലങ്ങളിൽ പല സ്ഥലങ്ങളിലും നോക്കിയിട്ടുണ്ടു്. വെങ്കിടേശ്വരൻ ചേന്നമംഗലത്തുകാരനായ ഒരു ബ്രാഹ്മണനാണു്. ബുദ്ധിഗുണംകൊണ്ടും സൽസ്വഭാവംകൊണ്ടും എത്രയും കുഴഞ്ഞ കാര്യങ്ങളെ തെളിവായി മനസ്സിലാക്കാനുള്ള സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും വെങ്കിടേശ്വരൻ വിദേശഡിപ്പാർട്ടുമെണ്ടിലെ ഇളമുറക്കാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ പ്രമുഖനായ ഒരു യുവാവാണെന്നു പറയാം. ഏതു ഭാഷയും സ്വല്പകാലംകൊണ്ടു പഠിക്കുവാൻ വെങ്കിടേശ്വരനു് ഒരു പ്രത്യേകനൈപുണ്യമുണ്ടെന്നുള്ളതു് എടുത്തു പറയേണ്ട ഒരു കാര്യമാണു്.

അംബാസഡർക്കു താമസിക്കാനുള്ള സ്ഥലം ഇൻഡ്യഗവൺമെന്റുവക ഒരു കെട്ടിടമായിരുന്നു. നൈൽനദിയുടെ കരയിൽ മനോഹരമായ ഒരുദ്യാനത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഈ മോഹനഹർമ്മ്യം ഒരംബാസിഡർക്കു യോജിച്ചതുതന്നെ. അതിന്റെ സ്വീകരണമുറിയുടെ അരികിലൂടെയാണു് നൈൽനദി പ്രവഹിക്കുന്നതു്. അവിടെ ഇരുന്നാൽ കാണാം, അനവധി വഞ്ചികൾ സാമാന്യം കയറി പായകൾ വിടർത്തി മന്ദഗതിയായി ഒഴുക്കനുസരി

ച്ചു് ആ നദിയിലൂടെ പോകുന്നതു്. ഞാൻ ഈജിപ്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ, ഈ കെട്ടിടത്തിന്റെ അടിനിലയിൽ (നിരപ്പിൽ താഴ്ന്ന നിലവറകളിൽ) ആണു് ആപ്പീസിലുള്ളവർ ജോലിചെയ്തിരുന്നതു്. താമസിയാതെ വേറെ ഒരു സ്ഥലം വാടകയ്ക്കെടുത്തു ഞാൻ അവരെ അങ്ങോട്ടു മാററി.

ആ സമയത്തു് ഈജിപ്തിലെ കാര്യങ്ങൾ ഏതാണ്ടൊരു കുഴപ്പത്തിലായിരുന്നു. രണ്ടാഴ്ച്ച മുൻപു് ഫറൂക്ക രാജ്യഭ്രഷ്ടനാക്കപ്പെട്ടുവെങ്കിലും, അയാളുടെ മകന്റെ പേരിൽ ഒരു റീജൻസിയാണു് രാജാംഗത്തെ പ്രതിനിധാനംചെയ്തിരുന്നതു്. റെവല്യൂഷനറികൗൺസിലിനാണധികാരമെങ്കിലും പഴയ ഒരു പാഷായും രാജ്യസേവനമായ ആലിമെഹറായിരുന്നു പ്രധാനമന്ത്രി. മററു മന്ത്രിമാരും പേരിനു സ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്നു. റെവല്യൂഷനറി കൗൺസിലിലെ കാര്യവും കാണുന്നപോലെയൊന്നുമല്ലെന്നു നേരത്തെ മനസ്സിലായി. കൗൺസിലിന്റെ പ്രസിഡണ്ടു ജനറൽ നെജീബായിരുന്നുവെങ്കിലും, സാക്ഷാൽ നായകൻ അന്നാരും പേരുപോലും കേട്ടിട്ടില്ലായിരുന്ന അബ്ദുൽ ഗമാൽ നാസ്സർ എന്ന യുവാവായിരുന്നത്രേ. ഇങ്ങനെയെല്ലാമൊരു സ്ഥിതിയായിരുന്നു അവിടെ.

റീജൻസി കൗൺസിലിന്റെ സന്നിധിയിൽ എന്റെ വിശ്വാസപത്രം സമർപ്പിച്ചശേഷം മററമ്പാസഡരന്മാരെയും ഈജിപ്ഷ്യൻജീവിതത്തിലെ പ്രമാണികളായ വ്യക്തികളെയും കണ്ടു പരിചയമാകുന്നതായിരുന്നു എന്റെ ആദ്യത്തെ കടമ. അമ്പാസഡരന്മാരുമായി പരിചയമാകുന്നതു് ഒരുതർക്കം ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ഒരു ചടങ്ങാണെങ്കിലും ഇക്കാര്യത്തിൽ എനിക്കു് ഒരു സഹായമുണ്ടായി. ബ്രിട്ടീഷമ്പാസഡറായ സർ റെയ്ഫ് സ്റ്റീഫൻസൺ നാങ്കിങ്ങിൽ വളരെക്കാലമംബാസഡറായി ജോലിനോക്കിട്ടുണ്ടു്; അവിടെവെച്ചു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. എന്നുമാത്രമല്ല, ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ വലിയ വിശ്വാസവും സ്നേഹ

വുമായിരുന്നുതാനും. ഞാനദ്ദേഹത്തെ കണ്ടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അമ്പാസഡർമാരിൽ പ്രാധാന്യമുള്ളവരായി രണ്ടുപേരേ ഉള്ളൂ: അമേരിക്കനമ്പാസഡർ കാഫറി, ഫ്രഞ്ചമ്പാസഡർ ക്കുവ് ഡി മൂർവിൽ (പിന്നീട് ഫ്രാൻസിൽ വിദേശകാര്യമന്ത്രി). ഇവരുടെ രണ്ടുപേരുടേയും സ്നേഹം സമ്പാദിക്കുന്നത് ഉപകാരപ്രദമായിരിക്കും. അറബിലീഗിലെ മന്ത്രിമാരെയും അറിഞ്ഞിരിക്കണം. മറ്റുള്ളവർക്ക് ഇവിടെ വലിയ പ്രാധാന്യമൊന്നുമില്ല." ഈ അഭിപ്രായം ശരിയാണെന്ന് എനിക്കും തോന്നി. പാരിസ്സുമുതലായി പ്രധാനമായ പല എംബസികളിലും ജോലിചെയ്തു പേരു സമ്പാദിച്ച ഒരു മഹാരഥനാണ് കാഫ്റി. ആദ്യസംഭാഷണത്തിൽനിന്നുതന്നെ മനസ്സിലായി, അദ്ദേഹത്തിന് ഇംഗ്ലീഷുകാരോടു തീരെ ഇഷ്ടമില്ലെന്നും അവരുടെ നയത്തിൽ വിശ്വാസമില്ലെന്നും. ഐറിഷ്‌വംശജനായ അദ്ദേഹത്തിന് അങ്ങനെയൊരഭിപ്രായഗതി ഉണ്ടായതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടാനില്ലല്ലോ. റവല്യൂഷണറികൗൺസിലുമായി അടുത്ത ബന്ധത്തിലാണ് അദ്ദേഹം കഴിയുന്നതെന്നും ഈജിപ്ഷ്യൻപ്രമാണികളുമായി അദ്ദേഹത്തിനു നല്ല സമ്പർക്കമുണ്ടെന്നും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നുതന്നെ മനസ്സിലാക്കി. ക്കുവ് ഡി മൂർവിൽ (Couve de Mourville) വേറൊരുതരത്തിലൊരു മനുഷ്യനാണ്. ഫ്രാൻസിലെ നയതന്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്മാരിലൊരാളായിരുന്നു അദ്ദേഹം. അധികം സംസാരിക്കയാവട്ടെ സ്നേഹം ഭാവിക്കയാകട്ടെ ഒന്നും അദ്ദേഹത്തിനു പതിവില്ല. പല മാസമായി പരിചയപ്പെട്ടശേഷമാണ് ഞങ്ങൾ സ്നേഹിതരായിത്തീർന്നത്.

അറബിരാജ്യങ്ങളിലെ അമ്പാസഡർമാർക്ക് ഒരു പ്രത്യേകസ്ഥാനമാണ് ഈജിപ്റ്റിലുണ്ടായിരുന്നത്. അറബ് "ലീഗ്" എന്ന സംഘടനയിൽ അവരെല്ലാവരും അംഗങ്ങളാണെന്നതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല അത്. പല രാജ്യങ്ങളായി പിരിഞ്ഞതാണെങ്കിലും അറബികൾ, ഒരു ജാതിയാണെന്നും മറ്റു രാജ്യങ്ങളോടുള്ള പെ

സമാനത്തിൽ ഐകമത്യത്തോടുകൂടി നില്ക്കുന്നവരെന്നുമായിരുന്നു പൊതുവായുള്ള തീർമാനം. അറബിരാജ്യങ്ങളുടെ നേതാക്കൾ, അവരുടെ ജന്മഭൂമികളിൽനിന്ന് ഓടിക്കപ്പെട്ടത ഒരു സംസ്ഥാനം യഹൂദർക്കായി യുണൈറ്റഡ് നേഷൻസ് കൊടുത്തിട്ടുള്ള കാര്യം പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. തങ്ങളുടെ തറവാട്ടുപുരയുടെ മുകളിൽവെച്ചു ഒരു തീക്കൊള്ളിപോലെയാണ് എല്ലാ അറബികളും ഇസ്രായിൽ രാജ്യത്തെ കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ളത്. ആ രാജ്യമുള്ളതായിത്തന്നെ ആരും ഗണിക്കരുതെന്നും അതിനോടാരും കച്ചവടം ചെയ്തുപോകരുതെന്നുമായിരുന്നു അവരുടെ നിശ്ചയം. ഈ സഖ്യം നിലനിന്നിരുന്നതുകൊണ്ടും അന്യോന്യമാലോചിക്കാതെ വിദേശനയങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടരുതെന്നു തീരുമാനിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടും അവരെല്ലാവരും ഒരു കുടുംബമെന്ന ഭാവനയിലാണ് കഴിഞ്ഞുവന്നത്. ഒരു കുടുംബത്തിലെന്നപോലെ വഴക്കും അന്തഃഛിദ്രവും അവരുടെ ഇടയിലുമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു കാണാൻ പ്രയാസമില്ല. പ്രത്യേകിച്ചും ബ്രിട്ടീഷുമച്ചമ്പിമാരെന്നഭിമാനിച്ചിരുന്ന (അക്കാലത്തെ) ഇറാക്കഗവണ്മെന്റും ജോർഡാൻഗവണ്മെന്റും ഈജിപ്തിന്റെ ആലോചനകൾക്കെതിരായിട്ടാണ് നിന്നിരുന്നത്. അറബി അമ്പാസഡർമാർ വലിയ മേനിയും മോടിയും നടിക്കുന്ന പ്രമുഖന്മാരായിരുന്നെങ്കിലും വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടും ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും അവരിൽ ഒരാളുമാത്രമേ മുന്തിനിന്നിരുന്നുള്ളൂ. അതു ലെബനോണിലെ അമ്പാസഡർക്ക പകരംനിന്നാക്കിയിരുന്ന നാഡിം ഡിമിഷ്കി എന്ന ഒരു യുവാവാണ്. മുപ്പതിയഞ്ചുവയസ്സിൽ കൂടുതൽ പ്രായമില്ലായിരുന്ന ഡിമിഷ്കി ഈജിപ്തിലെ റെവല്യൂഷണറിക്കമ്മറ്റിയിലെ അംഗമായി, അവർ മിക്കവാറും ഒരേ പ്രായക്കാരായതുകൊണ്ടു വളരെ സ്നേഹത്തോടെയാണ് കഴിഞ്ഞുവന്നിരുന്നത്.

അംബാസഡർമാരെ എല്ലാവരെയും ചെന്നു കണ്ടു പരിചയമാകണമെന്നാണ് നിയമം. അതു പല മാസങ്ങൾകൊണ്ടുമാ

ത്രമേ സാധിക്കുകയുള്ളൂ. അതിനു മുമ്പു പല അവസരങ്ങളിലും കണ്ടു വർത്തമാനങ്ങൾ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടാവാമെങ്കിലും നേരിട്ടു വീട്ടിൽ ചെന്നു കാണാതെ അവർ ഇങ്ങോട്ടു വരികയോ അങ്ങോട്ടു ക്ഷണിക്കയോ പതിവില്ല. ഈ നടപടിക്കു 'കാൾ' (Call) ചെയ്യു എന്നാണു് പറയുക. എന്റെ 'കാളുകൾ' തുടങ്ങി ഒരു പത്തു ദിവസത്തിനകം ഉപരാഷ്ട്രപതി ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ എന്റെ അതിഥിയായി കയറോയിൽ വന്നു. ഡാ. രാധാകൃഷ്ണനും ഞാനും ചിരന്തനസ്നേഹിതരാണെന്നുതന്നെ പറയാം. അദ്ദേഹം കല്ക്കട്ടായിൽ പ്രൊഫസറായിരുന്ന കാലംമുതല്ക്കു അറിയാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടു്. ആക്സ്ഫോർഡിൽ പ്രൊഫസറായതുമുതലാണു് നല്ലവണ്ണമറിഞ്ഞുതുടങ്ങിയതെന്നു പറയാം. രാധാകൃഷ്ണനെപ്പററി ഇവിടെ ഒന്നും പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല. ഹിന്ദുമതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഒന്നുപോലെ അഗാധവിജ്ഞാനമുള്ള ഒരു പണ്ഡിതൻ, സുസമ്മതനായ ഒരു സ്വാതന്ത്ര്യചിന്തകൻ, സമുദായകാര്യങ്ങളിൽ ഒരുല്പതിഷ്ണു, ലോകകാര്യങ്ങളെ സമഗ്രദൃഷ്ടിയോടെ വീക്ഷണംചെയ്യുന്ന ഒരു യോഗി, ആരോടും സ്പർദ്ധയും മത്സരവുമില്ലാത്ത ഒരാത്മാരാമൻ— ഇങ്ങനെ ഒരസാമാന്യപുരുഷനാണു് ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ. ഈജിപ്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നതിനു മുമ്പു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അങ്ങോട്ടു ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ ചെന്നു രണ്ടാഴ്ച കഴിയുന്നതിനു മുമ്പു കമ്പി കിട്ടി, അദ്ദേഹം ഉടൻതന്നെ യൂറോപ്പിലേയ്ക്കു പോകുന്നുണ്ടെന്നും യാത്രാമധ്യേ മൂന്നു ദിവസം കെയിറോയിൽ താമസിക്കാൻ സന്തോഷമാണെന്നും. ആ സന്ദേശം സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നെങ്കിലും എത്രമാത്രം വൈഷമ്യമാണു് എനിക്കുണ്ടായതെന്നു പറയാൻ പ്രയാസം. ജോലിയിൽ ചേർന്നിട്ടു 15 ദിവസം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത എനിക്കു ഗവണ്മെൻറിൽ പ്രമാണികളായവരെയോ പൊതുജനങ്ങളുടെ നേതാക്കന്മാരെയോ പണ്ഡിതന്മാരെയോ, ആരെയുംതന്നെ, പരിചയപ്പെടാൻ വേണ്ട സമയം കിട്ടിയിരുന്നില്ല. ഡാക്ടർ രാധാകൃഷ്ണനെ പിന്നെ അവരുമാ

യി ഞാനെങ്ങനെ പരിചയപ്പെടുത്താനാണ്? എന്റെ 'കാളകൾ' തിന്നിട്ടില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്ക് എന്റെ വിരുന്നിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനു അംബാസഡർമാർ വരുമോ? ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഞാൻ റെയ്ഫ് സ്ലിഫൻസനെ ചെന്നു കണ്ടു. എന്റെ വിഷമസ്ഥിതി മനസ്സിലാക്കിയ അദ്ദേഹം, വിരുന്നിന്റെ ക്ഷണനം പ്രധാനരായ അംബാസഡന്മാരെക്കൊണ്ടു സ്വീകരിപ്പിക്കുന്നതിനു താൻതന്നെ ഏർപ്പാടു ചെയ്തുകൊള്ളാമെന്നും തന്റെ ആളുകൾമുഖാന്തരം മറ്റുള്ളവരെയും സ്വീകരണത്തിലും മറ്റും വേണ്ടപോലെ പങ്കെടുപ്പിക്കുന്നതിനു് ഉത്സാഹിപ്പിക്കാമെന്നുമേററു. പിന്നെ ഗവണ്മെന്റ്നേതാക്കന്മാരെപ്പററിയായി എന്റെ ഉൽക്കണ്ഠ. അക്കാലത്തു് ഈജിപ്റ്റും ഇൻഡ്യയും തമ്മിൽ ഇന്നത്തെപ്പോലുള്ള മൈത്രിയിലല്ല കഴിഞ്ഞുവന്നിരുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു തങ്ങളുടെ ക്ഷണനം കൂടാതെ ഉപരാഷ്ട്രപതിയെ ഏതുവിധമാണു് അവർ സ്വീകരിക്കാൻപോകുന്നതെന്നു മുൻകൂട്ടിയറിയാൻ വയ്യായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ വേണ്ടപോലെ ബഹുമാനിക്കാതിരുന്നാൽ അതു് ഇൻഡ്യയ്ക്കു് അപമാനവും എനിക്കു തേജോഭംഗവുമായിട്ടാണല്ലോ തീരുക. ഞാൻ വെറുതെയിരുന്നില്ല. ആയിടയ്ക്കുതന്നെ വിദേശകാര്യമന്ത്രിയായി വന്ന മുഹമ്മദ് ഫൌസിയെ ചെന്നു കണ്ടു. സ്ഥാനവും സ്ഥിതിയുമനുസരിച്ചു രാധാകൃഷ്ണനെ സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു് അദ്ദേഹമേററു. ജനറൽ നെജീബിനെക്കണ്ടു കാര്യങ്ങൾ നേരിട്ടു പറയണമെന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അതനുസരിച്ചു നേരിട്ടു കണ്ടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ നെജീബിനും വൈസ്പ്രസിഡണ്ട് വരുന്നതിൽ വളരെ സന്തോഷമാണെന്നു കണ്ടു. ഏതായാലും ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ എയറോപ്ലേയിനിൽനിന്നിറങ്ങിയപ്പോൾ ഉചിതമായി സൽക്കരിക്കുന്നതിനു ഗവണ്മെന്റിന്റെ പ്രതിനിധികൾ അവിടെ ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ മറെറാരു കടമ്പ: യാത്രക്കാർക്കു് ഈജിപ്റ്റിൽ ഇറങ്ങാൻ അത്യാവശ്യമായ കുത്തിവെപ്പു (Inocu-

lation) സർട്ടിഫിക്കററ് ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നില്ല. അതില്ലാതെ ആരെയും വിമാനത്താവളത്തിൽനിന്നു പുറത്തേക്കു വിടുകയുമില്ല. ഈ സ്ഥിതിയിൽ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതെന്നറിയാതെ ഞാനല്പം കുഴങ്ങി. ഒടുവിൽ പ്രസിഡണ്ട് നെജീബിനുതന്നെ ടെലിഫോൺ ചെയ്യുവാൻ തീർച്ചയാക്കി. രാത്രിയിൽ ഒരുമണി കഴിഞ്ഞിരുന്നു. പ്രസിഡണ്ട് ഉറങ്ങുകയാണെന്നും അപ്പോൾ ഒന്നും സാധിക്കയില്ലെന്നും തവണക്കാരൻ പറഞ്ഞു. എങ്കിലും ഇത് അത്യാവശ്യകാര്യമാണെന്നും ഇൻഡ്യൻ വൈസ് പ്രസിഡണ്ടിനെസ്സംബന്ധിക്കുന്നതാണെന്നും പറഞ്ഞപ്പോൾ ജനറൽ നെജീബിനെ വിളിച്ചുണർത്താമെന്ന് അയാൾ സമ്മതിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ പ്രസിഡണ്ടിന്റെ നിദ്രാലസമായ ശബ്ദം ഞാൻ കേട്ടു. കാര്യം പറഞ്ഞ ഉടനെ, അദ്ദേഹം എയ്റോഡ്രോം ആഫീസർക്ക് ഡാക്ടർ രാധാകൃഷ്ണനെ സകല നിയമങ്ങളിൽനിന്നും ഒഴിവാക്കി ടെലിഫോണിൽതന്നെ ഉത്തരവിടുകയും ചെയ്തു.

ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ എന്റെ അതിഥിയായി മൂന്നുദിവസം കയിറോയിൽ താമസിച്ചു. അദ്ദേഹത്തെ സല്ക്കരിച്ചു ഞാൻ കൊടുത്ത വിരുന്നുകളിൽ ഈജിപ്റ്റിലെ പ്രമുഖന്മാരായ പൗരന്മാരും രാഷ്ട്രീയനേതാക്കന്മാരും കൂടാതെ വിദേശീയരായ അംബാസഡർമാർ വണിക്പ്രമുഖന്മാർ മുതലായവരും പങ്കെടുത്തു. ഒരുദിവസം വൈകുന്നേരം ഡാ. രാധാകൃഷ്ണൻ ഇന്ത്യക്കാരായ എംബസിയുദ്യോഗസ്ഥന്മാരെയും പ്രത്യേകിച്ച് അവരുടെ ഭാര്യമാരെയും അപേക്ഷപ്രകാരം ഗീതയെസ്സംബന്ധിച്ച് ഒരു ചെറുപ്രസംഗം നടത്തുകയുമുണ്ടായി.

തിരികെ പോകുന്നതിനു മുമ്പു ഡാക്ടർ രാധാകൃഷ്ണനും ജനറൽ നെജീബുമായി ഒരു കൂടിക്കാഴ്ചയ്ക്കു ഞാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്തു. അന്യദേശത്തുനിന്നു വരുന്ന പ്രമാണികളായ നേതാക്ക

ജനറൽ നെജീബും ശ്രീ. രാധാകൃഷ്ണനും ശ്രീ. പണിക്കരും കൂടി.

നാരെ പ്രസിഡൻറ്, പ്രധാനമന്ത്രി മുതലായവർ കാണുമ്പോൾ അമ്പാസഡർമാർ കൂടെയുണ്ടായിരിക്കണമെന്ന് ഒരു നിയമമുണ്ട്. അതനുസരിച്ചു ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരുംകൂടിയാണ് ജനറൽ നെജീബിനെ കാണാൻ പോയതു്. സംഭാഷണം വളരെ സന്തോഷഭാവത്തിലായിരുന്നു. ഒടുവിൽ പോരാൻനേരത്തു ഡാക്ടർ രാധാകൃഷ്ണൻ ശാന്തസ്വരത്തിലെങ്കിലും അതിഗംഭീരമായ ഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: ''ഒന്നു ശ്രദ്ധിക്കണം, ജനറൽ: നിങ്ങളും നിങ്ങളുടെ കൂട്ടുകാരും ഇന്നു യോഗ്യന്മാരാണ്, വിനയവാന്മാരാണ്. നിങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണാധികാരമുണ്ട് എല്ലാ വിഷയത്തിലും. അധികാരം മത്തുപിടിപ്പിക്കുന്ന ഒരു കാര്യമാണ്. അതു തലയിൽ കയറാതെ സൂക്ഷിക്കുവാണെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കും രാജ്യത്തിനും ഗുണമായിരിക്കും; അല്ലെങ്കിൽ രണ്ടിനും നാശം.'' ഉപദേശരൂപത്തിൽ പറഞ്ഞ ഈ വാക്കുകൾ അശ്രുപൂർണ്ണമായ നേത്രത്തോടെയാണ് ജനറൽ നെജിബ് കേട്ടതു്. അത്രയ്ക്കു ഗാംഭീര്യമുണ്ടായിരുന്നു ഡാക്ടർ രാധാകൃഷ്ണൻെറ വാക്കിനു്. പിന്നീടൊരു ദിവസം കണ്ടപ്പോൾ ഇങ്ങനെ ഒരവസരം തനിക്കു ലഭിച്ചതു് ഒരു മഹാഭാഗ്യമായി താൻ ഗണിക്കുന്നുവെന്നാണ് നെജിബ് പറഞ്ഞതു്.

രാധാകൃഷ്ണനുമായി അടുത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ആ മൂന്നു ദിവസങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് ഉത്സവംപോലെയായിരുന്നു. വണ്ടിയിൽ സഞ്ചരിക്കുമ്പോഴും ഉണ്ണാനിരിക്കുമ്പോഴും വെറുതെയിരിക്കുമ്പോഴും ഭജനകീർത്തനങ്ങൾ, ഉപനിഷദ്വാക്യങ്ങൾ, ഭക്തിപരമായ ശ്ലോകങ്ങൾ എന്നിവ ചൊല്ലുന്ന ഒരു ശീലം ഡാ. രാധാകൃഷ്ണനുണ്ട്. ഉണ്ണുന്നതിനിടയ്ക്കു്, ''ഭജ ഗോവിന്ദം ഭജ ഗോവിന്ദം ഗോവിന്ദം ഭജ മൂഢമതേ'' എന്നു ചൊല്ലി. ''എന്താ?'' എന്നു് അടുത്തിരിക്കുന്ന ആരോടു ചോദിക്കുന്നതു കേട്ടാൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ മനസ്സു നിത്യകർമ്മങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിക്കുമ്പോഴും ഭഗവാനിൽതന്നെയാണെന്നു് ആർക്കും മനസ്സിലാകും.

രാധാകൃഷ്ണൻ പോയിട്ടു രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞശേഷം കാക്കാ കാലേല്ക്കർ കയ്റോയിൽ വന്നു. മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ ഏററവും പ്രിയപ്പെട്ട അന്തേവാസികളിൽ ഒരാളായിരുന്ന ഇദ്ദേഹത്തെ അല്പമായിട്ടു മുമ്പെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഭാരതീയ സംസ്കാരം മറുനാട്ടിൽ താമസിക്കുന്ന ഇന്ത്യാക്കാരുടെ ഇടയിൽ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹം ആഫ്രിക്കയിൽ സഞ്ചരിക്കുകയായിരുന്നു. കെനിയായിലേയ്ക്കു പോവാൻ ചില തടസ്സങ്ങൾ അവിടത്തെ ഗവർമെൻറ് പുറപ്പെടുവിച്ചതുനിമിത്തം അനുവാദം കിട്ടുമോ എന്നു തീർച്ചയാകുന്നതുവരെ അദ്ദേഹം കയ്റോയിൽ താമസിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്ന് ഇന്ത്യാഗവർമെൻറ് തീർച്ചയാക്കുകയാൽ എന്റെ കൂടെ താമസിക്കുന്നതിനു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ക്ഷണിച്ചതാണ്. കാക്കാ കാലേല്ക്കർ അസാമാന്യനായ ഒരു വ്യക്തിയാണെന്നുതന്നെ പറയാം. ജന്മംകൊണ്ടു മഹാരാഷ്ട്രീയനെങ്കിലും, മറാട്ടിയിൽ എഴുതി പേരെടുത്ത ഒരു പണ്ഡിതനാണെങ്കിലും, കാക്കാസാഹേബിനു ഗുജറാത്തിസാഹിത്യത്തിലായിരുന്നു മികച്ച സ്ഥാനം. സംസ്കൃതത്തിലും അഗാധമായ പാണ്ഡിത്യമുണ്ട്. ഭാരതീയസംസ്കാരത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിൽ അചഞ്ചലമായ വിശ്വാസമുണ്ടെങ്കിലും അതു സാർവ്വലൗകികമായിത്തീരണമെങ്കിൽ നമ്മുടെ ആചാരങ്ങളിൽ പല മാററങ്ങൾ വരുത്താനുണ്ടെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശ്വാസം. പതിനഞ്ചു ദിവസം അദ്ദേഹം എന്റെ കൂടെ താമസിച്ചു. ആ ദിവസങ്ങൾ സാഹിത്യചർച്ചചെയ്തും ഹിന്ദുസംസ്കാരത്തിന്റെ ഗുണദോഷങ്ങളെപ്പററി വിചാരണചെയ്തും സന്തോഷകരമായി കഴിച്ചുകൂട്ടി.

ഈജിപ്റ്റിലെ അംബാസഡർ എന്നാണ് അന്നെന്റെ സ്ഥാനപ്പേരെങ്കിലും മററു നാലുരാജ്യങ്ങളിൽക്കൂടി ഞാൻ സ്ഥാനപതിയായിരുന്നു എന്നു മുൻപു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ജോർഡൻ, സിറിയാ, ലെബനൺ, ലിബിയാ എന്നീ രാജ്യങ്ങളാണ് എന്റെ ഉദ്യോഗപരിധിയിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നതു്. അവിടെയെല്ലാം

പോയി എൻറെ വിശ്വാസപത്രം സമർപ്പിക്കേണ്ടതും അവിടുത്തെ നേതാക്കന്മാരുമായി പരിചയപ്പെടേണ്ടതും ആ ദേശങ്ങളിലെ പ്രശ്നങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതും എൻറെ ആദ്യകർമ്മങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്. അതുകൊണ്ട് കയ്റോയിലെ പ്രാരംഭജോലികൾ ഒന്നൊതുങ്ങിയപ്പോൾ മററു രാജ്യങ്ങളിൽ ചെന്ന് ഉദ്യോഗമേറെറടുക്കാനായി ഒരു ദീർഘമായ യാത്രയ്ക്കു ഞാൻ ഒരുമ്പെട്ടു. എന്നോടൊന്നിച്ച് ഭാര്യയും മകൾ രാധയുംകൂടാതെ വെങ്കിടേശ്വരനും എൻറെ അറബിസിക്രട്ടറിയായ സയ്യദ് എന്നൊരു പാലസ്തീനിയൻയുവാവുമുണ്ടായിരുന്നു. സയ്യദിൻറെ ജോലി ഉയർന്നതല്ലെങ്കിലും അയാൾ എല്ലാംകൊണ്ടും അസാമാന്യനായ ഒരു യുവാവായിരുന്നു എന്നു പറയാം. പാലസ്തീനിലെ ഏററവും പ്രധാനമായ ഒരു കുടുംബത്തിലെ ഏകസന്താനമായ സയ്യദ് ഫ്രാൻസ്, ഇംഗ്ലണ്ട് മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ വിദ്യാഭ്യാസം കഴിച്ചു തൻറെ നാട്ടിലെ രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽ ഇടപെട്ടുതുടങ്ങിയപ്പോഴാണ് ഇസ്രേൽ—അറബ് യുദ്ധമുണ്ടായത്. തന്നിമിത്തം സർവ്വസ്വവും ഉപേക്ഷിച്ച് ഒരു ശരണാർത്ഥിയായി മററു വളരെലക്ഷം ജനങ്ങളെപ്പോലെ അയാളും ഈജിപ്തിൽ വന്നുചേർന്നു. പാലസ്തീനിൽ നിന്നു വരുന്ന ആളുകൾക്ക് ഈജിപ്തിൽ ജോലി കിട്ടുക വലിയ പ്രയാസമായിരുന്നതിനാൽ ഒട്ടുകാലം സയ്യദ് വളരെ വിഷമിച്ചു. തൻറെ അടുത്ത ബന്ധുക്കൾ ജോർഡൻ, സിറിയ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ വലിയ അധികാരത്തിലിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും അവരെ ആശ്രയിക്കുന്നതിന് അയാളുടെ അഭിമാനം അനുവദിച്ചില്ല. കൂടാതെ, ശരണാർത്ഥികളെ ആ രാജ്യങ്ങളിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചിരുന്നുമില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഇൻഡ്യനെംബസിയിൽ ദ്വിഭാഷി എന്ന ചെറിയ ഉദ്യോഗം അയാൾ സ്വീകരിച്ചത്.

സൽസ്വഭാവത്തെയും വിദ്യാഭ്യാസത്തെയും ആഭിജാത്യത്തെയും ഗണിച്ച് അയാളോട് ആദ്യംമുതൽതന്നെ എനിക്കു സന്തോഷമായിരുന്നു. അധികം താമസിയാതെ സാരമായ ഒരു സ

ഹായവും എനിക്കയാളെക്കൊണ്ടുണ്ടായി. ഇസ്ലാമികരാജ്യങ്ങളിൽ വളരെ സ്വാധീനശക്തിയുള്ള മതാധ്യക്ഷനും പ്രസിദ്ധനുമായ പാലസ്റ്റൈനിലെ മഹാചാര്യൻ (Grand Mufti of Palestine) പാക്കിസ്ഥാനു സഹായമായി അക്കാലത്തു പ്രചാരണം നടത്തിയിരുന്നു. ഈജിപ്തിലെ ഗവണ്മെൻറ് അദ്ദേഹത്തിൻെറ അഭിപ്രായങ്ങൾക്കനുകൂലമല്ലെങ്കിലും പൊതുജനങ്ങളിൽ വലിയൊരു വിഭാഗം അദ്ദേഹത്തോടു യോജിപ്പാണെന്നു് എനിക്കാദ്യമേ അറിയാം. അക്കാര്യത്തെപ്പററി ഞാൻ സയ്യദിനോടു പറഞ്ഞപ്പോൾ അതു നിഷ്പ്രയാസം മാററിത്തരാമെന്നു് അയാൾ ഏററു. ഗ്രാൻഡ് മുഫ്തി തൻെറ സ്വന്തം മച്ചുനനാണെന്നും അദ്ദേഹത്തിനു പാക്കിസ്ഥാനോടു പ്രത്യേകം പ്രീതിയൊന്നുമില്ലെന്നും ഞാൻ ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹത്തെ അങ്ങോട്ടു ചെന്നു് ഔപചാരികമായി സന്ദർശിക്കുന്നപക്ഷം അദ്ദേഹം ഇൻഡ്യയ്ക്കു സഹായമായി നില്ക്കുന്ന കാര്യം താനേററുകൊള്ളാമെന്നുമാണു് അയാൾ പറഞ്ഞതു്. അങ്ങനെ ചെന്നു കാണുവാനതിനു മുൻപു് ആർക്കും സമ്മതമല്ലായിരുന്നുവത്രെ. പാക്കിസ്ഥാനനുകൂലമായി നില്ക്കുന്നവരെ വിരോധികളായി ഗണിക്കുന്ന ഒരു മനോഭാവക്കാരായിരുന്നു എംബസ്സിയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ. അതുകൊണ്ടു് അവരെ നമ്മുടെ വശത്തോടു ചേർക്കുവാൻ ആരും ശ്രമിച്ചില്ല. സെയ്യിദിൻെറ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞപ്പോൾ, ഉടൻതന്നെ ഒരു സന്ദർശനത്തിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തുകൊള്ളുന്നതിനു ഞാൻ സമ്മതിച്ചു. രണ്ടു ദിവസത്തിനകം സമയം തീർച്ചയാക്കി അറിവും കിട്ടി.

ഒരു രാജ്യാധികാരിക്കു യോജിച്ച പ്രതാപത്തിലാണു് ഗ്രാൻഡ് മുഫ്തി അൽ അമീൻ ഹുസൈനി താമസിച്ചതു്. അറബിപാലസ്തീനിൻെറ പ്രസിഡൻറെന്നൊരു സ്ഥാനം അദ്ദേഹം വഹിച്ചിരുന്നു. അതനുസരിച്ചു രാജോചിതമായ ആചാരങ്ങളായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിൻെറ വാസസ്ഥലത്തിൽ. സയ്യദും ഞാനും കൂടി അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ വളരെ ഉപചാരപൂർവ്വമാണു് എ

ന്നെ അദ്ദേഹം സ്വീകരിച്ചുള്ളു്. ധന്യവാദങ്ങൾക്കെല്ലാം ശേഷം അദ്ദേഹംതന്നെ പറഞ്ഞു: ''ഇൻഡ്യയിലെ നേതാക്കന്മാർക്ക് എന്നെപ്പറ്റി ചില തെറ്റിദ്ധാരണകളുണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം. അതിനൊന്നും അവകാശമില്ല. ഞാൻ പാകിസ്ഥാനിൽ പോയി തന്നപ്പോൾ അവർ കാശ്മീർകാര്യത്തിൽ ഒരഭിപ്രായം പറയണമെന്നു് എന്നെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. ആ സംഗതിയിൽ എനിക്ക് നിഷ്പക്ഷനിലയാണെന്നു ഞാൻ പല പ്രാവശ്യം പറഞ്ഞുവെങ്കിലും അവർ നിർബ്ബന്ധിക്കയാൽ ആ വഴക്കിലെ ന്യായാന്യായങ്ങളെ ബാധിക്കാത്ത ഒരു പ്രസ്താവന ഞാൻ എഴുതി. പക്ഷേ അവർ അതു മാറ്റിയാണു് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതു്. എന്റെ നിഷേധ പ്രസ്താവന അവർ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയുമില്ല.''

അതേപ്പറ്റി ഞങ്ങൾക്ക് വഴക്കില്ലെന്നും ഇൻഡ്യയും അറബികളുമായുള്ള സ്നേഹഭാവം പുലർത്തുന്നതിനു് അദ്ദേഹംകൂടി സഹായിക്കണമെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. അതാണു് തന്റെയും ഉദ്ദേശമെന്നും പാകിസ്ഥാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാരെ വിട്ടുമാറുകയില്ലെന്നും അവരെ ആശ്രയിച്ചുതന്നെ നില്ക്കുമെന്നും താൻ മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെന്നുമാണു് മുഫ്തി പറഞ്ഞതു്. ഒരു ദിവസം കഴിഞ്ഞു ഗ്രാൻഡ് മുഫ്തി പ്രതിസന്ദർശനത്തിനായി എന്റെ വീട്ടിൽ വന്നു. വളരെ ആഡംബരത്തോടുകൂടി വന്ന അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ ഉപചാരപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു. ഈ സന്ദർശനങ്ങൾക്കുശേഷം ഇൻഡ്യനെംബസ്സിയും പാലസ്റ്റൈൻ മുഫ്തിയുമായി വലിയ സ്നേഹത്തിലാണു് കഴിഞ്ഞതു്.

പ്രധാനമായ ഈ മാറ്റത്തിനു കാരണക്കാരൻ സയ്യിദാണെന്നു് എനിക്ക് മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. വേറെയും ചില സംഗതികൾകൊണ്ടു് അയാൾക്ക് മറ്റു് അറബിദേശങ്ങളിൽ വലിയ സ്വാധീനശക്തിയുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ ഞാൻ അയാളെ എന്റെ അറബിസിക്രട്ടറിയായി നിയമിച്ചു. അതിനുശേഷമാണു് യാത്രയാരംഭിച്ചതു്.

ഒമ്പതാമധ്യായം

യഹൂദന്മാർ, ക്രിസ്ത്യർ, മുസ്സൽമാൻമാർ— ഈ മൂന്നു മതക്കാരും പുണ്യഭൂമി എന്നു ഗണിച്ചുവരുന്ന പാലസ്റ്റീൻരാജ്യത്തിൽ സഞ്ചരിക്കണമെന്നു് എനിക്കു ചെറുപ്പകാലംമുതൽതന്നെ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. യഹൂദജാതിയുടെ ജന്മസ്ഥാനമെന്നുമാത്രമല്ല, അവരുടെ ചരിത്രമെല്ലാംതന്നെ പാലസ്റ്റീനെസ്സംബന്ധിക്കുന്നതാണല്ലോ. അവിടമാണു് യഹോവാ തങ്ങളുടെ രാജ്യമായി വിട്ടുകൊടുത്തതെന്നത്രേ അവർ വിശ്വസിക്കുന്നതു്. അവരുടെ മതത്തെയും ആചാരത്തെയും സംബന്ധിക്കുന്ന എല്ലാ സംഗതികളും പാലസ്റ്റീനെ ആശ്രയിച്ചാണു് ഇരിക്കുന്നതു്. ആ അവകാശത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയാണല്ലോ ഇപ്പോൾ ഈ രാജ്യത്തുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കലഹങ്ങൾ.

ക്രിസ്ത്യാനികൾക്കാണെങ്കിൽ പാലസ്റ്റീൻ ലോകത്തിൽവെച്ചു് എല്ലാംകൊണ്ടും ഏററവും പരിപാവനമായ സ്ഥലമാണെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ക്രിസ്തുവിന്റെ അവതാരംമുതൽ കുരിശേററവരെയും സ്വർഗ്ഗാരോഹണംവരെയുമുള്ള പ്രധാനസംഭവങ്ങളെല്ലാം ഈ പ്രദേശത്തിലായിരുന്നു. ഗലീലിതൊട്ടു യെറൂശലംവരെയുള്ള ഭൂഭാഗം ക്രിസ്തുവിന്റെ പാദസ്പർശംകൊണ്ടു പുണ്യഭൂമിയായതെന്നുമാത്രമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അത്ഭുതകർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടും ഒടുവിലത്തെ പരിപീഡനംകൊണ്ടും പ്രത്യേകം മാഹാത്മ്യമുള്ള ഒന്നാണെന്നത്രേ അവരുടെ വിശ്വാസം. ക്രിസ്തുവിന്റെ ജീവിതത്തെസ്സംബന്ധിക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങളെല്ലാം യെറുശലേമിനെ

ച്ചറിയാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവതാരം ആ പട്ടണത്തിൽനിന്നു പത്തു മൈയിലകലെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ബെതൽഹേം എന്ന ഗ്രാമത്തിലായിരുന്നു. യോഹന്നാൻ യേശുവിനെ ജ്ഞാനസ്നാനം ചെയ്യിച്ചതു് അവിടെനിന്നു് അകന്നല്ലാത്ത ജോർഡാൻ നദിയിലാണു്. യഹൂദന്മാരുടെ പ്രധാനക്ഷേത്രത്തിലാണു് കന്യാമറിയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മതകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തതു്. അവസാനരംഗവും യെറുശലേമിൽവെച്ചുതന്നെയായിരുന്നു. കുരിശും വഹിച്ചു ഗോൽഗോത്തായിലേയ്ക്കുള്ള യാത്ര, കുരിശേറ്റം, സ്വർഗ്ഗാരോഹണം — ഈ രംഗങ്ങൾ നടന്ന ഭാഗമാണല്ലോ ഏറ്റവും പാവനമായി ഗണിക്കേണ്ടതു്. അതും യെറുശലേമിലാണു്.

പാലസ്തീനിലെ ഓരോ പ്രദേശവും ക്രിസ്തുവിന്റെ കാലടികൊണ്ടു പരിപാവനമെന്നുതന്നെ പറയാം. ബെഥനിയെന്ന ചെറിയ ഗ്രാമത്തിൽവെച്ചാണു് ലാസറസ്സിനെ മരണത്തിൽനിന്നു് എഴുന്നേല്പിച്ചതു്. അവിടെ സമീപമുള്ള ശീമോന്റെ ഗൃഹത്തിൽവെച്ചുണ്ടായ സൽക്കാരസമയത്താണു് മഗ്ദലനമറിയം ഭഗവൽപാദങ്ങളെ ശുശ്രൂഷിച്ചു പുണ്യം നേടിയതു്. ജെറിക്കോയുടെ സമീപമുള്ള മണൽക്കാട്ടിൽവെച്ചാണു് യേശു നാല്പതു ദിവസത്തെ ഉപവാസം അനുഷ്ഠിച്ചതു്. യേശു വളർന്ന നസറേത്തു്, താബോർമല, ഗലീലിതടാകം മുതലായവയെപ്പററി പ്രത്യേകം പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. കഴിഞ്ഞ ആയിരത്തിത്തൊള്ളായിരത്തിനുമേൽ വർഷങ്ങളായി ഈ സ്ഥലങ്ങളെ ക്രൈസ്തവമതക്കാരെല്ലാവരും ഒരുപോലെ പരിശുദ്ധമായ തീർത്ഥങ്ങളായിട്ടാണു് ഗണിച്ചുവരുന്നതു്.

ഇത്രയില്ലെങ്കിലും മുസ്സൽമാൻമാർക്കും പാലസ്തീൻ ഒരു പുണ്യസ്ഥലമാണു്. ഇവിടെവെച്ചാണത്രെ മഹമ്മദ്നബി സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്തതു്. സോളമൻ പണിചെയ്ത ക്ഷേത്രത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതും എബ്രഹാം മകനെ ബലികഴിക്കുന്നതിനായി കിടത്തി എന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതുമായ പാറയുടെ അടിയി

ഖുള്ള ഗുഹയിൽനിന്നു് അദ്ദേഹം പ്രാർത്ഥിക്കയുമുണ്ടായത്രെ. കൂടാതെ, മക്കാ, മദീനാ എന്നീ സ്ഥലങ്ങൾ കഴിഞ്ഞാൽ മുസ്സൽമാൻമാർക്കു് ഏറ്റവും പ്രധാനമായ സ്ഥലം യെരൂശലേമാണു്.

ഇങ്ങനെ ലോകത്തിലെ ജനങ്ങളിൽ ഗണ്യമായ ഒരു വിഭാഗം ഭക്തിപുരസ്സരം ആദരിച്ചുവരുന്ന പാലസ്റ്റീൻ കാണാൻ ആർക്കും ആഗ്രഹമുണ്ടാകുന്നതാണല്ലോ. കൂടാതെ അപ്പോഴത്തെ അന്താരാഷ്ട്രീയപ്രശ്നങ്ങളിലും പാലസ്റ്റീന് പ്രത്യേകമായ പ്രാധാന്യം ലഭിക്കുന്നുണ്ടു്. യഹൂദന്മാരും അറബികളും തമ്മിൽ ഈ രാജ്യത്തെപ്പറ്റിയുണ്ടായ അവകാശതർക്കം ഒരു യുദ്ധമായിട്ടാണല്ലോ പരിണമിച്ചതു്. ആ അവകാശം കേട്ടു തീർച്ചയാക്കിയ സംയുക്തരാഷ്ട്രസംഘം പാലസ്റ്റീൻ രണ്ടായി ഭാഗിക്കണമെന്നാണു് തീർച്ചയാക്കിയതു്. 1947-ൽ ന്യൂയോർക്കിൽവെച്ചുകൂടിയ സമ്മേളനത്തിൽ ഈ പ്രശ്നം ആലോചനയ്ക്കെടുത്തപ്പോൾ ഇൻഡ്യാഗവൺമെൻറിൻെറ പ്രാതിനിധ്യം വഹിച്ച സംഘത്തിൽ ഞാനും ഒരംഗമായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിനു വിപരീതമായിട്ടാണു് ഭാഗം നടത്തുവാൻ ആ സമ്മേളനം തീർച്ചയാക്കിയതു്. പാലസ്റ്റീൻപ്രശ്നത്തിൽ ഏതാണ്ടൊരു പങ്കു് എനിക്കുമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു് അതുകൊണ്ടു പറയാം. തീർമാനം കഴിഞ്ഞുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൻഫലമായി യെരൂശലേംതന്നെ രണ്ടായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടു. എട്ടു ലക്ഷത്തിൽപ്പരം ആളുകൾക്കു വീടും കുടിയുമില്ലാതെ ശരണാർത്ഥികളായി പല നാടുകളിൽ അലഞ്ഞു നടക്കേണ്ടിവന്നു. ആ സംഗതികളെല്ലാം കണ്ടറിയേണ്ടതു് എൻെറ ചുമതലകളിലൊന്നായിരുന്നതിനാൽ പാലസ്റ്റീനിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതു് എൻെറ അമ്പാസഡർജോലിയുടെ ചുമതലകളിൽ ഒന്നായും വന്നുചേർന്നു. ഇങ്ങനെയാണു് പ്രധാനമായ ഈ യാത്രയ്ക്കു് ഒരുങ്ങി പുറപ്പെട്ടതു്.

ഒക്ടോബർ 21-ാംതിയ്യതിയാണു് ഞങ്ങൾ കയിറോയിൽനിന്നു ജോർഡാൻരാജ്യത്തിൻെറ തലസ്ഥാനമായ അമ്മാനിലേ

ള്ള വിമാനം കയറിയതു്. ഒക്ടോബർ, നവംബർ എന്നീ രണ്ടു മാസങ്ങളിലെ ശീതോഷ്ണാവസ്ഥ ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ ഏററവും സുഖപ്രദമാണെന്നറിയാം. മിക്കവാറും മണലരണ്യമായ ഈ രാജ്യങ്ങളിൽ ഉഷ്ണകാലത്തു സഹിക്കവയ്യാത്ത ചൂടാണു്; അതു പോലെതന്നെ, മഞ്ഞുകാലമായാൽ തണുപ്പും. സുഖകരമായ സമയം ആലോചിച്ചുവേണമല്ലോ യാത്രപുറപ്പെടാൻ.

കയ്റോയിൽനിന്നു യെരൂശലേമിലേക്കു രണ്ടു മണിക്കൂറും അവിടെനിന്നു് അമ്മാനിലേക്കു് ഒരു മുക്കാൽമണിക്കൂറുംമാത്രമാണു് വിമാനത്തിൽ ഇരിക്കേണ്ടതു്. അമ്മാനിൽ എത്തി അവിടത്തെ രാജാവിനുവേണ്ടി റീജൻസിസംഘത്തിനു് എൻെറ അധികാരപത്രം കൊടുത്തു് അവിടത്തെ ഗവൺമെൻറുമായി ബന്ധപ്പെട്ടശേഷം യെരൂശലേം മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിലേക്കു പോകണമെന്നായിരുന്നു എൻെറ ഉദ്ദേശം. പാലസ്തീനിലെ പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ മിക്കവയും ഇപ്പോൾ ജോർഡൻഗവൺമെൻറിൻെറ കീഴിലാണു്. 1948-ലെ യുദ്ധശേഷം ജോർഡൻനദിക്കും യെരൂശലേമിനും ഇടയ്ക്കുള്ള സ്ഥലം ഈ രാജ്യക്കാർ പിടിച്ചടക്കി കയ്യിൽ വെച്ചിരിക്കയാണു്. ജോർഡൻ, സിറിയ, ലെബനൻ, ലിബിയ എന്നീ നാലു രാജ്യങ്ങളിലേക്കു നിയമിതനായ മിനിസ്റ്റർ എന്ന സ്ഥാനംകൂടെ കയ്റോയിലെ അംബാസഡർസ്ഥാനത്തോടു ചേർത്തു ഞാൻ വഹിച്ചിരുന്നതിനാൽ, അപ്രകാരം അമ്മാനിൽ ആദ്യം ചെന്നു ജോർഡാൻരാജാവിനു പകരം ഭരിക്കുന്ന റീജൻസിസംഘത്തെ കാണേണ്ടതു് എൻെറ കടമയായിരുന്നു. ആ രാജ്യത്തെയും അതിൻെറ രാജധാനിയെയുംപററി ചുരുക്കമായ ഒരു വിവരണം ഇവിടെ ആവശ്യമാണു്.

1919-ൽ ആദ്യത്തെ ലോകമഹായുദ്ധം അവസാനിച്ചപ്പോൾ പാലസ്തീനെ ബ്രിട്ടീഷുകാർ രണ്ടായിട്ടു ഭാഗിച്ചു്, ജോർഡൻനദിയുടെ കിഴക്കുവശത്തു മിക്കവാറും മരുഭൂമിയായ ഒരു പ്രദേശം അമീർ അബ്ദുള്ള എന്ന രാജാവിൻെറ കീഴിൽ ഒരു പ്ര

ത്യേകരാജ്യമാക്കി. ഇൻഡ്യയിലെ ചെറിയ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിൽ ഒന്നിന്റെ സ്ഥാനംമാത്രമേ അതിനുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അഞ്ചു ലക്ഷം ജനങ്ങളും കഷ്ടിച്ച് ഒരു കോടി രൂപാ വരവുമുണ്ടായിരുന്ന ട്രാൻസ് ജോർഡാൻ(Trans Jordan)രാജ്യത്തിന്, മററു പ്രാധാന്യമൊന്നുമില്ലായിരുന്നെങ്കിലും ബ്രിട്ടീഷുസാമ്രാജ്യതന്ത്രശൃംഖലയുടെ ഒരു കണ്ണി എന്ന നിലയിൽ ഒരു പ്രത്യേകസ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറയാം. പേർഷ്യൻകടൽതൊട്ടു സിറിയൻകടൽവരെയുള്ള മുസ്ലിംരാജ്യങ്ങളെ ഒന്നാക്കി ഭരിക്കണമെന്നായിരുന്നു ബ്രിട്ടന്റെ ആഗ്രഹം. പക്ഷേ ഫ്രഞ്ചുകാർ സിറിയയിൽ പ്രവേശിച്ചു ഭരണം നടത്തി ആ ഉദ്ദേശത്തിനു വിഘ്നം വരുത്തിയപ്പോൾ സിറിയയോടു തൊട്ടുകിടക്കുന്ന ഈ മരുപ്രദേശത്തെ ഒരു രാജ്യമായി പ്രഖ്യാപനംചെയ്ത് അബ്ദുള്ളയെ ബ്രിട്ടീഷുകാർ അവിടെ വാഴിച്ചു. ദരിദ്രനും ദുർബ്ബലനുമായ രാജാവിനു നാടു ഭരിച്ചുകൊണ്ടുപോകുവാൻപോലും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ധനസഹായം ആവശ്യമായി വന്നു. ഒരു കാലത്തു സിറിയയെ കീഴാക്കി വലിയൊരു രാജാവായി വാഴാമെന്നു മോഹിച്ചിരുന്ന അബ്ദുള്ളായുടെ ശക്തി മുഴുവൻ 'അറബ് ലിജിയൺ' എന്നു പേരായ ഒരു സൈന്യവിഭാഗത്തെയാണ് അവലംബിച്ചിരുന്നത്. ബദവികളെ ചേർത്തുകൂട്ടി ബ്രിട്ടീഷ്സേനാധിപന്മാരുടെ നേതൃത്വത്തിലും ബ്രിട്ടീഷ്ഗവർമ്മെന്റിന്റെ ചിലവിന്മേലും പരിശീലിപ്പിച്ചു വളർത്തിക്കൊണ്ടുവന്ന ഈ സേനാവിഭാഗം ചെറുതെങ്കിലും പ്രബലമായ ഒന്നാണ്. കഴിഞ്ഞ മഹായുദ്ധത്തിൽ ആ സൈന്യത്തെക്കൊണ്ടു ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു ഗണനീയമായ സഹായം ലഭിക്കയുമുണ്ടായി. ആ 'ലിജിയ'ന്റെ മേൽ ഗ്ലബ് പാഷാ എന്നറിയപ്പെട്ട ഒരിംഗ്ലീഷുകാരനാണ് സർവ്വാധികാരവും വഹിച്ചിരുന്നത്. ഗ്ലബ് പൊക്കം കുറഞ്ഞ്, അല്പമൊന്നു തടിച്ചു മുഖം ചുവന്ന ഒരിംഗ്ലീഷുകാരനായിരുന്നു. അബ്ദുള്ളായുടെ മകനാണ് രാജ്യമെങ്കിലും രാജാധികാരം തന്റെ കയ്യിലാണ് എന്നു

ള്ളതു് അയാൾ മറച്ചുവെക്കാൻപോലും ശ്രമിച്ചില്ല. ജോർഡനിലെ നഗരവാസികളായ ജനങ്ങൾക്കു് അയാളോടു വളരെ അതൃപ്തിയായിരുന്നെങ്കിലും മണലാരണ്യത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്ന ബെഡുവിൻവർഗ്ഗക്കാർക്കു് അയാളിൽ വലിയ വിശ്വാസവും ഭക്തിയുമായിരുന്നു. അറബ് ലീജിയണിൽ ബെഡുവിൻകാർക്കു പ്രവേശമുണ്ടായിരുന്നുള്ളുതാനും.

47-48-ൽ യഹൂദന്മാരുമായുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ ഈ അറബ് ലീജിയൺ ജോർഡൻനദി കടന്നു യെരുശലേംവരെയുള്ള പാലസ്റ്റീൻ കൈവശമാക്കി. ആ ഒരു കയ്യേറ്റംകൊണ്ടു് അബ്ദുള്ള ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും പ്രസിദ്ധമായ പട്ടണത്തെ സ്വന്തമാക്കി എന്നുമാത്രമല്ല, തന്റെ ജനസംഖ്യ അഞ്ചു ലക്ഷത്തിൽ നിന്നു പത്തു ലക്ഷമാക്കി വർദ്ധിപ്പിച്ചുതാനും. തീർത്ഥസ്ഥലങ്ങൾ മിക്കവാറും ഇപ്പോൾ ജോർഡാൻരാജ്യത്തിലാണു്.

ഇങ്ങനെ വലുതായ ലാഭമുണ്ടായിയെങ്കിലും കപടബുദ്ധിയായ അബ്ദുള്ളായ്ക്കും അയാളുടെ രാജ്യത്തിനും അതുകൊണ്ടു ഗുണമല്ല വന്നുചേർന്നതു്. പാലസ്റ്റീൻകാർ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവരാണു്; അതിനുവേണ്ടി എന്തും ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധരുമാണു്. ബ്രിട്ടീഷ്‌മച്ചമ്പിയായ ഒരു സാമന്തരാജാവിന്റെ പ്രജകളായി ജീവിക്കുന്നതിനു് അവർക്കു സമ്മതമില്ല. അതുകൊണ്ടു് ആദ്യമായുണ്ടായ ഫലം അബ്ദുള്ളായുടെ മരണംതന്നെയായിരുന്നു. 1951-ൽ ഈ രാജാവു യെരുശലേമിൽ വന്നു് അവിടത്തെ പ്രധാനമായ മുസ്ലിംപള്ളിയിൽ പ്രാർത്ഥനയ്ക്കായി പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, ആ പുണ്യസ്ഥലത്തുവെച്ചുതന്നെ, ചില പാലസ്റ്റീൻസ്വാതന്ത്ര്യവാദികളാൽ വധിക്കപ്പെട്ടു. ജോർഡൻ സിറിയയുമായി ഒന്നിച്ചുചേർന്നു സ്വതന്ത്രരാജ്യമായിത്തീരണമെന്നത്രെ അവരുടെ വാദം.

ജോർഡന്റെ തലസ്ഥാനമായ അമ്മാൻ ഒരു നഗരമെന്ന പേരിനെ അർഹിക്കുന്നില്ല. ചെറിയ ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ കവിഞ്ഞു

ഷ്ഠ സ്ഥാനം അന്നതിനുണ്ടായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ അതു് ഒരു കാലത്തു റോമൻസാമ്രാജ്യത്തിലെ സാമാന്യം പ്രധാനമായ ഒരു പട്ടണമായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു തെളിവുകൾ അവിടെത്തന്നെ കാണാനുണ്ടു്. ഞാൻ അവിടെ ആദ്യം ചെന്നപ്പോൾത്തന്നെ അതിനെ ഒരു സ്വതന്ത്രരാജ്യത്തിനു ചേരുന്ന തലസ്ഥാനമായി മാറ്റുന്നതിനു വേണ്ട പണികൾ നടന്നുവരുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പട്ടണം ചെറുതാണെങ്കിലും അവിടെയുമുണ്ടായിരുന്നു സിന്ധുദേശക്കാരനായ ഒരു ഹിന്ദുകച്ചവടക്കാരൻ. അയാൾ അബ്ദുള്ളായോടു് ഒന്നിച്ചുതന്നെ അവിടെ വന്നതായിരുന്നുപോലും. എന്തായാലും അബ്ദുള്ളായ്ക്കു് അയാളോടു സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അയാളുടെ കച്ചവടം അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചു സാമാന്യം ധനികനായി. രാജാവിന്റെ മരണശേഷം കാര്യം അല്പം വൈഷമ്യത്തിലാണെന്നാണു് എന്നോടു പറഞ്ഞതു്.

അമ്മാനിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ ജെറുശലേമിലേക്കു റോഡുവഴിയാണു് പോന്നതു്. വഴിയിലുള്ള പ്രദേശങ്ങൾ കാണണമെന്നും ജോർഡൻനദി തരണംചെയ്യണമെന്നുമുള്ള ആഗ്രഹംമൂലമാണു് അങ്ങനെ ചെയ്തതു്. വഴിക്കു് അഭയാർത്ഥികളായ പാലസ്റ്റീൻകാരെ—നാടുവിട്ടു ശരണാർത്ഥികളായി വന്നവരെ—കുടിയേററി പാർപ്പിക്കുന്നതിനു ജോർഡൻഗവൺമെൻറു് ചെയ്യുന്ന ചില ഏർപ്പാടുകൾ കണ്ടിട്ടു പോകണമെന്നു വിദേശകാര്യമന്ത്രി എന്നോടു പ്രത്യേകം അപേക്ഷിച്ചിരുന്നു. അതും കഴിച്ചിട്ടു പോകണമെന്നും ഒരു വിചാരമുണ്ടായിരുന്നു.

ജോർഡൻനദി വിശേഷപ്പെട്ട ഒന്നാണു്. സമുദ്രനിരപ്പിൽനിന്നു വളരെ താഴ്ന്ന ഒരു ഭൂവിഭാഗത്തിലൂടെയാണു് അതൊഴുകുന്നതെന്നു പറഞ്ഞാൽ ആശ്ചര്യം തോന്നും. കരപ്രദേശം കടൽനിരപ്പിൽനിന്നു പൊങ്ങിയാണല്ലോ കാണാറു്. ജോർഡൻ അങ്ങനെയല്ല; അതൊരു വിശേഷമാണുതാനും. നദികടന്നു ജെറിക്കോയിൽ ചെന്നെത്തി. അതു ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ ഒരു

സ്ഥലമാണു്. യഹൂദചരിത്രം വിശ്വസിക്കയാണെങ്കിൽ ജെറിക്കോയിലെ വലിയ കോട്ടകൾ—മനുഷ്യർക്കു ദുർഭേദ്യമായിരുന്നവ—ആർക്കേൻജൻ ഗാബ്രിയേലിന്റെ കാഹളശബ്ദം കേട്ടു് ഇടിഞ്ഞു വീണുപോയത്രേ. അങ്ങനെയാണതു യഹൂദർക്കു കീഴടങ്ങിയതു്.

യെരുശലേം

ജെറിക്കോയിൽനിന്നു യെരുശലേമിലേയ്ക്കുള്ള കയറ്റം മനോഹരമായ ഒന്നാണു്. ജോർഡൻതടത്തിൽനിന്നു് 2000 അടിയിൽ കവിഞ്ഞ പൊക്കത്തിൽ കുന്നുകളുടെ മേൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആ നഗരത്തിലെ പള്ളികളുടെയും പ്രാസാദങ്ങളുടെയും ശൃംഗങ്ങൾ ദൂരെനിന്നുതന്നെ കാണാറാകും. ക്രമേണ കെട്ടിടങ്ങൾ തെളിഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതോടുകൂടി മുസ്ലിമാൻ മസ്ജിദുകളുടെയും ക്രിസ്ത്യാനിപ്പള്ളികളുടെയും ശൃംഗങ്ങൾ വേർതിരിച്ചു കാണാം. എന്നുമാത്രമല്ല, വാസ്തുവിദ്യാവൈവിധ്യമനുസരിച്ചു യൂറോപ്യൻജാതിക്കാരുടെ വക കെട്ടിടങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിനും പ്രയാസമില്ല. വഴിക്കരികിൽ പല പൂമൊട്ടുകൾ കൂട്ടിച്ചേർത്തതുപോലെയുള്ള ശിഖരങ്ങൾ കാണുന്നതു റഷ്യക്കാരുടെ വക പള്ളിയാണെന്നു ചോദിക്കാതെ ആർക്കും മനസ്സിലാക്കാം. അതുപോലെതന്നെ ഉയരത്തിൽ സ്തംഭംപോലെ ഉയർന്നു്, മറ്റുള്ളവരെ കൂസലില്ലാത്ത വിധം തലപൊക്കി, നില്ക്കുന്നതു ലൂതറൻകാരുടെ പള്ളിയാണെന്നു യൂറോപ്യൻസംസ്കാരത്തിൽ അല്പമെങ്കിലും ജ്ഞാനമുള്ളവർക്കു കണ്ടറിയാൻ സാധിക്കും. യെരുശലേം അടുത്തുവരുന്നതോടുകൂടി, അതിന്റെ ലോകോത്തരമായ പ്രാധാന്യത്തെ നിനച്ചു തല കുമ്പിടാത്തവർ ആരാണു്?

ക്രൈസ്തവമതത്തിന്റെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമാണെന്നുമാത്രം പറഞ്ഞാൽ യെരുശലേമിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിനു് ഒരംശമേ തെളിയുകയുള്ളു. ക്രിസ്തുവിന്റെ ഉപദേശങ്ങളും പല അത്ഭുതകർമ്മങ്ങളും

മററു സ്ഥലങ്ങളിൽവെച്ചായിരുന്നുവെങ്കിലും, ക്രൈസ്തവസിദ്ധാന്തത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനമായ കുരിശേററവും സ്വർഗ്ഗാരോഹണവും യെരുശലേമിൽവെച്ചാണല്ലോ ഉണ്ടായതു്. ലോകത്തിൽ എററവും പ്രധാനമായ സംഭവങ്ങളിൽ ഒന്നെന്നു സർവ്വസമ്മതമായ ആ ഒരൊററ കാര്യംകൊണ്ടുതന്നെ യെരുശലേമിന്റെ ലോകോത്തരമായ മാഹാത്മ്യം സിദ്ധമായി. പിന്നീടു്, ക്രിസ്തുമതത്തിന്റെ എല്ലാ ശാഖകളും ഒരുപോലെ ആദരണീയമായ ഈ നഗരത്തിൽ വിശ്വാസികളുടെ ഭക്തിക്കു ലക്ഷ്യമായി പള്ളികളും ആശ്രമങ്ങളും വിദ്യാലയങ്ങളും തുടരെത്തുടരെ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു്, ആദ്യകാലത്തെന്നപോലെ ഇന്നും അവർക്കു ലോകത്തിലെ ഏററവും പുണ്യമായ ഭൂമിയാണു് യെരുശലേമെന്നു നിസ്സംശയം പറയാം.

യഹൂദന്മാർക്കും അതുപോലെതന്നെ. സോളമൻരാജാവു പണിയിച്ചതും പിന്നീടു പല പ്രാവശ്യം നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതുമായ ക്ഷേത്രമാണു് യഹൂദരുടെ അനന്യമായ പുണ്യസ്ഥലം. അവരുടെ ചരിത്രം, മതം, ഭാവി—എല്ലാം ഇതൊന്നിനെ അവലംബിച്ചു നില്ക്കുന്നു. യെഹോവ ആവശ്യപ്പെട്ടതനുസരിച്ചു തന്റെ മകനെത്തന്നെ ബലികഴിക്കാൻ എബ്രഹാം കിടത്തിയ വലിയ പാറയുടെ ചുററുമായിട്ടാണു് സോളമൻ തന്റെ ക്ഷേത്രം പണിയിച്ചതു്. ആ സ്ഥലം തിരികെ കൈവന്നെങ്കിൽമാത്രമേ തങ്ങളുടെ ദീർഘകാലപ്രവാസം അവസാനിക്കയുള്ളു എന്നത്രേ യഹൂദന്മാരുടെ വിശ്വാസം. പക്ഷേ എന്തു ചെയ്യാം! ആ ക്ഷേത്രമിരുന്നിടത്താണു് മുസ്സൽമാൻകാർക്കു്, മക്കായും മദീനായുമൊഴിച്ചാൽ, ഏററവും പ്രധാനമെന്നു ഗണിക്കപ്പെടുന്ന പള്ളി. ക്രിസ്ത്വബ്ദം ൭-ാംശതകത്തിലാണു് ഖാലിഫാ ഉമർ യെരുശലേം പിടിച്ചടക്കിയതു്. ക്രൈസ്തവർക്കും യഹൂദർക്കും ഇരു പരിപാവനമായ നഗരി ഇസ്ലാമിനു കീഴടങ്ങിയിട്ടു് ഇപ്പോൾ 1300 വർഷമായി. ഇതിനിടയിൽ എത്ര പ്രാവശ്യമാണു് ക്രൈസ്തവരാജ്യക്കാർ ഇ

വിടെനിന്നു മുസ്സൽമാൻമാരെ ഇറക്കാനായി പ്രയത്നിച്ചതു്! ക്രൂസേഡ് എന്നു പറയാറുള്ള 'കുരിശുയുദ്ധങ്ങൾ' മിക്കവാറും മുടങ്ങാതെ, ഈ യെരുശലേം കൈക്കലാക്കുന്നതിനായി, ഇരുനൂറു വർഷത്തോളം നടത്തിപ്പോന്നു. യൂറോപ്പിലെ എല്ലാ രാജ്യങ്ങളും കൂടിച്ചേർന്നു്, അളവില്ലാത്ത പണവും സംഖ്യയില്ലാത്ത ജീവിതവും ചെലവാക്കി, നടത്തിയ സമരപരമ്പര വ്യർത്ഥമായിട്ടാണു് തീർന്നതു്.

ഒടുവിൽ യെരുശലേം കൈവശമാക്കാൻ നോക്കിയതു് യഹൂദന്മാരാണു്. നാലുവർഷംമുൻപു് അവരും പാലസ്തീനിലെ മുസ്സൽമാൻമാരുമായുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ വിജയം യഹൂദന്മാർക്കായിരുന്നുവെങ്കിലും, ദൈവകോപംകൊണ്ടുതന്നെയായിരിക്കാം, അവരുടെ മതത്തിനു പ്രധാനമായ സ്ഥലങ്ങളെല്ലാം മുസ്സൽമാൻമാരുടെ കൈയിൽത്തന്നെ ശേഷിച്ചു. ഇന്നു യെരുശലേം രണ്ടായി ഭാഗിച്ചിരിക്കയാണു്. വലിയ കെട്ടിടങ്ങളും ഷാപ്പുകളും ഹോട്ടലുകളുമുള്ള പുതിയ പട്ടണം യഹൂദന്മാരുടെ ഭാഗത്തിൽപ്പെട്ടു. എല്ലാ മതക്കാരുടെയും, വിശേഷിച്ചു യഹൂദന്മാരുടെയും ക്രിസ്ത്യരുടെയും പുണ്യസ്ഥലങ്ങളുൾപ്പെടുന്ന പഴയ പട്ടണം ജോർഡാൻരാജാവായ അബ്ദുള്ളയും കൈക്കലാക്കി. ലോകത്തിൽ ശാന്തി പ്രചരിപ്പിക്കാൻ ജീവിതം ബലികഴിച്ച യേശുക്രിസ്തുവിന്റെ നഗരം ഇങ്ങനെ യുദ്ധക്കളമായിട്ടു മാറിയിരിക്കയാണു്!

ചെന്നെത്തുന്ന വഴിക്കുതന്നെ യുദ്ധത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണാം. തെരുവുകളിൽ അടുത്തടുത്തു തോക്കു പിടിച്ചു നില്ക്കുന്ന പട്ടാളക്കാരുള്ളതുമാത്രമല്ല ഇതിനു ലക്ഷ്യം. വഴിക്കുതന്നെ ചില സ്ഥലങ്ങൾ മുള്ളുകമ്പിയിട്ടു തിരിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ആ ഭാഗം വിരോധികളുടെ കീഴിലാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാം. ഞങ്ങൾ അറബികളുടെ കീഴിലുള്ള ഭാഗത്താണു് താമസിച്ചതു്. യെരുശലേമിലെ പുതിയ ഹോട്ടലുകളും പരിഷ്കൃതരീതിയിലുള്ള മററു താമസസ്ഥലങ്ങളും യഹൂദന്മാരുടെ കൈവശമായിരുന്നതി

നാൽ ഞങ്ങൾ പാർപ്പാക്കിയിരുന്ന സ്ഥലത്തിനു വലിയ മേന്മയൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. എങ്കിലും ഞങ്ങളുടെ സുഖസൗകര്യങ്ങൾ അന്വേഷിക്കുന്നതിന് ആ ഹോട്ടലിലെ അധികാരികൾ സദാ ജാഗരൂകരാണെന്നതിനാൽ അതു ചെറുതായിപ്പോയി എന്നു സങ്കടപ്പെടാനില്ലായിരുന്നു.

ഞങ്ങൾ ഹോട്ടലിലെത്തി ഉച്ചഭക്ഷണം കഴിച്ചതിനുമുൻപുതന്നെ ഞങ്ങൾക്കു സ്വാഗതംപറയാനായും ഞങ്ങളെ നഗരത്തിലെ കാഴ്ചകൾ കാണിക്കുവാനായും ഡിസ്ട്രിക്ട് കമ്മീഷണറും പോലീസധികാരികളും അവിടെ ഹാജരായി. സന്ധ്യയാകുന്നതിനുമുൻപ് ഉമാറിന്റെ പള്ളിയും യേശുവിനെ കുഴിച്ചിട്ട പുണ്യക്ഷേത്രവും കാണണമെന്നാണ് അവർ ഉപദേശിച്ചത്. അതിൻപ്രകാരം ഞങ്ങൾ മുൻപറഞ്ഞ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ അകമ്പടിയോടുകൂടി പുറപ്പെട്ടു.

യെരുശലേം 'പഴയപട്ടണം' ഏകദേശം 160 ഏക്കർ മാത്രം വിസ്തൃതിയുള്ള ഒരു ചെറിയ സ്ഥലമാണ്. കല്ലുകൊണ്ടു കെട്ടിയ ഒരു മതിൽക്കെട്ട് ഈ സ്ഥലത്തെ വലയംചെയ്യുന്നു. അതിന്നാകെ ആറു വാതിലുകളാണുള്ളത്. ഈ കോട്ട ഒടുവിൽ പണിയിച്ചത് ഹെറോദ് എന്ന യഹൂദരാജാവാണെന്നത്രെ പറയുന്നത്. കോട്ടയ്ക്കു പുറമുള്ള തെരുവുകൾ സാമാന്യം വിസ്താരമുള്ളവയും സിമിന്റിട്ടു ബലപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളവയുമാണെങ്കിലും കോട്ടയ്ക്കകത്തുള്ള വഴികൾ ഇടുങ്ങിയവയും സമനിരപ്പില്ലാത്തവയുമാണ്. രണ്ടു കുന്നുകളുടെ മുകളിലായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു 'പഴയപട്ടണ'ത്തിനകത്തുള്ള തെരുവുകൾ പ്രായേണ കയറുവാനും ഇറങ്ങുവാനുമുള്ള പടികൾ മാത്രമാണുതാനും.

ഉമാറിന്റെ പള്ളിയിരിക്കുന്ന സ്ഥലം ഇങ്ങനെയല്ല. പട്ടണത്തിന്റെ അതിരിലോ അഞ്ചിലൊരു ഭാഗമുൾപ്പെടുന്ന ആ പള്ളിവളപ്പു മിക്കവാറും നിരപ്പിലാണെന്നു പറയാം. ആ വളപ്പിനകത്തു കടന്നുകഴിഞ്ഞാൽ ആ സ്ഥലത്തിന്റെ വിശാലതയിൽ നാം വിസ്മ

യിക്കാതിരിക്കയില്ല. അത്ര വിസ്താരമുള്ള ഒരു മൈതാനത്തിന്റെ നടുക്കാണു് ഈ പള്ളി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്.

ശില്പവൈചിത്ര്യംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധിയുള്ള പല ക്ഷേത്രങ്ങളും കെട്ടിടങ്ങളും ലോകത്തിലുണ്ടു്. ഇൻഡ്യയിലെ താജമഹാൾ, ചൈനയിലെ സ്വർഗ്ഗക്ഷേത്രം (ടെമ്പിൾ ആഫ് ഹെവൻ), കംബോജത്തിലെ ആംകർവാട്ടു് എന്നിവ അമാനുഷികഭംഗിയുള്ളവയെന്നു് ആരും സമ്മതിക്കും. അവയിലും കിടനില്ക്കുന്ന ഒരു ശില്പസൗന്ദര്യമാണു് ഉമാറിന്റെ പള്ളിക്കുള്ളതു്. ആദ്യത്തെ മുസ്സൽമാൻഖലീഫകളുടെ കാലത്തു്, പല രാജ്യത്തിലുമുള്ള ശില്പാചാര്യന്മാരെ വരുത്തിപ്പണിയിച്ചതാണത്രെ ഇതു്. പിന്നീടു ക്രൂസേഡുകാരുടെകാലത്തു് അതൊരു ക്രിസ്ത്യാനിപ്പള്ളിയായി മാറി. എങ്കിലും അധികംകാലം ആ മതക്കാരുടെ കൈവശത്തിലിരിക്കാൻ അതിന്നിടവന്നില്ല. സലാദിൻ എന്ന പ്രസിദ്ധനായ ചക്രവർത്തി യൂറോപ്യരെ പാലസ്തീൻമുതലായ രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നു തുരത്തി മുസ്ലീംസാമ്രാജ്യം പുനഃസ്ഥാപിച്ചപ്പോൾ അതു പിന്നെയും മുഹമ്മദീയപള്ളിയായിത്തീർന്നു.

ഇത പള്ളിയുടെ നടുവിലാണു് യഹൂദന്മാർക്കു വളരെ പ്രധാനമായ ബലികല്ലു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. ആ കല്ലിന്മേൽവെച്ചു കൊലചെയ്യുമ്പോൾ വീഴുന്ന രക്തം അതിന്റെ നടുവിലുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ദ്വാരത്തിലൂടെ അടിയിലുള്ള ഒരു ഗുഹയിലേക്കു് ഒലിച്ചുപോകും. ആ ഗുഹ ഒരു തീർത്ഥസ്ഥലമായിട്ടാണു് ഗണിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നതു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ എബ്രഹാംതൊട്ടു മുഹമ്മദ്നബിവരെയുള്ള ദൈവദൂതന്മാർ അവിടെനിന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ടുണ്ടത്രെ. മുഹമ്മദ് പ്രാർത്ഥിച്ചശേഷം നിവർന്നുനിന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉഷ്ണീഷം ആ പാറയിൽ മുട്ടിയെന്നും അതുകൊണ്ടു പാറയൊന്നു് അമങ്ങിപ്പോയെന്നും മുഹമ്മദീയർ വിശ്വസിക്കുന്നു. അങ്ങനെ അമങ്ങിയതായ ഭാഗം എന്റെകൂടെയുണ്ടായിരുന്ന മൗലവി എനിക്കു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുതരികയുമുണ്ടായി.

പള്ളിയുടെ ഒരുഭാഗത്തു് അന്റോണിയസിന്റെ ശൃംഗം (Tower of Antonions) എന്നു പറയുന്ന ഒരു കെട്ടിടമുണ്ടു്. അതിലുള്ള ഒരു മുറിയിൽവെച്ചാണു് പോൺടിയസ്‌പൈലാറ്റ് (Pontius Pilate) എന്ന റോമൻമജിസ്ട്രേട്ട് യേശുക്രിസ്തുവിനു ശിക്ഷ വിധിച്ചതു്. ചുറ്റുമുള്ള ഭിത്തിയുടെ വേറെ ഒരു ഭാഗമാണു് നിലവിളിക്കാനുള്ള ഭിത്തി (Waiting Wall) എന്ന പേരായ സ്ഥലം. എല്ലാ വെള്ളിയാഴ്ചയും യഹൂദന്മാർ അവിടെ വന്നു ക്ഷേത്രം തങ്ങൾക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയ ദുസ്ഥിതിയെപ്പറ്റി വിലപിക്കാറുള്ളതുകൊണ്ടാണു് അതിനു് ആ പേർ വന്നുചേർന്നതു്. അവിടെനിന്നകന്നല്ലാതെ ക്ഷേത്രവളപ്പിന്നകത്താണു് ഇന്ത്യാക്കാർക്കു് എന്നും ആരാധ്യമായ ഒരു ദേവകുടീരം. അവിടെയാണു് മൌലാനാമുഹമ്മദാലിയെ അടക്കംചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. ഭാരതീയമുസ്ലിംജനതയുടെ സാക്ഷാൽ ഉദ്ധാരകനായ ആ മഹാശയൻ ഇംഗ്ലണ്ടിൽവെച്ചാണു് പരലോകംപ്രാപിച്ചതെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മൃതശരീരം ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നാണു് അടക്കംചെയ്തതു്.

യെരുശലേമിലെ പള്ളികളുടെ കഥ എന്തുപറയാനാണു്! അവയിൽ ഏറ്റവും പ്രധാനമായതിൽ കണ്ട ഒരു കാഴ്ച എന്നെ ആശ്ചര്യഭരിതനാക്കി. ക്രിസ്തു ഉയിർത്തെഴുന്നേറ്റ സ്ഥലത്തു പണിയിച്ചിട്ടുള്ള പള്ളിയുടെ പ്രവേശനദ്വാരത്തിൽ ഉറയിട്ട വാളും പിടിച്ചു് ഒരു മുസ്ലിംഉദ്യോഗസ്ഥൻ ചില അനുചരന്മാരോടുകൂടി ഇരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പലവിധത്തിലുള്ള ക്രിസ്ത്യൻമതവിഭാഗക്കാർതമ്മിൽ വഴക്കുണ്ടാകാതെ സമാധാനം പരിപാലിക്കേണ്ടതു് ആ മുസ്ലിംഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ ചുമതലയാണു്. ഗ്രീക്കു് ഓർത്തഡോക്സ്, റോമൻകാത്തലിക്കു്, അർമീനിയൻ കാപ്റ്റിക്കു്, ആന്റിയോക്യാ, പ്രൊട്ടസ്റ്റൻറ്‌വിഭാഗങ്ങൾ — ഇങ്ങനെ പലതായിട്ടാണല്ലോ ക്രിസ്ത്യാനിമതം. അവർക്കെല്ലാം ഇവിടെ പ്രാർത്ഥിക്കയും വേണം. നിന്നുപ്രാർത്ഥിക്കാനുള്ള സ്ഥലം വളരെ ചെറുതാണു്. അതുകൊണ്ടു പണ്ടുതന്നെ വഴക്കുകളുണ്ടായിരുന്നുവത്രേ. ഇപ്പോൾ

ആ സ്ഥലം അളന്നുതിരിച്ചിരിക്കയാണു്. ഗ്രീക്ക് ആർത്തഡോക്സ്കാർക്കാണു് കൂടുതൽ ഭാഗമെന്നാണു് എന്റെ ഓർമ്മ. അതു കഴിഞ്ഞാൽ റോമൻകത്തോലിക്കർക്കും. തിരിച്ചുവേർപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്ന വരയിൽനിന്നു് ഒരിഞ്ചുപോലും കവച്ചുവെച്ചാൽ വെട്ടും കുത്തുമായിട്ടു പരിണമിക്കും. അതിനിടവരാതെ നോക്കാനാണു് ഈ മുസ്സൽമാനുദ്യോഗസ്ഥൻ നിയമിതനായിരിക്കുന്നതു്.

ഞങ്ങൾ പ്രധാനമായ എല്ലാ സ്ഥലവും നടന്നു കണ്ടു. നസറേത്തിൽ പോയി യേശുവിന്റെ ജനനസ്ഥലത്തെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പള്ളി (Church of Nativity), യെരുശലേമിൽ ഒലിവുകുന്നു് (Mount of olives), യേശു കുരിശും ചുമന്നു കൽപടികൾ കയറിയ പാത മുതലായ പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾ വെറുമൊരു യാത്രക്കാരന്റെ നിലയിലോ ഒരു ചരിത്രാന്വേഷകന്റെ നിലയിലോ അല്ല, ഒരു തീർത്ഥാടകന്റെ നിലയിൽ ഭക്തിപുരസ്സരം ദർശിച്ചു എന്നുതന്നെ പറയാം. പാത്രിയാർക്കീസ്, ആർച്ചു ബിഷോപ്പു് മുതലായ സ്ഥാനങ്ങൾ വഹിക്കുന്ന പ്രതിനിധികൾ യെരുശലേമിൽ എല്ലാ ക്രിസ്ത്യാനിമതാധ്യക്ഷന്മാർക്കും ഉണ്ടു്. എന്റെ നാലഞ്ചു ദിവസത്തെ താമസത്തിനിടയിൽ അവരിൽ ചിലരുമായി പരിചയപ്പെടാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. റോമൻകത്തോലിക്ക ബിഷോപ്പന്മാർ, പ്രോട്ടസ്റ്റന്റു് വൈദികന്മാർ എന്നിവരെ എല്ലാടത്തും കാണാൻ സാധിക്കുന്നതാകയാൽ അവരുമായുള്ള ബന്ധം പുലർത്താനല്ല ഞാനീഅവസരത്തെ ഉപയോഗിച്ചതു്. അർമ്മീനിയൻസഭയുടെ പ്രധാനനായ ഒരു ആർച്ചു് ബിഷോപ്പു് അവിടെ സ്ഥിരതാമസമുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹവുമായി പരിചയമാകയാണെങ്കിൽ പല പ്രധാനകാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. അർമ്മീനിയൻജനത മിക്കവാറും തുർക്കിയിലും റഷ്യയിലുമാണല്ലോ അധിവസിക്കുന്നതു്. ആ രാജ്യങ്ങളിൽ അർമ്മീനിയൻസഭയുടെ സ്ഥിതി എന്താണു്, അവിടങ്ങളിൽ എത്രമാത്രം മതസ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടു്—ഇതെ

ല്ലാം അന്വേഷിച്ചറിയേണ്ടതാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. ഔപചാരികമായി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ചെന്നു കണ്ടു കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തു. പിറ്റേ ദിവസം അദ്ദേഹം എന്നെ തിരിച്ചു കാണാൻ വന്നതു വലിയ ആഡംബരത്തോടുകൂടിയാണ്. ഒരംബാസഡർ അർമീനിയൻ ആർച്ച് ബിഷപ്പിനെ ചെന്നു കാണുന്നതു് ആദ്യമായിരിക്കണം! എന്തായാലും അദ്ദേഹം വലിയൊരു ബഹുമതിയായി അതിനെ ഗണിച്ചു എന്നതു തീർച്ചതന്നെ. അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനപുരസ്സരം സൽകരിച്ചശേഷം ഇൻഡ്യയും ആർമീനിയുമായി പുരാതനമായുണ്ടായിരുന്ന സൗഹാർദ്ദത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു ഞാൻ ചിലതെല്ലാം പറഞ്ഞു. മദ്രാസിൽ അർമീനിയരുടെ പേരുള്ള ഒരു രാജപാതതന്നെ ഉണ്ടെന്നും, മുൻകാലത്തിൽ അർമീനിയർക്കു ഇൻഡ്യയിൽ എന്തു സ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു് അതിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാമെന്നും മററുമാണ് ഞാൻ പറഞ്ഞതു്. ആർച്ച് ബിഷപ്പും ഒട്ടും കുറച്ചില്ല: അവരുടെ പുരാതനഗ്രന്ഥങ്ങളിൽത്തന്നെ ഇൻഡ്യയെപ്പററി പലതുമുണ്ടെന്നും അങ്ങനെ ആദ്യകാലം മുതൽതന്നെ ഇൻഡ്യയെന്നുവെച്ചാൽ അർമീനിയന്മാർക്കു വലിയ ബഹുമാനമാണെന്നും മററും അദ്ദേഹവും പറഞ്ഞു. ഇങ്ങനെ കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞശേഷമാണ് ഞാൻ തുർക്കിയിലും റഷ്യയിലും ഇപ്പോൾ സഭയുടെ സ്ഥിതി എങ്ങനെയാണെന്നു ചോദിക്കാൻ ഒരുമ്പെട്ടതു്. തുർക്കി എന്ന വാക്കു കേട്ടപ്പോൾത്തന്നെ ആ വൈദികന്റെ മുഖം രോഷാകുലമായി. "തുർക്കികൾ ക്രൂരന്മാരാണ്, അപരിഷ്കൃതന്മാരാണ്; അവരുടെ രാജ്യത്തു മററു മതക്കാർക്കു മാനമായി താമസിക്കാൻ എത്ര പ്രയാസമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കു വിചാരിക്കപോലും വയ്യാ. അനേകം വർഷമായി ഞങ്ങളുടെ ആളുകൾ അവരുടെ കൈയിൽനിന്നനുഭവിക്കുന്ന കഷ്ടതകൾക്കു തുല്യമായി ചരിത്രത്തിൽ വേറെ ഒന്നുമില്ലെന്നു പറയാം." എന്നെല്ലാം വളരെ കോപതാപങ്ങളോടെയാണ് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. സുൽത്താൻ അബ്ദുൾഹമീദിന്റെ കാലത്തുണ്ടായ അർമീനിയൻ കൂട്ടക്കൊല(Armenian massacres)യെ

ല്പുറാറിയും മററും ചരിത്രത്തിൽ ഞാൻ വായിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതെല്ലാം പഴയകാലത്തെ കഥകളായിട്ടു വിചാരിച്ചിരുന്നുള്ളു. എന്നാൽ അങ്ങനെയല്ല, അബ്ദുർഹമീദിന്റെ കാലമാണു് ഇപ്പോഴത്തേതിലും നല്ലതെന്നായിരുന്നു ആർച്ചു് ബിഷപ്പിന്റെ അഭിപ്രായം. അക്കാലത്തു് ഏഴെട്ടു വർഷം കൂടുമ്പോൾ ഒരിക്കൽ വലിയ ഉപദ്രവങ്ങളും സങ്കടങ്ങളുമുണ്ടാകാറുണ്ടെങ്കിലും സാധാരണയായി മററു പ്രജകളെ കവിഞ്ഞു് അവരെ ആരും ഉപദ്രവിച്ചിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴാകട്ടെ, കൂട്ടക്കൊലകൾ അപൂർവ്വമാണെങ്കിലും, നിത്യേനയുള്ള പെരുമാററം തീരെ അസഹ്യമെന്ന നിലയിലായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടത്രെ. റഷ്യയിലെങ്ങനെയാണെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചപ്പോൾ, ഒരു മടിയും കൂടാതെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അവിടെ ഞങ്ങൾക്കു സ്വന്തം രാജ്യമുണ്ടു്, ഗവൺമെന്റുണ്ടു്; അർമ്മീനിയാ റിപ്പബ്ലിക്കു് സോവിയററുനാട്ടിലെ പ്രധാനരാജ്യങ്ങളിൽ ഒന്നാണു്. എന്നു മാത്രമല്ല റഷ്യയിലെ കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിലും പട്ടാളത്തിലും പാർട്ടിയിലും ഞങ്ങളുടെ ആളുകൾക്കു നല്ല ഒരു പങ്കുമുണ്ടു്. ഒന്നാം ഡെപ്യൂട്ടി പ്രൈമിനിസ്റ്ററായ മിക്കോയാൻ അർമ്മീനിയനാണെന്നു് അറിയാമല്ലോ."

"അതെ, റഷ്യയിൽ അർമ്മീനിയർക്കു സ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം. പക്ഷേ മതാധ്യക്ഷന്മാർക്കു സ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടോ? സഭയുടെ (Church) കാര്യമെങ്ങനെയാണു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"സഭയുടെ കാര്യത്തിൽ വളരെ തെററിദ്ധാരണയുണ്ടു്. കമ്മ്യൂണിസ്ററുകാർ നാസ്തികന്മാരാണെന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ. പക്ഷേ അവർ മതസംബന്ധികളായ കാര്യങ്ങളിൽ കൈ കടത്താറില്ല. സഭയുടെ കാര്യം സഭക്കെന്നാണു് അവരുടെ നയം."

ആർച്ചുബിഷപ്പിനെപ്പോലെ ഒരു സഭ (Church)യിൽ അധികാരമുള്ള ഒരാളിൽനിന്നു് ആദ്യമായിട്ടാണു് ഞാൻ ഇങ്ങനെ ഒരഭിപ്രായം കേട്ടതു്. എനിക്കു് അതു് ആശ്ചര്യം തോന്നിച്ചുവെങ്കിലും ആലോചിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു ശരി

ണായിരിക്കാമെന്ന വിചാരമുണ്ടായി. കമ്യൂണിസ്റ്റുകാർ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെപ്പററിയും പൗരോഹിത്യത്തെപ്പററിയും എന്തുതന്നെ വിശ്വസിച്ചാലും ജാതീയത (Nationality) പുലർത്തുന്നതിനു ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു എന്നുള്ളതു തീർച്ചയാണു്. സോവിയററുനാട്ടിൽ അനവധി രാജ്യങ്ങളും സമുദായങ്ങളുമുണ്ടല്ലോ. യുക്രാനിയൻകാർ, ജാർജിയാക്കാർ, കാസാക്കുകാർ—ഇങ്ങനെയുള്ളവരുടെയെല്ലാം ജാതിപ്രത്യേകത ഉൾക്കൊണ്ടുപോകുന്നതായിരുന്നു അവരുടെ നയം. ആ സ്ഥിതിക്കു് അർമീനിയൻകാരെയും അപ്രകാരം ഒരു പ്രത്യേകരാജ്യവും സമുദായവുമായി വളർത്തുവാൻ നിശ്ചയിച്ചെങ്കിൽ അതവരുടെ പൊതുനയത്തിനു യോജിച്ച ഒരു കാര്യംതന്നെ. അർമീനിയക്കു പ്രത്യേകമായ സംസ്കാരമുള്ളതുകൊണ്ടു് ആ സഭക്കും അവിടെ സ്ഥാനമില്ലാതെ വരികയില്ലല്ലോ. എന്തായാലും ആർച്ചുബിഷപ്പിൽനിന്നു് ഇതുമൊക്കെ മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിച്ചു.

യെരുശലേം വിട്ടു ഞങ്ങൾ സിറിയയുടെ തലസ്ഥാനമായ ഡെമാസ്കസ്സിലേക്കാണു് ഞങ്ങൾ പോന്നതു്. ലോകത്തിലെ ഏററവും പഴയ പട്ടണങ്ങളിൽ ഒന്നാണെന്നനുമാനിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥലമാണു് ഡെമാസ്കസ്സ്. യഹൂദന്മാരുടെ കാലത്തുതന്നെ അതിനു പ്രാധാന്യം ലഭിച്ചിരുന്നു. പുണ്യാളനായ പൗലോസ് അവിടന്നു് ഒളിച്ചുപോന്ന കഥ പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. ആ വീടും ജനാലയും ഇപ്പോഴും ആളുകൾ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കാറുണ്ടത്രെ. അത്ര പുരാതനമെങ്കിലും മുസൽമാൻമാരുടെ കാലത്താണു് ആ പട്ടണത്തിനു ലോകോത്തരമായ പ്രശസ്തി ലഭിച്ചതു്. മുഹമ്മദുനബിയെത്തുടർന്നുള്ള ആദ്യഖലീഫമാരുടെ തലസ്ഥാനം ഡെമാസ്കസ്സായിരുന്നു. ആ രാജധാനിയിൽനിന്നാണു് സ്പെയിൻതൊട്ടു് അഫ്ഘാനിസ്ഥാൻവരെയുള്ള മഹാസാമ്രാജ്യത്തെ അവർ ഭരിച്ചതു്. അക്കാലത്തുണ്ടായിരുന്ന മേന്മ ഡെമാസ്കസ്സിനു് ഇപ്പോൾ ഇല്ലെങ്കിലും, അമ്പതുലക്ഷം ആളുകൾമാത്രമുള്ള ഒരു ചെറിയ രാജ്യ

ത്തിന്റെ തലസ്ഥാനം എന്ന സ്ഥിതിയേ ഉള്ളൂവെങ്കിലും, അതു വളരെ മനോഹരമായ ഒരു നഗരംതന്നെയാണ്. ഖാലിഫ് ഉമാറിന്റെ പള്ളി, മുകൾ അടച്ചുകെട്ടിയ വലിയ ബസാർ, ലോകത്തിലെ ഏററവും പഴയ രാജപാതയായ 'നേർവഴി എന്നറിയപ്പെടുന്ന തെരുവ്'' (The street called Straight) —ഇങ്ങനെ പുരാതനങ്ങളായ പല കാഴ്ചകൾ അവിടെയുണ്ട്. കൂടാതെ, പുതിയ ഒരു നഗരത്തിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾകൊണ്ടും കെട്ടിടങ്ങൾകൊണ്ടും ആ നഗരമലംകൃതമായിരുന്നുതാനും.

അക്കാലത്തു സിറിയ ജനറൽ ഷിഷാക്കലി എന്നൊരു സൈന്യാധിപന്റെ ഭരണത്തിൻകീഴിലായിരുന്നു. 1946-ൽ സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചശേഷം സിറിയയിലെ ഗവന്മെന്റിന്റെ കഥ ഏറ്റവും വിചിത്രമായി എന്നേ പറയാവൂ. പ്രജാധിപത്യഗവന്മെന്റിൽനിന്നു പട്ടാളക്കാർ ബലം പ്രയോഗിച്ച് ആദ്യമേ ഭരണം കൈയേറെറടുത്തു. അതിനുശേഷം പ്രസിഡന്റ്മാർ മാറിമാറി വെടിയേററു മരിക്കയോ ലഹളക്കു മുതിർന്നപ്പോൾ രാജ്യം വിട്ട് ഓടിപ്പോവുകയോ ആയിരുന്നു പതിവ്. ഇതിനു കാരണം ഇറാക്കും ഈജിപ്റ്റും തമ്മിലുള്ള മത്സരമാണ്. അറബികളുടെ ഏകീകരണത്തിന് അടിസ്ഥാനമിടേണ്ടത് ഇവ രണ്ടിലൊന്നു വഴിയാണെന്നത്രെ ജനങ്ങളുടെ ബോധം. സിറിയയിലെ ജനങ്ങൾ ഈ സംഗതിയിൽ ഭിന്നാഭിപ്രായക്കാരാണ്. ഏകദേശം പകുതിയോളം ആളുകൾ ഇറാക്കിനോടു ചേർന്ന് 'Fertile Crescent' എന്നു പറയാവുന്ന രാജ്യം നിർമ്മിക്കണമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്നു. മറെറാരു കക്ഷി ഈജിപ്റ്റിനോടു ചേരണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. ചരിത്രദൃഷ്ട്യാ നോക്കിയാൽ രണ്ടു വാദത്തിനും സാധുതയുണ്ടുതാനും. കക്ഷികളുടെ ബലംപോലെയാണ് ഭരണാധികൃതരുടെ ജീവന്റെ വില. പ്രസിഡന്റ് ഇറാക്കുകക്ഷിയോടു ചായുന്നു എന്നു തോന്നിയാൽ ഈജിപ്റ്റുകക്ഷിക്കാർ അയാളെ കൊല്ലുവാ-

നുള്ള ശ്രമം ഉടനെയും; ഇരട്ടിപ്പിനോടു ചേരുന്നു എന്നു കണ്ടാൽ ഇറാക്കുകാരും. ഇങ്ങനെ ഒരു പദവിയാണു് ജനറൽ ഷിഷാക്കലി അലങ്കരിച്ചിരുന്നതു്.

ഷിഷാക്കലിയെ കണ്ടു് അധികാരപത്രം സമർപ്പിച്ചശേഷം ആദ്യം ചെയ്യേണ്ടതായി എനിക്കു തോന്നിയതു ജേക്കോബൈറ്റ്സഭയുടെ അധ്യക്ഷനായ അന്തിയോഖ്യയിലെ പാത്രിയർക്കീസ്ബാവയെ ചെന്നു കാണണമെന്നാണു്. മതാധ്യക്ഷന്മാരുമായി പരിചയപ്പെടുക എന്നതു് എന്റെ ഔദ്യോഗികകർത്തവ്യങ്ങളിലൊന്നത്രേ. കൂടാതെ, പാത്രിയർക്കീസ്ബാവയെ ചെന്നു കാണുന്നതിനു വേറെയും കാരണമുണ്ടായിരുന്നു. കേരളത്തിലെ ക്രിസ്ത്യാനികളിൽ ഒരു പ്രധാനഭാഗം അന്തിയോഖ്യസിംഹാസനത്തിന്റെ കീഴിലാണല്ലോ. അവർ ബാവാകക്ഷിയെന്നും മെത്രാൻകക്ഷിയെന്നും പിരിഞ്ഞുനിന്നു കലഹം തുടങ്ങിയിട്ടു മൂന്നുനാലു തലമുറ കഴിഞ്ഞുവെങ്കിലും രണ്ടുകൂട്ടരും പാത്രിയർക്കീസ് സിംഹാസനത്തിന്റെ അപ്പോസ്തോലികസ്ഥാനത്തെ ഒരുപോലെ ബഹുമാനിക്കുന്നു. കേരളത്തിലെ യാക്കോബായസഭയിൽ പാത്രിയർക്കീസിനുണ്ടെന്നു് ഒരു കക്ഷിക്കാർ വാദിക്കുന്ന അധികാരത്തെപ്പററി മാത്രമാണല്ലോ തർക്കം. എന്തായാലും കേരളീയക്രിസ്ത്യാനികളെസ്സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം പാത്രിയർക്കീസിനു് അത്യുന്നതമായ ഒരു സ്ഥാനമാണുള്ളതെന്നതിനു തർക്കമില്ല. അതുകൊണ്ടു വിശേഷിച്ചും അദ്ദേഹവുമായി പരിചയപ്പെടേണ്ടതാണെന്നു ഞാൻ തീർച്ചയാക്കി.

അന്തിയോഖ്യാസിംഹാസനം പണ്ടു തുർക്കിയിലുള്ള അന്തിയോഖ്യാനഗരത്തിലായിരുന്നതെങ്കിലും ഇപ്പോൾ പാത്രിയർക്കീസിന്റെ അരമനയും താമസവും സിറിയയിൽ ഹോംസ് എന്ന പട്ടണത്തിലാണു്. ഡമാസ്കസ്സിൽനിന്നു് തൊണ്ണൂറുമയിലകലെ അതു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. പാത്രിയർക്കീസിന്റെ ഒരു പ്രതിനിധി ഡമാസ്കസ്സിൽ താമസമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു യാത്രയ്ക്കുവേണ്ട ഏർ

ട്ടുകൾ ചെയ്യാൻ വൈഷമ്യമൊന്നുമുണ്ടാകയില്ല. എന്റെ കൂടെ ഭാര്യയും മകൾ രാധയും കൂടാതെ കിളവായി എന്നോടൊത്തു സഹഗമനമുണ്ടായിരുന്നു. യാത്രയ്ക്കു മൂന്നു മണിക്കൂറിൽ കൂടുതൽ വേണ്ടിവന്നില്ല. ഹോംസ് പട്ടണത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ പാത്രിയർക്കീസിന്റെ ചില ആളുകൾ ഞങ്ങൾക്കു സ്വാഗതം പറയാൻ വന്നുനിന്നിരുന്നു. മോട്ടറിന്മേൽ പാറിയിരുന്ന ഇൻഡ്യൻ പതാകകണ്ടായിരിക്കാം, എന്തായാലും ഞങ്ങളെ തിരിച്ചറിവാൻ അവർക്കു പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. ബഹുമാനപുരസ്സരം സൽക്കരിച്ച് അവർ ഞങ്ങളെ അരമനയിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

പാത്രിയർക്കീസ് ബാവാ ഒരു പ്രാചീനസഭയുടെ അദ്ധ്യക്ഷനാണെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരമനയും പള്ളിയുമൊന്നും സ്ഥാനത്തിനു ചേർന്നതായിരുന്നെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. വത്തിക്കാൻ, കാന്റർബറി എന്നിവയുമായി തട്ടിച്ചുനോക്കേണ്ടതേ ഇല്ല; നമ്മുടെ കേരളത്തിലെ മെത്രാസനപ്പള്ളികളോടും അരമനകളോടും താരതമ്യപ്പെടുത്തുവാൻ തക്ക യോഗ്യതപോലും ഹോംസിലെ കെട്ടിടങ്ങൾക്കില്ലായിരുന്നു. കുറച്ചൊരാശാഭംഗം തോന്നാതിരുന്നില്ലെങ്കിലും അന്ത്യോഖ്യാസിംഹാസനത്തിന്റെ പുരാതനത്വംകൊണ്ടും അതു വളരെക്കാലമായി മുസ്ലീമന്മാർ ഭരിക്കുന്ന ഒരു രാജ്യത്തിൽ വലിയ അവകാശങ്ങളും അധികാരങ്ങളും കൂടാതെ കഴിയുകയാണല്ലോ എന്നോർത്തും ഒട്ടൊന്ന് ആശ്വസിക്കതന്നെ വേണ്ടിവന്നു. സിംഹാസനമുറിയിലാണ് ബാവാ ഞങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചത്. വലിയ ആഡംബരമൊന്നുമില്ലെങ്കിലും ബാവാ അവർകൾ ഇരുന്ന ആസനത്തിൽ വിലങ്ങനെയുള്ള രണ്ടു താക്കോലുകളുടെ ചിഹ്നം, പത്രോസ് പുണ്യവാളന്റെ പ്രതിനിധിയാണ് അദ്ദേഹമെന്നു പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തിരുന്നു.

അന്നത്തെ (1952-ൽ സിംഹാസനം അലങ്കരിച്ചിരുന്ന) ബാവായ്ക്ക് അറുപതിൽ കൂടുതൽ വയസ്സുണ്ടായിരുന്നു. പല ഭാഷകളിൽ ജ്ഞാനവും ക്രിസ്തീയമതസിദ്ധാന്തങ്ങളിൽ അഗാധമായ

പാണ്ഡിത്യവുമുള്ള ആ മഹാനുഭാവൻ ഒന്നര മണിക്കൂർ നേരത്തോളം എന്നോടു പല കാര്യങ്ങളെപ്പററിയും വിശേഷിച്ചു മലങ്കരസഭയെപ്പററിയും പലതും പറഞ്ഞു. ഒന്നാണ് ഞാൻ പ്രധാനമായി മനസ്സിലാക്കിയതു്: അന്തിയോഖ്യാസഭയ്ക്കു കേരളത്തിലുണ്ടായ കഷ്ടപ്പാടുകൾക്കെല്ലാം ഉത്തരവാദികൾ ബ്രിട്ടീഷുകാരാണ് എന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിനു സംശയമില്ല. “ഒരു ശതവർഷകാലത്തിൽ മൂന്നു പ്രാവശ്യം പാവനമായ ഈ സഭയെ ആ ചെകുത്താൻെറ മക്കൾ ഭിന്നിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവർ നശിക്കട്ടെ”—ഈ ശാപം സംസാരത്തിന്നിടയിൽ മൂന്നു പ്രാവശ്യം അദ്ദേഹം ഉരുവിട്ടു. അപ്പോസ്തലൻെറ പ്രതിനിധി ഒരു ജാതിക്കാരെ ഒന്നടക്കം ഇങ്ങനെ ശപിക്കുന്നതു ശരിയാണോ എന്നു ഞാൻ വിനയപൂർവ്വം ചോദിക്കാതിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം അതിനു മറുപടി പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണ്: “ഇംഗ്ലീഷുകാർ! അവർ ദൈവദ്രോഹികളാണ്. ഈ അപ്പോസ്തലികസഭയെ എങ്ങനെയൊക്കെയാണ് ദ്രോഹിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു നിങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ദൈവത്തിൻെറ കൈ അവരുടെ മേൽ പതിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അവർ നശിക്കും.” ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ഉപദ്രവത്തെപ്പററി പലതും പറഞ്ഞ കൂട്ടത്തിൽ ഒന്ന് എനിക്കു കുറെ വിശേഷമായി തോന്നി; സഭയെസ്സംബന്ധിച്ച ചില കാര്യങ്ങളെപ്പററി ബ്രിട്ടീഷുഗവൺമെൻറിന്ന് എഴുതിയയച്ചാൽ മന്ത്രിമാരല്ല ചില ഡെപ്യൂട്ടി സിക്രട്ടറിമാരാണത്രെ അതിന്നു മറുപടിയയയ്ക്കാറ്. അതു് അന്തിയോഖ്യാസിംഹാസനത്തെ കരുതിക്കൂട്ടി അപമാനിക്കാനാണെന്നായിരുന്നു പാത്രിയാർക്കീസവർകളുടെ അഭിപ്രായം. അതെപ്പററി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണ്: “ഈ സിംഹാസനമാണ് പത്രോസ് (St- Peter) ആദ്യം സ്ഥാപിച്ചതെന്നു സർവ്വസമ്മതമല്ലേ. അതിനുശേഷമാണ് റോമാ. അതുകൊണ്ട് അന്തിയോഖ്യായ്ക്കു റോമായെക്കാളേറെ ശ്രേഷ്ഠതയുണ്ടെന്നിരിക്കെ മാർപ്പാപ്പായ്ക്കൊപ്പം അന്തിയോഖ്യാപാത്രിയാർക്കീസിനെയും കരുതാ

ങ്ങളു് അവരുടെ ധിക്കാരമാണെന്നല്ലേ പറയേണ്ടതു്? ദൈവം അവരോടു ചോദിച്ചുകൊള്ളും. അവർ ശപിക്കപ്പെട്ടവർ!"

സിറിയയിലെ ഗവണ്മെൻറിനോടും ബാവായ്ക്കു സന്തോഷമില്ലായിരുന്നു: "തുർക്കിച്ചക്രവർത്തികളുടെ കാലത്തു സഭയെ അവർ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നു. മുസ്സൽമാൻരാജ്യമാണെങ്കിലും അവർ ഞങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങളിൽ കൈ കടത്തിയിരുന്നില്ല. ഈ അറബികളാവട്ടെ എന്തു പറയാനാണു്?"

ബാവായ്ക്കു് ഒരു സംശയം തോന്നി, എന്റെ കൂടെയുള്ള സിക്രട്ടറിയുടെ മുഖത്തു് അദ്ദേഹം ഒന്നു രണ്ടു പ്രാവശ്യം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ സിക്രട്ടറിയുടെ പേരെന്താണു്?"

"കിദ്വായി" ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"കിദ്വായി, കിദ്വായി" എന്നു രണ്ടു പ്രാവശ്യം പറഞ്ഞ ശേഷം ബാവാ അവർകൾ സിറിയാഗവണ്മെൻറ് മതകാര്യങ്ങളിൽ കാണിക്കുന്ന അസഹിഷ്ണുതയെപ്പററി പിന്നെയും ഓരോന്നു്, വലിയ കോപാവേശം കൂടാതെ, മിതമായ സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. സിക്രട്ടറിയുടെ കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനു തീരെ ബോധ്യം വന്നില്ലെന്നു് ഇടയ്ക്കിടെയുള്ള നോട്ടംകൊണ്ടു് അറിയാമായിരുന്നു.

"എന്താണു് മിസ്റ്റർ കിദ്വായിയുടെ ആദ്യത്തെ പേരു്?" അദ്ദേഹം പിന്നെയും ചോദിച്ചു.

കിദ്വായി സമർത്ഥനായിരുന്നു. അയാൾ ഒരു സങ്കോചവും കൂടാതെ പറഞ്ഞു: "'ഫിറാസത്ത്' എന്നാണു് എന്റെ സ്വന്തം പേരു്. കിദ്വായി കുടുംബനാമമാണു്."

ഇതിൽ ഒരു കള്ളമുണ്ടു്: ഫിറാസത്തു് എന്നുവെച്ചാൽ അറബിയിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവൻ എന്നാണു് അർത്ഥം. അതു മുസ്സൽമാന്മാർക്കും ക്രിസ്ത്യാനികൾക്കും ആർക്കുമാകാവുന്ന പേരാണു്. വാസ്തവത്തിൽ കിദ്വായിയുടെ മുഴുവൻപേർ ഫിറാസത്-എ-ആ

ലി — അലിയിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവൻ — എന്നാണു്. അതു മുഴുവൻ പറകയാണെങ്കിൽ അയാൾ മുസ്സൽമാനാണെന്നു് ആർക്കും മനസ്സിലാവും. അതു മറച്ചുവെയ്ക്കാനാണു് കിദ്വായി 'വിറാസത്തു്' എന്നുമാത്രം പറഞ്ഞതു്. എന്നിട്ടും ബാവാ അവർകളുടെ സംശയം നീങ്ങിയില്ല. അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അവിടുന്നു സംശയിക്കേണ്ടതില്ല. ശ്രീ: കിദ്വായിയിൽ എനിക്കു പൂർണ്ണമായ വിശ്വാസമുണ്ടു്. അദ്ദേഹം ഇൻഡ്യാഗവർമെന്റിൽ വലിയൊരുദ്യോഗം വഹിക്കുന്ന ആളാണു്."

ഇതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം സമാധാനപ്പെട്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. കുറച്ചു നേരംകൂടി പല കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയും സംസാരിച്ചശേഷം അവിടത്തെ ഭണ്ഡാരം തുറന്നു കേരളക്രിസ്ത്യാനികൾ ആ സിംഹാസനത്തിനു കാഴ്ചവെച്ചിട്ടുള്ള വിലപിടിച്ച കുരിശുകളും ആഭരണങ്ങളുമെല്ലാം എടുത്തു ഞങ്ങളെ കാണിച്ചു. അതിനുശേഷം കേമമായ ഒരു സദ്യയുമുണ്ടായി. ഇങ്ങനെ വളരെ സന്തോഷത്തോടെയാണു് ഞങ്ങൾ പിരിഞ്ഞതു്. പുറപ്പെടുന്നതിന്മുമ്പു കിദ്വായി ഉൾപ്പെടെ എല്ലാവർക്കും വെവ്വേറെ ആശീർവ്വാദം തന്നു ഞങ്ങളെ യാത്രയാക്കി എന്നതും പ്രസ്താവ്യമാണു്.

പത്തുപന്ത്രണ്ടു മാസം കഴിഞ്ഞു ഞാൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി അദ്ദേഹത്തെ കാണുവാൻ പോകയുണ്ടായി. പഴയ സ്നേഹിതന്മാർ തമ്മിൽ കാണുന്നതുപോലെയായിരുന്നു ആ കൂടിക്കാഴ്ച. അന്നു കൂടെ മറ്റാരുമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ കേരളത്തിലെ വഴക്കിന്റെ കാര്യത്തെപ്പറ്റി അദ്ദേഹം ഒട്ടധികം എന്നോടു സംസാരിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതിന്റെ സാരം ഇതായിരുന്നു: "മലങ്കരസ്സഭക്കു് അപ്പോസ്തോലിക സിംഹാസനത്തോടുള്ള ബന്ധം പോയാൽ പിന്നെ അതു ഭിന്നിച്ച ഒരു ചെറുസഭ എന്നല്ലാതെ എന്താണു്? പത്രോസിൽനിന്നുള്ള പിൻതുടർച്ചയിലാണു് സഭയുടെ ദൈവികത്വം. എനിക്കധികാരം വേണമെന്നോ അവരുടെ പണം വേണമെന്നോ ഇല്ല; പക്ഷെ ആ ബന്ധം വിട്ടു പ്രവർത്തിക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടു്."

ഒരു ഹിന്ദുവാകയാൽ ഈ കാര്യത്തിൽ എനിക്കു പറയത്തക്ക അറിവൊന്നുമില്ലെന്നും ബാവാ അവർകളുടെ അഭിപ്രായത്തെ അധികാരസ്ഥാനങ്ങളിൽ അറിയിക്കാനല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ചെയ്യാൻ എനിക്കു കഴിവില്ലെന്നും പറഞ്ഞു ഞാൻ ആ കാര്യത്തിൽനിന്നൊഴിയുകയാണുണ്ടായതു്. പുറപ്പെടാൻനേരത്തു ബാവാ അവർകൾ പറഞ്ഞു: "ഈ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നു ചില മുദ്രകളും മെഡലുകളുമൊക്കെ കൊടുക്കാറുണ്ടു്. അങ്ങനെയൊന്നു തരുന്നതിൽ വിരോധമുണ്ടാകില്ലല്ലോ."

ഞാൻ വളരെ ആദരവോടുകൂടി അറിയിച്ചു: "അതു വലിയൊരു ബഹുമതിതന്നെ, സംശയമില്ല. പക്ഷേ മറ്റു രാജ്യങ്ങളിലെ ബഹുമാനങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചുകൂടെന്നു് ഇന്ത്യാഗവൺമെന്റിന്റെ നിയമമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് അവിടുന്നു ക്ഷമിക്കണം."

ഇങ്ങനെയാണു് ഞങ്ങൾ യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞതു്.

പാത്രിയാർക്കീസ് ബാവായുമായുള്ള ഈ ബന്ധംകൊണ്ടു് എനിക്കു് അല്പംചില സഹായമുണ്ടായി എന്നതും ഇവിടെ സ്മരണീയമാണു്. ബെയ്റൂട്ടിലും കയ്റോയിലുമുള്ള ക്രിസ്ത്യാനികളിൽ ഒരു വിഭാഗം ബാവായുടെ ആളുകളാണു്. അവർക്കു് ആ പട്ടണങ്ങളിൽ കത്തനാരന്മാരും മെത്രാന്മാരുമുണ്ടു്. ബാവാ അവർകളും ഇന്ത്യനമ്പാസഡറും തമ്മിൽ സ്നേഹമാണെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾത്തൊട്ടു് അവരുടെ മെത്രാന്മാർ ഞങ്ങളോടു വലിയ മമതയിലാണു് പെരുമാറിയതു്. തന്മൂലം അവരിൽനിന്നു പല കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുവാനും എനിക്കു സാധിച്ചു.

ഡെമാസ്കസ്സിൽനിന്നു ഞാൻ ലെബനണിലേക്കാണു് പോയതു്. തീരെ ചെറിയ ഒരു രാജ്യമാണെങ്കിലും ലബനണിന്റെ പ്രകൃതിസൗന്ദര്യം ഒന്നു വേറെയാണു്. രാജ്യത്തിലാകപ്പാടെ പത്തുലക്ഷമാളുകളാണുള്ളതു്. തലസ്ഥാനമായ ബെയ്റൂട്ട Beirut) മാത്രമേ കാര്യമായ ഒരു പട്ടണമായി പറയാനുള്ളൂ. നമ്മുടെ പഴയ കൊച്ചിരാജ്യത്തിന്റെ വലിപ്പമുണ്ടെന്നു പറയാം.

ആ രാജ്യത്തിന്റെ പ്രത്യേകത രണ്ടു കാൎയ്യംകൊണ്ടായിരുന്നു: ഒന്നാമതു്, അതിന്റെ ശീതോഷ്ണാവസ്ഥ; രണ്ടാമതു്, ലബനീസ് ജനതക്കു വ്യാപാരത്തിൽ പൂൎവ്വതനമായിത്തന്നെയുള്ള സാമൎത്ഥ്യം. ശീതോഷ്ണാവസ്ഥകൊണ്ടു നോക്കുകയാണെങ്കിൽ ഇത്ര സുഖപ്രദമായ ഒരു സ്ഥലം വേറെയുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണു്. സമുദ്രത്തെ തൊട്ടുതന്നെയാണു് മലകൾ. അതുകൊണ്ടു് എത്ര വലിയ ഉഷ്ണകാലത്തും ഇരുപതു മിനിട്ടുകൊണ്ടു ചൂടറിയാത്ത മലംപ്രദേശങ്ങളിലെത്താം. അതുപോലെതന്നെ കാശ്മീരൊഴിച്ചാൽ ഇതുപോലെ മധുരഫലങ്ങൾ വിളയുന്ന സ്ഥലം വേറെയില്ല. ലെബനണിലെ വൃക്ഷലതാദികൾക്കും പ്രത്യേകഭംഗിയുണ്ടു്. പഴയ കാലംമുതൽതന്നെ ഉറപ്പുകൊണ്ടും ഭംഗികൊണ്ടും തേക്കു്, വീട്ടി ഇവയെപ്പോലെതന്നെ ഗണിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു വൃക്ഷമാണു് സേഡാർ (Cedar). ആ ജാതിയിൽ ലെബനണിലെ സേഡാറിനു ഗുണം കൂടുമെന്നു സൎവ്വസമ്മതമാണു്.

മൂന്നു കാൎയ്യങ്ങൾകൊണ്ടാണു് ലബനൺകാൎക്കു ചരിത്രത്തിലുള്ള സ്ഥാനം: ഒന്നാമതു്, അക്ഷരമാല കണ്ടുപിടിച്ചതു ലബനൺകാരായ ഫിനീഷ്യൻജാതിക്കാരാണത്രെ. അവർ വഴിയാണു് ഇതു മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം പരന്നതെന്നു വിശ്വസിക്കപ്പെടുന്നു. ഫിനീഷ്യനക്ഷരമാലക്കു മുൻപു ഹൈറോഗ്ലിഫിക്സ് എന്നു പറയപ്പെടുന്ന ഒരു ചിത്രസമൂഹമാണു് ഭാഷയെഴുതാൻ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതു്. ചൈന, ജപ്പാൻ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഓരോ ആശയത്തിനും ഓരോ വസ്തുവിനും ഓരോ ചിത്രമെന്ന രീതിയിലാണല്ലോ എഴുത്തു്. ഇന്ത്യയിലും ഒരു കാലത്തു് അങ്ങനെയായിരുന്നുവെന്നു ഹാരപ്പൻസംസ്കാരത്തിലെ ചിത്രലിപികളിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാം. ഈജിപ്തുമുതലായ നാട്ടുകളിൽ പ്രചരിച്ചിരുന്ന ചിത്രലിപിസമ്പ്രദായത്തിൽനിന്നു ഫിനീഷ്യർ (Phoenicians) അക്ഷരമാല നിൎമ്മിച്ചെടുത്തു ലോകത്തിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചുവെങ്കിൽ അവർ മനുഷ്യജാതിക്കു് ഏററവും മഹത്തായ ഒരുപകാരം ചെയ്തുവെന്നു നിസ്സംശയം പറയാം.

ചരിത്രത്തിൽ അറിയപ്പെടാൻ രണ്ടാമതൊരു കാരണം ഇതാണ്: ലോകത്തിൽ ആദ്യമായി മറ്റു രാജ്യങ്ങളിൽ കയറി അധിവസിച്ചു് ഉപരാജ്യങ്ങൾ (കാളനികൾ) ഉണ്ടാക്കിയതു ഫിനീഷ്യരത്രെ. ലോകപ്രസിദ്ധവും റോമയോടുതന്നെ വളരെനാൾ എതിരിട്ടു പൊരുതുനിന്നതുമായ കാർത്തേജ് ഫിനീഷ്യയുടെ ഒരു പരാജ്യമായിരുന്നു. ഫ്രാൻസ്, സ്പെയിൻ മുതലായ രാജ്യങ്ങളുടെ കടലോരങ്ങളിലും ഇവർ കുടിയേറിപ്പാർത്തിരുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ കാൺവാൾ എന്ന സ്ഥലത്തു തകരഖനികൾ തുറന്നതും ഇവരായിരുന്നുവത്രെ.

മൂന്നാമതു്, കടൽയാത്രയിലും കച്ചവടത്തിലും ഇവർ പുരാതനകാലങ്ങളിൽ അഗ്രഗണ്യരായിരുന്നു. ഇവരുടെ സഞ്ചാരങ്ങൾ വഴിക്കാണത്രെ ഈജിപ്തിലെ പുരാതനസംസ്കാരം ലോകത്തിൽ പലേടത്തും പ്രചരിച്ചതു്. അവരെത്തി കച്ചവടം ചെയ്യാത്ത സ്ഥലമില്ലായിരുന്നു.

ഇത്ര ചെറിയ ഒരു രാജ്യം ലോകസംസ്കാരത്തിനു് എത്ര സംഭാവനകളാണു് ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്! ഇക്കാലത്തും ലെബനാൺകാരിൽ ഈ ഗുണങ്ങൾ തെളിഞ്ഞുകാണാം. അറബികളുടെ ഇടയിൽ കഴിഞ്ഞ ശതവർഷത്തിലുണ്ടായ സംസ്കാരാഭിവൃദ്ധിക്കു് അടിസ്ഥാനമിട്ടതു ലെബനാൺകാരായിരുന്നു. അവരുടെ അധിവാസപാരമ്പര്യവും ഇപ്പോൾ നിലനിന്നുവരുന്നുണ്ടു്. ആഫ്രിക്കയിലെ പുതിയ രാജ്യങ്ങൾ മിക്കവയിലെയും കച്ചവടം ലെബനാൺകാരുടെ കൈയിലാണു്. ബ്രസിൽ മുതലായ തെക്കേ അമേരിക്കൻരാജ്യങ്ങളിലെ വ്യവസായജീവിതത്തിൽ അവർക്കു വലിയ ഒരു പങ്കുണ്ടു്. ലെബനാണിൽ ആകപ്പാടെ ആളുകൾ പത്തുലക്ഷമേ ഉള്ളുവെങ്കിലും അത്രയുംതന്നെ ആളുകൾ ലെബനാണിൽനിന്നു മറ്റു രാജ്യങ്ങളിൽ വാണിജ്യത്തിനും മറ്റുമായി കുടിയേറിപ്പാർക്കുന്നുണ്ടത്രെ.

ലെബനാണിലെ സ്ത്രീകളുടെ സൗന്ദര്യം ലോകോത്തരപ്രസിദ്ധിയുള്ളതാണു്. സാമാന്യജനങ്ങൾക്കു് ഇത്രമാത്രം രൂപഗു

ണാം വേറെയെങ്ങും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. ലാവണ്യവതികളായ സ്ത്രീകൾ എല്ലാ നാട്ടിലും എല്ലാ ജാതിയിലുമുണ്ടു്. കാശ്മീർ, കുലു (Kulu) മുതലായ ചില പ്രദേശങ്ങളിലെ കൂലിവേലക്കാരായ സ്ത്രീകൾക്കുപോലും പ്രത്യേകമായ അഴകും അംഗശുദ്ധിയുമുണ്ടെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. അതുപോലെയോ അതിൽകവിഞ്ഞോ ആണു് ലെബനാണിലും. മററു് അറബിരാജ്യങ്ങളിലുള്ളതിൽകവിഞ്ഞു വിദ്യാഭ്യാസവും സ്വാതന്ത്ര്യവും ലെബനാണിലെ സ്ത്രീകൾക്കുണ്ടെന്നുള്ളതും പ്രസ്താവ്യമാണു്.

ലെബനാണിലെ മറെറാരു വിശേഷം അവിടത്തെ ജനങ്ങളിൽ പകുതി ക്രിസ്ത്യാനികളും പകുതി മുസ്സൽമാന്മാരുമാണെന്നുള്ളതാണു്. രണ്ടുകൂട്ടരും അറബികളാണെങ്കിലും, മതംകൊണ്ടു മാത്രമേ അവർതമ്മിൽ വ്യത്യാസമുള്ളുവെങ്കിലും, അവർ തമ്മിലുള്ള മാത്സര്യം ഏതാണ്ടു ഹിന്ദുക്കളും മുസ്സൽമാന്മാരും തമ്മിൽ ഇന്ത്യയിലെങ്ങനെയോ, അങ്ങനെയാണു്. അതിനുള്ള കാരണം ചുരുക്കമായി പറയാം. അറബിക്രിസ്ത്യാനികൾ, ലെബനാണിൽ അഭ്യുദയമുണ്ടെങ്കിലും, ആകെയുള്ള അറബികളിൽ തുച്ഛമായ ഒരു ശതമാനംമാത്രമാണു്. അതുകൊണ്ടു സ്വമതാനുയായികളായ യൂറോപ്യരെ കൂട്ടുകെട്ടുപിടിച്ചുനില്ക്കുകയാണെന്നു് അവരെപ്പററി ഒരാക്ഷേപം പൊതുവേ മുസ്സൽമാന്മാർക്കിടയിൽ ഉണ്ടു്; അതു തെററല്ലതാനും. പരദേശങ്ങളിലെ കച്ചവടം, വ്യവസായം മുതലായവയിൽ കൂടുതൽ പങ്കു ക്രിസ്ത്യാനികളായ ലെബനാൺകാർക്കാണു്. അതിൽ മുസ്സൽമാന്മാർക്കു് അസൂയയുണ്ടു്. എന്തായാലും ഈ രണ്ടു ജാതികൾതമ്മിൽ സ്വൈരമില്ലെന്നുള്ളതു തീർച്ചതന്നെ. ആ സ്വൈരക്കേടു രാഷ്ട്രീയവിഷയങ്ങളിലും പ്രതിഫലിച്ചുകാണാം. പ്രസിഡണ്ടു് എല്ലാക്കാലത്തും ക്രിസ്ത്യാനിയായിരിക്കണമെന്നാണു് നിയമം; പ്രധാനമന്ത്രി മുഹമ്മദീയനും. ഇങ്ങനെ പ്രധാനോദ്യോഗങ്ങൾ തുല്യമായി വീതിച്ചാണു് അവിടത്തെ ഭരണം. ക്രിസ്ത്യാനികളും മുസ്സൽമാന്മാരും പപ്പാതി എന്നു പൊതു

ഭേവ കണക്കാക്കിയാണ് ഇങ്ങനെ ഒന്ന തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളത്. പക്ഷെ ഇതുവരെയായിട്ടും കാനേഷുമാരിക്കണക്കെടുക്കലുണ്ടായിട്ടില്ല. കണക്കെടുത്താൽ മുസ്സൽമാന്മാർക്കായിരിക്കും ഭൂരിപക്ഷം എന്നുള്ളതിന്ന സംശയമില്ല. അതിന്ന കാരണം ക്രിസ്ത്യാനികളാണ് അധികമായി മറുദേശങ്ങളിൽ പോയി കുടിയേറിപ്പാർക്കുന്നത് എന്നതാണ്.

ശതമാനങ്ങൾ എങ്ങനെയായാലും ക്രിസ്ത്യാനികളും മുസ്സൽമാന്മാരും ഒന്നുചേർന്ന ഭരിക്കണമെന്നുള്ള ഈ നിയമം ആകപ്പാടെ രാജ്യത്തിന്ന ഗുണപ്രദമായിരുന്നു. വലിയ വഴക്കും മത്സരവുമൊന്നും കൂടാതെയാണ് അവിടെ കാര്യങ്ങൾ നടന്നുവന്നിരുന്നത്. പക്ഷെ ഞാൻ അവിടെ ചെന്ന ഇടയ്ക്ക സംഗതികൾ കുറച്ചൊന്നു മാറിക്കണ്ടുതുടങ്ങി. ക്രിസ്ത്യാനിജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ സ്വാധീനശക്തിയുള്ള അമേരിക്കൻലെബനോൻ തങ്ങളുടെ വശത്തേക്കു ചാഞ്ഞുനില്ക്കണമെന്ന വാദിച്ചുതുടങ്ങി. ലെബനോണിലെ ക്രിസ്ത്യാനികൾ പുരാതനമായിത്തന്നെ സ്വാതന്ത്ര്യപക്ഷപാതികളാണ്. അവരിൽ ഒട്ടധികം ശതമാനം കത്തോലിക്കരാകയാൽ കഴിഞ്ഞ മൂന്നുനാലു ശതാബ്ദങ്ങളായി റോമിനെ താങ്ങിയാണ് അവർ കഴിഞ്ഞുവന്നത്. 19-ാം നൂററാണ്ടിൽ അമേരിക്കർ അവിടെ വളരെ പ്രസിദ്ധിയുള്ള ഒരു കാളേജ് സ്ഥാപിച്ച് ഈ ക്രിസ്ത്യാനികളുടെ ഇടയിൽ പ്രവർത്തിച്ചുതുടങ്ങി. ബെയ്റൂട്ട കാളേജ് (ഇപ്പോൾ ബെയ്റൂട്ട്യൂണിവേർസിററി) എന്നറിയപ്പെടുന്ന ഈ വിദ്യാലയം പടിഞ്ഞാറെ ഏഷ്യയിലെ ഏററവും പ്രധാനമായ സ്ഥാപനങ്ങളിലൊന്നാണ്. അതിൽ പഠിച്ചുവരുന്നവരാണ് ഇന്നത്തെ ലബനോനിയൻനേതാക്കന്മാർ. ഫ്രാൻസിൽനിന്ന ലബനാന്നിന്ന സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയതോടുകൂടി അമേരിക്ക തങ്ങളുടെ സ്വാധീനശക്തി പുലർത്തുവാൻ ഓരോ പ്രവൃത്തി തുടങ്ങി.

അമേരിക്കയുടെ ഈ പ്രാബല്യം ക്രിസ്ത്യാനികളുടെ മേന്മയെ വർദ്ധിപ്പിക്കുമെന്ന ശങ്കിച്ച മുസ്സൽമാൻനായകന്മാർ ശീതസ

മതത്തിൽ ലബനൻ ഏതുവശത്തും ചേരാതെ നില്ക്കണമെന്നാണ് വാദിച്ചത്. അറബിരാജ്യങ്ങളുടെ പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കുന്ന ആരബ് ലീഗ് ഈ നയം ഇഷ്ടപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ലബനനും ആ പന്ഥാവിൽത്തന്നെ സഞ്ചരിക്കേണ്ടിവന്നു. ഞാൻ ബൈറൂട്ടിൽ (ലബനന്റെ തലസ്ഥാനത്തിൽ) എത്തിയപ്പോൾ ഈ വഴക്കാണു മുറുകിയ നിലയിലായിരുന്നു. കാമിൽ ഷാമൂൺ (Camille Chamoun) എന്നൊരു ദേഹമായിരുന്നു അക്കാലത്തു ലബനണിലെ രാഷ്ട്രപതി. അദ്ദേഹം നിയമമനുസരിച്ച് ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയായിരുന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ ഒരു യൂറോപ്പുകാരി (സ്കോട്ട്ലാൻഡുകാരി)യുമായിരുന്നു. ഏതു വശത്തേക്കു ചാഞ്ഞാണ് അദ്ദേഹം നിന്നതെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

പ്രസിഡന്റാകുന്നതിനു മുൻപ് അദ്ദേഹം ഇംഗ്ലണ്ടിൽ സ്ഥാനാപതിയായിരുന്നു. 1947-ൽ ഞാൻ യുണൈറ്റഡ് നേഷൻസിൽ പ്രതിനിധിയായി പോയപ്പോൾ ഷാമൂണും തന്റെ രാജ്യത്തെ പ്രതിനിധാനംചെയ്ത് അവിടെ വന്നിരുന്നതിനാൽ ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പരിചയമാകാനും സാമാന്യം സ്നേഹമാകാനുമിടയായി. ഞാൻ കയ്റോയിൽ ചെന്ന ഇടയിലാണ് അദ്ദേഹം രാഷ്ട്രപതിയായത്. ഷാമൂൺ എന്നെ സ്നേഹപുരസ്സരം സ്വീകരിച്ചു. ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ രാജ്യകാര്യങ്ങൾ ചർച്ചചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ‘‘ലെബനൻ ആരബ് ലീഗിലുള്ളത് ഇന്ത്യയ്ക്കു സഹായമാണ്; അതു നിങ്ങൾ ഒരിക്കലും മറക്കരുത്.’’

‘‘അതെങ്ങനെയാണ്?’’ ഞാൻ ചോദിച്ചു.

‘‘ഈ രാജ്യം ക്രിസ്ത്യാനിഭൂരിപക്ഷമുള്ള ഒന്നായതുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾ മെമ്പറായിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം ആരബ് ലീഗിനു പൂർണ്ണമുസ്ലീംകക്ഷിയാകാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല. പാകിസ്താൻ എത്ര തലകുത്തി മറിഞ്ഞാലും, ഞങ്ങൾ ലീഗിലുള്ള കാലത്തോളം ആരബ് ലീഗ് ഇന്ത്യയ്ക്ക് എതിരായി നില്ക്കയില്ല.’’

ആലോചിച്ചപ്പോൾ ഇത് ഔപചാരികമായി പറയുന്ന ഒരു വാക്കല്ലെന്നും, ലെബനൻരാജ്യം ചെറുതെങ്കിലും അവിടെ

ക്രിസ്ത്യാനികൾക്കു് അധികാരമുള്ളപ്പോൾ ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ ലെബനനെക്കവിഞ്ഞു് അറബ്''ലീഗ്'' ഒന്നും ചെയ്യുകയില്ലെന്നും എനിക്കു തോന്നി. പടിഞ്ഞാറേ ഏഷ്യയെസ്സംബന്ധിച്ച ഇന്ത്യൻനയം ഈജിപ്റ്റിനെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയായിരുന്നു. ഈജിപ്റ്റിലെ ദേശീയകക്ഷിയായ വാഫ്ദ്പാർട്ടി വളരെക്കാലമായി കോൺഗ്രസ്സുമായി സഹകരിച്ചുവന്നിരുന്നതിനാലും, ആ കക്ഷിയിലും ഈജിപ്ഷ്യൻക്രിസ്ത്യാനികൾ ഒരു പ്രധാനപങ്കു വഹിച്ചിരുന്നതിനാലും പാക്കിസ്ഥാനു സഹായമായിട്ടല്ല നിന്നിരുന്നതു്. പക്ഷേ ഇസ്ലാമികബന്ധം വളർന്നുവരുന്ന ഒന്നാണെന്നും അങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നപക്ഷം ലെബനന്റെ സഹായം ഇന്ത്യയ്ക്കു ഗുണപ്രദമാകുമെന്നും എനിക്കു തോന്നി.

ഒരു കാര്യത്തിലാണു് ലെബനനെസ്സംബന്ധിച്ചു് എനിക്കു സംശയമുണ്ടായിരുന്നതു്: ഇൻഡ്യയും അമേരിക്കയുമായുള്ള ബന്ധം തീരെ ശിഥിലമായ ഒരു കാലമായിരുന്നു അതു്. പാക്കിസ്ഥാനുമായി അമേരിക്ക സൈനികസന്ധികളിൽ ഏർപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ല, പാക്കിസ്ഥാനെ കൂട്ടുപിടിച്ചു മീഡോ (Middle East Difence organisation) എന്ന പേരായി അറബികളെയും പേർഷ്യയെയും ചേർത്തു് ഒരു സംഘടന ഉണ്ടാക്കുന്നതിനായി അമേരിക്കക്കാർ ആലോചിക്കുന്നുണ്ടെന്നും ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു. അതു് ഇൻഡ്യയ്ക്കു വിപരീതമായിട്ടേ സംഭവിക്കയുള്ളു എന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. അതു തടയുക എന്നതായിരുന്നു ഈജിപ്റ്റിൽ എനിക്കുള്ള പ്രധാനകർത്തവ്യം. അമേരിക്കർ ഇങ്ങനെ ലെബനനെ നിർബ്ബന്ധിക്കയാണെങ്കിൽ ഇൻഡ്യയുമായുള്ള ബന്ധം ബലപ്പെടുകയില്ലെന്നു തീർച്ചതന്നെ. അതിനെതിരു മറുപടി കിട്ടിയതു ഗമാൽ ജംബ്''ളാട്ടു് (Gamal Jumblatt) എന്ന ഡ്രൂസ് (Druse) നേതാവിൽനിന്നാണു്. സംഖ്യാബലമില്ലെങ്കിലും സംഘടനകൊണ്ടും യുദ്ധസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും തങ്ങളുടെ അച്ചടക്കംകൊണ്ടും പ്രധാനമായ ഒരു വർഗ്ഗമാണു് ഡ്രൂസുകൾ. ജബൽ

ഡ്രൂസ് (Jebel Druse) എന്നു പറയുന്ന ഒരു ഗിരിപ്രദേശത്തിലാണ് അവർ മിക്കവാറും അധിവസിക്കുന്നതു്. ആ മല ലെബനണിലും സിറിയയിലും വിലങ്ങിക്കിടക്കയാൽ ഡ്രൂസുസമുദായം, ഒരേതരമയുള്ളതെങ്കിലും, രണ്ടു രാജ്യത്തായിട്ടാണ് താമസിക്കുന്നതു്. രണ്ടു രാജ്യത്തും അവക്കു് ഒരേവിധം ശക്തിയുണ്ടുതാനും.

മുസ്സൽമാൻമാരെന്നാണ് ഇവരെ പറഞ്ഞുവരുന്നതെങ്കിലും അവർ പള്ളിയിൽ പോകയോ മററു മുസ്സൽമാൻമാർക്കു പെണ്ണു കൊടുക്കയോ അവരിൽനിന്നു പെണ്ണു വാങ്ങുകയോ മതവിധികളെ ബഹുമാനിക്കയോ പതിവില്ല. തങ്ങളുടെ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെ വളരെ രഹസ്യമായിട്ടാണ് അവർ വെച്ചുപോരുന്നതു്. ഡ്രൂസുവിശ്വാസങ്ങളുടെ പ്രധാനാംശങ്ങൾ സാധാരണക്കാർക്കു് അറിഞ്ഞുകൂടാ. അധികാരം ഭരിക്കുന്ന വലിയ കുടുംബങ്ങളിലെ മൂത്ത അംഗങ്ങളെമാത്രമേ ഈ രഹസ്യങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കാറുള്ളു.

ഡ്രൂസുകൾ ജീവിക്കുന്നതു ഫ്യൂഡൽരീതിയിൽ സ്വന്തം പ്രഭുക്കളുടെ കീഴിലാണ്. അവയിലൊന്നാണ് മുക്താറായിലെ ജുംബ്ളാററുകുടുംബം. ഒരിരുപതു വർഷം മുൻപുവരെ മുക്താറായിൽ അധികാരം വഹിച്ചതു വിധവയായ ഒരു സ്ത്രീയായിരുന്നു. അവർ അതിബുദ്ധിമതിയും സമർത്ഥയും ആജ്ഞാശക്തിയുള്ളവളുമായിരുന്നതിനാൽ അവരുടെ കീഴിൽ ജുംബ്ളാററുവംശം വളരെ അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചു എന്നു മാത്രമല്ല, രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ ആ കുടുംബത്തിന്നുണ്ടായിരുന്ന സ്വാധീനശക്തി വളരുകയുമുണ്ടായി. അക്കാലത്തു (1945വരെ) ലബനാണിൽ ഫ്രഞ്ചുകാർക്കായിരുന്നല്ലോ അധികാരം. അവർ "മുക്താറിലെ അമ്മ"യെ, ഒരു സ്വതന്ത്രയായ റാണിയെപ്പോലെയാണ് ബഹുമാനിച്ചുവന്നിരുന്നതു്. അവരുടെ ഒററ മകനാണ് കമാൽ ജുംബ്ളാററു്. ഗവർമ്മെൻറിൽ സ്ഥാനമുണ്ടെങ്കിലുമില്ലെങ്കിലും, ലെബനാണിലെ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ വലിയ പ്രാധാന്യം വഹിക്കുന്ന ഒരാളാണ് കമാൽ. അദ്ദു

കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടു പരിചയമാകാതെ കഴിയുകയില്ല ല്ലോ. ജൂംബ്ലാററിനെ കാണുന്നതിനു് എന്നെ വേറെ ഒരു കാൎയ്യവും പ്രേരിപ്പിച്ചിരുന്നു. തിരുവനന്തപുരത്തു് അക്കാലത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന ശ്രീ. കൃഷ്ണമേനോൻ എന്ന യോഗിയുടെ ഒരു പ്രധാനശിഷ്യനാണു് അദ്ദേഹം. നാട്ടിൽ എന്തു ജോലിത്തിരക്കായാലും അദ്ദേഹം ആണ്ടുതോറും തിരുവനന്തപുരത്തു വന്നു 15 ദിവസമെങ്കിലും താമസിച്ചു ശ്രീ. കൃഷ്ണമേനോന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ വാങ്ങിപ്പോകാറുണ്ടായിരുന്നു. ബാല്യകാലത്തിൽ ശ്രീ. കൃഷ്ണമേനോൻ എന്റെയും ഒരു ഗുരുവായിരുന്നതിനാൽ ആ വഴിയും ഗമാൽ ജൂംബ്ലാററിനെ കാണാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.

ഞങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള കൂടിക്കാഴ്ച, വളരെ സന്തോഷപൂൎണ്ണമായിട്ടായിരുന്നു. ഇൻഡ്യയോടു വളരെ സ്നേഹമുള്ള ഗമാലിനോടു് എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ തുറന്നുപറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കേണ്ടിവന്നില്ല. പ്രസിഡൻറു് കാമിൽ ഷാമൂൺ അമേരിക്കൻ മച്ചമ്പിയാണെന്നും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതനും ഉപദേഷ്ടാവുമായ ചാറൽസ് മാലിക് (Charles Malik)—അന്നു യുണൈറഡ് നേഷൻസിൽ ലബനൻ പ്രതിനിധി—അമേരിക്കയുടെ ഒരു ഏജൻറാണെന്നും പറയാൻ അദ്ദേഹം മടിച്ചില്ല. "എങ്കിലും അതുകൊണ്ടു പേടിക്കേണ്ട. താൻ ലെബനന്റെ നിഷ്പക്ഷപാതനിലക്കു വിപരീതമായി ഒന്നുംതന്നെ ചെയ്യാൻ മുതിരുകയില്ലെന്നു് എഴുതിവാങ്ങിച്ചിട്ടാണു് ഷാമൂണിനെ പ്രസിഡൻറു സ്ഥാനത്തിനു നില്ക്കാൻതന്നെ ഞാൻ സമ്മതിച്ചുള്ളു". മുക്താറായിൽ വരുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു കാണണമെങ്കിൽ അയാൾതന്നെ ഒപ്പിട്ട ആ എഴുത്തു ഞാൻ കാണിച്ചുതരാം. ലെബനൻ, മീഡോ(Medo)യിൽ ചേരാനോ അമേരിക്കയോടു ചേർന്നുനില്ക്കാനോ ഞാൻ സമ്മതിക്കയില്ല." അഹംഭാവത്തോടുകൂടിയല്ല ഗമാൽ ഇതു പറഞ്ഞതു്.

അങ്ങനെത്തന്നെയാണുണ്ടായതും. നാലഞ്ചുവർഷത്തിനുശേഷം ചാറൽസ് മാലിക് വിദേശകാൎയ്യമന്ത്രിയായി ലെബനനി

ലേക്കു മടങ്ങിയപ്പോൾ ആ രാജ്യത്തെ അമേരിക്കയുടെ വശത്തേക്കു മാററി നിർത്തുവാൻ താൻ കൊടുത്ത വാക്കിനു വിപരീതമായി കാമിൽ ഷാമൂൺ ശ്രമിക്കയുണ്ടായി. അപ്പോൾ ഗമാൽ ജുംബ്ലാററ് പട്ടാളവുമായി തന്റെ മലകളിൽനിന്നിറങ്ങി, മററു മുസൽമാൻ നായകന്മാരോടൊന്നിച്ചു, ഷാമൂണിനെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കി.

ബെയ്റൂട്ടിൽ താമസം വളരെ സുഖമാണ്. കടൽത്തീരത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആ പട്ടണം മിക്കവാറും ഒരു യൂറോപ്യൻ സുഖവാസസ്ഥലമാണെന്നു പറയാം. പ്രധാനഹോട്ടലുകളെല്ലാം സമുദ്രതീരത്തിൽത്തന്നെയാണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. സമുദ്രസ്നാനത്തിനും ജലക്രീഡകൾക്കും എല്ലായിടത്തും ഏർപ്പാടുകളുണ്ടുതാനും. ബെയ്റൂട്ട് ഒരു സുഖവാസസ്ഥലമായി മററു മുസ്ലിംരാജ്യക്കാർ കരുതുന്നു എന്നു വിചാരിക്കണം. സൗദി അറേബ്യ, കുവൈററ് മുതലായ രാജ്യങ്ങളിലെ കോടീശ്വരന്മാരൊക്കെ ഇവിടെ വീടുണ്ടു്. ഈജിപ്തിൽനിന്നു പ്രഭുക്കന്മാർ യൂറോപ്പിലേയ്ക്കാണ് പോകാറുള്ളതെങ്കിലും സാധാരണക്കാർ ഉഷ്ണകാലം കഴിക്കുവാൻ ലെബനനെയാണ് ആശ്രയിച്ചിരുന്നതു്.

പത്താമദ്ധ്യായം

ഒരാഴ്ച അവിടെ താമസിച്ചശേഷം ഞങ്ങൾ തിരികെ കയിറോയിലേയ്ക്കു പോന്നു. ധൃതിവെച്ചു പോരുവാൻ കാരണമുണ്ടായിരുന്നു. ഈജിപ്റ്റിലെ സ്ഥിതിഗതികൾ ദിവസംപ്രതിയെന്നപോലെ മാറിക്കൊണ്ടാണിരുന്നതു്. രാജാവിനെ ഭ്രഷ്ടാക്കുവാനുള്ള ഒരു സൈന്യസമരമെന്ന നിലയിൽ തുടങ്ങി അതൊരു റെവല്യൂഷൻ എന്ന പദവിക്കു തിരിഞ്ഞിരുന്നു. ഞാൻ അവിടെച്ചെന്നു കുറച്ചു കാലത്തേയ്ക്കു, ഫറൂക്ക രാജാവിന്റെ കീഴിൽ പല പ്രാവശ്യം മന്ത്രിയായിരുന്ന ആലിമെഹർ എന്നൊരാളായിരുന്നു പ്രധാനമന്ത്രി. പട്ടാളക്കാർ തിരശ്ശീലയ്ക്കു പിറകിൽ നിന്നു തിരനോട്ടം അഭിനയിച്ചിരുന്നതേ ഉള്ളൂ എന്നു പറയാം. റെവല്യൂഷണറി കമ്മിറ്റിയുടെ അദ്ധ്യക്ഷൻ ജനറൽ നെജീബിന്റെ പേരുമാത്രമേ പത്രങ്ങളിൽ പ്രസ്താവനയുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. പക്ഷേ വാസ്തവത്തിൽ ആദ്ദേഹത്തിനു വലിയ അധികാരമൊന്നുമില്ലായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ നേരത്തേ മനസ്സിലാക്കി. പട്ടാളക്കാരുൾപ്പെടാത്ത ഒരു മന്ത്രിസഭ ഉണ്ടെങ്കിലും അധികാരമെല്ലാം റെവല്യൂഷണറി കമ്മിറ്റിക്കാണെന്നും, അതിൽ പ്രസിദ്ധന്റെസ്ഥാനം വഹിക്കുന്ന നെജീബിനു നാമമാത്രമായ നേതൃത്വമേ ഉള്ളൂ എന്നും അധികാരം കേണൽ ഗമാൽ നാസ്സർ എന്ന ഒരു ചെറുപ്പക്കാരന്റെ കൈയിലാണെന്നും ദിവസംപ്രതി തെളിഞ്ഞുവന്നു. ആദ്യമേ സൈന്യസംഘം നേരിട്ട് അധികാരം കൈയിലെടുത്തു. പിന്നെ റീജൻസി നിർത്തി ഗണാധിപത്യഭരണം നടപ്പിൽ വരുത്തി, ജനറൽ നജീബിനെ പ്ര

സിഡണ്ടസ്ഥാനത്തിൽ അവരോധിച്ചു. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നെജീബും ബന്ധനത്തിലായി. അധികാരം നാസ്സറിൻെറ കൈയിൽത്തന്നെയായി.

ഈ സംഭവങ്ങളിലൊന്നും നമുക്ക് വലുതായ ഇടപാടൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. അവയെത്രമാത്രം നമ്മെ ബാധിക്കുമെന്ന ഒരു കാര്യം മാത്രമാണ് ആലോചിക്കാനുണ്ടായിരുന്നതു്. പാകിസ്ഥാൻ-ഇൻഡ്യാവഴക്കിൽ, മുൻപു് അധികാരത്തിലിരുന്ന വാഫ്ദ് കക്ഷി നിഷ്പക്ഷപാതനിലയാണ് കൈക്കൊണ്ടിരുന്നതു്. ഏകദേശം ഇരുപതുവർഷത്തോളം അവർ കോൺഗ്രസ്സുമായി സഹകരിച്ചിരുന്നു. ഈ പുതിയ അധികാരികളിൽ പലരും 'മുസ്ലിം ഭ്രാതാക്കൾ' (Muslim Brotherhood) എന്ന ഒരു സംഘടനയിൽ ചേർന്നവരായിരുന്നുവെന്നൊരു ശ്രുതി. മുസ്ലിംഭ്രാതാക്കൾ പരമതാസഹിഷ്ണുക്കളായിരുന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, മുസ്ലിംരാജ്യക്കാർ ഒന്നുചേർന്നു നില്ക്കണമെന്ന അഭിപ്രായമുള്ളവരുമായിരുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു് അവർ പാകിസ്ഥാനോടു ചാഞ്ഞുനില്ക്കയില്ലേ എന്നായിരുന്നു പേടിക്കാനുള്ളതു്. അതു തടയേണ്ടതായിരുന്നു എൻെറ ആദ്യത്തെ ജോലി.

റെവല്യൂഷണറി കൗൺസിലുമായി അടുത്തു പെരുമാറി അവരിൽ പ്രമാണികളുടെ സ്നേഹം സമ്പാദിക്കയാണ് ഇതിനുചിതമായ വഴി എന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ആദ്യംമുതൽത്തന്നെ നെജീബ് എന്നോടു സ്നേഹത്തിലാണ് പെരുമാറിയിരുന്നതു്. നാസ്സർ, സലാഹ് സലേം (Saleb Salem), അമേർ ഹക്കിം (Amer Hakim) എന്നിങ്ങനെ പ്രമാണികളായ മറ്റുള്ളവരുമായി പരിചയമായിരുന്നെങ്കിലും ഞാനാദ്യമൊന്നും അടുത്തിടപെട്ടിരുന്നില്ല. പക്ഷേ അതിനൊരവസരം വേഗത്തിലുണ്ടായി.

അക്കാലത്തു് ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ അധീനത്തിലായിരുന്നു ഈജിപ്തു്. മൂന്നുകാര്യത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷുകാർ പരമാധികാരം നടിച്ചിരുന്നു. ഒന്നാമതു സൂഡാൻ, രണ്ടാമതു് ഈജിപ്തിൽത്തന്നെ ബ്രി

ട്ടീഷുപട്ടാളം പാളയമടിച്ചിരുന്നതു്, മൂന്നാമതു അന്താരാഷ്ട്രീയമായ ഏർപ്പാടുകളിൽ ഒരിക്കപ്പെടുന്ന സൂയസ്സു തോടു്. ഇവ മൂന്നിൽ നിന്നും ബ്രിട്ടീഷധികാരം മാറാത്ത ഈജിപ്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യം സത്തയില്ലാത്ത ഒരു ഛായമാത്രമായിരുന്നു. ഇതേപ്പററി ഒരിക്കൽ എന്നോടു സാലേ സബ്രേ സംസാരിച്ചപ്പോൾ ഉപദേശരൂപത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾ ഇക്കാര്യങ്ങൾ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകമായി എടുക്കയാണെങ്കിൽ കൂടുതൽ എളുപ്പത്തിൽ സാധിക്കും. ഏററവും എളുപ്പമുള്ളതു് ആദ്യം എടുക്കുക; അതു നിങ്ങൾക്കു ഗുണമായി തീർച്ചയാകുന്നതുവരെ മററതു് ഒരു പ്രശ്നമാണെന്നേ നടിക്കരുതു്.''

സബ്രേ ചോദിച്ചു: ''ഏതാണു് നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഏററവും എളുപ്പമുള്ളതു്?''

''സൂഡാൻതന്നേ; സംശയമില്ല.''

''അതെങ്ങനെ? ഇതു വലിയ ഒരു രാജ്യം, ഇതു വളരെ പണം അതിനകത്തു മുടക്കിയിട്ടുള്ളതു്--ഇതൊക്കെ അവർ ഒഴിഞ്ഞു വിട്ടുതരുമോ?''

അപ്പോൾ ഞാൻ മടിക്കൂടാതെ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങൾക്കു വിട്ടുതരികയില്ല; മടികൂടാതെ വിട്ടുപോകും.''

അതിന്റെ അർത്ഥമെന്താണെന്നു് അയാൾ പിന്നേയും ചോദിച്ചു. ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''സൂഡാൻ ഈജിപ്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമായി സമ്മതിച്ചു് ഇംഗ്ലീഷുകാർ വിട്ടുതരികയില്ല; സൂഡാൻകാർക്കു നിങ്ങളിൽനിന്നും തങ്ങളിൽനിന്നും സ്വാതന്ത്ര്യം നല്കാൻ അവർ സമ്മതിച്ചേക്കും.''

സൂഡാനിനെപ്പററി രണ്ടു വാക്കു പറയേണ്ടതുണ്ടു്. ഈജിപ്തുകാർ പിടിച്ചടക്കി ഭരിച്ചിരുന്ന ഒരു രാജ്യമാണു് അതു്. അവിടത്തെ ജനങ്ങൾ ഈജിപ്തിനു വിപരീതമായി ഇളകിയപ്പോൾ ഒരു ബ്രിട്ടീഷ്സൈന്യത്തിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി

ഈജിപ്റ്റുകാർ ആ ലഹളയൊതുക്കി. പക്ഷേ തിരികെ ഈജിപ്റ്റുകാർക്കു വിട്ടുകൊടുക്കുവാൻ ഇംഗ്ലീഷുകാർ സന്നദ്ധരായില്ല. ഈജിപ്റ്റുകാർക്കുവേണ്ടി ഇംഗ്ലീഷുകാരാണു് ആ രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നതു്. ഇങ്ങനെയായിട്ടു് അറുപതുവർഷം കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ഈജിപ്റ്റുകാരുടെ പരമാധികാരത്തെ നാമമാത്രമായി ഇംഗ്ലീഷുകാർ വകവെച്ചിരുന്നു. അവിടത്തെ ഗവർണ്ണർ ജനറാൾ ഒരു ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗസ്ഥനാണെങ്കിലും അയാളെ നിയമിക്കുന്നതു് ഈജിപ്റ്റിലെ രാജാവാണു്. ഈ സ്ഥിതിക്കു സൂഡാൻ തങ്ങളുടേതാണെന്നും അതു തിരിയെ ഏല്പിച്ചിട്ടു വിട്ടുപോകണമെന്നുമായിരുന്നു ഈജിപ്റ്റുകാരുടെ വാദം.

ബ്രിട്ടീഷധികാരങ്ങളൂടാതെ വേറെ ഒരു തടസ്സവും ഇതിനുണ്ടായിരുന്നു. അറുപതുവർഷത്തെ ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തിന്റെ ഫലമായി സൂഡാനിലെ ആളുകൾ സ്വാതന്ത്ര്യവാദികളായിത്തീർന്നിരുന്നു. അതിൽ ഒരു കക്ഷി ഈജിപ്റ്റിനോടു ചേർന്നാണു് നിന്നതെങ്കിലും, രണ്ടുകൂട്ടരിൽനിന്നും പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യപ്പെടുന്നതായിരുന്നു നാഷണലിസ്റ്റുകാരിലെ ഏറ്റവും പ്രബലമായ കക്ഷി. ആ കക്ഷിയുടെ നായകൻ സർ അബ്ദുർറഹിമാൻ മെഹദി എന്ന ആളായിരുന്നു. എഴുപതുവർഷംമുൻപു ബ്രിട്ടീഷുകാരെ തോല്പിച്ചു സൂഡാന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യം സ്ഥാപിച്ച പ്രഖ്യാതനായ മെഹദിയുടെ പുത്രനാണു് ഇദ്ദേഹം. മെഹദിക്കു് ഈജിപ്റ്റുകാരോടു ബദ്ധവിരോധമായിരുന്നു. എന്നല്ല, സ്വാതന്ത്ര്യവാദിയെങ്കിലും, അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു ചാഞ്ഞാണു് നിന്നിരുന്നതും. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഈജിപ്റ്റുകാരെ ഏല്പിച്ചു ബ്രിട്ടീഷുകാർ സൂഡാൻ വിട്ടുപോകുമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു വെറും മൂഢാഭിപ്രായമാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. ഞാനിതു സംഭാഷണമദ്ധ്യേ പറഞ്ഞപ്പോൾ ആദ്യം സാലേ സലാമിനു കോപമാണുണ്ടായതു്: “എന്തു്! ഞങ്ങൾ സൂഡാൻ വിട്ടുകൊടുക്കുകയോ? അതു് ഒരിക്കലും ഉണ്ടാകയില്ല.”

"നിങ്ങൾ വിട്ടുകൊടുക്കേണ്ടതായിട്ടില്ല. ഇംഗ്ലീഷുകാർ വിട്ടുകൊടുത്തിട്ടു പോകും; നിങ്ങൾക്കു് അതു പിണക്കമാണെന്നു കണ്ടാൽ സൂഡാൻകാരുടെ രക്ഷയ്ക്കായി സ്വാതന്ത്ര്യസൂഡാനുമായി ഒരു സൈന്യബന്ധം നിലനിർത്തിയിട്ടായിരിക്കും പോകുന്നതു്."

അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "ഏതാണു് നിങ്ങൾ പറയുന്നതിന്റെ ചുരുക്കം?"

"ബ്രിട്ടീഷുകാരെ സൂഡാനിൽനിന്നു പറഞ്ഞയയ്ക്കണമെങ്കിൽ നിങ്ങളും സൂഡാനിലെ സ്വാതന്ത്ര്യവാദികളും തമ്മിൽ ഒന്നിക്കയാണു് വേണ്ടതു്. അങ്ങനെ ഒന്നുചേർന്നാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു നിലയില്ലാതെ വരും."

സാലേ സലാം കുറെനേരം മിണ്ടാതെ ഇരുന്നു. ഒടുവിൽ പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണു്: "നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം ഞാൻ റെവലൂഷണറി കൗൺസിലിൽ പറയാം. അവർ കേട്ടു തീർച്ചയാക്കട്ടെ."

നാലഞ്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞു ജനറൽ നെജീബ് എന്നെ ഒരു സംഭാഷണത്തിനു ക്ഷണിച്ചു. പല കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചശേഷം ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "സൂഡാനിനെപ്പറ്റിയുള്ള നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തെ റെവലൂഷണറി കൗൺസിൽ സ്വീകരിച്ചു. സൂഡാൻനേതാക്കന്മാരുമായി നേരിട്ടു സംഭാഷണത്തിനു സാലേ സലാമിനെ അങ്ങോട്ടയയ്ക്കുന്നു."

ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു: "അതു നന്നായി. നിങ്ങൾ ഒന്നുചേർന്നു നില്ക്കയാണെങ്കിൽ ബ്രിട്ടനു നിലയില്ല. ഇപ്പോൾ സൂഡാൻകാരോടു് അവർ പറയുന്നതു രാജ്യാധികാരം ന്യായപ്രകാരം ഈജിപ്റ്റിലേയ്ക്കായതുകൊണ്ടു വിട്ടുപോകയാണെങ്കിൽ ഈജിപ്റ്റിന്റെ അവകാശങ്ങളെ അവഗണിക്കുവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നാണു്. നിങ്ങളോടു പറയുന്നതു സൂഡാനിലെ ജനങ്ങൾ സ്വാതന്ത്ര്യവാദികളാണു്. അവരുടെ പ്രകൃതിദത്തമായ ആ അവകാശം മറന്നു്, രാജ്യം നിങ്ങളെ ഏല്പിക്കുന്നതു മാടുകളെ വില്ക്കുന്ന

പോലെ ഒരു നയമാകും. അതു ബ്രിട്ടനെപ്പോലെയുള്ള ഒരു പരിഷ്കൃതരാജ്യത്തിനു സാധിക്കുന്നതല്ല. ഇപ്പോൾ ആലോചിക്കുന്നപോലെ നിങ്ങൾ സുഡാന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യവാദം സമ്മതിച്ചുകൊടുക്കുകയാണെങ്കിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക് അതൊരടിയറവായിത്തീരും.”

ആ അഭിപ്രായം നെജീബിനു സമ്മതമായി.

ഞാൻ പറഞ്ഞ അടിസ്ഥാനത്തിൽത്തന്നെ ബ്രിട്ടീഷുകാരുമായി സംഭാഷണങ്ങൾ അധികം താമസിയാതെ ആരംഭിച്ചു എന്നു അറിയാനിടയായി. ഇടയ്ക്കിടെ എന്നെ ക്ഷണിച്ചോ നേരിട്ടു വന്നു കണ്ടോ ചില കാര്യങ്ങൾ ആലോചിച്ചുവന്നിരുന്നു. മിക്കവാറും സായംകാല സമയം നേരിട്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ സുൽത്താൻ ഹാമിദ് എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതൻ മുഖാന്തിരമോ ആയിരുന്നു അതു്. നടന്നിരുന്ന സംഭാഷണത്തെപ്പറ്റിയാണ് എന്നോട് അദ്ദേഹം ചോദിക്കാൻ വന്നതെങ്കിലും അങ്ങനെ ഒട്ടും ഒരുക്കൂട്ടവും നടിച്ചില്ല. പക്ഷേ ഞാനും റെവല്യൂഷനറി കമ്മിറ്റിക്കാരും തമ്മിൽ ഇതു കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റിയുണ്ടായിരുന്ന ബന്ധം ഞാൻ വിചാരിച്ചപോലെ രഹസ്യമല്ല എന്നു വേഗം മനസ്സിലായി. ബ്രിട്ടീഷംബാസഡർ സർ റാൽഫ് സ്റ്റീഫൻസണിനെപ്പറ്റി മുൻപു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അദ്ദേഹവും ഞാനുമായി അത്യന്തം സ്നേഹത്തിലായിരുന്നു. ഒരു ദിവസമദ്ദേഹം എന്നെ പതിവില്ലാത്ത രീതിയിൽ തനിയേ ചായയ്ക്കു ക്ഷണിച്ചു. സംഭാഷിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണ്: “നമ്മുടെ രണ്ടു രാജ്യങ്ങളും കോമൺവെൽത്തിൽ മെമ്പറായിരിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങൾക്കു വിപരീതമായി എന്താണ് നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെ പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്?”

“ഞാൻ എന്തു പ്രവർത്തിക്കുന്നു എന്നാണ് നിങ്ങൾ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്?”

“സുഡാൻ സംബന്ധിച്ച ഇതു സംഭാഷണങ്ങളിൽ നിങ്ങളാണ് അവരെ സഹായിക്കുന്നതെന്നാണ് എന്റെ അറിവ്.

ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു വിപരീതമായി അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതു ശരിയാണോ?''

കയിറോവിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ചാരസംഘം എത്രയും പ്രബലമാണെന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു. എങ്കിലും ഞാനും സാദേ സഗ്ലൂലുംകൂടിയുള്ള സംഭാഷണങ്ങൾ അവർ അറിയാൻ ഞാൻ വഴി കണ്ടില്ല. ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''ഞാൻ എന്തു സഹായമാണ് അവർക്കു ചെയ്യുന്നതു്?''

സ്റ്റീഫൻസൺ ചിരിച്ചു: ''ഈ മൂന്നാഴ്ചയിൽ നാലുപ്രാവശ്യം സാദേ സഗ്ലൂലും രണ്ടു പ്രാവശ്യം സുൽത്താൻ ഹമീദും നിങ്ങളെ കാണാൻ വന്നിരുന്നു എന്നു എനിക്കു സൂക്ഷ്മമായി അറിയാം. അവർ വെറുതെ ചായ കുടിക്കാൻ വന്നതാണെന്നാണോ?''

''അവർ പലതും സംസാരിക്കാനായിട്ടുതന്നെയാണ് വന്നതു്. പക്ഷേ നിങ്ങൾക്കു വിപരീതമായിട്ടാണ് എന്റെ ഉപദേശമെന്നു നിങ്ങൾ എങ്ങനെ മനസ്സിലാക്കി? നിങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു സുഡാനിനെപ്പറ്റി ന്യായവും സുഡാൻകാരുടെ അവകാശങ്ങൾക്കു വിപരീതമല്ലാത്തതുമായ ചില വ്യവസ്ഥകളുണ്ടായി കാണണമെന്നേ എനിക്കാഗ്രഹമുള്ളൂ. സുഡാൻകാരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനു വിപരീതമായി ഞാൻ ഉപദേശിക്കുമെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നുവോ?''

''സംഗതിയെല്ലാം മനസ്സിലായി! സുഡാന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യമായിരുന്നല്ലോ ഞങ്ങളുടെ വാദം. അതു നിങ്ങൾ ഈജിപ്തുകാർക്കെതിരാക്കിയതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളെ നിരായുധരാക്കുകയാണ് ചെയ്തതു്. ആട്ടെ, നെഹ്രു അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണോ നിങ്ങൾ ഈ കൈ പ്രയോഗിച്ചതു്?''

''ഈ ചോദ്യം ചോദിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കവകാശമുണ്ടെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നുവോ? ഞാനും ചോദിക്കട്ടെ: ഈഡൻ (Eden)ന്റെ അനുവാദത്തോടുകൂടിയാണോ നിങ്ങൾ എന്നോടു് ഈ ചോദിക്കുന്നതു്?''

സ്റ്റീഫൻസൺ ആ മറുപടികൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടേണ്ടിവന്നു. എന്നാൽ യാത്രപിരിയുന്നതിനുമുൻപു് അദ്ദേഹം ഒരു കാര്യംകൂടി പറഞ്ഞു: "സുഡാനിനെപ്പററിയുള്ള സന്ധി മിക്കവാറും തയ്യാറായിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിച്ചതുപോലെ സുഡാനു പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യമായിട്ടുതന്നെ. പക്ഷേ ഒരു പൊതുതിരഞ്ഞെടുപ്പു നടത്തിയിട്ടു സുഡാൻപാർലമെൻറു് ഈജിപ്തുകാരുമായുള്ള ബന്ധം വേണമോ എന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയശേഷമേ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൻെറ എല്ലാ വ്യവസ്ഥകളും നടപ്പിൽ വരികയുള്ളൂ. ആ തിരഞ്ഞെടുപ്പിലാണു് കാര്യമെല്ലാമിരിക്കുന്നതു്. ആരുമിടപെടാതെ പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യത്തോടുകൂടിയുള്ള ഒരു തിരഞ്ഞെടുപ്പായിരിക്കണം. അതിൻെറ മേൽനോട്ടം ഒരു കമ്മിററിയുടെ കീഴിലായാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടു്. അതിൻെറ അദ്ധ്യക്ഷനായി വരുന്നതു് ആർക്കും ഒരു കുററവും പറയാനാവാത്ത ഒരു മദ്ധ്യസ്ഥനായിരിക്കണം. അതു് ഇൻഡ്യയിൽനിന്നുമായിരിക്കണം. അതിനു സാധിക്കുമോ?"

ഇൻഡ്യയിലെ ആദ്യത്തെ പൊതുതിരഞ്ഞെടുപ്പു കഴിഞ്ഞിട്ടധികകാലമായിരുന്നില്ല. 35കോടി ആളുകളുള്ള ഒരു രാജ്യം ഇപ്രകാരമൊരു തിരഞ്ഞെടുപ്പു വിജയകരമായി നടത്തിയതു് ഒരാശ്ചര്യമായിട്ടാണു് ആളുകൾ കണക്കാക്കിയിരുന്നതു്. അതിനുവേണ്ടപ്രകാരത്തിൽ ഏർപ്പാടുചെയ്ത സംഘം സുകുമാർ സേൻ എന്നൊരു വിദഗ്ദ്ധനായ ഉദ്യോഗസ്ഥൻെറ കീഴിലാണു് പണിയെടുത്തതു്. ഇക്കാര്യത്തിനു് അദ്ദേഹത്തിനെ ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു് അയച്ചുതരുവിക്കാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കാമെന്നേറ്റു. സ്റ്റീഫൻസനു സന്തോഷമായി. പക്ഷപാതമില്ലാതെ തിരഞ്ഞെടുപ്പു നടക്കയാണെങ്കിൽ ഈജിപ്തുകാരുടേയും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടേയും അധികാരത്തിനു് ഒരുപോലെ വിപരീതമായിരിക്കും സുഡാൻെറ നിശ്ചയമെന്നു് അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷുകാർ വിട്ടുപോരേണ്ടിവരുമെന്നു മുൻപേതന്നെ ധരിച്ചിട്ടുള്ള അദ്ദേഹ

ത്തിനു രാജ്യം ഈജിപ്തുകാരെ ഏല്പിച്ചിട്ടു പോകുന്നതായിരുന്നു സങ്കടം.

ഒടുവിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''സൂഡാൻ ഈജിപ്തുകാർക്കു കീഴ്പ്പെടണമെന്നു് എനിക്കഭിപ്രായമില്ല. പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം വല്ലവരും വേണ്ടെന്നുവെയ്ക്കുമോ? ഈജിപ്തുകാർക്കും അതറിയാം.''

സൂഡാനെപ്പറ്റിയുള്ള ആലോചനകൾ പൂർത്തിയായ ദിവസം എനിക്കു് അദ്ഭുതപൂർവ്വമായ ഒരു ബഹുമതി ലഭിച്ചു. റെവല്യൂഷണറി കൗൺസിലിലെ അഞ്ചു മെംബർമാർ ഒന്നിച്ചു് ഒരു ഡെപ്യൂട്ടേഷനായി എന്റെ വീട്ടിൽ വന്നു. എന്റെ സഹായത്തിനു നന്ദി പറയാനായിട്ടാണു് അവർ വന്നതു്. അപ്പോൾ ഞാൻ അവിടെയില്ലാതിരുന്നതിനാൽ, അവർ ഒരു കടലാസ്സിൽ അവരുടെ കൃതജ്ഞത എഴുതിവെച്ചിട്ടാണു് പോയതു്. അന്നു വൈകുന്നേരം പ്രസിഡണ്ടു് നെജീബു് ടെലിഫോണിൽ വിളിച്ചു തന്റെ പ്രത്യേകനന്ദി നേരിട്ടു പറയുകയും ചെയ്തു.

താമസിയാതെ സുകുമാർ സെൻ സൂഡാനിലെ തിരഞ്ഞെടുപ്പു നടത്താനായി നിയമിക്കപ്പെട്ടു. തിരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ ഫലം ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചിരുന്നതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടില്ലായിരുന്നു. പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം സൂഡാനികൾ വരിച്ചു. കുറച്ചു മാസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ രണ്ടുകൂട്ടക്കാരും അവിടെനിന്നു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ഇംഗ്ലണ്ടിനും ഈജിപ്തിനും ഇടയിൽ കിടന്ന രണ്ടാമത്തെ കാര്യം ഒരു കീറാമുട്ടിതന്നെയായിരുന്നു. ഇറ്റാലിക്കാർ ഈജിപ്തിനെയും സൂയസ്സ്തോടിനെയും കൈയിലാക്കാൻ പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവയുടെ രക്ഷയ്ക്കായി 1000 പേരും അതിനൊത്ത ആയുധബലവുമുള്ള ഒരു ബ്രിട്ടീഷ്പട്ടാളം കനാലിനടുത്തു പാളയമടിച്ചു താമസിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു് ഏർപ്പാടുണ്ടായി. യുദ്ധകാലത്തു് ആ പട്ടാളം കയ്റോയിൽത്തന്നെയായിരുന്നു. യുദ്ധം കഴിഞ്ഞു് അവർ, ഒമ്പതുമയിലകലെ തലസ്ഥാനനഗരിക്കും

സൂയസ്സ്തോടിനടുത്തുള്ള ഒരു സ്ഥലത്തേയ്ക്കു പാളയം മാററി. ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു ബ്രിട്ടീഷ് പട്ടാളം പിൻവാങ്ങിയതിനുശേഷം ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ പ്രധാനസങ്കേതം അതായെന്നുള്ള നില വന്നു. പട്ടാളം പതിനായിരത്തിൽനിന്നു് എണ്പതിനായിരമായി. ലോകത്തിലെ ഏററവും വലിയ വിമാനത്താവളങ്ങളിൽ ഒന്നു് അവിടെയാണു് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. അതുപോലെതന്നെ ഏറോപ്ലേൻ, ടാങ്കുകൾ, മോട്ടോർട്രക്കുകൾ മുതലായവ കേടുതീർത്തു പുതുക്കിയെടുക്കാനുള്ള ജോലിസ്ഥലങ്ങളും വേണ്ടിടത്തോളം അവിടെ പണിതിരുന്നു. ചുരുക്കം പറഞ്ഞാൽ ഈ സൈന്യസങ്കേതം ബ്രിട്ടീഷ്ശക്തിയുടെ പൂർണ്ണമായ ഒരു പ്രതിബിംബമായിരുന്നു. അതിന്റെ മറയിൽ ഈജിപ്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യം ഒരു നിരർത്ഥവാക്കെന്നു പറയാനുണ്ടായിരുന്നുള്ളു.

സൂഡാൻകാര്യം ഒരുവിധം അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഈജിപ്തുകാർ തങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധയെല്ലാം ഇക്കാര്യത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. ഇതിലെങ്കിലും ഇന്ത്യ ബ്രിട്ടനെ സഹായിക്കുമെന്നാണു് സ്റ്റീഫൻസൺ വിചാരിച്ചതു്. അതു സംസാരിച്ചു തീർച്ചയാക്കിക്കളയാം എന്നുള്ള വിചാരത്തിലായിരിക്കണം, ഒരു ദിവസം അദ്ദേഹം എന്നെ കാണുവാൻ വന്നു. സല്ക്കാരം സ്വീകരിച്ചു്, പല കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചുശേഷം അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "പാളയത്തെപ്പററി സംസാരമുടനെ തുടങ്ങാറായിട്ടുണ്ടെന്നു് അറിഞ്ഞിരിക്കുമല്ലോ. എന്താണു് അതിനെപ്പററി നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?"

"ഇൻഡ്യാഗവണ്മെൻറിൽനിന്നു് അതെപ്പററി എന്നോടു് ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടില്ല."

"എങ്കിലും നിങ്ങളുടെ സ്വന്തമഭിപ്രായമെന്താണു്?"

"കാര്യങ്ങളുടെ സ്വഭാവം മുഴുവനറിയാതെ അഭിപ്രായമെങ്ങനെ പറയാനാണു്? ഒന്നുമാത്രം ഇപ്പോൾ പറയാം: ഈജിപ്തുകാരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനു ന്യൂനത വരുത്തുന്ന ഏർപ്പാടുകൾ അവർ സമ്മതിക്കാതെയാണെങ്കിൽ, ന്യായമായി ഇൻഡ്യാഗവ-

മെൻറ് ഗണിക്കയില്ല. ബ്രിട്ടീഷ്പട്ടാളം ഇൻഡ്യയിൽ താമസിക്കാൻ അനുവദിക്കാത്ത സ്ഥിതിക്ക് ഈജിപ്റ്റിൽ അവരുടെ സമ്മതംകൂടാതെ പാർക്കുന്നതു ശരിയാണെന്നു നിങ്ങൾ എങ്ങനെ വാദിക്കും?"

"അങ്ങനെയോ? പക്ഷേ ഒരു കാര്യം മറക്കരുത്: ഇത്ര വലിയ ഒരു ബ്രിട്ടീഷ്സൈന്യമിവിടെയുള്ളതു് ഇൻഡ്യയുടെ രക്ഷക്കുപകരിക്കും. സൂയസ്തോട്ട് നിങ്ങൾക്കും പ്രധാനമാണ്."

"ഇതിന് മറ്റധികാരംകൂടാതെ ഞാൻതന്നെ മറുപടി പറയാം: ഇൻഡ്യയുടെ രക്ഷ ബ്രിട്ടീഷ്സൈന്യത്തെ അധികരിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു എന്നാണല്ലോ നിങ്ങളുടെ സൂചനം. അതു ഞാൻ നിഷേധിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ ഈജിപ്റ്റിൽ പാളയമടിച്ചു താമസിക്കണമെന്നില്ല. സൂയസ്തോട്ടിന്റെ കാര്യമാണെന്നുവെച്ചാൽ അതു് ഈജിപ്റ്റുകാർ രക്ഷിക്കുന്നതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കെന്താണു് ദോഷം?"

സ്റ്റീഫൻസണ് എന്റെ മറുപടി തീരെ പിടിച്ചില്ല. എങ്കിലും സന്തോഷഭാവം വിടാതെയാണു് ഉത്തരം പറഞ്ഞതു്: "ഈജിപ്റ്റുകാർക്കു സഹായമായിട്ടായിരിക്കും നിങ്ങളുടെ നില എന്നു ഞാൻ ഊഹിച്ചിരുന്നു. കാരണമിപ്പോൾ തെളിഞ്ഞു."

"ഒരു കാര്യം ഞാനും ചോദിക്കട്ടെ: ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു പട്ടാളം പിൻവലിക്കുന്നതിനുപകരം അവിടെ ഒരു സ്ഥലത്തു പാളയമടിച്ചു താമസിക്കാൻ നിങ്ങൾ നിർബ്ബന്ധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ നമ്മുടെ രണ്ടു രാജ്യങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സൗഹാർദ്ദം ഈ വിധത്തിൽ വളരുമായിരുന്നോ?"

"ഇല്ലെന്നുതന്നെ പറയാം."

"എന്നാൽപ്പിന്നെ ഇവരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ ഇത്രമാത്രം ബാധിക്കുന്ന ഈ സൈന്യസങ്കേതം വിട്ടുപോയിട്ടു് അവരുടെ സ്നേഹം സമ്പാദിക്കയല്ലേ ഉത്തമം?"

"ശരി, മനസ്സിലായി. പക്ഷേ മററു പല കാര്യങ്ങളുമുണ്ടു്. ഇൻഡ്യയിൽ ഞങ്ങൾക്കു സൈന്യബലമില്ലാതായപ്പോൾ സമീപരാജ്യങ്ങളിൽ ഞങ്ങളുടെ സ്ഥാനം തകൎന്നു. അതെങ്ങനെയുമാകട്ടെ. ഇവിടം വിട്ടാൽ ഇവിടംമാത്രമല്ല പോകുന്നതു്. അതേപ്പററി വളരെ ആലോചിക്കേണ്ടതുണ്ടു്. അല്ലാതെ തീൎച്ചപ്പെടുത്താവുന്ന സംഗതിയല്ല."

സേനാസങ്കേതത്തെപ്പററിയുള്ള ആലോചനകളിൽ എനിക്കു വലിയ പങ്കൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ ഒരു കാര്യത്തിൽ ഞാൻ നേരിട്ടു് ഇടപെട്ടു. ആദ്യം ഈകാര്യത്തെപ്പററി ആലോചനങ്ങൾ തീൎച്ചയാക്കിയപ്പോൾ, ബ്രിട്ടീഷുകാരും ഈജിപ്തുകാരും കൂടാതെ അമേരിക്കനംബാസഡറും അതിൽ ഒരു കക്ഷിയായി ചേരണമെന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. കാരണംപറഞ്ഞതു്, മധ്യപൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കുള്ള ബാധ്യത ഇപ്പോൾ പ്രധാനമായി അമേരിക്കന്റേതാകയാൽ ഈ സൈന്യസങ്കേതത്തിന്റെ ഏൎപ്പാടുകളിൽ മാററം വരുത്തുന്നതു് അവരേയും ബാധിക്കുമെന്നാണു്. കേട്ടപ്പോൾ എനിക്കു തീൎച്ചയായി, ഇതു് അമേരിക്കരെ മുൻകൂട്ടി തങ്ങളുടെ വശത്താക്കാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാർ എടുക്കുന്ന ഒരു നയമാണെന്നു്. അമേരിക്കനംബാസഡർ കാഫ്രി ഒരു ഐറിഷ് കുടുംബത്തിൽ ജനിച്ച കാത്തോലിക്കനും ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു തീരെ സ്നേഹമില്ലാത്ത ആളുമാണെന്നു് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. എന്നാലും ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ അവസാനതീൎച്ച വാഷിംഗ്ടനിൽത്തന്നെയാണല്ലോ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്. ആനിലയ്ക്കും, ബ്രിട്ടീഷുകാരും അമേരിക്കരും ഒന്നിച്ചുചേൎന്നാണു് ആലോചനകൾ എന്നുവെച്ചാൽ ഈജിപ്തുകാൎക്കു് എന്തു ചെയ്യാൻ സാധിക്കും?

ഞാൻ ജനറൽ നെജീബിനെ പോയിക്കണ്ടു്, സംഗതികൾ വിസ്തരിച്ചിട്ടു് ഈ ഏൎപ്പാടു സമ്മതിച്ചുകൂടാ എന്നു പറഞ്ഞു. "ഞാൻ എന്തു ചെയ്യാനാണു്? ആ സംഗതി സമ്മതിച്ചുവറു ക

ഴിഞ്ഞുപോയി. നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതെനിക്ക ബോദ്ധ്യമായി താനും.'' അനന്തരമേ ഞാൻ കർണ്ണൽ നാസ്സറിനെ കാണുവാനേർപ്പാടുചെയ്തു. നാസ്സറുമായി എനിക്ക് അതിനുമുൻപിൽ അല്പ സ്വല്പമായ പരിചയമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അയാളെ എന്റെ അഭിപ്രായം അറിയിച്ചപ്പോൾ 'വലിയൊരു തെററു പററിപ്പോയല്ലോ' എന്ന ഭാവമാണ് മുഖത്തു കണ്ടത്. കുറച്ച് ആലോചിച്ചശേഷം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ''അമേരിക്കക്കാരെ ഈ സംഭാഷണത്തിൽ ഒരു കക്ഷിയാക്കാമെന്നുള്ള സമ്മതത്തിൽനിന്നു പിൻമാറാതെ സാധിക്കയില്ല. അതിനു വഴി എന്താണെന്ന് ആലോചിക്കണം.''

അതാണാവശ്യമെന്നു ഞാനും സമ്മതിച്ചു. പിറേറന്നാൾ കൂടുവാൻ നിശ്ചയമാക്കിയിട്ടുള്ള മീററിങ്ങിൽ ഈ അഭിപ്രായം റവല്യൂഷണറി കൗൺസിലിന്റെ തീർമാനമായി ജനറൽ നെജീബിനെക്കൊണ്ടുതന്നെ പറയിക്കാമെന്നാണ് നാസ്സർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടത്. ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ നന്ന്. പക്ഷെ അതുകൊണ്ടുമാത്രമായില്ല. വിളിച്ചു വരുത്തി വിവന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞതാണെന്നപോലെ തങ്ങൾ അധിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടതായി അമേരിക്കർ ഗണിച്ചേക്കും.''

''ശരിതന്നെ. ഞാൻ കാഫ്രിയെ ഇപ്പോൾതന്നെ പോയി കണ്ടു കാര്യം നേരെയാക്കാം.''

അതാണ് വേണ്ടതെന്നു ഞാനും സമ്മതിച്ചു. അമേരിക്കരിൽ വിശ്വാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ടല്ല ഇങ്ങനെ പറയുന്നതെന്നും ഈ വഴക്കിൽ അവർ ഒരു കക്ഷിയാകാതെ സൂക്ഷിക്കയാണ് ആവശ്യമെന്നും തമ്മിൽ പിണങ്ങിപ്പിരിയുന്ന നില വന്നാൽ മാദ്ധ്യസ്ഥം വഹിക്കയാണ് അമേരിക്ക വേണ്ടതെന്നും പറഞ്ഞ് അയാളെ പ്രീതിപ്പെടുത്തണമെന്നും ഞാൻ സൂചിപ്പിച്ചു. അങ്ങനെ സമ്മതിച്ചാണ് നാസ്സർ പോയത്. പിറേറ ദിവസമായിരുന്നു ഈ

സംഗതി ആലോചിക്കാനുള്ള ആദ്യസമ്മേളനം. അതിൽ അമേരിക്കർ പങ്കുകൊണ്ടില്ല.

ഈ ആലോചനകൾ കുറെ നീണ്ടുനിന്നു. അതിനിടയ്ക്കു റയിഫ് സ്റ്റീഫൻസൺ അവധിയിൽ പോകേണ്ടതായും വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പകരം വന്ന ആൾ വളരെക്കാലം പ്രിവികൗൺസിൽ സിക്രട്ടറിയായിരുന്ന മാറിസ് ഹാൻകിയുടെ മകനായിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ്ശക്തിയിൽ വിശ്വസിച്ചിരുന്ന വലിയ ഒരു സാമ്രാജ്യവാദിയായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ഇദ്ദേഹം ചർച്ചയിലെ വലിയ ദുസ്ഥിതനമാണ്. ഒട്ടും കീഴടങ്ങുകയില്ല എന്ന ഭാവമാണ് അദ്ദേഹം കാട്ടിയിരുന്നതു്. ആ അവസരത്തിലാണ് ജവാഹർലാൽ നെഹ്റു, ലണ്ടനിൽനിന്നു തിരികെ വരുംവഴി മൂന്നുദിവസം കയിറോയിൽ താമസിക്കാനായി വന്നതു്.

ഇതു് എല്ലാംകൊണ്ടും പ്രധാനമായ ഒരു സംഗതിയാണ്. അന്നു തൊട്ടാണ് തന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ വളർന്നുവന്നതെന്നും റെവല്യൂഷനറി കൗൺസിലുമായുണ്ടായ നീണ്ട സംഭാഷണമാണ് തന്റെ സാമുദായികനയങ്ങൾക്കടിസ്ഥാനമിട്ടതെന്നും നാസ്സർ തന്നെ തന്റെ ആത്മകഥയിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ആ സ്ഥിതിയ്ക്ക് ആ സന്ദർശനത്തെപ്പററി ഒട്ടുവാക്ക് പറയുന്നതു് അനുചിതമാകയില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. രാജ്യങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സമ്പർക്കം പുലർത്തുന്നതിനു രാഷ്ട്രീയജീവിതത്തിൽ ഉന്നതസ്ഥാനമുള്ള നേതാക്കന്മാർ തമ്മിൽ പരിചയപ്പെടുന്നതു് ഉപയോഗപ്രദമായ ഒരു സംഗതിയാണെന്നു തീർച്ചതന്നെ. രാധാകൃഷ്ണൻ, നെഹ്റു മുതലായവരുമായുള്ള സമ്പർക്കംകൊണ്ടു മറ്റു ദേശത്തുള്ളവർ നമ്മെ കൂടുതൽ അറിവാനും ബഹുമാനിക്കാനും ഇടവരുമെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. ആ സ്ഥിതിയ്ക്ക് നെഹ്റുവിനെ ഈജിപ്റ്റിൽ കൊണ്ടുവന്ന് അവിടത്തെ നായകന്മാരുമായി പരിചയപ്പെടുത്തണമെന്ന് എനിക്ക് ആദ്യംതൊട്ടുതന്നെ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യങ്ങളിലെല്ലാം നെഹ്റുവിനെ നിർബ്ബന്ധിക്കേണ്ടതായി

ട്ടില്ല. കയിറോയിൽ വന്നു പോകുന്നതു നന്നായിരിക്കും. അതുകൊണ്ടു പല കാര്യങ്ങൾ സാധിക്കാം എന്നു ഞാൻ എഴുത്തുകളിൽ സൂചിപ്പിക്കേണ്ടതായിട്ടു ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. കാമൺവെൽത്തു കോൺഫറൻസിനായി നെഹ്റു ലണ്ടനിലേക്കു പോകയായിരുന്നു. തിരികെ വരുംവഴിക്കിറങ്ങാമെന്നാണ് അദ്ദേഹമേറ്റത്. ആ സംഗതി ഈജിപ്ഷ്യൻ ഗവണ്മെൻറിനെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അവർക്ക് അത്യധികം സന്തോഷവുമായി.

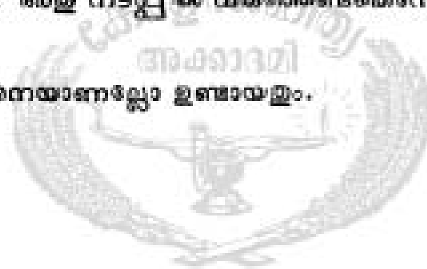
ലണ്ടനിലേക്കു പോകുന്ന എയർഇൻഡ്യാ വിമാനങ്ങൾക്കു കയിറോ അന്ന് ഒരു പ്രധാനത്താവളമായിരുന്നു. നെഹ്റു ലണ്ടനിലേക്കു പോകുന്ന ദിവസം അറിഞ്ഞ് അദ്ദേഹത്തെ വിമാനക്ഷേത്രത്തിൽ വന്നു കാണുന്നതിനു പ്രസിഡൻറു നെജീബും ഹാജരായിരുന്നു. അത് അസാധാരണമായ ഒരു ബഹുമതിയായിരുന്നു എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഉന്നതസ്ഥാനീകരായ അതിഥികൾ രാജ്യത്തിനു വരുമ്പോളല്ലാതെ രാഷ്ട്രപതികൾ ഔപചാരികമായി അവരെ സ്വീകരിക്കാൻ പോകാറില്ല — പ്രത്യേകിച്ചു യാത്രാമദ്ധ്യേ. അല്പകാലം മാത്രം ഇറങ്ങി വിശ്രമിക്കുന്ന സ്ഥലത്തു വേണമെങ്കിൽ ഒരു പ്രതിനിധിയെ അയച്ചു കുശലപ്രശ്നംചെയ്യുമെന്നല്ലാതെ മറ്റുപചാരങ്ങൾ പതിവില്ല. വിമാനം കയിറോയിൽ വരുന്നതു രാത്രി പന്ത്രണ്ടുമണി കഴിഞ്ഞാണുതാനും. ഞാനും എൻെറ പത്നിയും എംബസ്സിയിലുള്ള മറ്റുദ്യോഗസ്ഥന്മാരും സമയത്തിന് എയറോഡ്രോമിലെത്തി. വിമാനം വരുന്നതിനു കുറെമിനിട്ടുമുൻപു തൻെറ അകമ്പടിയോടൊന്നിച്ചു ജനറൽ നെജീബും ഹാജരായി. അദ്ദേഹത്തിൻെറകൂടെ പ്രായം കുറഞ്ഞ രണ്ടു മക്കളുമുണ്ടായിരുന്നു. അർദ്ധരാത്രിയായാലും അവർക്കും നെഹ്റുവിനെ കാണണമത്രേ.

നേതാക്കന്മാർ തമ്മിൽ വളരെ സന്തോഷത്തോടെയാണ് പിരിഞ്ഞത്. തിരികെ വന്നപ്പോൾ നെഹ്റു മൂന്നുദിവസം കയിറോയിൽ താമസിച്ചു. ഗവണ്മെൻറതിഥിയായിട്ടാണ് താമസി

ച്ചതെങ്കിലും മിക്കവാറും എംബസ്സിയിൽ ഞങ്ങളോടൊന്നിച്ചു സമയം കഴിച്ചു. പ്രധാനമന്ത്രായ ആളുകളുമായുള്ള കൂടിക്കാഴ്ചകളും ഞാൻ താമസിച്ചിരുന്നിടത്തുവെച്ചുതന്നെയായിരുന്നു. നെഹ്റുവിന്റെ അവിടത്തെ താമസത്തെപ്പറ്റി മൂന്നു കാര്യങ്ങളാണ് എടുത്തുപറയാനുള്ളത്. ആദ്യമായി, നെജീബും റെവല്യൂഷനറി കൗൺസിലംഗങ്ങളുംകൂടി അദ്ദേഹത്തെ നാലഞ്ചുമണിക്കൂറുനേരത്തേയ്ക്കു നൈൽനദിയിൽ ഒരു ഘോഷയാത്രയായി കൊണ്ടുപോയി. നദിയുടെ രണ്ടരികിലും ഈ യാത്ര കാണ്മാൻ ആളുകൾ തിങ്ങിനിറഞ്ഞിരുന്നു. ബോട്ടിൽത്തന്നെയായിരുന്നു ഉച്ചയ്ക്കു ഭക്ഷണവും ഏർപ്പാടുചെയ്തിരുന്നത്. അവിടെ നടന്ന സംഭാഷണം വളരെ പ്രധാനമായ ഒന്നായിരുന്നു. അതിന്റെ വെളിച്ചത്തിലാണ് പിന്നീട് താൻ ഈജിപ്റ്റിന്റെ ഭരണനയം രൂപവല്ക്കരിച്ചതെന്നും തന്റെ രാഷ്ട്രീയപ്രവൃത്തികൾ മുന്നോട്ടു നീങ്ങുന്നതെന്നും കേണൽ നാസ്സർ തന്റെ ആത്മകഥയിൽ തുറന്നുപറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. റെവല്യൂഷനറി കൗൺസിൽ മെമ്പർമാരും ഒന്നുമല്ലാതെ അതു കേൾക്കാൻ ആരുമില്ലായിരുന്നു. മഹാത്മാ ഗാന്ധി ഏതെല്ലാം വിധത്തിലാണ് ഇന്ത്യൻനേതാക്കന്മാർക്ക മാർഗ്ഗദർശിയായിരുന്നത്, ഏതൊക്കെപ്പാഠങ്ങളാണ് പഠിപ്പിച്ചിട്ട് എന്നായിരുന്നു പൊതുവേയുള്ള വിഷയം. ജനങ്ങളിൽനിന്ന് അകന്നു നിന്നാൽ ഒരു ഭരണകർത്താവിനും വിജയമുണ്ടാകയില്ലെന്നും നയങ്ങളും പ്രവൃത്തികളും എത്ര നന്നായാലും ജനങ്ങളും നേതാക്കളുമായി അടുത്ത ബന്ധമില്ലെങ്കിൽ ഒന്നും സഫലമാകയില്ലെന്നുമായിരുന്നു ഈ സംഭാഷണത്തിന്റെ ചുരുക്കം. ഗാന്ധിജിയുടെ ജീവിതചരിത്രത്തിൽനിന്നു പല ഉദാഹരണങ്ങളും എടുത്തു പറഞ്ഞായിരുന്നു ഈ പ്രഭാഷണം. ഏകദേശം നാലു മണിക്കൂറോളം നീണ്ടുനിന്ന ഈ സംഭാഷണം അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഞങ്ങൾ കരയിൽ അടുത്തുകഴിഞ്ഞു. ജനറൽ നെജീബും പണ്ഡിറ്റ് നെഹ്റുവുംകൂടി കരയ്ക്കിറങ്ങി-എന്റെ കൂടെയായിരു

ന്ന നാസ്സർ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു പുതിയ ഏതോ ഒരു പ്രസാദം കണ്ടതായി എനിക്കു തോന്നി. ഞാൻ ചോദിച്ചു: ''എന്താ, കേണൽ, പണ്ഡിത്ജിയുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെപ്പററി എന്തു പറയുന്നു?'' നാസ്സറുടെ മറുപടി അന്നുതന്നെ ഞാൻ കുറിച്ചിട്ടിരുന്നതു് ഈ വിധത്തിലായിരുന്നു: ''കുറച്ചു ദിവസംകൊണ്ടേ ഈ പറഞ്ഞതിന്റെയെല്ലാം പൂർണ്ണമായ അർത്ഥം മനസ്സിലാകയുള്ളു. ഒരു കാര്യം നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായി: ഒരു സൈന്യസംഘമെന്ന നിലയിൽ ഞങ്ങൾക്കു വലുതായൊന്നും സാധിക്കയില്ല. ജനങ്ങളോടുകൂടെ ചേർന്നു പ്രവർത്തിക്കുന്ന നയത്തിനേ സാഫല്യമുണ്ടാകയുള്ളു. ഇന്നുമുതൽ ഞാൻ ജനങ്ങളുടെ കൂടെയാണ്. ഏതു വിധത്തിലാണ് അതു നടപ്പിൽ വരുത്തേണ്ടതെന്നേ വിചാരിക്കാനുള്ളു.''

അങ്ങനെയാണല്ലോ ഉണ്ടായതും.

പതിനൊന്നാമധ്യായം

ജോഫ്റു തിരികെപ്പോയിക്കഴിഞ്ഞു് അധികം താമസിയാതെ ഞാൻ ആറുമാസത്തെ അവധിയെടുത്തു യൂറോപ്പിലേക്കു പോകുവാൻ തീർച്ചയാക്കി. ഇതിനു ചില പ്രത്യേകകാരണങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ചപ്പോൾ എന്റെ ഭാര്യ രോഗബാധിതയായി കുറെനാൾ കിടന്നുവെന്നു 'രണ്ടു ചൈനായിൽ' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. പല പ്രമാണികളായ ഡാക്ടർമാർ നോക്കിയിട്ടും ആ രോഗത്തിന്റെ സ്വരൂപം ശരിയായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഇൻഡ്യയിലും പല ഡാക്ടറന്മാർ കണ്ടുവെങ്കിലും അവരിൽനിന്നും ശരിയായ ഒരു മറുപടി ലഭിച്ചില്ല. ഈജിപ്റ്റിൽ താമസിക്കുമ്പോഴും തീരെ ദേഹസുഖമില്ലാതെയാണു് കഴിഞ്ഞുവന്നതു്. അതുകൊണ്ടു് അവളെ ലണ്ടനിൽ കൊണ്ടുപോയി ഡാക്ടറന്മാരെ കാണിക്കണമെന്നു് എനിക്കു വിചാരമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല, ഞാൻ ആണ്ടുതോറുമെന്നപോലെ യൂറോപ്പിൽ പോകാറുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും, എന്റെ ഭാര്യക്കു് ആ സ്ഥലമൊന്നും കാണാൻ ഇടയായിട്ടില്ലല്ലോ എന്ന കുണ്ഠിതവുമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ആഗസ്റ്റുമാസത്തിൽ സ്വാതന്ത്ര്യദിനം ആഘോഷിച്ചുകഴിഞ്ഞ ഉടൻ ഞങ്ങൾ രണ്ടാളും മകൾ രാധയുംകൂടി യൂറോപ്പിലേക്കു യാത്രയായി.

ആദ്യം പോയതു് ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കാണു്. അന്നു് അവിടെ സ്ഥാനപതി (High Commissioner) ആയിരുന്ന ബാലാസാഹേബ് ഖേറുമായി എനിക്ക വലിയ പരിചയമൊന്നുമില്ലെങ്കി

ഴും അദ്ദേഹം ഞങ്ങൾക്ക വേണ്ട സൗകര്യങ്ങൾ ഏൎപ്പാടുചെയ്തുതന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മെഡിക്കൽ അഡ്വൈസർ കൎണ്ണൽ അല്ലൂജാ മുഖാന്തരം എന്റെ ഭാൎയ്യയുടെ ചികിത്സയ്ക്കുവേണ്ടി ലണ്ടനിലെ പ്രധാനഹാസ്പിറ്റലിൽ താമസിക്കുന്നതിനു മുൻകൂട്ടി വേണ്ട ബന്ദോവസ്തുകൾ ചെയ്തിരുന്നതാനും.

ഉഷ്ണമേഖലയിലെ സുഖക്കേടുകൾ ചികിത്സിക്കുന്നതിനു പ്രത്യേകമൊരു ഹാസ്പിറ്റലുണ്ടു്. അവിടെയായിരുന്നു എന്റെ ഭാൎയ്യയുടെ ചികിത്സ. ആവശ്യമായ പരിശോധനകൾക്കു് അഞ്ചാറു ദിവസം വേണ്ടിവന്നു. അതിനുശേഷം, ആസ്പത്രിയിൽ താമസമാവശ്യമില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു്, പിന്നെയുള്ള ദിവസങ്ങൾ കാഴ്ചകൾ കാണുന്നതിനും സ്നേഹിതന്മാരുമായുള്ള സൗഹാൎദ്ദം പുലൎത്തുന്നതിനുമായി ഞങ്ങൾ വിനിയോഗിച്ചു. ഞങ്ങൾ താമസിച്ചതു്, ഹൈക്കമ്മീഷണറാപ്പീസിൽ അക്കാലത്തു് ഒരു മിനിസ്റ്റർ സ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്ന കച്ചുമഹാരാജാവു മദനസിംഹജിയുമൊന്നിച്ചാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധനായ പിതാമഹൻ മഹാരാവു ഖംഗാൎജിക്ക ചിലസഹായങ്ങൾ ചെയ്തുകൊടുക്കാൻ എനിക്ക സാധിച്ച കാൎയ്യം മുമ്പേ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. കച്ചുരാജകുടുംബവുമായി ഏതാണ്ടു കാൽശതാബ്ദത്തിൽക്കൂടുതൽ കാലം സ്നേഹത്തിലാണു് ഞാൻ കഴിഞ്ഞുവന്നിട്ടുള്ളതു്. മദനസിംഹജി അവിടെ പ്രത്യേകമൊരു വീടെടുത്തു മഹാറാണിയും വേലക്കാരെല്ലാമായി താമസിക്കയായിരുന്നു. അതിനാൽ ലണ്ടനിലെ എന്റെ താമസം തന്റെകൂടെയാക്കണമെന്നു് അദ്ദേഹം നിൎബ്ബന്ധിച്ചതനുസരിച്ചാണു് ഞങ്ങൾ അങ്ങനെ ചെയ്തതു്.

ഗൈഡിനുമൊന്നിച്ചാണു് ഞങ്ങൾ ലണ്ടൻപട്ടണം നടന്നു കണ്ടതു്. ആദ്യം പഠിക്കാൻ വന്നിട്ടുള്ളപ്പോളുണ്ടായിരുന്ന കൌതുകം പുതുതായി അനുഭവിച്ചതായി എനിക്കു് അപ്പോൾ തോന്നി. കേംബ്രിഡ്ജ്, ഓക്സ്ഫോൎഡ് മുതലായ സ്ഥലങ്ങളും ഞങ്ങൾ പോയി സന്ദൎശിച്ചു. ആകപ്പാടെ ലണ്ടനിൽ മൂന്നാഴ്ചയേ ഉണ്ടാ

യുള്ളവെങ്കിലും ആ സമയം വളരെ സന്തോഷകരമായിട്ടാണു് കഴിഞ്ഞതു്.

കാഴ്ച കാണുകയും സുഖക്കേടിനു ചികിത്സിക്കയും കൂടാതെ ലണ്ടനിലെ ആ താമസംകൊണ്ടു മററു ചില കാര്യങ്ങളും സാധിച്ചു എന്നു പറയാം. അറബികളും യഹൂദന്മാരു(ഇസ്രയേൽരാജ്യം)മായി അന്യോന്യബന്ധമില്ലാതെ വലിയ വിരോധത്തിലാണു് കഴിഞ്ഞുവന്നതെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. യഹൂദരാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ അധികാരം കൈയ്യാളുന്നവരിൽ പലരും എന്റെ സ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നു. വിശേഷിച്ചും അക്കാലത്തു് ഇസ്രയേൽ പ്രധാനമന്ത്രിയായിരുന്ന മോഷേ ഷാരെററ്(Moshe Sharett)റുമായി ഞാൻ വലിയ സ്നേഹത്തിലാണു കഴിഞ്ഞുവന്നിരുന്നതു്. അക്കാലത്തു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ അംബാസഡറായിരുന്ന എലാത്ത്(Elath)മായും വളരെക്കാലത്തെ പരിചയമെനിക്കുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് അവരുമായി ആലോചിച്ചു ഈ വഴക്കുകൾ തീർക്കുന്നതിനു് ഒരു പദ്ധതി കണ്ടുപിടിക്കയാണെങ്കിൽ നന്നായിരിക്കുമല്ലോ എന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. ആ സംഗതിയെപ്പററി നേരിട്ടു സംഭാഷണം നടത്തുന്നതു നല്ലതല്ല, അതിന്റെ സാധ്യതയെക്കുറിച്ചു് ആദ്യമായി രണ്ടു സ്നേഹിതന്മാരോടു് ആലോചിക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കി. ആദ്യം അതിനെപ്പററി ഞാൻ സംസാരിച്ചതു ക്യാപ്റ്റൻ ലിഡൽ ഹാർട്ടു(Liddell Hart)നോടാണു്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ സൈനികവിദഗ്ദ്ധന്മാരിൽ ഒന്നാമനെന്നു സുപ്രസിദ്ധനായ ഇദ്ദേഹം ഇസ്രയേൽക്കാരുമായി അത്യന്തം സ്നേഹത്തിലാണു് കഴിഞ്ഞതു്. ഇസ്രയേൽക്കാർ കുറച്ചെങ്കിലും വഴങ്ങാതെ ഒരാലോചനയും സഫലമാകയില്ലെന്നു് അറിയാമായിരുന്നു എനിക്കു്. ആ കാര്യത്തിൽ അവരുടെ അഭിപ്രായമറിയാതെ അറബികളോടാലോചിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ലെന്നു പൂർണ്ണബോധമുണ്ടായിരുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു ലിഡൽ ഹാർട്ടുമായി ആലോചിക്കയാണുത്തമമെന്നു തോന്നുകയാൽ അതിനെപ്പററി അദ്ദേഹത്തോടു ചിലതു സംസാരി-

ച്ചുനോക്കി. സംഗതികളുടെ വൈഷമ്യം ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടുപേർക്കും ഒരുപോലെ അറിയാമായിരുന്നു. ഈജിപ്റ്റിൽ അമ്പാസഡറായ ഞാൻ യുദ്ധനായകന്മാരുമായി സ്നേഹത്തിലാണെന്നറിഞ്ഞാൽത്തന്നെ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പത്രങ്ങൾ ഇല്ലാത്തതെല്ലാമുണ്ടാക്കി ഘോഷിക്കുമെന്നു തീർച്ചയാണു്. അതുകൊണ്ടു് അവരെ കാണുന്നതുതന്നെ രഹസ്യമായി വേണ്ടിയിരുന്നു. അങ്ങനെയിരിക്കെ, എലാട്ട് ടെലിഫോണിൽ വിൻസിനെ വിളിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു് എന്നെ കാണാനുള്ള ആഗ്രഹത്തെപ്പററിയും അതു മററാരും അറിയാതിരിക്കേണ്ടതിനെപ്പററിയും പറഞ്ഞു. ലണ്ടനിൽനിന്നു് ഒട്ടധികം അകലെയല്ലാതെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ക്യാപ്റ്റൻ ലിഡൽ ഹാർട്ടിന്റെ വീട്ടിൽ ഞാൻ ഒരു ഞായറാഴ്ച കഴിച്ചുകൂട്ടുമെന്നു് ഏർപ്പാടുണ്ടെന്നും എലാട്ട് യദൃച്ഛയാ എന്നപോലെ വന്നുചേർന്നുകൊള്ളണമെന്നുമായിരുന്നു ഞങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയതു്.

അങ്ങനെ അടുത്ത ഞായറാഴ്ച പതിനൊന്നുമണിയോടെ ഞാനും ഭാര്യയും രാധയും ലിഡൽഹാർട്ടിന്റെ വീട്ടിലെത്തി. ലിഡൽഹാർട്ട് ഒരു സൈനികവിദഗ്ദ്ധൻമാത്രമല്ല, യുദ്ധചരിത്രകാരന്മാരിൽ ലോകത്തിൽ ഒന്നാമത്തെ സ്ഥാനമാണു് അദ്ദേഹത്തിനുള്ളതു്. ഞാൻ ഒരു പന്ത്രണ്ടുമണിവരെ ചരിത്രവിഷയങ്ങളെപ്പററി സംസാരിച്ചു ഇസ്രായേലിനെപ്പററിയോ, അറബികളെപ്പററിയോ രണ്ടുപേരും മിണ്ടിയതേ ഇല്ല. പന്ത്രണ്ടുമണിയായപ്പോൾ എലാട്ടും ഭാര്യയും വന്നുചേർന്നു. ഞങ്ങൾ ചിരന്തനസ്നേഹിതന്മാരായിരുന്നതിനാൽ ഉണ്ണാൻ ഇരിക്കുന്നതുവരെ പഴംകഥകൾ പറകമാത്രമാണുണ്ടായതു്. ഭക്ഷണസമയത്തു ചൈനയിലെ കഥയായിരുന്നു സംഭാഷണവിഷയം. ഊണുകഴിഞ്ഞു സ്ത്രീകൾ നാലുപേരും (ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരുടെ ഭാര്യമാരും എന്റെ മകൾ രാധയും) ഉദ്യാനത്തിൽ നടക്കാനെന്ന ഭാവത്തിൽ ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോയപ്പോഴാണു് സംഗതികൾ പറവാൻ ആരംഭിച്ചതു്.

ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം ഇപ്പോൾ നിലവിലിരിക്കുന്ന പല രാജ്യകാര്യങ്ങളെയും ബാധിക്കുന്നതാകയാൽ അതിനെപ്പററി വിവരിച്ച് ഇവിടെ പറയുന്നതു ശരിയാകയില്ലല്ലോ. ചുരുക്കമായി പറഞ്ഞാൽ രണ്ടു കക്ഷികളെയും യോജിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള വഴി സ്പഷ്ടമൊന്നും ഇതുവരെ കണ്ടെത്തിയിട്ടില്ലെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നിയതു്. അങ്ങനെയാണ് മിഡൽ ഫാർട്ടും മനസ്സിലാക്കിയതു്. ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ചെന്നശേഷം നെഹ്റുവും നാസ്സറുമായി ആലോചിച്ച കാര്യങ്ങൾ മുടങ്ങിക്കൊള്ളട്ടെ എന്നു പറഞ്ഞാണ് ഞങ്ങൾ പിരിഞ്ഞതു്. ആലോചനകൾ സഫലമാകാതെ വന്നതിന്റെ കാരണങ്ങൾ പിന്നീടു പറയുന്നതാണ്.

ഇതിനുശേഷം ഞങ്ങൾ ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നു മററു യൂറോപ്യൻ ദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുവാനായി പുറപ്പെട്ടു. അന്നുവരെ ഉണ്ടായിരുന്ന ആറാഴ്ചയിൽ മൂന്നാഴ്ച കഴിഞ്ഞിരുന്നു. ശേഷമുള്ള സമയംകൊണ്ടു ഫ്രാൻസ്, ബെൽജിയം, ഹാളണ്ട്, സ്വിററ്സർലൻഡ്, ഇററലി എന്നീ സ്ഥലങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കണമെന്നാണ് ഞങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയതു്. അതിനു ചില പ്രത്യേകസൗകര്യങ്ങൾ എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഈ രാജ്യങ്ങളിലെല്ലാം എനിക്ക് ആ നാട്ടുകാരായ സ്നേഹിതന്മാരുണ്ടായിരുന്നു. കൂടാതെ ആ നാട്ടുകളിൽ ജോലിനോക്കിയിരുന്ന നമ്മുടെ അംബാസഡന്മാർ ഞങ്ങളുടെ കൂടെ താമസിക്കണമെന്നു ഞങ്ങളെ ക്ഷണിച്ചിട്ടുമുണ്ടായിരുന്നു. ബെൽജിയത്തിൽ അന്ന് അംബാസഡർ ദിവാൻജി മന്നത്തു കൃഷ്ണൻനായരവർകളുടെ മകനായ പാറക്കാട്ട് അച്യുതമേനോൻ(പി. എ. മേനോൻ)നായിരുന്നു. അദ്ദേഹവും ഞാനുമായി ചെറുപ്പംമുതലേ പരിചയമാണ്. ഞങ്ങളുടെ കൂടെ കയറോയിൽ അദ്ദേഹവും മകൾ കല്യാണിയും കുറച്ചുദിവസം വന്നു താമസിക്കയുമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അതുപോലെതന്നെ ഹാളണ്ടിൽ അംബാസഡറായിരുന്ന ബി. എൻ. ചക്രവർത്തി നാൻകിങ്ങിൽ എന്റെ കൂടെ കൗൺസലറായി കുറേനാൾ ജോലിചെയ്ത ആളാ

ണ്. ചക്രവൎത്തി അത്യാവശ്യം ചില കാൎയ്യങ്ങൾക്കായി ലണ്ടനിലേയ്ക്കു പോയിരിക്കയായിരുന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതൃ അവരുടെ കൂടെ രണ്ടു ദിവസമെങ്കിലും താമസിക്കാതെ മടങ്ങിക്കൂടാ എന്നു ഞങ്ങളെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. അതുപോലെതന്നെയായിരുന്നു മറ്റുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലും. വിശേഷിച്ചു റോമിൽ അന്നു സ്ഥാനപതിയായിരുന്ന ബി. ആർ. സെൻ എന്റെ ആപ്തമിത്രങ്ങളിലൊരാളാണുതാനും. ഇങ്ങനെ, അവിടെയെല്ലാം എല്ലാവിധത്തിലുള്ള സൌകര്യങ്ങളോടുംകൂടി ഞങ്ങൾ മൂന്നാഴ്ച സഞ്ചരിച്ചു.

ഒക്ടോബർ ആദ്യം ഞങ്ങൾ കയിറോയിൽ തിരിച്ചെത്തി. ആകപ്പാടെ സംഗതികൾ ഒന്നു കുഴഞ്ഞിട്ടാണ് അവിടെ കണ്ടതു്. ജനറൽ നജീബും കേണൽ നാസ്സറുമായി നല്ല ഒത്തൊരുമയിലല്ലെന്നു തെളിഞ്ഞുതുടങ്ങിയിരുന്നു. സുഡാൻ സുകുമാർസെന്നിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ഒരു തിരഞ്ഞെടുപ്പു നടത്തി സ്വാതന്ത്ര്യപദവിയിൽ പ്രവേശിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും, ഈജിപ്റ്റുമായി ഇണങ്ങിനില്ക്കുമോ എന്നു സംശയത്തിലാണ്. ബ്രിട്ടീഷ്പാളയത്തെ പിരിച്ചുവിടുന്നതിനുള്ള ആലോചനകളും മുൻപോട്ടു പോയിരുന്നില്ല. എല്ലാംകൊണ്ടും ഒരു വിഷമസന്ധിപോലെയാണ് കണ്ടതു്. ഇൻഡ്യൻസ്ഥാനപതിയെന്ന നിലയിൽ എനിക്ക് അതിൽ ഒന്നുംതന്നെ ചെയ്യാനില്ലെന്നു തെളിഞ്ഞു കണ്ടിരുന്നു.

ആയിടയ്ക്കാണ് ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിപണ്ഡിറ്റ് ഞങ്ങളുടെ അതിഥിയായി കയിറോയിൽ വന്നതു്. ഞാൻ അവിടെയുള്ളപ്പോൾ അവർ ചൈനായിൽ വന്നിരുന്ന കഥ മുൻപുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഞങ്ങൾതമ്മിൽ നിലനിന്നിരുന്ന ഗാഢസ്നേഹത്തിന്റെ നിലയ്ക്കു് അവിടെ വന്നേകഴിയൂ എന്നു ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിച്ചതനുസരിച്ചാണ് അവർ മൂന്നുനാലുദിവസം കയിറോയിൽ വന്നു താമസിച്ചതു്. അതിനു രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായ പ്രാധാന്യമൊന്നുമില്ലായിരുന്നു. ഇന്നു ലോകത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളിൽ

പലതുകൊണ്ടും മുന്നണിയിൽ നില്ക്കുന്ന ഒരു വനിതാരത്നമാണു് ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയെന്നു ഞാൻ പറയേണ്ടതില്ല. സൌന്ദര്യം, ബുദ്ധിശക്തി, ഗൌരവമുള്ള കാര്യങ്ങളുടെ അടി കണ്ടു ആലോചിച്ചെയ്യാനുള്ള സാമർത്ഥ്യം ഇവകൊണ്ടു മാത്രമല്ല അവരുടെ മേന്മ. ദാക്ഷിണ്യം, ഔദാര്യം, വിനയം—ഇവ ഇത്രമാത്രമുള്ള സ്ത്രീകൾ വളരെ അപൂർവ്വമെന്നുതന്നെ പറയാം. വളരെനാളായി ഞാൻ അവരെ അറിയും. എങ്കിലും കാൻസ്റ്റിറ്റ്യുവെൻറ് (1947-ൽ) അസംബ്ലിയിൽ ഞങ്ങൾക്കു് അടുത്തു് ഇരിപ്പിടമായിരുന്നതു തൊട്ടാണു് അവരുമായി സ്നേഹമായതു്. ആ വർഷത്തിൽ അവരുടെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള യു. എൻ. പ്രതിനിധിസംഘത്തിൽ ഞാനും ഒരു മെമ്പറായിരുന്നതുകൊണ്ടു മൂന്നുമാസം ഞങ്ങളൊന്നിച്ചാണു് അമേരിക്കയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു്. അവരുടെ കയ്റോ സന്ദർശനം എനിക്ക വളരെ സന്തോഷപ്രദമായ ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. കയ്റോയിൽ മാത്രമല്ല ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു ലെബനൻ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിലും യാത്രചെയ്തു.

ഇന്ത്യൻ നാവികസൈന്യത്തിലെ ഒരു പ്രധാനഭാഗം മെഡിറ്ററേനിയൻകടലിൽ യുദ്ധപരിശീലനം കഴിഞ്ഞു താമസിയാതെ അലക്സാൻഡ്രിയായിൽ എത്തി. അവിടെ ചെന്നു് അവരെ സ്വീകരിക്കേണ്ടതു് അംബാസഡറുടെ ചുമതലയാണു്. ഇങ്ങനെ വലുതായ ഒരിൻഡ്യൻനാവികസംഘം അലക്സാൻഡ്രിയയിൽ വന്നതു് ആദ്യമാകയാൽ ഈജിപ്ഷ്യൻ പ്രസിഡണ്ടിനെ ആ കപ്പലുകൾ കാണാൻ ക്ഷണിക്കണമെന്നു് എനിക്ക തോന്നി. എൻെറ ക്ഷണനമനുസരിച്ചു ജനറൽ നെജീബു് അലക്സാൻഡ്രിയയിൽ വരികയും, പടക്കപ്പലുകൾ സന്ദർശിക്കുകയും അവയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്ക തൻെറ ഛായാപടം സമ്മാനിക്കയുമുണ്ടായി. ആ സംഘത്തിലെ പ്രധാനകപ്പലായ ഡെല്ലി എന്ന ക്രൂസർ അഡ്മിറാലിൻെറ കീഴിൽ ബെയ്റൂട്ടിലേയ്ക്കു പോയിരിക്കയായിരുന്നു. അലക്സാൻഡ്രിയയിലെ സ്വീകരണം കഴിഞ്ഞു ഞങ്ങൾ ലെബ

ണ്ടിലേയ്ക്കു പോയി. ഇൻഡ്യൻ കപ്പല്പട അവിടെ ആദ്യമായി വരികയായിരുന്നതിനാൽ ആ സന്ദർഭത്തെ അവിടുത്തെ ജനങ്ങൾ സ്നേഹപൂർവ്വം കൊണ്ടാടി. കപ്പൽത്തട്ടിൽ ഞങ്ങൾ കൊടുത്ത സൽക്കാരത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നതിനു ബൈറൂട്ടിലെ മിക്ക പ്രമാണികളും ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു

ഞങ്ങൾ ഈജിപ്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോന്നതു് ആ ക്രൂസറിലാണു്. പടക്കപ്പലുകളിൽ സ്ത്രീകൾ യാത്രചെയ്തുകൂടെന്നു് ഒരു നിയമമുണ്ടു്. നാവികസൈന്യാധ്യക്ഷന്റെ പ്രത്യേകമായ അനുവാദം ആവശ്യമാണത്രേ ആ നിയമത്തെ ലംഘിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുവാൻ. ശ്രീമതി ഇന്ദിരാഗാന്ധി പ്രധാനമന്ത്രി നെഹ്രുവിനോടൊന്നിച്ചു് ഇൻഡോനേഷ്യയ്ക്കു പോയപ്പോൾ മാത്രമാണു് ഒരു സ്ത്രീയെ കയററി ആ ക്രൂസർ യാത്രനടത്തിയിട്ടുള്ളതു്. എന്റെ ഭാര്യയ്ക്കും മകൾക്കും ആ കപ്പലിൽ കയറി പോർട്ടുസെയിദുവരെ സഞ്ചരിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ആമിറാലിയെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അവർ പുരികം ചുളിക്കാതിരുന്നില്ല. പക്ഷേ പോകുന്നതിനു മുൻപു് കമ്പിയടിച്ചനുവാദം വരുത്തി. അങ്ങനെ ഞങ്ങൾ പടക്കപ്പൽ കയറിയാണു് തിരിച്ചു് ഈജിപ്തിലെത്തിയതു്.

ആ (1953) നവംബർ മാസം എന്റെ ജീവിതത്തിലെ പ്രധാനഘട്ടങ്ങളിലൊന്നായിരുന്നു. 25 വർഷത്തെ പരിശ്രമത്തിന്റെ ഫലമായി ഞാൻ പീക്കിങ്ങിൽ താമസിച്ചകാലത്തെഴുതി തീർത്ത ഏഷ്യാഖണ്ഡവും പാശ്ചാത്യരുടെ അധികാരവും (Asia and Western Dominance) എന്ന വിപുലമായ ഗ്രന്ഥം ആ നവംബറിലാണു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതു്. അതു ചരിത്രപണ്ഡിതന്മാരുടെ ഇടയിൽമാത്രമല്ല, രാജ്യാധികാരികളുടെ ഇടയിലും ചെറിയൊരു കലക്കംതന്നെയുണ്ടാക്കി. അഭിനന്ദനാപരമായ ഒരു മുഖപ്രസംഗംകൊണ്ടാണു് 'മാൻചെസ്റ്റർ ഗാർഡിയൻ' എന്ന പ്രസിദ്ധപ്രതിദിനപത്രം അതിനെ

സ്വാഗതംചെയ്തു്. 'ടൈംസ്' പത്രവും വളരെ സ്തുതിച്ചുള്ള ഒരു നിരൂപണംകൂടാതെ, ഒരു മുഖപ്രസംഗത്തിലും അതിനെപ്പററി പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇ. എം. ഫോസ്റ്റർ (E. M. Forster), ഡൊറത്തി വുഡ്മെൻ (Dorothy Woodman) വുഡ്റോ വ്യാട്ട് (Woodrow wyatt) മുതലായ മഹാരഥന്മാരാണ് ആ ഗ്രന്ഥത്തെ ബ്രിട്ടിഷ്പത്രങ്ങളിൽ നിരൂപണംചെയ്തു്. ഏഷ്യയെപ്പററി പിന്നീടു് പണ്ഡിതന്മാരെഴുതിയിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ആ പുസ്തകത്തെ പരാമർശിക്കാത്തതായി ഒന്നുണ്ടോ എന്നുതന്നെ സംശയിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

പുസ്തകം പുറത്തായ ഉടനെ ഒരു പ്രതി ഞാൻ നെഹ്റുവിനയച്ചുകൊടുത്തിരുന്നു. ഒരാഴ്ചക്കകം അതു വായിച്ചു വളരെ പ്രശംസിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു് ഒരു മറുപടിയും കിട്ടി. അതുകൊണ്ടും ശ്രീ നെഹ്റു മതിയാക്കിയില്ല. ഇതിനൊക്കു കൂട്ടന്മാർ അദ്ദേഹം പതിവായി മുഖ്യമന്ത്രികൾക്കും അംബാസഡർമാർക്കും മററും അയച്ചുവരുന്ന ദീർഘലേഖനം ഒരു പ്രാവശ്യം ഈ പുസ്തകത്തെപ്പററിയും അതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെപ്പററിയുമായിരുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ടിലും അമേരിക്കയിലും പല പതിപ്പുകളും, മിക്ക യൂറോപ്യൻഭാഷകളിൽ തർജ്ജമയും വന്നുകഴിഞ്ഞ ആ ഗ്രന്ഥത്തെപ്പററി ഇവിടെ അധികം പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല.

ഏഷ്യയിലെ യൂറോപ്യനധികാരത്തെപ്പററിയുള്ള അഭിപ്രായത്തിൽ പൊതുവേ മാററം വരുത്തി ചരിത്രം തിരുത്തി എഴുതി എന്നതിനുപുറമേ ആ ഗ്രന്ഥംകൊണ്ടു രണ്ടവിചാരിതമായ ഫലമാണ് എനിക്കുണ്ടായതു്: ഒന്നാമതു്, ഇൻഡ്യയിലെ പ്രവിശ്യകൾ മാററി സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനുള്ള ഉന്നതാധികാരകമ്മിഷനിൽ ഒരു മെമ്പറായി നെഹ്റു എന്നെ നിയമിച്ചു. അതു് അതിപ്രധാനമായ ഒരു സംഗതിയാണെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. അതിനെക്കുറിച്ചു് അടുത്ത അധ്യായത്തിൽ കുറെയെല്ലാം വിസ്തരിക്കേണ്ടതാകകൊണ്ടു് ഇവിടെ കൂടുതൽ പറയുന്നില്ല. രണ്ടാമതുണ്ടായ ഫലം

ലോകത്തിൽ ചരിത്രകാരന്മാരെന്ന സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠ ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ചിലരെക്കൊണ്ടു യൂണെസ്കോയുടെ കീഴിൽ മനുഷ്യജാതിയുടെ ശാസ്ത്രീയവും സാംസ്കാരികവുമായ ഒരു ചരിത്രപരമ്പര (Scientific and Cultural History of Mankind) എഴുതിക്കുവാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള സംഘത്തിൽ എന്നെയും ഒരു മെമ്പറാക്കി എന്നുള്ളതാണു്. എണ്ണൂറു വശത്തിലുള്ള ആദ്യം വാല്യമെഴുതാൻ മൂന്നുപേരെയാണു് യൂണെസ്കോ നിശ്ചയിച്ചതു്. എന്നെക്കൂടാതെ മററു രണ്ടുപേരുമായിരുന്നതു് അമേരിക്കയിലെ ഒരു പ്രസിദ്ധ ചരിത്രകർത്രിയായ കാരലൈൻവെയറും (Caroline Ware), ഹോളൻഡിലെ ഒരു പ്രഖ്യാതപണ്ഡിതനായ ജാൻ റോമെൻ (Jan Romein)മായിരുന്നു. എഴുതാനായി ഈ പണ്ഡിതന്മാരെ തിരഞ്ഞെടുത്തതിൽ ഏഷ്യക്കാരനായി ഞാൻ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളുവെന്നതു് അഭിമാനകരമായ ഒരു കാര്യമാണല്ലോ.

ആ ഡിസംബർ മാസത്തിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ തൊഴിലാളികക്ഷിയിൽ ഒരു പ്രധാനനേതാവായ നൈ ബെവനും (Nye Bevan) ഭാര്യയും ഈജിപ്റ്റു് ഗവണ്മെണ്ടിന്റെ ക്ഷണമനുസരിച്ചു കയ്റോയിൽ വന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് തൊഴിലാളിപക്ഷത്തിന്റെ പ്രധാനവക്താവും നേതാവുമായ ബെവൻ ഒരസാമാന്യപുരുഷനായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ഒരു ദരിദ്രകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചു കല്ക്കരിഖനിയിൽ ജോലിചെയ്തു വളന്ന അദ്ദേഹം ബ്രിട്ടീഷ് ഗവണ്മെൻറിലെ ഒരു പ്രധാനാംഗമായിത്തീർന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, ഇംഗ്ലണ്ടിലെ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പ്രത്യേകശക്തി ചെലുത്തുന്ന ഒരു വ്യക്തിയായി ഉയന്നുവെന്നും എല്ലാവരും സമ്മതിക്കും. അദ്ദേഹമായിരുന്നു ഇംഗ്ലണ്ടിൽ എല്ലാവർക്കും ഗവണ്മെൻറുചെലവിന്മേൽ ചികിത്സയേർപ്പെടുത്തിയതു്. ഇന്ത്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ ചെറുപ്പംമുതൽതന്നെ വിശ്വസിച്ചിരുന്ന ബെവൻ ആററ്ലിയുടെ മന്ത്രിസഭയിൽ ഇന്ത്യക്കുവേണ്ടി വാദിച്ചവരിലൊരാളായിരുന്നു. അമേരിക്കയുടെ നിർബ്ബന്ധത്തിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർ

സൈന്യച്ചെലവു വർദ്ധിപ്പിച്ചപ്പോൾ ആ നയത്തെ എതിർത്തുനിന്ന ബെവൻ മന്ത്രിസഭയിൽനിന്നു രാജിവെക്കുകയാണുണ്ടായതു്. ബെവൻറെ പത്നി ജെന്നിലീ (Jenny Lee)യും ബ്രിട്ടീഷുപൊതുജീവിതത്തിൽ ഉന്നതസ്ഥാനം നേടിയ ഒരു സ്ത്രീരത്നമാണു്. അവരും ഒരു കല്ക്കരിഖനിക്കാരൻറെ മകളാണു്. വളരെ ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ പാർലമെൻറിലെ അംഗമായി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട അവർ പ്രതിഭാശാലിനിയും വാക്സമ്പന്നയുമായിരുന്നാൽ അവർതമ്മിലുള്ള ചേർച്ച നായകന്മാരുടെ ചേർച്ചപോലെന്നുതന്നെ പറയുന്നതിൽ തെറ്റില്ല.

ഇടതുപക്ഷനേതാവായ അദ്ദേഹത്തെ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ എംബസിയിൽ അതിഥിയായി താമസിക്കുവാൻ ക്ഷണിക്കയില്ലെന്നു് എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. സ്വാതന്ത്ര്യവാദിയായ അദ്ദേഹം ഈജിപ്റ്റുകാരുടെ അതിഥിയായി താമസിക്കയുമില്ല. ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ മുമ്പുതന്നെ പരിചയമുള്ളതുകൊണ്ടു് എൻറെ കൂടെ താമസിക്കുന്നതിനു ഞാൻ അവരെ ക്ഷണിച്ചു. അഞ്ചുദിവസം കയ്റോയിലും മൂന്നുദിവസം ലക്സോറിലും ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു കഴിച്ചു. ഈജിപ്റ്റിലെ പ്രമാണികളുമായി അദ്ദേഹത്തെ പരിചയപ്പെടുത്തുന്നതിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ഞാൻ ചെയ്തു. കേണൽ നാസ്സർ, സലാംസലേം മുതലായ റവല്യൂഷണറി കൌൺസിൽ നേതാക്കന്മാരെ ഒരു ഡിന്നറിനു വിളിച്ചാണു് ബെവനുമായി പരിചയപ്പെടുത്തിയതു്. അന്നു് അവർതമ്മിലുണ്ടായ രഹസ്യസംഭാഷണം അർദ്ധരാത്രിയിൽ കവിഞ്ഞു നീണ്ടുനിന്നു. നാസ്സർക്കു തൻറെ വാക്ചാതുര്യമെല്ലാം പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടും തൻറെ സൈനികഭരണം ബെവനെക്കൊണ്ടു സമ്മതിപ്പിക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ലെന്നുമാത്രം പറയാം. കസാലയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റു ബെവൻ ചോദിച്ചു: "എത്രനാൾ ഇങ്ങനെ അനിയന്ത്രിതമായ അധികാരം കൈയിൽവെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കണമെന്നാണു് നിങ്ങൾ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്?!"

നാസ്സർ പറഞ്ഞു: "ഇവിടത്തെ കൈക്കൂലിയും മര്യാദകേടുകളും നീങ്ങുന്നതുവരെ!" ബെവൻറെ മറുപടി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാ

ഷിരുന്നു: ''ദൈവത്തിനുപോലും ഇതുവരെ അതു സാധിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ!''

അങ്ങനെ അവർ വലിയ സന്തോഷമില്ലാതെയാണ് പിരിഞ്ഞതു്. പിറ്റേദിവസം ഞങ്ങളെല്ലാവരുംകൂടി ലൂക്സോർ എന്ന സ്ഥലത്തേയ്ക്കു പോയി. ഈജിപ്തിലുള്ള പുരാതനസംസ്കാരത്തിന്റെ ലക്ഷ്യങ്ങൾ മിക്കവാറും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു ലൂക്സോറിലാണ്. അവിടെ 'രാജാക്കന്മാരുടെ താഴ്വര' (The valley of kings) എന്നുപറയുന്ന സ്ഥലത്താണു പഴയ ഫറോവകൾ (ഈജിപ്ത് ചക്രവർത്തികൾ) സ്മാരകങ്ങൾ, ക്ഷേത്രങ്ങൾ മുതലായവ പണിചെയ്യിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ക്രിസ്തുവിനു രണ്ടായിരംവർഷത്തിനു മുൻപുള്ള പല സ്മാരകങ്ങളും അവിടെ കാണാം. ലോകത്തിൽ ഏറ്റവും അറിയപ്പെട്ട സംസ്കാരങ്ങളിൽ ഒന്നായിരുന്നു അന്ന് ഈജിപ്തിലുണ്ടായിരുന്നതു്. ഫറോവമാരെ ജീവിതത്തിലിരുന്നതുപോലുള്ള ധാടിയിൽ കഴിച്ചിരുന്നതു് അവിടെ പതിവായിരുന്നതിനാൽ വലിയ രാജസപ്രൗഢിയിലുള്ള ശവകുടീരങ്ങളിലാണ് അവരെ അടക്കംചെയ്തിരുന്നതു്. ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും പ്രധാനകാഴ്ചകളിൽപ്പെട്ടതാണ് ലൂക്സോറിലെ സ്മാരകങ്ങൾ. അവയെല്ലാം ഞങ്ങൾ ചുറ്റിനടന്നു കണ്ടു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. അവിടെയുള്ള ശവകുടീരങ്ങളും ക്ഷേത്രങ്ങളുമെല്ലാംതന്നെ ആശ്ചര്യകരങ്ങളായിരുന്നുവെങ്കിലും ഹാട്ഷേപ്സുട്ട് എന്ന റാണിയുടെ ശവകുടീരമാണ് എന്നെ ഏറ്റവും വിസ്മയിപ്പിച്ചതു്. അവർ ലോകത്തിലെ ഏറ്റവും മികച്ച സ്ത്രീകളിൽ ഒരാളായിരുന്നു. അതുപോലെ പ്രതാപവും കാര്യശേഷിയുമുള്ള ഒരു ചക്രവർത്തിനി ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടോ എന്നുതന്നെ സംശയമാണ്. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ എലിസബെത്തു്, റഷ്യയിലെ കാതറൈൻ ഇവരാണ് പാശ്ചാത്യചരിത്രത്തിൽ മഹാവീരരായ പുരുഷന്മാരെ കവിഞ്ഞു നില്ക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ. അവരിലും ഒന്നല്ല പല പടികൾ മീതെയാണ് ഹാട്ഷേപ്സുട്ടിന്റെ നില. രാജ്യാവകാശം അവൾക്കായിരുന്നതിനാൽ

അവർ ജീവിച്ചിരുന്ന കാലത്തോളം ഭർത്താവായ ടട്മോസിനു ഒരു കൂട്ടിരിപ്പുകാരൻ എന്ന നിലയേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. പക്ഷേ തന്റെ ഭാര്യയുടെ മരണശേഷം രാജ്യം ലഭിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം തന്റെ യുദ്ധസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും രാജ്യഭരണസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടും ഇറാക്കുവരെയുള്ള സകലരാജാക്കന്മാരെയും വിറപ്പിച്ചു. എന്നാൽ തന്റെ ഭാര്യ ജീവിച്ചിരുന്ന കാലത്തോളം ഒരു പൂച്ചയെപ്പോലെയായിരുന്നു ആയാൾ. അതുകൊണ്ടൂഹിക്കാം, ഹാട്ഷേപ്സുട്ടിന്റെ പ്രതാപം.

തനിക്കു രാജ്യം കിട്ടിയ ഉടനെ ടട്മോസ് ചെയ്തതു പില്ക്കാലത്തുള്ളവർ തന്റെ ഭാര്യയുടെ പേർ വിസ്മരിക്കുന്നതിനു എന്തൊക്കെ ചെയ്യാൻ സാധിക്കുമോ, അതൊക്കെയാണ്. ചരിത്രത്തിൽനിന്നു ഹാട്ഷേപ്സുട്ടിന്റെ നാമധേയം മാച്ചുവാനായിരുന്നു അയാളുടെ പരിശ്രമം. അത്രയ്ക്കുണ്ടായിരുന്നു ഭാര്യയോട് അയാൾക്കു ദേഷ്യം. പക്ഷേ അയാളുടെ ആ ശ്രമമെല്ലാം നിഷ്ഫലമായി എന്നുമാത്രമല്ല, ഇന്നു, ദിഗ്വിജയിയായ ടട്മോസിനെക്കാൾ ജനങ്ങൾ ആദരിക്കുന്നതു ഹാട്ഷേപ്സുട്ടിനെയാണെന്നു പറയാം. യുദ്ധത്തിലുണ്ടായ വിജയങ്ങളിലല്ല അവരുടെ കീർത്തി സ്ഥാപിതമായിരുന്നതു്. ഇപ്പോൾ സോമാലിലാൻഡ് എന്നറിയുന്ന പുണ്ട് എന്ന രാജ്യത്തിലേക്കു കച്ചവടത്തിനായി ഒരു കപ്പൽസംഘത്തെ ആദ്യമായി അയച്ചതും അവിടുന്നു കൊണ്ടുവന്ന പല വൃക്ഷലതാദികൾ ഈജിപ്തിൽ വളർത്തിയെടുത്തതും അവരുടെ പരിശ്രമത്തിന്റെ ഫലമാണ്. അറേബ്യൻകടലിൽ ആദ്യമായി ഈജിപ്ത്കാർ കപ്പലോടിച്ചതു് അവരുടെ ആജ്ഞാനുസരിച്ചാണ്. അവരുടെ കപ്പലുകൾ കേരളംവരെ വന്നിട്ടുണ്ടോ എന്നു ശങ്കിക്കുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവരുടെ ശവം അടക്കം ചെയ്ത മഹാപ്രാസാദത്തിന്റെ ചുമരുകളിൽ വിദേശങ്ങളിൽനിന്നു അവർ കൊണ്ടുവന്ന വൃക്ഷലതാദികളെ ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിൽ കേരളത്തിൽ ധാരാളമായി വളരുന്നവയും എന്നാൽ ആ

ഫ്രിക്കായിൽ ഇക്കാലത്തും ഉള്ളമായവയുമായ പല ചെടികളും ഞാൻ കാണുകയുണ്ടായി.

ലുസ്സോറിൽനിന്നു മടങ്ങിയ ഉടനെ ബെവാനും ഭാര്യയും ലണ്ടനിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയി. താമസിയാതെ എന്നെയും ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു വിളിക്കുന്ന കമ്പി നെഹ്റുവിൽനിന്നു ലഭിച്ചു.

ഇന്ത്യയിലെ പ്രവിശ്യകളെ പുനസ്സംഘടിപ്പിക്കാൻ അത്യന്തം വൈകിയിരിക്കുന്നുവെങ്കിലും പലതരത്തിൽ പിടിയും വലിയുമുള്ള ആ പ്രശ്നത്തെ ഒരുന്നതതലക്കമ്മീഷന്റെ അന്വേഷണത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കാനാണ് തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നതെന്നും അതിപ്രധാനമായ ആ കമ്മീഷനിൽ മൂന്നു പേരുണ്ടായിരിക്കുമെന്നും അവരിൽ ഒരാളായി എനിക്കും ജോലിചെയ്യാൻ സമ്മതമാണോ എന്നും അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടായിരുന്നു എഴുത്ത്.

വലിയ ഒരു ബഹുമതി ആയിരുന്നെങ്കിലും അതൊരാജ്ഞയായിട്ടല്ലാതെ ഗണിക്കാൻ വഴികണ്ടില്ല. എന്നുമാത്രമല്ല, എനിക്കും അതുതന്നെയായിരുന്നു ഇഷ്ടം. ഇത്ര വലിയ ഒരു സംഗതിക്ക് എന്നെക്കൂടി ചുമതലപ്പെടുത്തിയതിൽ എനിക്കഭിമാനമാണ് തോന്നിയത്. അതുകൊണ്ട് എന്റെ സമ്മതം അറിയിച്ചശേഷം തിരിച്ചുയാത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ തുടങ്ങി.

ഈജിപ്തിൽ ഞാൻ ആകെ 17 മാസമേ താമസിച്ചുള്ളു. കുറഞ്ഞതു മൂന്നു വർഷം അംബാസഡർമാർ ഒരിടത്തു താമസിക്കണമെന്നാണ് നിയമം. അത്രയെങ്കിലും താമസിക്കാതെ കാര്യമായ പ്രവൃത്തിയൊന്നും സാധിക്കയില്ലെന്നും പറയാം. ഒന്നരവർഷം തികച്ചുപോലും താമസിക്കാതെ തിരികെ പോന്ന എന്നെക്കൊണ്ടെന്താണ് അവിടെ സാധിച്ചതെന്നൊരു ചോദ്യമുണ്ടാവാം. ഞാൻ ആശിച്ചിരുന്നതിൽ കൂടുതൽ സാധിച്ചു എന്നു പറയാൻ ഞാൻ മടിക്കുന്നില്ല. നെഹ്റുവിന്റെയും മറ്റധികാരികളുടെയും അഭിപ്രായവും അതുതന്നെയായിരുന്നു. എന്താണ് സാധിച്ചതെ

ന്നു ചോദിച്ചാൽ അതിന്നു് ഇങ്ങനെ മറുപടി പറയാം: ഞാൻ അവിടെ എത്തുന്നതിനു മുമ്പു് അറബിദേശങ്ങളിൽ പൊതുവേ പാക്കിസ്ഥാൻകാർക്കായിരുന്നു കൂടുതൽ സ്വാധീനശക്തി. പാകിസ്ഥാൻ വിദേശമന്ത്രി സഫ്രുള്ളാഖാൻ ആ നാട്ടിലൊക്കെ സാധാരണയായി സഞ്ചരിച്ചു് ഇന്ത്യയെപ്പററി പല തെററിദ്ധാരണകളും പരത്തിയിരുന്നു. അല്ലാതെയും പാകിസ്ഥാൻകാരുടെ പ്രചരണവേല ഇന്ത്യ മുസ്ലിംവിരോധിയാണെന്നും മുസ്ലിങ്ങളെ ഇന്ത്യയിൽ അടിച്ചു താഴ്ത്തിയിട്ടിരിക്കയാണെന്നും മററും പറഞ്ഞു പരത്തിയിരുന്നതുകൊണ്ടു് അറബിഗവൺമെൻറുകൾക്കു് ഇന്ത്യയിൽ അവിശ്വാസവും പൊതുജനങ്ങൾക്കു് ഇന്ത്യക്കാരോടു് അനാസ്ഥയുമാണു് കണ്ടിരുന്നതു്. അതു മാററി അറബികളും ഇന്ത്യക്കാരും തമ്മിൽ സ്നേഹവും വിശ്വാസവും പുലർത്തുക എന്നതായിരുന്നു എൻെറ ആദ്യത്തെ ചുമതല. ബ്രിട്ടീഷുകാരുമായുള്ള ആലോചനകളിൽ ഞാൻ അറബികളുടെ ഭാഗം നിന്നു് അവർക്കു സഹായം ചെയ്തുകൊടുത്തു. അതാണു് ആദ്യം അവർക്കു ഇന്ത്യയോടു സ്നേഹം തോന്നുവാൻ കാരണമായതു്. പാകിസ്ഥാൻ മുസ്ലിംരാജ്യമാണെങ്കിലും ബ്രിട്ടീഷുകാരെ താങ്ങിയാണു് നിന്നിരുന്നതു്. സഫ്രുള്ളാഖാൻ ബ്രിട്ടീഷുകക്ഷിയാണെന്നും പാകിസ്ഥാൻനയം ബ്രിട്ടീഷുകാരെ സഹായിച്ചാണെന്നും ഈ ആലോചനകൾ സ്പഷ്ടമായി കാട്ടിക്കൊടുത്തു. അതു നമുക്കനുകൂലമായിത്തീർന്നു. പിന്നെ രാധാകൃഷ്ണൻ, ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മി പണ്ഡിറ്റ്, നെഹറു—ഇങ്ങനെയുള്ള നേതാക്കന്മാർ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കയറോയിലെത്തു എൻെറ നിർബന്ധമനുസരിച്ചു വന്നിരുന്നതും ഈ സ്നേഹം പുലർത്തുവാൻ വളരെയേറെ സഹായമായിത്തീർന്നു; അതുപോലെ തന്നെ ലെബനാണിലും സിറിയയിലും വന്നതും. ചുരുക്കത്തിൽ അറബികളും ഇന്ത്യയുമായുള്ള സ്നേഹം ഉറച്ച അടിസ്ഥാനത്തിൽ കെട്ടിപ്പടുക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു.

17 മാസമേ ഞാൻ കയിറോയിൽ താമസിച്ചുള്ളുവെങ്കിലും വിശിഷ്ടന്മാരായ ചിലരുടെ സ്നേഹം സമ്പാദിക്കുന്നതിന്നു് എ

നിക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടായി. അവരിൽ മൂന്നു പേരെയാണു് എടുത്തു പറയാനുള്ളതു്: അബ്ദുർറഹ്മാൻ അസ്സാംപാഷാ (Abdul Rahman Azam Pasha), പ്രൊഫസ്സർ ഹമീദ് സുൽത്താൻ, താഹാഹുസൈൻ പാഷാ. ഇവർ മൂന്നുപേരും മൂന്നുതരത്തിലുള്ളവരാണു്. അറബിജാതീയത്വം (Arab nationalism) വളർത്തിയെടുത്തിരുന്നതിൽ ഒരു പ്രധാനപങ്കു് അസ്സാം (Azam) പാഷക്കു ഉണ്ടു്. ഹമീദ്സുൽത്താൻ അന്താരാഷ്ട്രീയനിയമത്തിൽ പണ്ഡിതനും പതിവായി യുണൈറ്റഡ്നേഷൻസു മുതലായ സഭകളിൽ ഈജിപ്റ്റിനെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്തുവരുന്ന ആളുമാണു്. താഹാഹുസൈനു് അറബികളുടെ ഇടയിലുള്ള സ്ഥാനം, രാധാകൃഷ്ണനു് ഇന്ത്യയിലും ബെർട്രാൻഡ് റസ്സലിനു് ഇംഗ്ലണ്ടിലുമുള്ളതിനു തുല്യമാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ ഏതാണ്ടു മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിയും.

ഉത്തരാഫ്രിക്കയിൽ സാമ്രാജ്യാധികാരം നടത്തിയിരുന്ന ഇറാലി, ഫ്രാൻസ്, ഇംഗ്ലണ്ട് എന്നീ രാജ്യങ്ങളോടു പലപ്പോഴായി യുദ്ധം ചെയ്തു് അവരെ ഇളക്കിവിടാൻ വിധിച്ച ഒരു പാരമ്പര്യത്തിയാണു് അസ്സാംപാഷാ. 1912-ൽ ഇറാലിയും തുർക്കിയും തമ്മിൽ യുദ്ധമുണ്ടായപ്പോൾ തുർക്കിയോടു ചേർന്നതിനു യുദ്ധം ചെയ്തതിനാണു് ഇറാലിക്കാർ വധശിക്ഷ നിശ്ചയിച്ചതു്. 1914–18-ലെ യുദ്ധത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കെതിരായി പട നടത്തി അവരോടും ശിക്ഷ സമ്പാദിച്ചു; ഫ്രഞ്ചുകാരോടു ടുനീഷ്യയിലും. ഈജിപ്റ്റിനു സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയപ്പോൾ അസ്സാമിനു മന്ത്രിസ്ഥാനത്തോടൊന്നിച്ചു പാഷാപദവും ലഭിച്ചു. ഒടുവിൽ അറബ്‌ലീഗിന്റെ സിക്രട്ടറിജനറലായി അറബിരാജ്യങ്ങളുടെ വിദേശനയം രൂപവൽക്കരിക്കുവാനുള്ള അവസരം അദ്ദേഹത്തിനു കിട്ടി.

അസ്സാമിനു് ഇൻഡ്യയുടെ കാര്യത്തിൽ വലിയ താൽപര്യമായിരുന്നു. അറബികളെന്നല്ലാതെ മുസ്ലീങ്ങളെന്ന ഭാവം രാജ്യകാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനില്ലായിരുന്നു. പാകിസ്ഥാൻ ബ്രിട്ടീ

ഷ്കക്ഷിയാണെന്നു പലതുകൊണ്ടും ബോധ്യമായിരുന്നതിനാൽ ആദ്യംമുതലേ അദ്ദേഹം ഇൻഡ്യയോടു ചാഞ്ഞാണു് നിന്നതു്. തമ്മിൽ പരിചയമായതുമുതൽ എന്നോടദ്ദേഹം വലിയ സ്നേഹത്തിൽ പെരുമാറിയിരുന്നു. ചരിത്രത്തിൽ ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടാൾക്കുമുള്ള അഭിരുചി ഒരു കാരണമാണെന്നു പറയാം. പിന്നെ, അന്തർദ്ദേശീയകാര്യങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾക്കു സാമാന്യേന ഒരേ അഭിപ്രായമാണുണ്ടായിരുന്നതെന്നുള്ളതും പ്രസ്താവ്യമാണു്.

രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ അത്യുന്നതമായ ഒരു പദമാണു് അലങ്കരിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും അസ്സാം പാഷ, താഹാഹുസൈൻ(Taha Hussein)പോലെ വിശിഷ്ടനായ ഒരു പുരുഷനായിരുന്നു എന്നു പറയാൻ സാധിക്കയില്ല. മൂന്നു വയസ്സിൽ സുഖക്കേടുകൊണ്ടു് അന്ധനായിത്തീർന്ന താഹാ പാണ്ഡിത്യം, സാഹിത്യകുശലത, തത്വദർശനം എന്നിവകൊണ്ടു ലോകത്തിലെ ഉൽകൃഷ്ടമേധാവികളിൽ ഒരാളായി ഉയർന്നു. "നബിക്കു മുൻപുള്ള അറബിസാഹിത്യത്തിനോടു പരിത്യക്തപുരാണങ്ങളുടെ കടപ്പാടു്" എന്ന തന്റെ ചെറുപ്പകാലത്തിലുള്ള ഗ്രന്ഥം ഒരു വിപ്ലവമെന്നു മുല്ലാക്കളുടെ ശിക്ഷയ്ക്കു പാത്രമാകത്തക്കവിധം ഉൽപതിഷ്ണുവായ ഒരു ചിന്തകനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. 'ഈജിപ്ഷ്യൻസംസ്കാരത്തിന്റെ ഭാവി' എന്ന പേരിലുള്ള മനോഹരാതിവിശിഷ്ടപുസ്തകവും പൗരോഹിത്യശക്തിയുടെ വിരോധം സമ്പാദിക്കാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടായതാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹിത്യപരമായ മറ്റു കൃതികളും ആദരത്തെ അർഹിക്കുന്നു. വാഫ്ഡ് മന്ത്രിസഭയിൽ വിദ്യാഭ്യാസമന്ത്രിപദം വഹിച്ചിരുന്ന താഹാഹുസൈനാണു് ഈജിപ്റ്റിലെ വിദ്യാഭ്യാസരീതിയെ പുതുക്കിയതു്. മൂന്നു വയസ്സുമുതൽ തീരെ അന്ധനായ വേറെ ഒരാൾ ഇത്ര വലിയ കാര്യങ്ങൾ ചെയ്തതായോ ഇത്രയധികം പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിച്ചതായോ ചരിത്രത്തിൽ അറിവില്ല. അദ്ദേഹവുമായി സ്നേഹമാകാൻ സാധിച്ചതു വലിയ ഒരു കാര്യമായിട്ടാണു് ഞാൻ എല്ലായ്പോഴും ഗണിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

പല നാട്ടിലും ചെയ്യേണ്ടിയിരുന്ന സഞ്ചാരങ്ങൾ, മാറി മാറി വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന അതിഥികൾ, ജോലിത്തിരക്ക് — ഇവ നിമിത്തം ഈജിപ്റ്റിൽ താമസിച്ച കാലത്തു സാഹിത്യപരിശ്രമത്തിനു സമയം ലഭിച്ചില്ല. ഇംഗ്ലീഷിൽ In Two Chinas (രണ്ടു ചൈനായിൽ) എന്നൊരു ഗ്രന്ഥവും, മലയാളത്തിൽ 'സിനിമാതാരം' എന്നൊരു ഹാസ്യകവിതയും മാത്രമാണ് ഇക്കാലത്തെ പരിശ്രമഫലമായി പറയാനുള്ളതു്. ചൈനായിലെ എന്റെ ജീവിതത്തെപ്പറ്റിയും പ്രവൃത്തികളെപ്പറ്റിയുമുള്ള പുസ്തകം രണ്ടു വർഷം കഴിഞ്ഞാണ് പുറത്തിറങ്ങിയതെങ്കിലും എഴുതിയതു് ഈജിപ്റ്റിൽവെച്ചാണ്. അക്കാലത്തു ഞാൻ അറബിരാജ്യങ്ങളുടെയും വിശേഷിച്ച് ഈജിപ്റ്റിന്റെയും ചരിത്രം പഠിക്കുന്നതിനും അറബികളും ഇൻഡ്യയുമായുള്ള സംസർഗ്ഗത്തെപ്പറ്റി അന്വേഷിക്കുന്നതിനും ശ്രമിച്ചുവന്നു.

പ്രവിശ്യാപുനസ്സംഘടനക്കമ്മീഷനും കേരളപ്പിറവിയും.

1954 ഫെബ്രുവരി രണ്ടാംതിയതിയാണ്, ഞാൻ പുതിയ ജോലി ഏറെറടുക്കുവാനായി ഇൻഡ്യയിൽ വന്നതു്. ജോലിയുടെ പ്രാധാന്യം എനിക്കു നേരത്തെ അറിയാമായിരുന്നുവെങ്കിലും വന്നു രണ്ടുദിവസംകഴിഞ്ഞു നെഹ്റുവുമായി ഉണ്ടായ സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം ഈ കമ്മിഷന്റെ പ്രവൃത്തിയിൽ എത്രമാത്രമൂന്നി നിന്നിരുന്നു എന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചു. ഞങ്ങളെ ഒരു ഉന്നതാധികാരസമിതി (High powered commission)യായിട്ടാണ് നിയമിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും അതായതു് ഐകകണ്ഠ്യേന എത്തിച്ചേരുന്ന ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ നടപ്പിൽവരുത്താനാണ് ഗവൺമെൻറ് തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളതെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. കമ്മീഷനു പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ടായിരിക്ക

മെന്നും അതിന്റെ മൂന്നു മെമ്പർമാർക്കും കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിലെ മന്ത്രിമാരുടെ സ്ഥാനമായിരിക്കുമെന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി. കമ്മീഷനിലെ മററംഗങ്ങൾ സെയ്ദ് ഫസലേ ആലിയും പണ്ഡിത് ഹൃദയനാഥകുൺസ്രൂവുമായിരുന്നു. ഫസലേ ആലിയുടെ ജനനസ്ഥലം ബനാറിസാണെങ്കിലും ചെറുപ്പംമുതൽ ബീഹാറിലായിരുന്നു താമസം. അവിടെ പട്ട്നാഹൈക്കോട്ടിൽ ആദ്യം പ്യൂണിജഡ്ജിയും പിന്നീടു ചീഫ്ജസ്റ്റിസുമായി ജോലിനോക്കിയശേഷം ഫെഡറൽകോടതിയിലും ഒടുവിൽ സുപ്രീംകോടതിയിലും ജഡ്ജിയായിട്ടു പെൻഷൻ പററിയ ഒരു മഹാനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. പെൻഷനുശേഷം ഒറീസ്സാഗവർണ്ണരായി ജോലിനോക്കിയിരിക്കുമ്പോഴാണ് അദ്ദേഹത്തെ ഈ കമ്മീഷന്റെ അദ്ധ്യക്ഷനും മെമ്പറുമായി നിയമിച്ചതു്. 25 വർഷത്തെ ജഡ്ജിജോലികൊണ്ടു നിഷ്പക്ഷപാതിത്വം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിൽ പ്രധാനമായ ഒരംശമായിത്തീർന്നിരുന്നു. അതുപോലെതന്നെ നയവും വിനയവും പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളെന്നു കാഴ്ചയിൽ തോന്നുന്ന അഭിപ്രായങ്ങൾതമ്മിൽ ഒത്തൊരുമിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള സാമർത്ഥ്യവും അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. സമുദായഭേദം അദ്ദേഹത്തെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. രണ്ടാമത്തെ മെമ്പർ ഹൃദയനാഥകുൺസ്രൂവായിരുന്നു. ഇൻഡ്യൻ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ ഒരു ഭീഷ്മർക്കുള്ള നിലയാണ് അദ്ദേഹത്തിനുള്ളതു്. ഗോഖലെയുടെയും ശ്രീനിവാസശാസ്ത്രിയുടെയും അനന്തരവകാശി, ഭാരതസേവാസംഘ(Servants of india Society)ത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷൻ, ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ കാലത്തുതന്നെ നിയമസഭയിലും പിന്നീടു പാർലമെന്റിലും സുസമ്മതനായ ഒരു നേതാവ്, അനവധി കമ്മീഷനുകളിൽ പ്രസിഡെന്റായും മെമ്പറായും ജോലിനോക്കിയ ഒരു രാജ്യസേവാനിരതൻ, ഒരു കക്ഷിയിലും ചേരാത്ത ഒരു മാന്യൻ—ഇങ്ങനെ എല്ലാവർക്കും സുസമ്മതനായ ഒരു മഹാരഥനായിരുന്നു പണ്ഡിത്

കൻസ്റ്റു. ജീവിതക്രമത്തിൽ വലിയ നിഷ്ഠയുള്ള ആളായിരുന്നു അദ്ദേഹം.

"യുക്താഹാരവിഹാരസ്യ
യുക്തചേഷ്ടസ്യ കർമ്മസു
യുക്തസ്വപ്നാവബോധസ്യ
യോഗോ ഭവതി ദുഃഖഹാ"

എന്നു ഗീതയിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു യോഗമായിരുന്നു കൻസ്റ്റു സ്വീകരിച്ചിരുന്നതു്. ഭാരതസേവാസംഘത്തിലെ മെമ്പർമാർക്കു് അതിലുപ്പുമായ ഒരു പ്രതിഫലം മാത്രമേ സ്വീകരിക്കാവൂ എന്നും മറ്റുള്ളതെല്ലാം സംഘത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കണമെന്നുമാണല്ലോ നിയമം. എപ്രകാരംകൊണ്ടും അദ്ദേഹം വിശ്വസ്തനായ ഒരു കർമ്മയോഗിതന്നെയായിരുന്നു. കൃശവും ബലഹീനനെന്നു തോന്നുന്നതുമായ ദേഹത്തിൽ എങ്ങനെ ഇത്രമാത്രം ഉത്സാഹശക്തിയും വളച്ചാൽ വളയാത്ത അഭിപ്രായസ്ഥൈര്യവും അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും വിസ്മയിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അദ്ദേഹവും സഖേത്തലിയെപ്പോലെ ഉത്തരപ്രദേശക്കാരനായിരുന്നു.

വാർത്താവിതരണഡിപ്പാർട്ടുമെൻറിന്റെ (Ministry of Information) സിക്രട്ടറിയായിരുന്ന പി. സി. ചൌധരി (ഐ. സി. എസ്സ്.) ആയിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ സിക്രട്ടറി. ഐ. സി. എസ്സിൽ വലിയ ഉദ്യോഗസ്ഥനാണെങ്കിലും ചൌധരി ചരിത്രത്തിലും സംസ്കൃതത്തിലും പാണ്ഡിത്യമുള്ള ഒരാളായിരുന്നു. എന്റെ ശുപാർശയനുസരിച്ചു ജോയിൻറ് സിക്രട്ടറിയായി നിയമിക്കപ്പെട്ടതു ഹരിശർമ്മ എന്നൊരു ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നു. ഹരിശർമ്മ ഒരുകാലത്തു പട്ടിയാലയിൽ എന്റെ കൂടെ ജോലിചെയ്ത ആളാണു്. സ്വാതന്ത്ര്യലബ്ധിക്കുമുമ്പു നാട്ടുരാജ്യങ്ങളെ ഐക്യരാജ്യത്തിൽ ചേർക്കുന്നതിനു ഞങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു ജോലിചെയ്തിരുന്നതാണു്. അതുവഴി സ്റ്റേറ്റുമിനിസ്ട്രിയിൽ ഡെപ്യൂട്ടിസിക്രട്ടറിയായി വന്നതായിരുന്നു അദ്ദേഹം. ചെറിയ ഒരാപ്പീസു വേഗത്തിൽ സംഘ

ടിപ്പിക്കുന്നതിനും, ഉടൻതന്നേ ജോലിയാരംഭിക്കുന്നതിനും കമ്മിഷന്നു സാധിച്ചു.

എന്തായിരുന്നു ഈ കമ്മിഷനെക്കൊണ്ടു ഗവമ്മെൻറ് സാധിക്കുവാനുദ്ദേശിച്ചതു്? ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണോ പ്രവിശ്യകൾ വേണ്ടതു് എന്നതിനെപ്പററി തീച്ചയാക്കിയിട്ടു് അവശ്യപുനസ്സംഘടനകൾ ശുപാർശചെയ്യുവാനായിരുന്നു എന്നാണു് സാധാരണജനങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചിരുന്നതു്. അതു ഞങ്ങളെ ഏല്പിച്ച ജോലിയിൽ അതിപ്രധാനമായ ഒന്നായിരുന്നുതാനും. പക്ഷേ അതു കൂടാതെ രണ്ടു കാര്യങ്ങൾകൂടി ഞങ്ങളുടെ ആലോചനയ്ക്കു വിഷയമായിരുന്നു. അക്കാലത്തു് ഇൻഡ്യയിൽ പ്രവിശ്യകൾ അധികാരമനുസരിച്ചു് എ. ബി. സി. എന്നു മൂന്നുതരത്തിലായിരുന്നു. എ. ക്ലാസ്സിൽ മദ്രാസ്, ബോംബേ മുതലായ പഴയ ബ്രിട്ടീഷ്പ്രവിശ്യകൾതന്നെ. നാട്ടുരാജ്യങ്ങൾ തനിയെ ഉള്ളതോ (ഹൈദ്രാബാദ്, മൈസൂർ) ഒന്നിച്ചുചേർന്നു പുതിയ പ്രവിശ്യകളായിത്തീർന്നതോ (തിരുകൊച്ചി, മധ്യഭാരതം, സൗരാഷ്ട്രം) ആയവ ബി. ക്ലാസ്സായിരുന്നു. കേന്ദ്രഗവമ്മെൻറിനു് ഇവയുടെ മേൽ ചില പ്രത്യേകാധികാരങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൂടാതെ, ഗവമ്മെണ്ടിന്റെ കാര്യക്ഷമത വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനു ചില ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ നേരിട്ടു (ഉപദേഷ്ടാക്കളായുംമററും) നിയമിക്കുന്നതിനുള്ള അവകാശവുമുണ്ടായിരുന്നു. കുടക്, ആജ്മീർ, ത്രിപുര മുതലായ മററുചില സംസ്ഥാനങ്ങളെ സി. ക്ലാസ്സ് പ്രവിശ്യകൾ എന്നാണു് പറഞ്ഞുവന്നിരുന്നതു്. ഇവിടെയും നിയമസഭ മുതലായവ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും അവയ്ക്കുള്ള അധികാരം നാമമാത്രമായിരുന്നു. പ്രവിശ്യകൾക്കെല്ലാം ഐകരൂപ്യമില്ലാതെ നമ്മുടെ ഭരണക്രമം ശരിയായി നടക്കയില്ലെന്നുള്ളതു പ്രത്യക്ഷമാണല്ലോ. അതേപ്പററിയും എന്താണു് ചെയ്യേണ്ടതെന്നു ഞങ്ങൾ തീർമാനിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. മൂന്നാമത്തെ സംഗതി പ്രവിശ്യകളെ ഉടച്ചുവാർത്താൽ ഇൻഡ്യയുടെ ഐക്യത്തെ പ്രബലമാക്കാനായി ഭരണപ

ജാതിസംബന്ധിച്ച പരിഷ്കാരങ്ങൾ ശുപാർശചെയ്യണമെന്നുള്ളതായിരുന്നു.

പ്രവിശ്യകളുടെ പുനസ്സംഘടന ഉത്തരഭാരതത്തിലെ പ്രധാനഘടകങ്ങളെ ബാധിക്കുന്ന ഒന്നല്ലായിരുന്നു. ബംഗാൾ, ബിഹാർ, ഉത്തരപ്രദേശം, രാജസ്ഥാൻ, ഒറീസ്സ എന്നിവ ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലുള്ള പ്രവിശ്യകളായിരുന്നു. അവതമ്മിൽ നിസ്സാരമായ ചില അതിർത്തിതർക്കങ്ങൾ മാത്രമാണുണ്ടായിരുന്നത്. പഞ്ചാബിന്റെ കാര്യത്തിൽ ഒരു പ്രത്യേകത ഉണ്ടായിരുന്നതും ഇവിടെ പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഹിന്ദിയും പഞ്ചാബിയും രണ്ടും പഞ്ചാബിൽ ഒരറ്റംമുതൽ മറ്റേയറ്റംവരെ പ്രചരിക്കുന്ന ഭാഷകളാണ്. ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ പഞ്ചാബി സംസാരിക്കുന്നവർ അല്പം കൂടുതലുണ്ടെന്നും ചിലേടത്ത് അല്പം കുറവുണ്ടെന്നുമേ വ്യത്യാസമുള്ളൂ.

ഭാഷാപ്രവിശ്യകൾ എന്ന പ്രശ്നം വിന്ധ്യാചലത്തിന് തെക്കുള്ള ഭാഗങ്ങളെ മാത്രമേ വാസ്തവത്തിൽ ബാധിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. അതേപ്പറ്റി ചുരുക്കമായി ചിലതു പ്രസ്താവിക്കാതെ സംഗതികൾ മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമുള്ളതുകൊണ്ടു രാജ്യകാര്യപരമെങ്കിലും, ചിലതിവിടെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ബ്രിട്ടീഷധികാരം വന്നതോടുകൂടി അവരുടെ കീഴിൽ വന്ന പ്രദേശങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു ചേർത്തതാണ് മദ്രാസ്, ബോംബേ മുതലായ പ്രവിശ്യകൾ എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. 1954-ൽ ബോംബെപ്രവിശ്യയിൽ ഗുജറാത്ത്, മഹാരാഷ്ട്രം, കർണ്ണാടകം എന്നീ മൂന്നു ഭാഗങ്ങൾ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നു. അതിർത്തിസ്ഥലങ്ങളിൽ ചില ഇടകലർപ്പുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും ഭൂമിശാസ്ത്രപരമായി അവ തമ്മിൽ സ്പഷ്ടമായ ഭിന്നത ഉണ്ടായിരുന്നുതാനും. മഹാരാഷ്ട്രത്തിൽ (ബോംബെപട്ടണമൊഴിച്ചാൽ) ഗുജറാത്തി പറയുന്നവർ വളരെ ചുരുക്കമായിട്ടേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ; അതുപോലെതന്നെ ഗുജറാത്തിൽ മറ്റു ഭാഷകളും. ഇങ്ങനെ ബോംബെപ്രവിശ്യയിൽ മൂന്നു ഘടകങ്ങളുണ്ടായി

അന്നവെങ്കിലും മഹാരാഷ്ട്രരും കർണ്ണാടകരും അതിൽ ഒതുങ്ങിനിന്നിരുന്നില്ല. മഹാരാഷ്ട്രന്മാരിൽ ഒരു പ്രധാനഭാഗം ഹൈദരബാദിലെ മറാത്തുവാഡാ എന്നു പറയുന്ന പടിഞ്ഞാറെ പ്രദേശത്താണ് വസിച്ചിരുന്നത്. അതുപോലെതന്നെ മധ്യപ്രദേശ (Central Provinces)ത്തിൽ ബീറാർ എന്നറിയപ്പെട്ടിരുന്ന വിദർഭവും മഹാരാഷ്ട്രന്മാരുടേതായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു സംയുക്ത മഹാരാഷ്ട്രപ്രവിശ്യ നിർമ്മിക്കണമെങ്കിൽ, ബോംബെ, ഹൈദരബാദ്, മധ്യപ്രദേശം എന്നിവയെ ഉടച്ചുവാർക്കാതെ സാധിക്കയില്ലെന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ.

ഇതിലും കഷ്ടമായിരുന്നു കർണ്ണാടകത്തിന്റെ കഥ. കർണ്ണാടകക്കാർ അഞ്ചു പ്രവിശ്യകളിലായിട്ടാണ് താമസിച്ചിരുന്നത്. ബോംബെയിലെ തെക്കൻജില്ലകൾ, ഹൈദരബാദിലെ ബീദാർ പ്രദേശം, മൈസൂർ, കുടക്, മദ്രാസിൽ ദക്ഷിണകാനറാ — ഇങ്ങനെ ഛിന്നഭിന്നമായി കിടന്ന കർണ്ണാടകത്തിനു സ്വന്തമെന്നു പറയാൻ മൈസൂർരാജ്യമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഒരു കർണ്ണാടകപ്രവിശ്യയുടെ നിർമ്മാണം എത്ര സംസ്ഥാനങ്ങളെ ബാധിക്കുമെന്ന് ഇതുകൊണ്ടു തെളിയും. ആന്ധ്രന്മാരും തമിഴന്മാരുമായി അതിർത്തിത്തർക്കങ്ങളുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും 'വിശാലാന്ധ്രം' സൃഷ്ടിക്കണമെങ്കിൽ ഹൈദരബാദ്‌രാജ്യത്തിലെ പ്രധാനഭാഗമായ തെലുങ്കാന അതിൽ ഉൾപ്പെടുത്താതെ സാധിക്കയില്ല. കേരളത്തിന്റെ കഥ പറകയാണെങ്കിൽ മദ്രാസിൽനിന്നു മലബാർ ജില്ലകളും മലയാളം സംസാരിക്കുന്ന കാസർകോടും എടുത്തു ചേർക്കുന്നതു കൂടാതെ തമിഴ് സംസാരിക്കുന്ന നാഞ്ചിനാടും ചെങ്കോട്ടയും തമിഴകത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കുന്ന പ്രശ്നവുമുണ്ടായിരുന്നു.

ഈ പ്രശ്നത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കിയതു മഹാത്മാഗാന്ധിയാണ്. 1920-ൽ ഗാന്ധിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ കോൺഗ്രസ്സിന്റെ ഘടന നവീകരിച്ചപ്പോൾ, ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് പ്രവിശ്യകളെ രൂപീകരിച്ചതു്. സ്വരാ

ഷയിലൂടെയല്ലാതെ ബഹുജനങ്ങളെ സമീപിക്കാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നും ജനതയുടെ താങ്ങില്ലാത്ത സ്വാതന്ത്ര്യവാദത്തിനു ശക്തിയില്ലെന്നും മനസ്സിലാക്കിയാണ് അദ്ദേഹം അങ്ങനെ ചെയ്തത്. സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയാൽ ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലായിരിക്കണം പ്രവിശ്യകൾ എന്ന് അക്കാലത്ത് എല്ലാവരും സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ ഗാന്ധിജിയുടെ അധീനത്തിൽ രൂപവൽക്കരിക്കപ്പെട്ട ഭാഷാപ്രവിശ്യകൾക്ക് പ്രധാനമായി ഒരു പൂർണ്ണത കാണാം. കോൺഗ്രസ്സിന്റെ പ്രവൃത്തിപരിധിയിൽ നാട്ടുരാജ്യങ്ങളെ ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഒരു ഭാഷതന്നെ സംസാരിക്കുന്ന സമുദായം ചിലപ്പോൾ ഒന്നിലധികം പ്രവിശ്യകളിലായും ചിലപ്പോൾ പല നാട്ടുരാജ്യങ്ങളിലായും ചിന്നിച്ചിന്നമായിട്ടാണ് കിടന്നിരുന്നത്. കന്നടയുടെയും മറാത്തിയുടെയും കാര്യംകൊണ്ട് ഈ സംഗതി തെളിഞ്ഞു കാണാവുന്നതാണ്. കോൺഗ്രസ്സിലെ കന്നടപ്രവിശ്യ മൈസൂറിലെ 90 ലക്ഷം കന്നടികളെയും ഹൈദരബാദിൽ ബീദാർ ജില്ലയിൽ ആ ഭാഷ സംസാരിക്കുന്നവരെയും ഉൾപ്പെടുത്തിയിരുന്നില്ല. അതുപോലെ തന്നെ കോൺഗ്രസ്സിന്റെ മഹാരാഷ്ട്രപ്രവിശ്യയിൽ ഹൈദരബാദിലെ മറാത്താവാഡയും വിദർഭയും ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്നില്ല. കേരളത്തിന്റെ കഥ പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ആദ്യത്തെ രണ്ടുമൂന്നു മാസങ്ങൾ ഈ പ്രശ്നത്തിന്റെ പല ഭാഗങ്ങളും ആലോചിച്ചും പഠിച്ചും ദില്ലിയിൽത്തന്നെ കഴിച്ചു. അതിൽനിന്ന് ഒരു സംഗതി സ്ഫടികംപോലെ ഞാൻ തെളിഞ്ഞു കണ്ടു: ഈ പ്രശ്നത്തിനൊരു പരിഹാരം വേണമെങ്കിൽ ഹൈദരബാദ് സംസ്ഥാനം ഇല്ലാതാക്കയാണ് ആവശ്യം. ഹൈദരബാദ് സംസ്ഥാനത്തിൽ മൂന്നു ഭാഷകൾ സംസാരിക്കുന്നവരാണ് പ്രധാനമായുണ്ടായിരുന്നത്. ഭൂരിപക്ഷം സംസാരിച്ചിരുന്നതു തെലുങ്കാണ്. മറാഠിയും കന്നടയും പ്രത്യേകജില്ലകളിൽ മാതൃഭാഷയായിരുന്നു. ആ സംസ്ഥാനത്തിൽ മൂന്നു ഭാഷകളുണ്ടായിരുന്നു എന്നുമാ

ക്കല്ല, ആ ഭാഷകൾ സംസാരിച്ചിരുന്ന പ്രദേശങ്ങൾ തന്നെ വ്യത്യസ്തവുമായിരുന്നു. ഹൈദരബാദിന്റെ ഐക്യം വാസ്തവത്തിൽ നൈസാമിന്റെ രാജത്വത്തിലാണു് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നതെന്നു പറയാം.

ഈ മുപ്പിരിയടിക്കാതെ പ്രവിശ്യകളുടെ പുനസ്സംഘടന സാധിക്കയില്ലെന്നു കാണാൻ വലിയ വൈഷമ്യമുണ്ടായില്ല. മറാത്തവാഡയില്ലാത്ത സംയുക്തമഹാരാഷ്ട്രം ഒരു കാലത്തും മഹാരാഷ്ട്രന്മാർക്കു തൃപ്തികരമാകയില്ലെന്നു തീർച്ചതന്നെ; അതുപോലെതന്നെ തെലിങ്കാനയുൾപ്പെടാത്ത ആന്ധ്രദേശം ആന്ധ്രന്മാർക്കും. കന്നടക്കാരുടെ പ്രത്യേകതയായ വീരശൈവസമ്പ്രദായത്തിന്റെ പല പാവനക്ഷേത്രങ്ങളും ബീദാർപ്രദേശത്തിലായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ മറാഠികളുടെയും തെലുങ്കരുടെയും കന്നടരുടെയും പ്രവിശ്യാവകാശങ്ങൾക്കു പൊതുവെ ബാധകമായിട്ടായിരുന്നു ഹൈദരബാദിന്റെ സ്ഥിതി.

ഹൈദരബാദിനെ പങ്കിടാതെ ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ സംസ്ഥാനസംഘടന സാധിക്കയില്ലെന്നു സ്പഷ്ടമാണെങ്കിലും അതിനു ചില പ്രയാസങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നാമതു പ്രധാനമന്ത്രി നെഹറു ഹൈദരബാദിനെപ്പറ്റി ചില അഭിപ്രായങ്ങൾ മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു് എന്നുള്ളതാണ്. ഹൈദരബാദ് നമ്മുടെ സംസ്കാരൈക്യത്തിന്റെ ഒരു ജയസ്തംഭമാണെന്നും അതു നിലനിർത്തിക്കൊണ്ടു പോകുന്നതു നമ്മുടെ മതേതരരാജ്യത്തിന്റെ ഒരു സ്മാരകമായിരിക്കുമെന്നും അദ്ദേഹം പണ്ടെവിടെവെച്ചോ പറകയുണ്ടായത്രെ. രണ്ടാമതു് ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലിംജനങ്ങൾ ഹൈദരബാദും നൈസാമും തങ്ങളുടെ പുരാതനമഹത്വത്തിന്റെ ഒരു ലക്ഷ്യമായി കണക്കാക്കുന്നുവെന്നും ഹൈദരബാദിനെ മൂന്നായി പങ്കിടുകയാണെങ്കിൽ നൈസാമിന്റെ രാജപ്രമുഖത്വവും ആ സംസ്ഥാനത്തിന്റെ മുസ്ലിംഛായയും തീർച്ചയായും

പോകമെന്നതിനാൽ അതു് അവർക്ക വലിയ അതൃപ്തിക്ക കാരണമാകമെന്നും ഒരു വാദമുണ്ടായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ അധ്യക്ഷനായ സർഫസലലിക്കു് ഈ വാദങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി ഹൈദരബാദു് എങ്ങനെയെങ്കിലും നിലനിത്തിയാൽകൊള്ളാമെന്നുള്ള അഭിപ്രായമാണുണ്ടായിരുന്നതു്. ഞങ്ങൾ മൂന്നാളും തമ്മിൽ നിത്യവുമുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരുന്ന വാദപ്രതിവാദങ്ങളിൽനിന്നാണു് ഈ സംഗതി എനിക്ക മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചതു്.

പ്രശ്നത്തിന്റെ സ്വഭാവമെന്താണു മനസ്സിലാക്കിയശേഷം ഞങ്ങൾ പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം പോയി അവിടവിടെയുള്ള ജനപ്രതിനിധികളും ഗവണ്മെന്റുമായി സംസാരിച്ചു് അഭിപ്രായങ്ങൾ അറിയുന്നതിനു തീച്ചയാക്കി. മേയ്മാസം അവസാനത്തോടുകൂടിയാണു് യാത്രയാരംഭിച്ചതു്. ആദ്യം പോയതു കേരളത്തിലാണു്. കേരളത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ വലിയ വൈഷമ്യമൊന്നുമില്ലെങ്കിലും എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതൊരു പ്രധാനസംഗതിയായിരുന്നു. മലയാളം സംസാരിക്കുന്ന ജനത തിരുവിതാംകൂർ, കൊച്ചി, മലബാർജില്ല, കാസർകോടു താലൂക്കു് എന്നിവിടങ്ങളിലാണല്ലോ അധിവസിക്കുന്നതു്. അവരെ ഒന്നിച്ചുചേത്തു് ഒരു ഐക്യകേരളം സ്ഥാപിക്കണമെന്നു പ്രമാണികളായ കേരളീയർ വാദിച്ചുതുടങ്ങിയിട്ടു വളരെ നാളായിരുന്നുതാനും. മദ്രാസ് സംസ്ഥാനത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമായി മലബാർജില്ലയിരിക്കുന്നതു തങ്ങൾക്കിഷ്ടമല്ല എന്ന സംഗതി തമിഴ്നാട്ടുകാർ മറച്ചുവെച്ചിരുന്നില്ല. ആന്ധ്രക്കാർ മാറിപ്പോയ സ്ഥിതിക്കു്, മദ്രാസിലെ ചെറിയൊരു വിഭാഗംമാത്രമായ മലബാർജില്ലയെക്കൂടി ഒഴിച്ചുവിടുകയാണെങ്കിൽ തമിഴ്നാടു പ്രത്യേകമൊരു പ്രവിശ്യയായിത്തീരുമല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്ക മലയാളഭാഷ പ്രചരിക്കുന്ന ദേശങ്ങൾ ഒന്നിച്ചുചേത്തു് ഒരു പ്രവിശ്യയാക്കുന്നതിൽ വലിയ വൈഷമ്യമൊന്നും സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയാൽ കാണാനില്ലായിരുന്നു.

വാസ്തവം അങ്ങനെയാണെങ്കിലും ചില അവകാശവാദങ്ങളും പ്രത്യേകതാൽപര്യങ്ങളും ഈ വിഷയത്തിൽ അനാവശ്യമായ കടുപ്പങ്ങളുണ്ടാക്കിത്തീർത്തു. ഒന്നാമതായി തിരുവിതാംകൂർകാർക്ക് — പ്രത്യേകിച്ചും തിരുവനന്തപുരത്തു പ്രാധാന്യം വഹിക്കുന്ന നായർപ്രമാണികൾക്ക് — തമിഴ് മാതൃഭാഷയായ നാഞ്ചിനാട്ട തമിഴകത്തേക്കു വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതിൽ വൈമുഖ്യമായിരുന്നു. തിരുവിതാംകൂർ രാജാക്കന്മാർ നാഞ്ചിനാട്ടിൽനിന്നു വന്നവരാകയാൽ രാജവംശത്തിനു തെക്കൻതിരുവിതാംകൂറുമായി ബന്ധമുണ്ട് എന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ. രാജാധികാരം നിലനിന്നിടത്തോളം തിരുവിതാംകൂർ വിട്ടുപോകണമെന്നു നാഞ്ചിനാട്ടിലെ തമിഴന്മാർ ആഗ്രഹിച്ചുമില്ല. പക്ഷേ സ്വാതന്ത്ര്യലാഭത്തിനു മുൻപുതന്നെ പ്രജാധിപത്യം തിരുവിതാംകൂറിൽ മുളച്ചുതുടങ്ങിയതോടുകൂടി, ആ രാജ്യത്തിലെ ചെറിയൊരു ന്യൂനപക്ഷംമാത്രമായിരുന്നെങ്കിലും നാഞ്ചിനാട്ടിൽ തൊണ്ണൂറുശതമാനം വരുന്ന തമിഴർക്ക് തമിഴ്നാട്ടിനോടു ചേരുന്നതിലാണ് തങ്ങളുടെ ഭാവി എന്നു തോന്നിത്തുടങ്ങി. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുശേഷം രാജാധികാരം നശിച്ചു തിരു-കൊച്ചി ജന്മമെടുത്തപ്പോൾ നാഞ്ചിനാട്ടിലെ ആളുകൾ കാൺഗ്രസ്സിൽനിന്നുതന്നെ ഭിന്നിച്ചു തമിഴ്നാട്ടിൽ ചേരണമെന്നു നിർബ്ബന്ധമായി. ഭാഷാപ്രവിശ്യകളുടെ പ്രശ്നം മുന്നോട്ടു വന്നതോടുകൂടി ആ വാദത്തിന്റെ പ്രാധാന്യവും വർദ്ധിച്ചു.

മലയാളികൾ മിക്കവാറും ഇതിനു വിപരീതമായിരുന്നു. അവരുടെ വാദമുഖങ്ങൾ ആശ്ചര്യകരമെന്നാണ് പറയേണ്ടതു്. പരശുരാമൻ സൃഷ്ടിച്ച കേരളം ഗോകർണ്ണംമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയാണെന്നും അതുകൊണ്ടു കന്യാകുമാരി ഒരിക്കലും തമിഴർക്ക് വിട്ടുകൊടുക്കാൻ പാടില്ലെന്നുമായിരുന്നു ഒന്നാമത്തെ വാദം. പരശുരാമൻ സൃഷ്ടിച്ചതെന്നായാലും കേരളത്തിന്റെ ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ഭാഗമാണപോലും നാഗർകോവിലും കന്യാകുമാരിയും. ആ

വാദത്തിൽ അർത്ഥമൊന്നുമില്ലെന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ—ഒരു കാലത്തും ഗോകർണ്ണംമുതൽ കാസർകോഡുവരെയുള്ള ഭാഗം കേരളത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടതായി ചരിത്രം പറയുന്നില്ല. കന്യാകുമാരിയുടെ കാര്യമാണെങ്കിൽ, ചരിത്രകാലങ്ങളിൽ അതു ചിലപ്പോൾ കേരളത്തിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിലും ചിലപ്പോൾ തമിഴ്നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുടെ കീഴിലുമായിരുന്നു. എന്നാൽ നെയ്യാററിൻകരയ്ക്കു തെക്കുള്ള താലൂക്കുകൾ തമിഴ് സ്വഭാഷയായ ജനങ്ങൾ അധിവസിക്കുന്ന പ്രദേശങ്ങളായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ പ്രവിശ്യകൾ നിർമ്മിക്കുകയാണെങ്കിൽ ആ താലൂക്കുകൾ തമിഴ്നാട്ടിലുൾപ്പെടുത്താതെ നിവൃത്തിയുമില്ല.

ഇതായിരുന്നു അന്നാട്ടിലെ ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്നുള്ളതിനും സംശയമില്ല. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുശേഷമുണ്ടായ തിരഞ്ഞെടുപ്പിൽ ഈ താലൂക്കുകളിൽ തമിഴ്‌രാജ്യവാദികൾക്കായിരുന്നു സ്പഷ്ടമായ വിജയം ലഭിച്ചതു്. മററു സംഗതികളിൽ കോൺഗ്രസ്സിനോടു ചേർന്നുനിന്നുവെങ്കിലും ഈ ഒരു കാര്യത്തിലുള്ള അഭിപ്രായഭിന്നതകൊണ്ടു്, അവർ കോൺഗ്രസ്സ്കക്ഷിയിൽ ചേരാതെ നിന്നു. ഫസൽ ആലിക്കും കൺസ്രൂനും ആദ്യമൊക്കെ സഹ്യാദ്രിക്കു പടിഞ്ഞാറുവശം കേരളത്തിൽത്തന്നെ ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ എന്നു പൊതുവേ ഒരഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും ആ പ്രദേശത്തിന്റെ പ്രകൃതിവ്യത്യാസവും അവിടത്തെ ഗ്രാമസമ്പ്രദായവും ജനങ്ങളുടെ ഉടുപ്പും കെട്ടും കണ്ടപ്പോൾ അതു തമിഴ്നാട്ടുതന്നെ എന്നു് അവർക്കും ബോധ്യംവന്നു.

ഞാൻ അതു സമ്മതിച്ചുകൊടുത്തതു കേരളത്തിനു ദ്രോഹിക്കുന്നതായിട്ടാണു് തിരുവിതാംകൂറിൽ പലർക്കും തോന്നിയതു്. ഉടമസ്ഥാവകാശംവെച്ചായിരുന്നു അവരുടെ വാദം. തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനത്തിലുൾപ്പെട്ടതു പരദേശികൾക്കു വിട്ടുകൊടുക്കയോ? ഒരു കേരളീയനെന്നല്ലാതെ തിരുവിതാംകൂർകാരനെന്നോ

തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവിന്റെ പ്രജയെന്നോ ഞാൻ അഭിമാനിച്ചിട്ടില്ല. ആ സ്ഥിതിക്കു നാഞ്ചിനാടു്, അവിടത്തെ ജനതയുടെ ഇഷ്ടംപോലെ, കേരളത്തിലോ തമിഴ്നാട്ടിലോ ചേരേണ്ടതാണെന്നും ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ വിചാരിക്കയാണെങ്കിൽ അതു നിസ്സംശയം തമിഴ്നാട്ടിൽപ്പെട്ടതാണെന്നുമുള്ള എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ കേരളത്തിന്റെ താൽപര്യങ്ങൾക്കു വിപരീതമായി ഞാനൊന്നുംതന്നെ കണ്ടില്ല.

നാഞ്ചിനാടും ചെങ്കോട്ടയും തിരുവിതാംകൂറിൽനിന്നെടുത്തു തമിഴ്നാട്ടിൽ ചേർക്കയാണെങ്കിൽ പീരുമേടും ദേവികുളവും ആ അടിസ്ഥാനത്തിൽത്തന്നെ അവർക്കു വിട്ടുകൊടുക്കേണ്ടതല്ലായിരുന്നോ എന്നു് ഒരു ചോദ്യം വരാം. അതായിരുന്നു തമിഴ്നാട്ടുകാരുടെ വാദവും. അതിനെതിരായിരുന്നു ഞാൻ. കാരണം, തമിഴ്ഭാഷ സംസാരിക്കുന്നവരാണു് അവിടെ ഭൂരിപക്ഷമെങ്കിലും, അവർ അവിടത്തുകാരല്ല; തോട്ടങ്ങളിൽ ജോലിക്കുവേണ്ടി തമിഴ്നാട്ടിൽനിന്നു വന്നിരുന്നവർമാത്രമാണു്. അവരുടെ നാടും കുടിയും പാണ്ടിരാജ്യത്തായതിനാൽ ഈ കാര്യത്തിൽ അവരുടെ സംഖ്യ വകവെയ്ക്കേണ്ടതായി എനിക്കു തോന്നിയില്ല. കാസർകോടു കേരളത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയും തമിഴ്ജില്ലകൾ വിട്ടുകൊടുത്തും ഒരു കേരളപ്രവിശ്യയാണു് ഞങ്ങൾ ശുപാർശചെയ്തതു്.

പ്രവിശ്യാപുനർനിർമ്മാണത്തെപ്പറ്റിയുള്ള മറ്റു സംഗതികൾ പറയുന്നതിനുമുൻപു കേരളപ്പിറവിയെസ്സംബന്ധിച്ച ചില കാര്യങ്ങൾകൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. നാഞ്ചിനാടു വിട്ടുകൊടുക്കാൻ തിരുവിതാംകൂർകാർക്കു വിരോധമായിരുന്നുവെങ്കിൽ മലബാറിലുള്ള പ്രമാണികളിൽ ഒട്ടുമിക്കവരും തിരുവിതാംകൂറിനോടു ചേരുന്നതിൽ വൈമനസ്യം പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്നു. എങ്ങനെയെങ്കിലും മദിരാശിയുടെ വാലായി കഴിയുന്നതിൽ എന്തോ ഒരു പ്രശസ്തിയുണ്ടെന്നാണു് അവരുടെ ഭാവം. ശ്രീ. കെ. പി. കേശവമേനോനും ശ്രീ. ദാമോദരമേനോനുമൊഴിച്ചാൽ, നേതാക്കളെ

ന്നു പറയാവുന്നവരിൽ മിക്കവരും മദിരാശിപക്ഷപാതികളായിരുന്നു. തിരുവിതാംകൂർകാർക്കു കേരളത്തിൽ ഭൂരിപക്ഷമുണ്ടാകുമെന്നും അവരുടെ അധികാരത്തിൽ തങ്ങൾക്കു കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവരുമെന്നുമായിരുന്നു അവരുടെ പേടി. തമിഴ്‌നാട്ടിലെ ഒരു കോണായിക്കഴിയുന്നതാണത്രെ അതിലും ഭേദം.

ഐക്യകേരളത്തിനു വിപരീതമായി വേറെ ഒരു ശക്തിയും ഇതിനിടയിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. അതു ശ്രീ. വി. കെ. കൃഷ്ണമേനോനായിരുന്നുവെന്ന സംഗതി മൂടിവെയ്ക്കേണ്ടതില്ല. കേരളമൊന്നാകെ മദ്രാസിൽ ലയിച്ച് ഒരു ദക്ഷിണപ്രവിശ്യ വേണമെന്നായിരുന്നു മേനോന്റെ അഭിപ്രായം. തൃശ്ശൂർവെച്ചു കൊച്ചി മഹാരാജാവിന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽക്കൂടിയ ഐക്യകേരളസമ്മേളനത്തിൽ വിമാനംവഴി വന്ന് അതു് അത്യാവശ്യമാണെന്നു വാദിച്ചു മടങ്ങിയ ഈ മഹാനുഭാവന്റെ അഭിപ്രായം എത്ര കാരണവന്മാരാണാവോ, മാറിമറിഞ്ഞതു്? ഏതായാലും കൃഷ്ണമേനോൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിനു പ്രധാനമന്ത്രി നെഹ്‌റുവിന്റെ മേൽ ഉണ്ടെന്നു പരക്കെ വിശ്വസിച്ചിരുന്ന സ്വാധീനശക്തിയെ അവലംബിച്ച്, പല മലയാളിനേതാക്കന്മാരും ദക്ഷിണപ്രവിശ്യക്കാരായി. ശ്രീ. കൃഷ്ണമേനോന്റെ ബന്ധുക്കാരിലൊരാൾ ഈ വാദം പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ മുൻപാകെ സമർപ്പിക്കുന്നതിന് ഒരു പ്രതിനിധിസംഘവുമായി ഡെല്ലിവരെ പോകപോലുമുണ്ടായത്രെ!

എന്റെ മേലും പലതരത്തിലുള്ള സ്വാധീനശക്തി ചെലുത്തുവാൻ പലരും ഒരുമ്പെടാതെയിരുന്നില്ല. ഏതായാലും പ്രധാനമന്ത്രി ഒരു കാലത്തും അനുവദിക്കാനിടയില്ലാത്ത കേരളപ്രവിശ്യക്കുവേണ്ടി എന്തിനു ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നു എന്നായിരുന്നു അവരുടെ വാദം. പോരാത്തതിന്, തിരുവിതാംകൂറിലുള്ള പത്രങ്ങൾ ഒന്നൊഴിയാതെ എന്നെ കർക്കശമായി അധിക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടുമിരുന്നു. അവരുടെ ആക്ഷേപം അസ്ഥാനത്താണെന്ന

തിനാൽ ഞാനതിനെ വകവെച്ചില്ല. കൃഷ്ണമേനോൻ എത്രതന്നെ നിർബ്ബന്ധിച്ചാലും നെഹ്റു സ്വേച്ഛാധികാരം പ്രയോഗിച്ചു ദക്ഷിണപ്രവിശ്യ നടപ്പിൽ വരുത്തുകയില്ലെന്നും എനിക്കറിയാമായിരുന്നു. അങ്ങനെ വിശ്വസിച്ച നേതാക്കന്മാരുടെ ദീർഘദർശനപാടവത്തെ അനുമോദിക്കതന്നെ വേണം. തമിഴ്നാട്ടിന്റെ സമ്മതമില്ലാതെ കേരളത്തെ അതിൽ ലയിപ്പിച്ച് ഒരു ദക്ഷിണപ്രവിശ്യ സാധിക്കയില്ലെന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. സ്വന്തമായി ഒരു തമിഴ്നാടു ലഭിക്കാൻ അവസരം വന്നിരിക്കുമ്പോൾ അതുപേക്ഷിച്ചു ചില മലയാളിപ്രമാണികളുടെ ആഗ്രഹം കരുതി കേരളവും തമിഴ്നാടും യോജിച്ച് ഒരു പ്രവിശ്യയുണ്ടാക്കാൻ തമിഴ്നാട്ടുനേതാക്കന്മാർ സമ്മതിക്കുമെന്ന് ആരു വിശ്വസിക്കും? എങ്കിലും അങ്ങനെ ചിലർ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ഇതിനൊക്കെ ആധാരം കൃഷ്ണമേനോനു നെഹ്റുവിന്റെ മേൽ ഉണ്ടെന്നു പറഞ്ഞുവന്നിരുന്ന സ്വാധീനശക്തിയത്രേ.

അങ്ങനെ ഒരു ദക്ഷിണപ്രവിശ്യ പ്രവൃത്തിയിൽ വന്നാൽ കേരളത്തിനുണ്ടാകുന്ന ഫലമെന്താണെന്നു പറയേണ്ടതുണ്ടോ? നാഞ്ചിനാട്ടുമാത്രമല്ല തമിഴ്നാടിന്റെ ഭാഗമാകുന്നതു്. പീരുമേടും ദേവികുളവും അവിടത്തെ തോട്ടംതൊഴിലാളികളുടെ സംഖ്യ കണക്കാക്കി തമിഴ്നാടായിത്തന്നെ തീരും. ഇപ്രകാരം നോക്കുകയാണെങ്കിൽ അങ്ങിനെ ഒരു ദക്ഷിണപ്രദേശം സൃഷ്ടിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽത്തന്നെയും അധികകാലം നില്ക്കയില്ലെന്നു തീർച്ചയാണല്ലോ.

കേരളത്തിലേയും മദ്രാസിലേയും അന്വേഷണങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു ഞങ്ങൾ ഒരു മാസത്തോളം ബാംഗ്ളൂരിൽ താമസിച്ചു കർണ്ണാടകപ്രവിശ്യയെപ്പററിയുള്ള വാദങ്ങൾ കേട്ടു. അതിനുശേഷം ഹൈദരബാദിന്റെ കാര്യങ്ങൾ നേരിട്ടു കണ്ടു മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി ആ സംസ്ഥാനത്തിന്റെ തലസ്ഥാനത്തും ഒരു മാസത്തോളം കഴിച്ചു. അവിടെവെച്ചാണു് ഹൈദരബാദിനെ ഭാഗി

ച്ചു വീതിക്കുന്ന കാര്യം ഫസ്‌ലേ ആലിയെപ്പറഞ്ഞു സമ്മതിപ്പിച്ചതു്. പോകുന്നിടത്തെല്ലാം സാംസ്കാരികങ്ങളായ കാര്യങ്ങളും അന്വേഷിക്കുക ഞങ്ങളുടെ കൃത്യത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടതാണെന്നതിനാൽ ഹൈദരാബാദിൽ താമസിച്ചപ്പോൾ ദക്ഷിണാപഥത്തിന്റെ ചരിത്രത്തിൽ പ്രാധാന്യം വഹിക്കുന്ന ശാതവാഹനന്മാരുടെയും കാകതീയന്മാരുടെയും തലസ്ഥാനങ്ങൾ മുതലായവ ദർശിക്കുവാനും അവയുടെ ചരിത്രത്തെപ്പററി പലതും മനസ്സിലാക്കുവാനും സാധിച്ചു. പ്രതിഷ്ഠാനമായിരുന്നു ശാതവാഹനന്മാരുടെ തലസ്ഥാനം. ശാതവാഹനരാജാക്കന്മാരിൽ ഒരാളായ ഹാലൻ തന്റെ 'സപ്തശതി'യിൽ (ഗ്രാമസൗന്ദര്യമെന്ന പേരിൽ വള്ളത്തോൾ തർജ്ജമ ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രാകൃതഗ്രന്ഥം) വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങൾ ഇവിടെയാണ്. അവിടെയുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങൾ, തീർത്ഥസ്ഥാനങ്ങൾ മുതലായവയെല്ലാംതന്നെ നൈസാം രാജാവിന്റെ പരമതാസഹിഷ്ണുതയിൽ ഇടിഞ്ഞും പൊളിഞ്ഞും കിടക്കയായിരുന്നു. എല്ലോറയിലും അജന്തയിലും മാത്രം ചില അററകുററപ്പണികൾ നടത്തിയിട്ടുണ്ടു്.

പ്രസിദ്ധമായ അജന്താഗുഹകളും എല്ലോറയിലെ കൈലാസക്ഷേത്രവും ഈ അവസരത്തിലാണ് ഞാനാദ്യം സന്ദർശിച്ചതു്. ആ രണ്ടു സ്ഥലങ്ങളും സൗകര്യംപോലെ കണ്ടു്, ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ അവയ്ക്കുള്ള സ്ഥാനം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനു സാധിച്ചതു വലിയൊരു ഭാഗ്യമായി ഞാൻ കരുതുന്നു.

ഹൈദരാബാദിൽ താമസിച്ചപ്പോഴുണ്ടായ ഒരു നേരംപോക്കുകൂടെ ഇവിടെ പറയാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. അന്നവിടെ രാജപ്രമുഖപദവി അലങ്കരിച്ചിരുന്ന നൈസാം ഞങ്ങളെ മൂന്നു പേരെയും ചായയ്ക്കു വിളിച്ചു സല്ക്കരിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. ഒരു ദിവസം രാവിലെ ഞങ്ങൾ ആലോചനകൾക്കായി കൂടിയപ്പോൾ സിക്രട്ടറിയായ ശ്രീ. ചൗധരി വന്നു പറഞ്ഞു: "നൈസാമിന്റെ എ. ഡി. സി ടെലിഫോണിൽ വിളിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്, നിങ്ങൾ മൂന്നുപേരും ഇന്നു ചായയ്ക്കു ചെല്ലണമെന്നു്."

അങ്ങനെത്തന്നെ എന്നു ഫസ്‌ലേ ആലി ഉടൻ സമ്മതിച്ചു. കൺസ്രുവിന്റെയും എന്റെയും അഭിപ്രായം അറിയാതെ സ്വീകരിച്ചു മറുപടി പറയാൻ ചൗധരി പുറപ്പെട്ടു. വാതിൽ വരെ എത്തിയപ്പോൾ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ തിരികെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "എന്റെ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതായിപ്പറയണം, 'ക്ഷണനം വരുമ്പോൾ അതേപ്പറ്റി ആലോചിക്കാ'മെന്ന്. എ. ഡി. സി. ഫോണിൽ വിളിച്ചു 'കല്പന' അറിയിച്ചാൽ വരാൻ ഞാൻ തയ്യാറില്ലെന്നും പറയണം."

കൺസ്രു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരിയാണ്. എഴുത്തുവഴി ക്ഷണിക്കേണ്ടതുതന്നെ. പക്ഷേ അതു വകവെയ്ക്കേണ്ട. നമുക്ക സ്വീകരിക്കാം."

ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞതിങ്ങനെയാണ്: "ഇൻഡ്യൻ പ്രസിഡണ്ടും പ്രൈമിനിസ്റ്ററും പലപ്പോഴും എന്നെ ക്ഷണിക്കാറുണ്ട്. അപ്പോഴെല്ലാം ടെലിഫോണിൽ വിളിച്ചാലും സൗകര്യം ചോദിച്ചാലും എഴുത്ത് ഉടനെത്തന്നെ വരും. അവരിൽ കവിഞ്ഞ ഒരാളായി ഞാൻ നൈസാമിനെ വിചാരിച്ചിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ട് എഴുത്തു വരാതെ പോകാൻ എനിക്ക മനസ്സില്ല. നിങ്ങൾ പോയി ചായ കുടിക്കുക."

ചൗധരി ടെലിഫോണിൽ മറുപടി പറഞ്ഞപ്പോൾ, എഴുതയച്ചു ക്ഷണിക്കുന്ന പതിവു നൈസാമിനില്ലെന്നും, ടെലിഫോണിൽ അറിയിച്ചാണ് ഹൈക്കമ്മീഷണർമാർ, അംബാസഡർമാർ മുതലായവരെപ്പോലും ചായയ്ക്കു വിളിക്കാറുള്ളതെന്നുമത്രേ എ. ഡി. സി. മറുപടി പറഞ്ഞത്. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കൺസ്രുവിന്റെയും ഭാവം മാറി: "എഴുതയച്ചു ക്ഷണിക്കയില്ലെന്നാണ് വാശിയെങ്കിൽ ഞാനും വരുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞേക്കണം." എന്നിട്ടെന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "ഈ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരായ രാജാക്കന്മാർക്ക് ഇപ്പോഴും ഇത്ര ധിക്കാരമുണ്ടെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഞാനും ആദ്യം നിങ്ങൾ പറഞ്ഞ മറുപടിതന്നെ പറഞ്ഞേനേ."

ഫസ്ലേ ആലിക്കു് ഒരുവക ശ്വാസംമുട്ടലായി. നൈസാമിനെ ഇങ്ങനെ അപമാനിക്കയോ! അദ്ദേഹം ചൗധരിയോടു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പോയി നൈസാമിന്റെ സിക്രട്ടറിയെ കണ്ടു കാര്യം പറയുക. നൈസാം പറഞ്ഞിട്ടു പ്രൈവററ് സിക്രട്ടറി എഴുതുന്നതായി മതി."

അതുകൊണ്ടു വിരോധമില്ല എന്നു ഞാനും പറഞ്ഞു.

ഒരു മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ അപ്രകാരമൊരെഴുത്തുംകൊണ്ടു ചൗധരി തിരികെ വന്നു. എന്നാൽ അതുകൊണ്ടു തീർന്നില്ല. ഇതു ചായസ്സൽക്കാരത്തിന്റെ വിശേഷം. ഞങ്ങൾ നാലുമണിക്കു കൊട്ടാരത്തിൽ ചെന്നു. അല്പം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പഴയ ഒരു അച്കനും കാലുറയുമിട്ടു തലയിൽ ഒരു തുർക്കിത്തൊപ്പിയും വെച്ചു വയസ്സന്റെ മുൻപിൽ ഞങ്ങൾ ഹാജരാക്കപ്പെട്ടു. നൈസാമിന്റെ പിശുക്കിനെപ്പററിയും മററും പല കഥകൾ മുൻപുതന്നെ കേട്ടറിവുള്ള ഞങ്ങൾക്കുപോലും ആശ്ചര്യകരമായി തോന്നുന്നവിധമായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേഷം. ഞങ്ങളെ ഔപചാരികമായി പരിചയപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ, കൺസ്രുവിനെപ്പററിയും എന്നെപ്പററിയും ആദ്യമായി കേൾക്കയാണെന്നായിരുന്നു ഭാവം. കൺസ്രു വളരെ നാളായി പാർലമെന്ററിൽ മെമ്പറാണെന്നും ഭാരതസേവാസംഘ(Servants of India Society)ത്തിന്റെ പ്രസിഡെൻറാണെന്നും പറഞ്ഞപ്പോൾ, "അങ്ങനെയോ Servants of India Societyയോ, അതെവിടെയാണു്?" എന്നായിരുന്നു നൈസാമിന്റെ ചോദ്യം. അറിയാഞ്ഞിട്ടല്ല; അധിക്ഷേപിക്കാനായി അറിഞ്ഞുകൂട്ടി ചെയ്ത ചോദ്യമായിരുന്നു അതു്. ഞാൻ ബിക്കാനീറിൽ മുഖ്യമന്ത്രിയായിരുന്നുവെന്നും ചൈനായിലും ഈജിപ്റ്റിലും അംബാസഡറായിരുന്നു എന്നും പറഞ്ഞപ്പോഴും ഞാനൊന്നുമറിഞ്ഞിട്ടില്ല എന്ന ഭാവമായിരുന്നു നൈസാമിന്റെ മുഖത്തു്.

ഹൈദരബാദിലെ താമസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പുതിയ പ്രവിശ്യകളുടെ രൂപമേതാണ്ടു തെളിഞ്ഞുകണ്ടു. കേരളം, കർണ്ണാട

കം, ആന്ധ്രാദേശം, തമിഴ്നാട്—ഇങ്ങനെ തെക്കേ ഇൻഡ്യ നാലായി തിരിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന തെളിഞ്ഞതോടൊന്നിച്ചു മറ്റു പ്രശ്നങ്ങൾ [illegible] നിലയിൽ [illegible]. വടക്കേ ഇൻഡ്യൻപ്രദേശങ്ങളുടെ കാര്യത്തിൽ [illegible] [illegible] ഭാഷാസംസ്ഥാനങ്ങളെന്ന [illegible] ഗൗരവവും ലഭിച്ചുവെങ്കിലും, ഉത്തരപ്രദേശത്തെ [illegible] ഭാഗിക്കാതെ പ്രവിശ്യാപ്രശ്നത്തിനും ഇൻഡ്യയുടെ രാഷ്ട്രീയസമാധാനത്തിനും പരിഹാരമുണ്ടാക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്ന [illegible] വശം. ഉത്തരപ്രദേശത്തിന്റെ ജനസംഖ്യ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] രാജ്യങ്ങളുടെ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] കാരണമാകുന്ന [illegible] ഇല്ലല്ലോ. ഉത്തരപ്രദേശത്തെ ചെറു പ്രവിശ്യകളായി [illegible] പ്രവിശ്യകളുടെ സ്ഥിതി [illegible] [illegible] [illegible] വലിയ വ്യത്യാസം വരുമായിരുന്നു. [illegible] സ്വാധീനശക്തി [illegible] [illegible] വശം. ഒരു [illegible] ഒരു വമ്പിച്ച [illegible] ഉത്തരപ്രദേശത്തെ [illegible] അതിന്റെ [illegible] കേന്ദ്രഗവൺമെന്റിൽ ആധിപത്യത്തിലും വലിയ സ്വാധീനശക്തിയുണ്ടായിരുന്ന [illegible] [illegible] ഉത്തരപ്രദേശത്തിൽ [illegible] [illegible] [illegible] പിടിച്ചിരുന്നു. [illegible] [illegible] കാൺഗ്രസ് പ്രവർത്തകസമിതിയിലും ഇൻഡ്യാഗവൺമെന്റിലും [illegible] [illegible] [illegible]. ആ സ്ഥിതിക്കു് ഉത്തരപ്രദേശത്തെ വിഭജിക്കണമെന്ന പറയുന്നതെന്നോ കാൺഗ്രസ് [illegible]

നും കേന്ദ്രീയമന്ത്രിസഭയും പിടിക്കയില്ലെന്നും അതിനെപ്പററി വാദിക്കുന്നതു് എന്റെ വേലയ്ക്കുതന്നെ ബാധകമാകുമെന്നാണു് എന്റെ സ്നേഹിതന്മാർ ഉപദേശിച്ചതു്. അതു് ഒട്ടൊക്കെ വാസ്തവമാണെന്നു് എനിക്കും അറിയാം. എങ്കിലും ഇത്ര പ്രാധാന്യമുള്ള കാര്യത്തിൽ സ്വാർത്ഥം വിചാരിച്ചു രാജ്യത്തിനു ഗുണകരമെന്നു് എനിക്കു വിശ്വാസമുള്ള ഒരഭിപ്രായത്തെ മറച്ചുവെയ്ക്കുവാൻ ഞാൻ തയ്യാറായിരുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ റിപ്പോർട്ടെഴുതിയപ്പോൾ മിക്ക കാര്യങ്ങളിലും ഐകകണ്ഠ്യമായ അഭിപ്രായമാണു് രേഖപ്പെടുത്തിയതെങ്കിലും യു. പി. യെ വിഭജിക്കണമെന്ന എന്റെ അഭിപ്രായത്തെ പല വാദമുഖങ്ങൾകൊണ്ടും കണക്കുകൾകൊണ്ടും സമർത്ഥിക്കുന്ന ഒരഭിപ്രായവ്യത്യാസക്കുറിപ്പും ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതു ചെറിയതരം കലാപംതന്നെ ഉണ്ടാക്കിയെന്നു് എടുത്തു പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല.

കമ്മീഷൻ ഇൻഡ്യയിലെ എല്ലാ ഭാഗത്തും സഞ്ചരിച്ചു് ആസ്സാംമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയുള്ള പ്രധാനസ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം താമസിച്ചു് അന്വേഷണങ്ങൾ നടത്തിയതുമൂലം ദേശീയ ചരിത്രങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുവാൻ എനിക്കു് ഇട ലഭിച്ചു എന്നതു് വലുതായ ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. നാഗാലാൻഡ്, നിഫാ മുതലായി സാധാരണ യാത്രക്കാർപോലും പോയിക്കാണാറില്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിലും ഞങ്ങൾ പോയി. കമ്മീഷന്റെ മറ്റംഗങ്ങൾ കൂടാതെ ഞാൻ മാത്രമാണു്, ഡെപ്യൂട്ടി സെക്രട്ടറി എം. കെ. റായിയും ഒന്നിച്ചു ലക്ഷദ്വീപിൽ സഞ്ചരിച്ചതു്. കൊച്ചിയിൽനിന്നും നാവികസൈന്യത്തിലെ ഒരു ഫ്രിഗേററിൽ (Frigate) ആണു് ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ആപ്പീസിൽനിന്നു മററു ചില കീഴുദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമൊന്നിച്ചു യാത്ര ചെയ്തതു്. മിനിക്കോയിൽതൊട്ടു് അമിൻദിവിപുവരെയുള്ള ഈ ചെറുദ്വീപുകളിൽ പലതിലും ഇറങ്ങി അവിടത്തെ സ്ഥിതിഗതികൾ ഞങ്ങൾ അന്വേഷിച്ചു. ലക്ഷദ്വീപിലെ ഭാഷ മലയാളമാണെന്നു പരക്കെ അറിയുക

ല്ലാ. ജനത ഇസ്ലാംമതക്കാരാണെങ്കിലും അക്കാലത്തു മരുമക്കത്തായമാണ് അവിടെ നടപ്പിൽ ഇരുന്നതു്. കാരണവന്മാരുടെ ഒരു കൌൺസിലാണ് നീതിന്യായങ്ങൾ നടത്തിയിരുന്നതു്. ആദ്യമായി ഇൻഡ്യയിൽ സ്ഥാപിച്ച മുസ്ലിംപള്ളി ലക്ഷദ്വീപിലാണെന്നു വിശ്വസിച്ചുവരുന്നു.

ഈ ദ്വീപുകൾ പവിഴപ്പുററിൽനിന്നുണ്ടായതാണ്. മിനിക്കോയി കൂട്ടത്തിൽ സാമാന്യം വലിയതായ ദ്വീപാണെങ്കിലും ഈ തുരുത്തുകൾക്കു രണ്ടു മൂന്നു മൈലിൽ കൂടുതൽ നീളവും അരമൈലിൽ കൂടുതൽ വീതിയുമില്ല. രണ്ടു ചെറുതുരുത്തുകൾ അടുത്തു കിടക്കുന്നുണ്ട്. അതിൽ ഒന്നു പണ്ടാരവക (മുൻകാലങ്ങളിൽ ആലി രാജാവിന്റെ വകയും മററു കുടിവകയുമാണ്. തെങ്ങുകൃഷിയും കടലിൽനിന്നു മീൻ പിടിച്ചു് ഉണക്കി വില്ക്കലും—രണ്ടുപജീവനമാർഗ്ഗമേ ഈ ദ്വീപുകളിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ആ ദ്വീപുകൾ വിട്ടു പുറത്തു പോയിരുന്നവരിലധികവും യൂറോപ്യൻ കപ്പലുകളിൽ ലാസ്കർമാരായി (പണിക്കാരായി)ട്ടാണ്. കൊപ്രയും മത്സ്യവും കോഴിക്കോട്ടു വിററു നെല്ലരിയും വാങ്ങിയാണ് അവർ ജീവിച്ചിരുന്നതു്.

കേരളത്തോടു തൊട്ടടുത്തതാണെങ്കിലും ലക്ഷദ്വീപു കേരളത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗമായി ഭരിച്ചുകൊണ്ടുപോകുവാൻ സാധിക്കുമോ എന്നു് എനിക്കു സംശയമായിരുന്നു. ഒട്ടുവളരെ പണം ചെലവാക്കാതെ ആ സ്ഥലങ്ങൾ നന്നാക്കിയെടുക്കാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല. അതുകൊണ്ടു് അവ ആൻഡമാൻ മുതലായവപോലെ കേന്ദ്രഗവൺമെൻറിന്റെ ചുമതലയിൽ വിട്ടു കൊടുക്കുന്നതു് ഉത്തമമായിരിക്കുമെന്നു് എനിക്കു തോന്നി.

ഇങ്ങനെ ഇൻഡ്യയിൽ എല്ലാ പ്രവിശ്യകളും നടന്നു കണ്ടു് അവയുടെ പ്രശ്നങ്ങൾ പഠിച്ചശേഷമാണ് ഞങ്ങൾ റിപ്പോർട്ടു് എഴുതാൻ തീർച്ചയാക്കിയതു്. അതിനു് ഒരുമ്പെടുന്നതിനു മുൻപേ ചില കാര്യങ്ങൾക്കായി ഒരു മാസം ഇളവെടുക്കുന്നതി

ന്നു ഞങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കി. കൺസ്റ്റ്യൂവിനു് ഇൻറർ പാർലമെൻററി ബോർഡു് സംബന്ധിച്ചു് ജപ്പാനിൽ പോകേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. യൂണെസ്കോ(U N ESCO)വക വിശ്വസാംസ്കാരികചരിത്രത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെ വാള്യമെഴുതാനായി നിയമിതരായ മൂന്നു പേരിൽ ഞാനും ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നു മുൻപേ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ലോകത്തിലെ പ്രമാണപ്പെട്ട ചരിത്രകാരന്മാർ ഒന്നിച്ചു ചേർന്ന ഒരു സംഘമായിരുന്നു അതിന്റെ നിർവ്വാഹകസമിതി. ആ സമിതിയുടെ അതിപ്രധാനമായ ഒരു സമ്മേളനം പാരീസ്സിൽവെച്ചുണ്ടാകുമെന്നും അതിൽ പങ്കെടുക്കേണ്ടതാണെന്നും യൂണെസ്കോക്കാർ എന്നെ അറിയിച്ചിരുന്നതിനാൽ എനിക്കു യൂറോപ്പിൽ പോകേണ്ടതായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഫസു്ലേ ആലി സുഖക്കേടുകാരനായിരുന്നതാനും.

പാരീസ്സിലുണ്ടായ മീറ്റിങ്ങിൽ ഒടുവിലത്തെ വാള്യത്തിന്റെ കർത്താക്കളായ ഞങ്ങൾ മൂവരും ഒന്നിച്ചുചേർന്നു് എങ്ങനെയാണു് മേലാൽ ജോലി തുടരേണ്ടതെന്നു തീർച്ചയാക്കി. ആദ്യമായി ഞങ്ങൾ ചെയ്തതു വിപുലമായ ഒരു പ്ലാനുണ്ടാക്കുകയായിരുന്നു. അതു നിർവ്വാഹകസമിതി സസന്തോഷം സ്വീകരിച്ചു. അതനുസരിച്ചു ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും ആദ്യം വെവ്വേറെ ആലോചിക്കയും പഠിക്കയും വേണമെന്നും അടുത്ത ആണ്ടിൽ ഏപ്രിൽമാസത്തിൽ ഒന്നിച്ചുചേർന്നു് എഴുത്തു തുടങ്ങണമെന്നും തീർച്ചയാക്കിയാണു് തിരിച്ചുപോന്നതു്.

കമ്മീഷന്റെ റിപ്പോർട്ടു് ഒക്ടോബർമാസത്തോടുകൂടി തയ്യാറായി. ഇൻഡ്യയിലെ എല്ലാ സംസ്ഥാനങ്ങളേയും ബാധിക്കുന്ന അതിന്റെ ശുപാർശകൾ രാജ്യമാകമാനം എത്ര കോലാഹലമുണ്ടാക്കിയെന്നു് ഇപ്പോൾ ഊഹിക്കാൻപോലും പ്രയാസമാണു്. തമിഴ്നാട്ടുകാർക്കും കർണ്ണാടകക്കാർക്കും മാത്രമേ ആകെ ഒരു സംതൃപ്തിയുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ദേവികുളവും പീരുമേടും കിട്ടാ

തുകൊണ്ടു തമിഴ്നാട്ടിൽ ഒച്ചപ്പാടുണ്ടാകാതിരുന്നില്ല; പക്ഷെ മദ്രാസിലെ ജനങ്ങൾ അതു വകവെച്ചില്ല; മലബാർജില്ലയും തെക്കൻ കർണ്ണാടകവും വേർപെടുത്തിയതിൽ അവർക്ക സന്തോഷമായിരുന്നു കർണ്ണാടകക്കാർക്കും ഏതാണ്ടതുപോലെ തന്നെ. കാസർകോടിൽ ഒരു ഭാഗം മൈസൂറിൽ ലയിക്കേണ്ടതാണെന്ന വാദമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും, ജനസംഖ്യയനുസരിച്ചു കേരളത്തോട്ട് അതിനെ ചേർത്തതിൽ അവരിൽ പ്രമാണികൾക്ക വലിയ വിരോധമെന്നുമില്ലായിരുന്നു. കാസർകോടിലെ ചില നേതാക്കന്മാർ ഒച്ചപ്പാടുണ്ടാക്കിയതിനെ അവർ പരസ്യമായി എതിർത്തില്ലെന്നേയുള്ളു.

പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളായ അവകാശവാദങ്ങൾകൊണ്ട് ആകമാനം മുഴച്ചു ഒരു പ്രശ്നമായിരുന്നു പ്രവിശ്യാപുനസ്സംഘടന. ന്യായത്തിനും നീതിക്കും ഭാരതജനതയുടെ പൊതുവെയുള്ള ഗുണത്തിനും യോജിച്ചവിധം അതു പരിഹരിക്കണമെന്നേ ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചുള്ളു. അങ്ങനെയാകുമ്പോൾ പക്ഷംപിടിച്ചു വാദിക്കുന്നവർക്ക ഞങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ സ്വീകാര്യങ്ങളായി തോന്നുകയില്ലല്ലോ. എന്നാലും ബോംബെയൊഴിച്ചുള്ള ഞങ്ങളുടെ പ്രധാനശുപാർശകളെ മിക്കവാറും ജനങ്ങൾ അഭിനന്ദിക്കയാണുണ്ടായത്. ബോംബെയെക്കൂടി കൂട്ടിച്ചേർത്തു സംയുക്തമഹാരാഷ്ട്രം നിർമ്മിക്കുകയെന്നതാണ് വേണ്ടതെന്നായിരുന്നു എന്റെ ദൃഢമായ അഭിപ്രായമെങ്കിലും, അങ്ങനെയാണ് ഒടുവിൽ അതു തീർച്ചയായതെങ്കിലും, എന്റെ രണ്ടു സ്നേഹിതന്മാരും ആ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിച്ചില്ല. എന്റെ അഭിപ്രായത്തെ മറച്ചുവെച്ചില്ലെങ്കിലും റിപ്പോർട്ടിൽ ഒപ്പിടേണ്ട സമയം വന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഭൂരിപക്ഷത്തിനു വഴങ്ങുകയാണുണ്ടായത്.

ഹൈദരബാദിനെ വിഭജിച്ചതിൽ നെഹ്റുവൊഴിച്ചുള്ള പ്രമാണികൾക്കെല്ലാവർക്കും ജനങ്ങൾക്ക പൊതുവേയും തൃപ്തിയാണുണ്ടായിരുന്നത്. നെഹ്റുവും ഒടുവിൽ ആ അഭിപ്രാ

ത്തോടുതന്നെ യോജിച്ചു. ഉത്തരപ്രദേശത്തെയും വിഭജിക്കണമെന്നുള്ള എന്റെ റിപ്പോർട്ട് കണ്ടതോടുകൂടി ഗോവിന്ദവല്ലഭപന്തിന്റെ ആജ്ഞയിൻകീഴിൽ എനിക്കെതിരായി വലിയൊരു പ്രക്ഷോഭണം ആരംഭിച്ചു. കൂടാതെ പടികൾ കടമുടങ്ങുന്നതുപോലെ ഒരു സങ്കടം പ്രവിശ്യകളുടെ സംഘടന സഫലമാകുന്നതിനുമുൻപുണ്ടായി:

അന്നു ബംഗാളിൽ മുഖ്യമന്ത്രിയായിരുന്ന ബിധാൻ ചന്ദ്രറായി ഭാഷയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ പ്രവിശ്യകൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനുപകരം അടുത്തുള്ള പ്രവിശ്യകളെ അവയുടെ വ്യവസായതാല്പര്യങ്ങളനുസരിച്ച് ഒന്നിപ്പിച്ചു വലിയ ഘടകങ്ങളായി നിർമ്മിക്കയാണ് വേണ്ടതെന്നും അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ബംഗാൾ, ബിഹാർ, ആസ്സാം എന്നിവ ഒരു പ്രവിശ്യയായി നിർമ്മിക്കുന്നതിനെ തനിക്കു സമ്മതമാണെന്നും ഒരു പ്രസ്താവന പുറപ്പെടുവിച്ചു. എന്തോ കാരണവശാൽ നെഹ്റുവിനു ഈ പ്രമേയം വളരെ രുചിച്ചു. ഇങ്ങനെ ഇൻഡ്യയെ നാലോ അഞ്ചോ പ്രവിശ്യകളായി വിഭജിക്കുക ഈ പ്രശ്നത്തിനെല്ലാംതന്നെ ശരിയായ ഒരു മറുപടിയാണെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നി. ബിധാൻറായിയുടെ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞതയേയും ദീർഘദർശിത്വത്തെയും അനുമോദിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ ഒരു സംവിധാനമാണ് ഇൻഡ്യയ്ക്കു വേണ്ടതെന്നു നെഹ്റു പറഞ്ഞപ്പോൾ തിരുവായ്ക്കെതിർവായില്ലെന്നു ഭാവിക്കുന്ന നേതൃമന്യന്മാർ അതനുസരിച്ചു പല്ലവി പാടിത്തുടങ്ങി. കൃഷ്ണമേനോനെ അവലംബിച്ചുനിന്ന നമ്മുടെ ദക്ഷിണപ്രദേശക്കാർക്കു തോന്നി, തങ്ങളുടെ ആശയമാകെ സഫലമായെന്ന്; ഐക്യകേരളം തകർന്നതായി അവർ വിശ്വസിച്ചു.

ഈ സംഗതി അമൃതസരസ്സിൽ അക്കാലത്തു കൂടിയിരുന്ന കാൺഗ്രസ്സിൽ തീർച്ചയാക്കാനാണ് നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതു്. കാൺഗ്രസ്സ് കൂടുന്നതിന്റെ തലേ ദിവസം ഞാൻ ഡെല്ലിയിൽ ഒരു പ്ര

സംഗം ചെയ്തു. പ്രവിശ്യകൾ കൂട്ടിച്ചേർത്തു നാലഞ്ചു പ്രദേശങ്ങളായി ഇൻഡ്യയെ വിഭജിക്കുന്നതു വളരെ ആപല്ക്കരമാണെന്നും ആ അഭിപ്രായത്തിനു് ഉപോൽബലകമായി കൊണ്ടുവരുന്ന വാദങ്ങൾ മിക്കവാറും അർത്ഥശൂന്യങ്ങളാണെന്നും ഭാഷാപരമായ അടിസ്ഥാനത്തിൽത്തന്നെയാണു് പ്രവിശ്യകളെ സംഘടിപ്പിക്കേണ്ടതെന്നും ഞാൻ ആ പ്രസംഗത്തിൽ പ്രബലമായി വാദിച്ചു. പിറേറ ദിവസം കൂടിയ കാൺഗ്രസ്സിന്റെ സദസ്സിൽ നെഹ്‌റു പ്രവിശ്യാസംഘടനയെപ്പററി വാദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ സദസ്യരിൽ ഒരാൾ എന്റെ പ്രസംഗം കാണുകയുണ്ടായോ എന്നു ചോദിച്ചു. അതു കേട്ടു കോപാവേശംകൊണ്ടു നെഹ്‌റു എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ വളരെ ശക്തിയോടെ എതിർത്തു് ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്തു. ആ പ്രസംഗം കേട്ടിരുന്ന പലർക്കും തോന്നി, നെഹ്‌റുവിനു് എന്നോടു് ഇനിമേലാൽ വലിയ അപ്രിയമായിരിക്കുമെന്നു്. കാൺഗ്രസ്സ് റിപ്പോർട്ടു് ചെയ്യാനായി പോയിരുന്ന ടയാ സിൻകിൻ എന്ന പ്രസിദ്ധഗ്രന്ഥകർത്ത്രി 'എന്താണു് നിങ്ങൾ ചെയ്തതു്? നെഹ്‌റു നിങ്ങളോടു വളരെ ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കുന്നു' (What have you done? Nehru is furious with you) എന്നൊരു കമ്പി എനിക്കവിടെനിന്നടിക്കയുമുണ്ടായി. അതുപോലെത്തന്നെ, എന്റെ മററു സ്നേഹിതന്മാരും നെഹ്‌റു ഇത്തവണ എന്നെ ഒരു പാഠം പഠിപ്പിക്കാതെയിരിക്കയില്ലെന്നാണു് വിചാരിച്ചതു്.

പക്ഷെ പൊതുകാര്യങ്ങളിൽ പരസ്യമായ അഭിപ്രായവ്യത്യാസംകൊണ്ടു നെഹ്‌റു പിണങ്ങുമെന്നു് എനിക്കു വിചാരമുണ്ടായില്ല. പ്രസംഗം കഴിഞ്ഞ പിറേറദിവസം ഞാൻ നേപ്പാളിലേക്കു പോയി. തിരികെ വന്നപ്പോഴാണു് ഈ കോലാഹലമൊക്കെ മനസ്സിലായതു്. എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ സാധൂകരിച്ചും അദ്ദേഹം പിൻതാങ്ങിയിരുന്ന പ്രമേയങ്ങൾ ഇൻഡ്യയുടെ ഐക്യത്തിനു് എത്രമാത്രം ഹാനികരമാകുമെന്നു കാണിച്ചും

താഴെ കൊടുത്തിരിക്കുന്ന മെമ്മോറാണ്ടം എഴുതി നേരിട്ടുതന്നെ അദ്ദേഹത്തിനയച്ചു. നാലുദിവസം കഴിഞ്ഞു മറ്റുചില കാര്യങ്ങൾക്കായി നെഹ്റുവിനെക്കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം വളരെ സന്തുഷ്ടനായിട്ടാണ് സംസാരിച്ചതെന്നു മാത്രമല്ല, എന്റെ മെമ്മോറാണ്ടം ശ്രദ്ധിച്ചു വായിച്ചു എന്നും അതിൽ പ്രതിപാദിച്ച അഭിപ്രായങ്ങളോടു മിക്കവാറും യോജിക്കുന്നുവെന്നും പറഞ്ഞു. എന്നാലും അതിൽ പിന്നെ ഈ മഹാപ്രവിശ്യകളെപ്പറ്റി യാതൊന്നുംതന്നെ കേട്ടിട്ടില്ല. ദക്ഷിണപ്രവിശ്യയും അതോടെ തീർന്നു.

മെമ്മോറാണ്ടം

Since the decision on the merger of the States will be taken soon, I venture to place before the Prime Minister certain considerations regarding this proposal which strike me as fundamental to the unity, security and peaceful evolution of India. The long range effect of the great zonal states would be to strengthen the position of these overgrown units as against the Centre. It is my conviction that the unity and peaceful evolution of India depend on the gradual strengthening of the Centre as against the states, and the present proposal will reverse that policy. The united state of Bengal and Bihar as now proposed would have a population of 70 millions. Besides, it will control the major industrial resources of India. When the Central leadership is strong even such an overgrown state may be willing to follow the leadership of the Centre, but normally it is clear that the balance of power will shift from the Centre to the units, if they are powerful and have the necessary resources, weakening if not destroying the unity of India. From a federation growing in power, it will be converted into a confederation in which the Centre will lose power to the periphery.

It is thus in the interest of the unity of India that the states should normally have a population of 20 to 30 millions becoming strong administrative units with their policies controlled by the Centre. Over states of that size, with *our great economic schemes cutting across them*, the Centre will be able to exercise effective power. But if on the grounds of economic planning, we confine these great schemes to very large single units, the power of the states will, in my opinion, grow at the expense of the Centre.

The wisest course in the circumstances would appear to be to strengthen the regional councils as originally proposed by the Prime Minister and encourage co-operation between the units. This may ease the tensions that would undoubtedly be accentuated if the states are forcibly brought together. A regional council for Bengal, Bihar and Orissa, will help economic planning and co-operation in this vital area. A regional council for Madras, Kerala and Karnataka another for Maharashtra and Andhra would of course be most desirable. But zonal states seem to me to be fraught with the gravest danger, *both if they work successfully and if they do not.*

I have taken the liberty of submitting these views as I feel, after two years of intensive study of this problem, that the reorganisation of the states should be directed towards the strengthening of our Central Government, on which depends our future. The zonal states will greatly weaken it and will thus be a danger to our unity.

(K. M. PANIKKAR)
25—2—1956.

PRIME MINISTER.

പ്രവിശ്യാസംഘടനയെപ്പററിയുള്ള ഈ പ്രകൃതം അവസാനിപ്പിക്കുന്നതിനു മുമ്പ് ഒരു സംഗതികൂടി പറയേണ്ടതുണ്ട്. ചൈനക്കാർ ടിബററിൽ വന്നാൽ ഇൻഡ്യയ്ക്കുണ്ടാകാവുന്ന അപകടങ്ങളെപ്പററി പീക്കിങ്ങിൽനിന്നെഴുതിയയച്ചിട്ടുള്ള സംഗതിയും ആ വിഷയത്തെപ്പററിത്തന്നെ 'ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഭൂമിശാസ്ത്രഘടകങ്ങൾ' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ പ്രത്യേകം എടുത്തുകാണിച്ചിട്ടുള്ളതും മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതുപോലെതന്നെ ടിബററിനെ തൊട്ടുകിടക്കുന്ന ചില ഭാഗങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കു പ്രത്യേകനടപടികൾ ഉടൻ എടുക്കേണ്ടതാണെന്നും അല്ലാത്ത പക്ഷം അവ നമുക്ക ദൌർബ്ബല്യത്തിനു കാരണമാകുമെന്നും കാണിച്ചു ഞാൻ പ്രധാനമന്ത്രിക്ക് ഒരെഴുത്തയച്ചു. ആ എഴുത്തു താഴെ കൊടുക്കുന്നു. പിന്നീട് നാം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്ന അനുഭവങ്ങളെ ആ എഴുത്തിൽ എടുത്തുകാണിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ.

States Reorganisation Commission,
New Delhi, the 8th October 1955.

My dear Mr. Prime Minister,

In our Report on the reorganisation of States we have suggested that Himachal Pradesh be merged in the Punjab. The Chini and Panji areas of Himachal Pradesh and the Lahul and Spiti areas of the Punjab seem to us, however, to stand on a different footing from the rest of the proposed State. The people there are mainly Indo-Tibetans, mostly nomadic, and not ethnically, socially or politically integrated with the life in India. We did not visit this area, but during our stay in Rampur Bushair, we came across large numbers of them from the Chini side. Also from the general information we were

able to gather, it appeared that the contact of these people was mostly with Tibet.

With the developments now taking place in Tibet this population is likely to come more and more under the Lhassa with which their contacts are already close. Though there is no trouble at the present time, we cannot overlook the fact that with the economic and political changes now taking place in Tibet, a change may come in the not too distant future in the attitude of these people.

In my opinion every possible step should be taken to hasten the cultural and economic development of this area. They should also be *gradually* brought into closer relations with India. Such a policy could not be followed effectively, if this border is attached to any State administration. We would therefore recommend both from the security point of view, and from the point of view of the rapid assimilation of these people into the broad frame work of Indian life, the Government should urgently examine the question of constituting an Agency area of these regions and administering them directly along the lines developed in the N. E. F. A.

Yours sincerely,
K. M. PANIKKAR.

THE PRIME MINISTER,
NEW DELHI.

ഇങ്ങനെ സംസ്ഥാനപുനർനിർമ്മാണം വിജയമായിത്തന്നെ കലാശിച്ചു. ഒരു കാര്യംകൊണ്ടുമാത്രമേ എനിക്കു സങ്കടമുണ്ടായിരുന്നുള്ളു: മലയാളഭാഷ സംസാരിക്കുന്ന കേരളീയജനത ഇദംപ്രഥമമായി ഐക്യം പ്രാപിക്കുന്ന ഈ ചരിത്രപ്രധാനമായ അവസരത്തിൽ, നമ്മുടെ നാട്ടിലെ മിക്ക നേതാക്കന്മാരും അസന്തുഷ്ടന്മാരെന്നപോലെയാണു് കാണപ്പെട്ടതു്. ശ്രീ: കെ. പി. കേശവമേനോൻ, ഡോ: സി. ആർ. കൃഷ്ണപിള്ള, ശ്രീ. ദാമോദരമേനോൻ ഇങ്ങിനെ അപൂർവ്വം ചിലരെയൊഴിച്ചാൽ നമ്മുടെ നേതാക്കന്മാർ ഇതിൽ ഉദാസീനന്മാരെന്നാണു് ഭാവിച്ചതു്. നാഞ്ചിനാടു കൈവിട്ടുപോയതിൽ തിരുവിതാംകൂർകാർക്കു ദുഃഖം; മദ്രാസിൽ തങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നഭിമാനിച്ചിരുന്ന പ്രാമാണ്യം നശിച്ചുപോയതിൽ മലബാർകാർക്കു ദുഃഖം; എങ്ങനെയായാലും തിരുവിതാംകൂറിന്റെയും മലബാറിന്റെയും സമഷ്ടിമദ്ധ്യേ കിടക്കാനാണു് തങ്ങൾക്കു വിധി എന്നു കൊച്ചിക്കാർക്കു ദുഃഖം — ഇങ്ങനെ തിരുവിതാംകൂർ, കൊച്ചി, മലബാർ എന്ന ഭേദഭാവത്തിൽ കേരളത്തിനെപ്പററി ചിന്തിക്കാനാരുമുണ്ടാകാതിരുന്നതിൽ എങ്ങനെ സങ്കടപ്പെടാതിരിക്കും?

എന്റെ ഷഷ്ടിപൂർത്തി 1954-ൽ ആയിരുന്നു. അതു് ആഘോഷിക്കണമെന്നു് എനിക്കു വിചാരമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആ പിറന്നാൾദിവസം മററു ദിവസങ്ങളെപ്പോലെയാണു് കഴിഞ്ഞതു്. എന്നാൽ അന്നു കോഴിക്കോട്ടു് ആകാശവാണിആപ്പീസിൽ ജോലി നോക്കിയിരുന്ന കാവാലത്തുകാരനും എന്റെ കുടുംബവുമായി അടുത്ത സ്നേഹത്തിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്ന ഒരു ക്രിസ്തീയപ്രമാണിയുടെ ദൌഹിത്രനും ചെറുപ്പംമുതൽ ഞാനറിയുന്ന ഒരു സഹൃദയനുമായ പി. ജെ. ചാക്കോ എന്ന ഒരു യുവാവു് ഈ ഷഷ്ടിപൂർത്തി ആഘോഷിക്കാൻ ഒരു സമിതി രൂപപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നും അതിനു ഞാൻ സമ്മതിക്കണമെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് കത്തെഴുതു് അയച്ചിരുന്നു. സമിതിയിൽ യോഗ്യന്മാരായ പലരുടെ പേരുമുണ്ടായിരുന്നതിൽ സി. പി. രാമസ്വാമിഅയ്യരുടെയു

ണ്ടായിരുന്നു എന്നുള്ളതാണ് അതിന്റെ പ്രത്യേകത. എന്റെ ഷഷ്ടിപൂർത്തി ആഘോഷിക്കാൻ ഞാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ലെന്നും അതിനായി നാട്ടിലേയ്ക്കു വരുന്നതല്ലെന്നും ഞാൻ മറുപടി അയച്ചു. അഭിനന്ദനഗ്രന്ഥത്തിനു വേണ്ട ലേഖനങ്ങൾ ശേഖരിച്ചുവരികയാണെന്നും, ഷഷ്ടിപൂർത്തിയാഘോഷിക്കാൻ സമ്മതിച്ചില്ലെങ്കിലും ആ ഉപഹാരം സമർപ്പിക്കുവാൻ എപ്പോഴെങ്കിലും അവസരം കൊടുക്കണമെന്നുമാണ് മി. ചാക്കോ പിന്നീടാവശ്യപ്പെട്ടത്. അടുത്ത ആണ്ടിൽ (1966-ൽ) എപ്പോഴെങ്കിലും അങ്ങനെ ഒരു പൊതുയോഗത്തിൽ ഉപഹാരഗ്രന്ഥം സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാമെന്ന് എനിക്കു സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നു.

പക്ഷേ പ്രവർത്തകസമിതി ആദ്യമാലോചിച്ചപോലല്ല സംഗതികൾ നടന്നത്. മദ്രാസിൽവെച്ചാണ് അതിന്റെ ചടങ്ങുകൾ എന്നു തീർച്ചയാക്കിയപ്പോൾ, അവയുടെ ചുമതല പി. വരദരാജുലുനായിഡു, കാമരാജനാടാർ, ഇ. വി. രാമസ്വാമിനാക്കർ മുതലായവർ ഏറ്റെടുത്തു. രാജാജിഹാളിൽവെച്ച് ഉപഹാരഗ്രന്ഥം തരുന്നതിനുള്ള ഒരു മഹായോഗവും, വൈകുന്നേരം മദിരാശികോർപ്പറേഷൻവക ഒരു സിവിക്റിസപ്ഷനും ഉദ്യാനവിരുന്നുമായിരുന്നു പ്രധാനമായ ആഘോഷങ്ങൾ. മദ്രാസ് കോർപ്പറേഷൻ ഇൻഡ്യയിലെ നഗരസഭകളിൽ ഏറ്റവും പ്രധാനമായ കൂട്ടത്തിൽ ഒന്നാണ്. മററു വല്ലവരേയും ഷഷ്ടിപൂർത്തിയെ അനുമോദിച്ച് അവർ നഗരസ്വീകരണം നടത്തിയിട്ടുണ്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്തായാലും അത് അസാധാരണമായ ഒരു ബഹുമതിയായി ഞാൻ വിചാരിച്ചു.

കോർപ്പറേഷൻഅധികാരികൾ അന്നു സമർപ്പിച്ച മംഗളപത്രത്തെപ്പററിയും വിരുന്നിനെപ്പററിയും മറുപടിയായി ഞാൻ ചെയ്ത പ്രസംഗത്തെപ്പററിയും സമഷ്ടിയായി ഹിന്ദുവിൽ കൊടുത്തിരുന്നത് ഈ പ്രകാരമായിരുന്നു:

27—11—1955.

CIVIC RECEPTION TO SARDAR PANIKKAR

"DISTINGUISHED CITIZEN OF MADRAS"

Madras, Oct. 5

The Corporation of Madras accorded a civic reception to Sardar K. M. Panikkar, Member, States Re-organisation Commission on the occasion of his Sashtyabdapoorthy, at the Council Chamber of the Ripon Buildings, last evening. The Mayor, Mr. R. Muniswamy Pillai, presided.

The elite of the City, Aldermen, Councillors and officers of the Corporation attended the reception. The Corporation Band was in attendance.

The/ Mayor and the Corporation Commissioner V. N. Subbharoyan received Sardar Panikkar and Mrs. Panikkar.

Welcoming Sardar Panikkar, on behalf of the Corporation, the Mayor said Sardar Panikkar was a distinguished citizen of Madras loved and respected all over Inida for his great talents and achievements.

Sardar Panikkar had a rare and rich combination of gifts and talents, the Mayor said. As a journalist, poet, man of letters, statesman, administrator, and lastly as a diplomat, he occupied a unique place of honour among their top-ranking men. He was also a historian with insight and foresight, and it was mainly because of his pull and influence with the Princes that the latter were persuaded to join the Indian Federation. He had ably and successfully represented their country as ambassador in China and Egypt. He also played an important part

in the making of India's foreign policy, and he enjoyed the confidence of the Prime Minister in a remarkable way.

Replying to the felicitations, Sardar Panikkar thanked the Madras Corporation for the exceptional privilege conferred on him by the Mayor. He said Madras was the 'premier city of South India, and he claimed to be its citizen, having been associated with it for a long time. He had been educated and brought up and had also worked for a living here.

Sardar Panikkar said that though he had spent most of his time in the North, he had a warm regard for the City for here he found a 'perfect expression of the Indian spirit.' Here there was extreme tolerance of life and mutual understanding, which one did not often find in the same degree in other Indian cities.

Some people, Sardar Panikkar said, considered Madras City as conservative, "but", he added, "Madras has not shown that conservatism of spirit as people might imagine. It has been in the vanguard of progress in political and other activities."

Sardar Panikkar said he did not think it was necessary in order to become more nationalistic, they should give up their own habits and customs in regard to food and other matters. But it was of the utmost importance that each one in the country should 'think in terms of creating a national solidarity at the Centre and thinking in terms of all-India policy and all-India ideas. While doing this one should also realise that there were much more important things like the right of individual liberty, individual freedom and the right to limit the authority of the State in regard to the individual.

Preservation of Civic Liberties

Sardar Panikkar referred to the role played by local bodies in the preservation of civic liberties and paid a tribute to great leaders like Sir Thyagaraya Chetti, Dr. T. M. Nair and the long list of great Madrasees who had associated themselves and worked hard to give Madras the dignity and prestige it now enjoyed in the shape of the Corporation.

Sardar Panikkar said that cities like Madras where civic opinion was strong and where the feeling of individual freedom had been built over centuries, could really bring the knowledge of this problem before the public. A civic organisation involved a limitation of State's authority. It was the civic development of cities, and the development of city corporations everywhere that had been the means by which the authority of an autocratic state had been limited, and here in India they had these major corporations with statutory rights and administrative functions carrying on the activities of the people themselves. With the development of these institutions, they could to some extent show that a decentralisation was desirable at least in certain respects. Thus they had shown that there were methods by which some things could be achieved with less encroachment on personal liberty. That was a message for any Government to bear in mind. In the political growth of India, he said, and in the structure that they visualised in the relationship between the individual and the State, they had to foresee that corporations like theirs had to play a great and leading part.

The function terminated with the singing of the National anthem.

* * *

Sardar Panikkar was the chief guest at a dinner given by Dr. V. K. John this evening at his residence in Nungambakam. About 200 guests were present. Among those were the Governor, Chief Minister Kamaraj Nadar and the Chief Justice, Mr. Rajamannar.

ഷഷ്ടിപൂർത്തിസംബന്ധിച്ചല്ലെങ്കിലും അക്കാലത്തു ലഭിച്ച ബഹുമതികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ മദ്രാസ്സിന്റേയും പാലക്കാട്ടിന്റേയും ആ നഗരങ്ങളിലെ മുൻസിപ്പാലിറ്റികൾ നല്കിയ സിവിക്സ്വീകരണങ്ങളും എടുത്തുപറയേണ്ടവയാണ്.

ആ വർഷം പലതുകൊണ്ടും എന്റെ ജീവിതത്തിൽ സ്മരണീയമായിരുന്നു. സമസ്തകേരളസാഹിത്യപരിഷത്തിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷനായി ഞാൻ തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടതു് എന്റെ സാഹിത്യപരിശ്രമത്തോടുള്ള സന്തോഷംകൊണ്ടാണെന്നു വേണമല്ലോ വിചാരിക്കുക. 1955 ഡിസംബറിൽ കല്ക്കട്ടായിൽ സമ്മേളിച്ച ഭാരതചരിത്രസമ്മേളനത്തിനു് അദ്ധ്യക്ഷനായി എന്നെ വരിച്ചതും വലിയൊരു ബഹുമതിയായി ഗണിക്കണം. ഇന്ത്യയിലെ പ്രമാണപ്പെട്ട ചരിത്രകാരന്മാരുടെ ഒരു സംഘടനയാണു് Indian Historical Association. അതിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷപദവി ചരിത്രകാരന്മാരുടെ ഇടയിൽ അത്യുന്നതമായ ഒരു ബഹുമതിയായിട്ടാണു് ഗണിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നതു്.

ആ ആണ്ടിൽ മഹാകവി ടാഗോറിന്റെ വിശ്വവിശ്രുതമായ വിശ്വഭാരതിയിൽ ബിരുദദാനപ്രസംഗത്തിനെന്നെയാണു് ക്ഷണിച്ചതു്. ആഗ്രാ, ഡെല്ലി, പാട്ട്നാ മുതലായി അനേകം യൂണിവേഴ്സിറ്റികളിൽ ഇത്തരം പ്രസംഗങ്ങൾ ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ടാഗോറിന്റെ പേരോടു ചേർന്നിരുന്ന ശാന്തിനികേതനത്തിൽ ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്യേണ്ടിവന്നപ്പോൾ അല്പം സംഭ്രമിക്കാതിരുന്നില്ല. ആവശ്യങ്ങൾ കുറയ്ക്കുന്നതുവഴി ആത്മജ്ഞാനമുണ്ടാകുമെന്നും അതിൽനിന്നാണു് സമുദായങ്ങൾക

ക്ഷമെന്നും വാദിക്കുന്ന വീരനോബാദികളെ എതിർത്തുകൊണ്ടായിരുന്നു ആ പ്രസംഗം. ഹിന്ദുമതം എല്ലാ മതങ്ങളെ അടിസ്ഥാനാക്കിട്ടുത്തിയതായാലും വൈദികസംസ്കാരം തപോവനങ്ങളിലും ആശ്രമങ്ങളിലുമല്ല രാജധാനികളിലും നഗരങ്ങളിലുമാണ് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നതെന്നും സമ്പത്തും സമൃദ്ധിയുമായിരുന്നു ആ സംസ്കാരത്തിന്റെ പ്രധാനോദ്ദേശങ്ങളെന്നുമായിരുന്നു എന്റെ വാദം. സർവ്വസ്വത്യാഗം ചെയ്തവരെ ജനങ്ങൾ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ അർത്ഥകാമങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള ധർമ്മം ലൗകികജീവിതത്തിൽ കഴിയുന്നവർക്ക് വിധിച്ചതല്ല. സൂക്ഷിച്ചാലോചിച്ചാൽ ശ്രീരാമൻ, ശ്രീകൃഷ്ണൻ മുതലായവരുടെ ചരിത്രത്തിൽനിന്നുതന്നെ കാണാം, അവർ സമ്പത്തുകൾ ഉപേക്ഷിച്ചല്ല താമസിച്ചിരുന്നതെന്ന്.

ജനങ്ങളിൽനിന്നു വിട്ടുനില്ക്കുന്ന ആശ്രമങ്ങളെയും ആശ്രമജീവിതത്തിന്റെ ലക്ഷണമെന്നു ഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ദാരിദ്ര്യാരാധനയെയും അധിക്ഷേപിച്ചുള്ള ഈ പ്രസംഗം ഒരു കോലാഹലമുണ്ടാക്കുകതന്നെ ചെയ്തു. ഇന്ത്യയിലെ പ്രധാനപത്രങ്ങൾ ഈ വാദത്തിൽ പങ്കെടുത്തു. ഒരാശ്രമമെന്ന നിലയിൽ തുടങ്ങിയ ശാന്തിനികേതനത്തിൽവെച്ച് ഇത്തരമൊരു പ്രസംഗം ചെയ്തതിന്റെ ഔചിത്യത്തെപ്പറ്റിപ്പോലും ചിലർ ചോദ്യംചെയ്യാതിരുന്നില്ല. പക്ഷേ അവർ എന്തറിഞ്ഞു! ശാന്തിനികേതനത്തിൽ ടാഗോർ താമസിച്ചുപോന്ന ഉത്തരായനം എന്ന മന്ദിരം മഹാപ്രഭുവിനു ചേർന്ന ഒരു ഹർമ്മ്യമായിരുന്നു. ,മഹാകവിയാകട്ടെ, സ്വന്തജീവിതത്തിൽതന്നെ ആധ്യാത്മജീവിതത്തോടൊത്തു ലൗകികജീവിതത്തിന്റെയും മാഹാത്മ്യത്തെ കീർത്തിച്ച ഒരു മഹാനുമായിരുന്നു.

ശാന്തിനികേതനത്തിൽനിന്നു കല്ക്കട്ടായിലേക്ക് അഖിലഭാരതചരിത്രസദസ്സിൽ ആധ്യക്ഷ്യം വഹിക്കാനാണ് ഞാൻ പോന്നത്. ഇൻഡ്യയിൽ പലേടത്തുനിന്നും വന്നുചേർന്ന ചരിത്രപ

ണ്ഡിതന്മാരുമൊന്നിച്ചു മൂന്നുനാലു ദിവസം കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു് എനിക്കു വളരെ സന്തോഷകരമായ ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. ചെറുപ്പംമുതൽ ഞാൻ ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിൽ പരിശ്രമിച്ചുവന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, ആ വിഷയത്തിലും ഏഷ്യാചരിത്രത്തിലും ചില ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുള്ളവയ്ക്കു പണ്ഡിതസമ്മതി ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അതെല്ലാം മറ്റു പ്രവൃത്തികളുടെ ഇടയിൽ ചെയ്തതാകയാൽ, ആ കാര്യത്തിൽ നിരന്തരം പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പണ്ഡിതന്മാരുമായി ഞാൻ ഒരു തുല്യതയും ഭാവിച്ചിരുന്നില്ല. എങ്കിലും ഒരു ചരിത്രകാരനെന്നുള്ള നിലയിൽ ബഹുമാനിക്കുവാനാണല്ലോ ഈ അദ്ധ്യക്ഷപദവിയിലേയ്ക്കു് എന്നെ ക്ഷണിച്ചതെന്നോർത്തു ഞാൻ സന്തോഷിച്ചു.

കല്ക്കട്ടായിൽനിന്നു് ഉടൻതന്നെ കേരളത്തിലേയ്ക്കു പോരേണ്ടതായി വന്നു. കേരളകലാമണ്ഡലത്തിന്റെ രജതജയന്തി ഉദ്ഘാടനം ചെയ്യുന്നതിനു വള്ളത്തോളും ഞാനുംകൂടി പോയി നെഹ്റുവിനെ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. ആഘോഷങ്ങളിൽ ഞാൻ അദ്ധ്യക്ഷത വഹിക്കണമെന്നായിരുന്നു വള്ളത്തോളിന്റെ നിർബ്ബന്ധം. അതു കഴിഞ്ഞ ശേഷം തിരികെ ഉടൻതന്നെ കല്ക്കട്ടായിലേയ്ക്കു് അഖിലഭാരതപത്രാധിപസംഘത്തിന്റെ സമ്മേളനം ഉൽഘാടനംചെയ്യാനും മറ്റുചില അത്യാവശ്യകാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കാനുമായി തിരിച്ചുവരേണ്ടതായുണ്ടായിരുന്നാലും കേരളത്തിലേയ്ക്കു പോരേണ്ടതായിട്ടു വന്നു. കലാമണ്ഡലത്തിന്റെ ജൂബിലി ആഡംബരപൂർവ്വം ആഘോഷിക്കപ്പെട്ടു.

ഈ രണ്ടു വർഷം ഇൻഡ്യയിൽ താമസിച്ചതിനിടയിൽ ഇംഗ്ലീഷിലും മലയാളത്തിലും സാഹിത്യപരമായി ചിലതെല്ലാം ചെയ്യുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. ഇംഗ്ലീഷിൽ പ്രധാനമായി രണ്ടു ചൈനായിൽ (In Two Chinas) എന്ന ഔദ്യോഗികസ്മ

ങ്ങളും ഹിന്ദുസമുദായം ഏറ്റു മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ (Hindu Society at cross Road), ഇൻഡ്യാചരിത്രത്തിലെ ഭൂമിശാസ്ത്ര ഘടകങ്ങൾ (Geographical factors in Indian History) എന്നിവയുമാണ് പ്രധാനമായി പറയാനുള്ളവ. ഭൂമിശാസ്ത്രഘടകങ്ങളെപ്പററിയുള്ള പുസ്തകത്തിൽ പിന്നീട് ടിബററുവഴി ചൈനക്കാർ ഇൻഡ്യയെ ആക്രമിക്കാനിടയുണ്ട് എന്നു ദീർഘദർശനം ചെയ്തിരുന്നു എന്നുള്ളതു പ്രത്യേകം പ്രസ്താവ്യമാണ്. രണ്ടു ചൈനായിലെന്ന പുസ്തകം ചൈനായിലെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്‌വാഴ്ച, കൊറിയൻയുദ്ധം മുതലായവയെപ്പററി എനിക്ക നേരിട്ടുള്ള അറിവിനെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി എഴുതിയതാകയാൽ അതിനു സാമാന്യത്തിലധികം പ്രചാരം ലഭിച്ചു എന്നു മാത്രമല്ല മററു ചില ഭാഷകളിലേക്കു് അതു തർജ്ജമചെയ്യപ്പെടുകയുമുണ്ടായി.

മലയാളത്തിലും ചില പരിശ്രമങ്ങൾ ചെയ്യാതിരുന്നില്ല. അവയിൽ ഏററവും പ്രധാനം വള്ളത്തോളിന്റെ ഋഗ്വേദതർജ്ജമയ്ക്കെഴുതിയ ദീർഘമായ മുഖവുരയാണ്. 1954-ൽ വള്ളത്തോൾ ഡെല്ലിയിൽ വന്ന് എന്റെ കൂടെ കുറച്ചുദിവസം താമസിച്ചു. താൻ ഋഗ്വേദസംഹിത തർജ്ജമചെയ്തു പൂർത്തിയാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും അതിൽ ചേർക്കുവാൻ വേദസാഹിത്യത്തെ പൊതുവേ നിരൂപണംചെയ്തു ദീർഘമായ ഒരു മുഖവുര എഴുതണമെന്നും നിർബ്ബന്ധിച്ചു. വേദങ്ങളും അവയെസ്സംബന്ധിച്ച ബ്രാഹ്മണങ്ങൾ, വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ മുതലായവയും ഞാൻ വായിച്ചിട്ടുള്ളതു് ഇംഗ്ലീഷിലായിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷിൽ ഇതുസംബന്ധിച്ച് അതിവിപുലമായ ഒരു സാഹിത്യമുണ്ടെന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. എന്നുമാത്രമല്ല, ഒരു ചരിത്രകാരന്റെ ദൃഷ്ടിയിലൂടെയാണ് അതെല്ലാം വായിച്ചിട്ടുള്ളതും. അതുകൊണ്ടു വൈദികപണ്ഡിതന്മാരിൽ ഒരു ഭാഗമെങ്കിലും ആധ്യാത്മികമായ അർത്ഥങ്ങൾ കാണുന്ന വേദത്തിന് അത്തരമൊരു പണ്ഡിതനെക്കൊണ്ടു മുഖവുരയെഴുതിക്കയാണുത്തമമെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞുനോക്കി. ഋഗ്വേ-

ഗത്തിലെ ചില മന്ത്രങ്ങൾക്കു് ആധ്യാത്മികമായ അർത്ഥമുണ്ടായേ
ക്കാമെങ്കിലും പൂർവ്വാചാര്യന്മാർപോലും വേദസാഹിത്യത്തിൽ
പൊതുവേ അങ്ങനെയൊരർത്ഥം കണ്ടിട്ടില്ലെന്നും അതുകൊണ്ടു
ചരിത്രപരവും സാഹിത്യപരവുമായ ഒരാമുഖം മതിയെന്നുമായി
രുന്നു വള്ളത്തോളിന്റെ മറുപടി. അങ്ങനെ ആകാമെന്നു സമ്മ
തിച്ചു് അതിനായി പരിശ്രമിച്ചുതുടങ്ങി. ഞാൻ വിചാരിച്ചിരു
ന്നതിൽ അധികം വൈഷമ്യമുള്ള ജോലിയായിരുന്നു അതു്. പ്ര
വിശ്യാസംഘടനയുടെ ജോലിത്തിരക്കിലാണു് അതു ചെയ്യേണ്ടി
വന്നതും. എങ്കിലും സുദീർഘമായ ആ മുഖവുര വള്ളത്തോളിനു
സമ്മതമാകുംവിധം എഴുതുവാൻ സാധിച്ചു എന്നതിൽ ഞാൻ കൃ
താർത്ഥനാണു്. അതുവഴി ഭാരതസംസ്കാരചരിത്രത്തിന്റെ പശ്ചാ
ത്തലം കുറെയൊക്കെ മനസ്സിലാക്കുവാനും സാധിച്ചു.

ഒട്ടുമപ്രധാനമല്ലാത്ത വേറെ ഒരു പ്രവൃത്തിയായിരുന്നു എ
ലക്ട്രായുടെ തർജ്ജമ. ഗ്രീക്കുനാടകങ്ങൾ മലയാളത്തിലേയ്ക്കു വി
വർത്തനം ചെയ്യണമെന്നു് എനിക്കു കുറെക്കാലമായുള്ള ആഗ്രഹ
മാണു്. സോഫോക്ലീസിന്റെ എലക്ട്രായുടെ പുതിയൊരിംഗ്ലീ
ഷ് പദ്യതർജ്ജമ വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ മഹാകവി ശങ്കര
ക്കുറുപ്പിന്റെ ഒരെഴുത്തു് എനിക്കു കിട്ടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേൽ
നോട്ടത്തിൽ തുടങ്ങിയിരുന്ന പരിഷദ്ഗ്രന്ഥാലയത്തിൽ അച്ചടി
പ്പിക്കുന്നതിനു് ഒരു പുസ്തകം വേണമെന്നാണു് അതിൽ അപേ
ക്ഷിച്ചിരുന്നതു്. അങ്ങനെയാണു് എലക്ട്രാ തർജ്ജമചെയ്യാൻ തു
ടങ്ങിയതു്. ഗ്രീക്കുനാടകങ്ങളുടെ സ്വരൂപത്തെ വിവരിക്കുന്ന
ഒരു മുഖവുരയോടുകൂടി ശങ്കരക്കുറുപ്പിനു ഞാനതു താമസിയാതെ
അയച്ചുകൊടുത്തു.

സ്വതന്ത്രകൃതികളായി രണ്ടെണ്ണം മാത്രമാണു് ഞാൻ അ
ക്കാലത്തു് എഴുതിത്തീർത്തതു്—പദ്യമായി അംബപാലി എന്ന
ഖണ്ഡകാവ്യവും ഗദ്യമായി ഝാൻസി റാണിയുടെ ആത്മകഥ എ
ന്ന നോവലും. ബുദ്ധദേവന്റെ 2500-ാമത്തെ വാർഷികം കൊ

ണ്ടാകുന്നതിനു് അക്കാലത്തു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. ചെറുപ്പംമുതൽതന്നെ തഥാഗതനിൽ അത്യന്തഭക്ത്യാദരങ്ങളുള്ള എനിക്കും ആ അവസരത്തെ ആവുംപോലെ കൊണ്ടാടേണ്ടതാണെന്നു തോന്നി. അങ്ങനെ ആ വിശിഷ്ടാവസരത്തിലേയ്ക്കു് ഒരുപഹാരമായി നിർമ്മിച്ചതാണു് അംബപാലി. അതുപോലെ ഒരവസരമാണു് ഝാൻസിറാണിയുടെ ആത്മകഥയ്ക്കും കാരണം. 'ശിപായിലഹള'എന്നറിയപ്പെടുന്ന ആദ്യസ്വാതന്ത്ര്യയുദ്ധത്തിന്റെ ശതാബ്ദി 1957_ൽ ആണല്ലോ വന്നുചേർന്നതു്. ആ യുദ്ധത്തിൽ ഒരു പ്രധാനപങ്കു വഹിച്ച ലക്ഷ്മീബായി ഝാൻസിയുടെ ചരിത്രം ഒരു നോവലായി എഴുതി ആ അവസരത്തെ കൊണ്ടാടുവാനായിരുന്നു എന്റെ ആഗ്രഹം. ആ വീരവനിതയുടെ ചരിത്രം ആത്മകഥാരൂപത്തിൽ എഴുതാൻ ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു. ഇംഗ്ലീഷു്, ഫ്രഞ്ചു് മുതലായ ഭാഷകളിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള രീതി അസാധാരണമല്ലെങ്കിലും മലയാളത്തിൽ ഇതിഹാസപ്രസിദ്ധരായ നായികാനായകന്മാരുടെ ചരിത്രങ്ങൾ ആത്മകഥകളായി എഴുതിക്കണ്ടിട്ടില്ല. അതും കമ്മിഷന്റെ ജോലി അവസാനിച്ചതോടുകൂടി ഞാൻ പൂർത്തിയാക്കി.

ഒരിളവുകാലം:

തങ്ങളുടെ റിപ്പോർട്ടു സമർപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു് ഒരു മൂന്നുമാസക്കാലം, ഗവണ്മെന്റിനെ ഉപദേശിക്കുന്നതിനായി കമ്മിഷന്റെ കാലാവധി നീട്ടിക്കൊണ്ടുപോയിരുന്നു. മാർച്ചു്മാസത്തോടുകൂടി അതിന്റെ ജോലിയെല്ലാം അവസാനിക്കയാൽ എനിക്കു് എന്തു ചെയ്യാനാണു് ഇനി ആഗ്രഹം എന്നു പ്രധാനമന്ത്രി എന്നെ വിളിച്ചു ചോദിച്ചു: ''അമ്പാസഡറായി തിരിച്ചുപോകയല്ലേ നല്ലതു്, എങ്ങോട്ടു പോകാനാണു് ആഗ്രഹം?'' ഞാൻ പറഞ്ഞു: ''ചൈനയും ഈജിപ്റ്റും കഴിഞ്ഞ സ്ഥിതിക്കു് ഇനി പാരിസ്സിലായാൽ കൊള്ളാമെന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്. പ

ക്കേണ്ട ഒരു കാര്യമുണ്ടു്: എനിക്കു് ആറുമാസത്തെ ഇളവു വേണം. ഓക്സ്ഫോർഡിൽ പോയി താമസിച്ചു് അത്യാവശ്യമായി ചില ജോലി ചെയ്യാനുണ്ടു്."

മാനവസാംസ്കാരികചരിത്രത്തിന്റെ അവസാനവാല്യം എഴുതാനായി യുനെസ്കോ ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരെ ഏല്പിച്ച കഥ മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതു നെഹ്റുവിനും അറിയാം. അതു മററു ജോലികളുടെ തിരക്കിൽ എഴുതി ഫലിപ്പിക്കാവുന്ന ഒരു നിസ്സാരകാര്യമല്ല. ഓരോ വാല്യവും എണ്ണൂറുവശത്തിൽ കവിഞ്ഞതാണു്. ലോകത്തിലെ ഏററവും പ്രസിദ്ധരായ ചരിത്രപണ്ഡിതന്മാരുടെ ഒരു സമിതി വായിച്ചു സമ്മതിക്കേണ്ടതാണു്. കൂടാതെ, അഞ്ചു ഭാഷയിൽ ഒന്നിച്ചു യുനെസ്കോ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതാകയാൽ ലോകത്തിന്റെ എല്ലാ ഭാഗത്തും ചെന്നെത്തുന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥവുമായിരിക്കും. ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രവൃത്തി മററു ജോലികളുടെ ഇടയിൽ ഏറെറടുത്തതു സാഹസമായിരിക്കും. ഏതായാലും അതു് ആവുംപോലെ ശ്രദ്ധയോടെ ചെയ്യേണ്ടതെന്റെ കടമയാണെന്നു തോന്നുകയാൽ അതിനായി അടുത്ത ആറുമാസം പൂർണ്ണമായി വിനിയോഗിക്കണമെന്നു തീർച്ചയാക്കി. ഈ കാര്യങ്ങൾ നെഹ്റുവിനെ അറിയിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹവും അതു ശരിയാണെന്നു സമ്മതിച്ചു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അതു ഞങ്ങളുടെ ഏർപ്പാടുകൾക്കും യോജിക്കും. ഇപ്പോൾ പാരിസ്സിൽ അമ്പാസഡരായിരിക്കുന്ന മല്ലിക്കിനു് ഒക്ടോബർവരെ താമസിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു് ആഗ്രഹമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് ഒക്ടോബറിൽ ജോലിക്കു ചേരാൻ തയ്യാറായാൽ നന്നായിരിക്കും."

അതു് എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി.

ഏപ്രിൽ ആദ്യവാരത്തിൽ മാനവചരിത്രസമിതിയുടെ ഒരു യോഗം പാരിസ്സിൽ വിളിച്ചുകൂട്ടി. അതിൽ പങ്കെടുത്തു് ആ ജോലിയുടെ പരിപാടി തീർച്ചയാക്കിയശേഷം അവസാനവാല്യത്തിന്റെ കർത്താക്കളായ ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരൊന്നിച്ചു് ഒരു മാസക്കാ

ലം ഹോളണ്ടിൽ അമസ്റ്റർഡാം എന്ന നഗരത്തിൽ താമസിച്ചു ജോലിചെയ്യണമെന്നായിരുന്നു ഉദ്ദേശം. പ്രസ്തുതജോലികൾക്കു് അമസ്റ്റർഡാം തിരഞ്ഞെടുക്കുവാൻ ഒരു പ്രത്യേകകാരണമുണ്ടായി. ഞങ്ങളുടെ ഗ്രന്ഥകർത്തൃസമിതിയിൽ അംഗമായ ജോൺ റൊമെയിൻ അമസ്റ്റർഡാം യൂണിവേർസിററിയിലെ ചരിത്രവകുപ്പിന്റെ അദ്ധ്യക്ഷനായ പ്രൊഫസ്സറായതിനാൽ അവിടെ ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ട സൗകര്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നതാണു് മുഖ്യകാരണം. ആ യൂണിവേർസിററി ഈസ്റ്റർകല്പനാളുകൾ അടച്ചു കാലമായതുകൊണ്ടു് അവിടെ മററു ശല്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഹോളണ്ടിൽ ഏപ്രിൽമാസം അതിമനോഹരമുള്ള ഒരു സമയമാണു്. അവിടത്തെ തോട്ടങ്ങളിൽ കെട്ടിക്കിടന്ന മഞ്ഞു് അലിഞ്ഞുതുടങ്ങിയിരുന്നില്ല. പശ്ചിമമായതുകൊണ്ടു തണുത്ത ഒരു കാററും അവിടെ പതിവായി അടിച്ചിരുന്നു. കാതറൈൻവെയററും ഞാനും പട്ടണമദ്ധ്യത്തിലുള്ള ഒരു ഹോട്ടലിലാണു് താമസിച്ചതു്.

അവിടെ എന്റെ കാര്യപരിപാടി എന്തായിരുന്നെന്നായിരുന്നു: രാവിലെ എട്ടുമണിക്കു് ആഹാരം കഴിഞ്ഞാൽ എന്റെ സ്വന്തം ജോലിയായി എന്തെങ്കിലും ഒരു മണിക്കൂർ ചെയ്യും. ആ കാലത്തു സുഡിപ്പസ് എന്ന ഗ്രീക്കുരാജധിയുടെ തർജ്ജമയും Citizen & the State എന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്താനുദ്ദേശിച്ച എന്റെ ബിരുദാനന്തരപ്രസംഗപരമ്പരയും അതിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരുന്ന വിഷയങ്ങളെ വിമർശിച്ചു വിപുലമായ ഒരാമുഖവുമാണു് എഴുതിവന്നിരുന്നതു്. പത്തുമണിയാവാൻ ഞാനും മിസ്സിസ്സ് വെയറോടുകൂടി യൂണിവേർസിററിയിലേക്കു യാത്രയാവും. പത്തേകാൽമണിതൊട്ടു് ഒന്നേകാൽമണിവരെ മുടങ്ങാതെ ഒന്നിച്ചു ജോലിചെയ്യും. ജോലിചെയ്യുന്നതെങ്ങനെയെന്നുവെച്ചാൽ ഞങ്ങൾ എഴുതേണ്ടിയിരുന്ന അർദ്ധശതാബ്ദ(1905 — 1955)ത്തിലെ രാഷ്ട്രീയവും സാമുദായികവും സാംസ്കാരികവും ശാസ്ത്രീയവുമായ സംഭവങ്ങളെ അപഗ്രഥിച്ചു ചർച്ചചെയ്യുക. തല്ക്കാലം

ശാസ്ത്രീയമായ കാര്യങ്ങളിൽ പൊതുവെ ഒന്നു കണ്ണോടിച്ച് അതിന്റെ അപഗ്രഥനം ലോകോത്തരവിഖ്യാതനായ ജൂലിയൻ ഹക്സ്ലിയുടെ ഉപദേശത്തിൽ ഒരു സയൻറിസ്റ്റിനെത്തന്നെ ഏല്പിക്കുവാനാണ് തീർച്ചയാക്കിയത്. ആ വിഷയത്തിൽ ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും ഒരുപോലെ അജ്ഞരായിരുന്നതാണ് അതിനു കാരണം. മററു മൂന്നു വിഭാഗങ്ങളെപ്പററിയും ഞങ്ങൾ ഓരോരുത്തരും ഓരോ സാരവിവരണം എഴുതിയിട്ട് അന്യോന്യം വായിച്ചും തർക്കിച്ചും അവ ഒന്നിച്ചുചേർത്തു മൂന്നു ഭാഗമായി 20 അദ്ധ്യായത്തിന്റെ ഒരു രൂപരേഖയുണ്ടാക്കി. സയൻസ് വിഭാഗത്തിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന അദ്ധ്യായത്തിൽ പിന്നീട് ഇതിനോട്ട് വെട്ടിക്കുറപ്പും വരുത്തി കൂട്ടിച്ചേർക്കാമെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

ഇങ്ങനെ ഒരു മാസത്തെ കൂട്ടുജോലിയിൽ പുസ്തകത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കവും രൂപവുമെന്താണെന്നു തീർച്ചയായപ്പോൾ എങ്ങനെയാണ് മൂന്നുപേരും ചേർന്ന് ഇതെഴുതിത്തീർക്കേണ്ടത് എന്ന വിചാരമായി. ഇങ്ങനെ മൂന്നുപേർ ഒരുപോലെ സഹകരിച്ച് ഇതു വിപുലമായ ഒരു പുസ്തകം മുൻപ് എഴുതിയിട്ടുള്ളതായി അറിവില്ല. ഞങ്ങൾക്ക മൂന്നുപേർക്കുമൊരുപോലെയായിരുന്നു എല്ലാ ഭാഗത്തിന്റെയും ചുമതല. അതുകൊണ്ടു രാഷ്ട്രീയമൊരാളെന്നും സാംസ്കാരികം വേറൊരാളെന്നും ഒരു രീതിയിൽ എഴുതുവാൻ സാധിക്കയില്ല. അതിനാൽ സയൻസ് സംബന്ധിച്ച ഭാഗങ്ങളൊഴിച്ച് മററുള്ളവ ആരെഴുതിയാലും അവ മററു രണ്ടുപേർക്കും അയച്ചുകൊടുത്ത് അവരിഷ്ടംപോലെ മാററിയെഴുതി ഒടുവിൽ എല്ലാവരും ഒന്നിച്ചിരുന്നു ശരിയായ ഒരു 'പാഠ'മാക്കണമെന്നു ഞങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കി. അങ്ങനെ എഴുതാമെന്ന് ഏററു കുറെ കവിഞ്ഞ ചുമതലയായിപ്പോയി എന്ന് എനിക്കു തോന്നാതിരുന്നില്ല. എന്തായാലും ഏററതു ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുകതന്നെ എന്ന നിശ്ചയത്തോടുകൂടിയാണ് ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു പോയത്.

ലണ്ടനിൽ, അന്ന് അവിടെ ഹൈക്കമ്മീഷണരായിരുന്ന വിജയലക്ഷ്മി പണ്ഡിററിന്റെ അതിഥിയായി ഒരാഴ്ചയോളം താ

മസിച്ചശേഷമാണ് ആക്സ്ഫോർഡിലെത്തിയതു്. ലണ്ടനിൽ താമസിച്ചതു വിനോദത്തിനുമാത്രമായിരുന്നില്ല. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ചെലവു വളരെ വർദ്ധിച്ച കാലമായിരുന്നു. മൂന്നുനാലു മാസം സുഖമായി താമസിക്കുന്നതിനു് ആയിരം പവനിൽ കുറയാതെ ചെലവു വരുമെന്നാണ് കണക്കാക്കിയിരുന്നതു്. അതിനു പണം ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു കൊണ്ടുപോകുവാൻ റിസർവ് ബാങ്കിന്റെ അനുവാദം വേണം. ഇൻഡ്യയിൽ താമസിക്കുന്ന ഒരാൾക്കു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ബാങ്കിൽ പണം നിക്ഷേപിക്കുന്നതിനുപോലും റിസർവ് ബാങ്കിന്റെ സമ്മതം വേണം. എനിക്കവിടെയുണ്ടായിരുന്ന ബാങ്കുകണക്കിൽ 500 പവനിൽ കൂടുതൽ ഒരിക്കലും പാടില്ലെന്നു റിസർവ് ബാങ്കിന്റെ നിരോധനവുമുണ്ടു്. ആ സ്ഥിതിക്കു കൂടുതൽ ആവശ്യമുള്ള പണം സമ്പാദിക്കേണ്ടതായി വന്നു. ബി. ബി. സി.യിൽ പ്രസംഗിക്കുക, മാസികകളിൽ ലേഖനങ്ങളെഴുതുക — ഇങ്ങനെ ഓരോന്നു ചെയ്തു ശിഷ്ടമാവശ്യമുള്ള പണമുണ്ടാക്കുവാൻ വൈഷമ്യമില്ലെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. അതിനു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ സ്നേഹിതന്മാർവഴി ചെയ്തു ശേഷമാണ് ഞാൻ ആക്സ്ഫോർഡിലേയ്ക്കു പോയതു്.

വളരെ സ്നേഹപൂർവ്വമാണ് ഞാൻ മുമ്പു പഠിച്ചു താമസിച്ച ക്രൈസ്റ്റ്ചർച്ചിലെ അധികാരികൾ എന്നെ സ്വീകരിച്ചതു്. കാളേജിനോടു തൊട്ടുള്ള അവരുടെ അതിഥിമന്ദിരത്തിൽ എനിക്കു വേണ്ട സൗകര്യങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. ഭക്ഷണത്തിനും മറ്റും ആ കാളേജിലെ പ്രൊഫസന്മാർക്കുള്ള ഹൈടേബിൾ(High Table)ൽ എനിക്കും സ്ഥാനം കിട്ടി. ഞാനും എന്റെ ദിനചര്യ ആക്സ്ഫോർഡിൽ ജോലിചെയ്തു താമസിക്കുന്ന ഒരു പ്രൊഫസറുടേതുപോലെയാക്കി. ഭക്ഷണത്തിനു പ്രൊഫസ(Dons)ന്മാരുടെ കൂടെ കാളേജിൽ ചേരും. പിന്നെയുള്ള സമയം, രാവിലെ ഒമ്പതുമണിവരെ മുൻനിശ്ചയിച്ച പരിപാടിയനുസരിച്ചു സാംസ്കാരികചരിത്രത്തിന്റെ ചില ഭാഗങ്ങൾ എഴുതുകയോ ഏ

ഴുതുവാനാവശ്യമുള്ള സാമഗ്രികൾ ശേഖരിക്കയോ ചെയ്യും. ഉച്ച തിരിഞ്ഞു രണ്ടു മൂന്നു മണിക്കൂർ പുസ്തകശാലകളിൽ പുതിയ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ നോക്കിയോ സ്നേഹിതന്മാരായ പ്രൊഫസർമാരുടെ-വീടുകളിൽ ശാസ്ത്രാർത്ഥവാദങ്ങളിലേർപ്പെട്ടോ കഴിച്ചുകൂട്ടും. അഞ്ചു മണിമുതൽ ഏഴുമണിവരെ പിന്നെയും ചരിത്രത്തിന്റെ ജോലിയായി. ഊണിനു മിക്കവാറും കാളേജിലെ ഹൈടേബിളിൽ. ഊണിനുശേഷം പ്രൊഫസർമാർകൂടി സമ്മേളിക്കുന്ന സീനിയർ കാമൺ റൂമി(Senior Common Room)ൽ എല്ലാവരുംകൂടി പത്തുമണിവരെ ഓരോ കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടും. എനിക്കു് അവിടെ ഗൊവിന്റു്, ജെഫ്രി ഹഡ്സൺ (Geoffery Hudson), സർ ഐസയാ ബെർലിൻ (Sir Isish Berlin) മുതലായി ഒട്ടുവളരെ സ്നേഹിതന്മാരുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ആക്സ്ഫോർഡിലെ താമസം വളരെ സന്തോഷകരമായിരുന്നു. പുസ്തകം എഴുതുന്നതു കൂടാതെ, യൂണിവേഴ്സിറ്റിയുടെ ക്ഷണനമനുസരിച്ചു പല പ്രസംഗങ്ങളും അവിടെ ചെയ്യേണ്ടതായുമുണ്ടായിരുന്നു. ബി. ബി. സി.യുടെ ആവശ്യത്തിനായി ഇടക്കിടയ്ക്കു ലണ്ടനിലും പോയിവരാറുണ്ടു്. ഇങ്ങനെ ഒരു രണ്ടരമാസം മുഷിഞ്ഞു ജോലിചെയ്യുമ്പോൾ ഞാൻ എഴുതാനൊരുങ്ങിയിരുന്ന അദ്ധ്യായങ്ങളുടെ ഒരു നക്കൽ ഏതാണ്ടു പൂർത്തിയായിക്കഴിഞ്ഞു.

ആക്സ്ഫോർഡിൽ ഇങ്ങനെ താമസിച്ചിരുന്ന കാലത്തുണ്ടായ ഒരു വിചിത്രസംഭവം ഇവിടെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു: ആക്സ്ഫോർഡിൽ ആണ്ടുതോറും ലോകവിശ്രുതന്മാരായ ചിലർക്കു ബഹുമതിസ്ഥാനങ്ങൾ കൊടുക്കുക പതിവുണ്ടല്ലോ. അതു വലിയ ഒരാഘോഷമാണു്. ആ വർഷത്തിൽ ഡി. സി. എൽ. സ്ഥാനം കൊടുക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നതു മുൻപു യുണൈറ്റഡ് സ്റ്റേറ്റ്സ് (U. S. A.) പ്രസിഡണ്ടായിരുന്ന ഹാരിട്രൂമന്നാണു്. ഇങ്ങനെ സ്ഥാനം കൊടുക്കുന്ന ആളെ അന്നത്തെ രാത്രി വിരുന്നിനു ക്രൈസ്റ്റു് ചർച്ചിൽ ക്ഷണിക്കുക ഒരു പതിവുണ്ടു്. അതു

കൊണ്ടു് അന്നു രാത്രി ട്രൂമൻ ഞങ്ങളുടെ കൂടെ ക്രൈസ്റ്റ് ചർച്ചിലെ ഹൈടേബിളിലാണു് ഭക്ഷണം കഴിച്ചതു്. ട്രൂമൻ അതിയോഗ്യനായ ഒരു പ്രസിഡണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലത്താണല്ലോ കൊറിയൻയുദ്ധമുണ്ടായതു്. അതേപ്പററി അദ്ദേഹമെഴുതിയിട്ടുള്ള സ്മരണകളിൽ (Memories) എന്നെ അധിക്ഷേപിച്ചു് ഒരു ഖണ്ഡികയുണ്ടു്. എന്നെ അദ്ദേഹവുമായി പരിചയപ്പെടുത്തിയ ലാർഡ് ചാർവെൽ (Lord Cherwell) ഞാനായിരുന്നു കൊറിയൻ യുദ്ധകാലത്തു ചൈനയിൽ അമ്പാസഡർ എന്നും ചൈനയെപ്പററിയുള്ള സന്ദേശങ്ങൾ ഞാൻ അയച്ചതാണെന്നും പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു. ഊണിനു ഞങ്ങൾ അടുത്താണു് ഇരുന്നതു്. ഇടയ്ക്കിടെ എന്നെ അദ്ദേഹം നോക്കുന്നതും കാണാമായിരുന്നു. ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു പലരുമായി സംസാരിച്ചശേഷം അദ്ദേഹം എന്റെ അടുക്കലും വന്നു. അദ്ദേഹം എന്നോടു ചോദിച്ചു: ‘‘നിങ്ങളായിരുന്നു, അല്ല, കൊറിയൻയുദ്ധകാലത്തു ചൈനായിലുണ്ടായിരുന്നതു്?’’

‘‘അതെ.’’

‘‘ഇപ്പോൾ ഞാനോർക്കുന്നു, എന്റെ പുസ്തകത്തിൽ നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചൊന്നു് ഊന്നിപ്പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്, ഇല്ലേ? അതു കാര്യമാക്കേണ്ട. പൂർണ്ണമായ അറിവു് ഈ കാര്യങ്ങളിൽ ഒരാൾക്കു ലഭിക്കാനുള്ള കാലമായിട്ടില്ലല്ലോ.’’

ഇത്രയും പറഞ്ഞതു് എനിക്കു വലിയ തൃപ്തിക്കു കാരണമായി.

കോമൺവെൽത്തു് കാൺഫറൻസിനായി പണ്ഡിറ്റ്നെഹ്രുവും ആയിടെ ലണ്ടനിലെത്തി. അതോടുകൂടി എന്റെ ഓക്സ്ഫോർഡ്‌വാസം മതിയാക്കി ഞാൻ ലണ്ടനിലേക്കു മാറി. ‘മാൻചെസ്റ്റർ ഗാർഡിയൻ’ എന്ന പ്രസിദ്ധപത്രം കാൺഫറൻസവസരത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ രണ്ടു ലേഖനങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു. ആസ്ത്രേലിയൻപ്രധാനമന്ത്രിയായ മെനിസീസ്

'ടൈംസി'ൽ രണ്ടു ലേഖനങ്ങൾ എഴുതണമെന്നും അതു കോമൺവെൽത്തിലെ യൂറോപ്യൻമെമ്പറന്മാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയായിരിക്കണമെന്നും ഇൻഡ്യ, പാകിസ്താൻ, സിലോൺ, ഘാന എന്നിവയുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ പ്രതിഫലിക്കുന്ന രണ്ടു ലേഖനങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയാൽ അവയുടെ വില കൂടുമെന്നും അവർ അറിയിച്ചിരുന്നു. അതനുസരിച്ചു ഞാൻ ലേഖനങ്ങളെഴുതിക്കൊടുത്തു. ആ ലേഖനങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ ബ്രിട്ടീഷ്പൊതുജീവിതത്തിൽ പ്രമാണികളായ പലരിൽനിന്നും അവയെ അഭിനന്ദിച്ച് എഴുത്തുകൾ വന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല, പത്രങ്ങളിലും അവയെത്തുടർന്നു ചില ലേഖനങ്ങൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിക്കണ്ടു.

കാമൺവെൽത്ത് സമ്മേളനത്തെസ്സംബന്ധിച്ചു ഗിൽഡ്ഹാൾ, ബോസ്റ്റൺ് മുതലായ ഉത്സവങ്ങളിൽ സംബന്ധിച്ചശേഷം ജൂലായി അഞ്ചാംതിയതി പോളണ്ടിലെ ഗവൺമെൻറിന്റെ ക്ഷണമനുസരിച്ചു ഞാൻ വാർസായിലേയ്ക്കു പോയി. ഗവൺമെൻറിന്റെ അതിഥിയായിട്ടാണ് പോയതെങ്കിലും അവിടെ ചില പ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്യാമെന്നും ഞാൻ ഏററിരുന്നു. ഈ യാത്രയുടെ വാസ്തവത്തിലുള്ള ഉദ്ദേശം പോളണ്ടിൽ പോൺസാനി(Ponzani)ലെ ലഹളകൾക്കുശേഷം കമ്യൂണിസ്റ്റ്സംഘടനയ്ക്കു എന്തെല്ലാം മാററമുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നറിയുകയായിരുന്നു. കമ്യൂണിസ്റ്റ്ജർമ്മനിയിലും സഞ്ചരിക്കണമെന്ന് എനിക്കാഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നു. രണ്ടാഴ്ചയോളം ഞാൻ പോളണ്ടിൽ താമസിച്ച് അവിടത്തെ വിദ്യാഭ്യാസരീതി, വ്യവസായഘടന, നീതിന്യായകോടതികൾ എന്നിവ കണ്ടു മനസ്സിലാക്കി. എന്റെ പ്രസംഗങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷിലായിരുന്നുവെങ്കിലും കേൾക്കാൻ ഒട്ടധികം ആളുകൾ കൂടിയിരുന്നു.

പോളണ്ടിൽ പല സ്ഥലത്തും സഞ്ചരിച്ച് അവിടത്തെ സാംസ്കാരികപാരമ്പര്യത്തെ നേരിട്ടു കണ്ടു മനസ്സിലാക്കാൻ സ

ധിച്ചതും ഈ യാത്രയുടെ സവിശേഷതയാണ്. പക്ഷെ ഞാൻ കണ്ടതിൽവെച്ചു വിശേഷമായതു രണ്ടു കാര്യമാണ്. ഒന്നാമതായി പോളണ്ടിന്റെ തലസ്ഥാനനഗരിയായ വാർസായിൽ ജർമ്മൻകാർ കാട്ടിക്കൂട്ടി ഉന്മത്തബുദ്ധിയോടെ ചെയ്ത നാശവും യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചശേഷം പോളണ്ടുകാർ അതു രണ്ടാമതു പണിയിച്ചതുമാണ്. പുരാതനവും മനോഹരവുമായ ഒരു പട്ടണമാണ് വാർസാ നഗരം. അതിലെ ഓരോ തെരുവും, ഓരോ വീടുതന്നെയും, വെടിമരുന്നുവെച്ചു പൊട്ടിച്ചു നശിപ്പിക്കാനാണ് ജർമ്മൻകാർ തീർച്ചയാക്കിയതു്. അങ്ങനെ ആ നഗരത്തെ ഒട്ടുമുക്കാലും അവർ നശിപ്പിച്ചുതാനും. റോമാക്കാർ കാർത്തേജിനേയും മുസ്ലിമിങ്ങൾ വിജയനഗരത്തെയും തകർത്തതൊഴികെ വേറൊരു ഉദാഹരണം ഇത്തരം ക്രൂരകൃത്യത്തിനു ചരിത്രത്തിലുള്ളതായി തോന്നുന്നില്ല. ബ്രിട്ടീഷുകാർ ചൈനയിൽ സമ്മർപാലസിനു തീവെച്ചു. നദിർഷാ ഡെല്ലിയിൽ ബഹുസഹസ്രം ജനങ്ങളെ വാളിനിരയാക്കി. തൈമൂർ യുദ്ധം കഴിഞ്ഞാൽ തടവിൽ പിടിച്ചവരെ കൊന്നു് അവരുടെ അസ്ഥികൾകൊണ്ടു കുന്നുകൂട്ടുമായിരുന്നത്രെ. ചില മുസ്ലീം രാജാക്കന്മാർ ഇൻഡ്യയിൽ പല ക്ഷേത്രങ്ങളെയും നശിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇതിനെയൊക്കെക്കവിഞ്ഞ ക്രൂരതയാണ് നാസികൾ വാർസായോടു കാട്ടിയതു്. പക്ഷെ ആശ്ചര്യകരമായതു നാസികളുടെ ക്രൂരതയല്ല. പോളണ്ടുകാർ യുദ്ധശേഷം ആ നഗരത്തെ പണ്ടിരുന്നപോലെത്തന്നെ, അതേ തോതിലും അതേ ശില്പകലയിലും അതേ ഭംഗിയിലും നിർമ്മിച്ചെടുത്തു. അതു കാണേണ്ട ഒരു കാഴ്ചതന്നെയാണ്.

രണ്ടാമത്തേതു നാസികൾ യഹൂദന്മാരേയും യഹൂദരക്തമുണ്ടെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്നവരേയും പിടിച്ചിട്ടു പൈശാചികമായ വിധത്തിൽ കൊന്ന ഓസ്‌വിയാവിസ്സിലെ കാൺസൻട്രേഷൻ ക്യാമ്പ(Concentration camp)ആണ്. ആ സ്ഥലം ഇപ്പോൾ ഒരു മ്യൂസിയമായി വെച്ചിരിക്കയാണ്. ഇന്നും നിര

ധി ആളുകൾ അതു വന്നു സന്ദർശിച്ചു പോകാറുണ്ടു്. നിരപരാധരായ അനേകലക്ഷം ആളുകളെ നാസികൾ അവിടെ ബലി കഴിച്ചു. അവരുടെ തലമുടി, തൊലി മുതലായവ ഓരോ ആവശ്യത്തിനായി കുന്നുപോലെ നാസികൾ കൂട്ടിയിരുന്നതു് അതേനെത്തന്നെ അവിടെ ഇപ്പോഴും കിടപ്പുണ്ടു്. അവിടം കണ്ടപ്പോൾ മനുഷ്യരുടെ പൈശാചികതയോർത്തു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോയി. ഇത്തരം ക്രൂരത കാണിച്ചവരിൽ പലരും സംസ്കാരസമ്പന്നരും മററു വിധത്തിൽ യോഗ്യരുമായിരുന്നവരത്രെ. അവരിൽ ഒരാളുടെ കാര്യം പിന്നീടു് ഇൻഡ്യയിൽ അമ്പാസഡറായ കാട്സ് സൂക്കി (Katz Zucky) എന്നോടു പറകയുണ്ടായി. സംഗീതത്തിൽ അതിവിദഗ്ദ്ധനും കവിയുമായ ഒരുദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നുവത്രെ വാർസായിൽ ഈ കൃത്യങ്ങളിൽ മുൻപിട്ടുനിന്നു പ്രവർത്തിച്ചതു്. അയാൾ പതിവായി വൈകുന്നേരം ജർമ്മൻകവിതകൾ വായിച്ചാണത്രെ സമയം പോക്കിയിരുന്നതു്.

എനിക്കു് ഈ മരണശാല കണ്ടപ്പോൾ പ്രത്യേകസങ്കടത്തിനു് ഒരു കാരണമുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ പല സ്നേഹിതന്മാരേയും അവിടെ കൊണ്ടുപോയി കൊന്നതായി അറിയാമെങ്കിലും ഗെർട്രൂഡ് സൊറാസ് എന്ന അതിവിശിഷ്ടയായ ഒരു സ്നേഹിതയുണ്ടായ അനുഭവമാണു് പ്രത്യേകിച്ചു് എന്നെ സങ്കടപ്പെടുത്തിയതു്. ഒരു പ്രസിദ്ധനാടകകർത്താവും ബെർളിനർ സൈററുങ്ങ് (Berliner Zeitung) എന്ന പ്രതിദിനപത്രത്തിന്റെ ഉപപത്രാധിപരുമായിരുന്ന ഹെർമാൻ സൊറാസിന്റെ പത്നിയായിരുന്നു ഗെർട്രൂഡ്. അതിസുന്ദരിയും സാഹിത്യതൽപരയുമായ ആ സ്ത്രീരത്നത്തെയും അവരുടെ ഭർത്താവിനേയും ഞാൻ 1926തൊട്ടേ അറിയും. ബെർലിനിൽ അവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം ഞാൻ താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഗെർട്രൂഡിന്റെ മാതാമഹി ഒരു യഹൂദിയായിരുന്നുവത്രെ. ഈ കാരണത്താൽ ഹിററ്ലർക്കു ജർമ്മനിയിലധികാരം കിട്ടിയ ഉടനെ സൊ

റ്റ്സും ഭാര്യയും ബെർലിൻ വിട്ടു വിയന്നായിൽ താമസമാക്കി. ഹിറ്റ്ലർ വിയന്നായിലെത്തിയപ്പോൾ അവർക്കു മറ്റെങ്ങും പോവാൻ നിവൃത്തിയില്ലന്നായി. യുദ്ധം മുഴുത്തപ്പോൾ ആ സ്ത്രീയെ വിയന്നായിൽനിന്നു മാറ്റിപ്പാർപ്പിക്കാമെന്ന വ്യാജേന ഈ കാൺസെൻട്രേഷൻ ക്യാമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്നു വിഷവായു കൊടുത്തു കൊല്ലുകയാണുണ്ടായതു്.

വാർസായിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ നടത്തിവരുന്ന പല വ്യവസായശാലകളും ഞാൻ കാണുകയുണ്ടായി. ഉരുക്കനിർമ്മാണശാലകളും കല്ക്കരിഖനികളുമെല്ലാം മറ്റു ദേശങ്ങളിലെന്നപോലെ എന്നേ പറയേണ്ടതുള്ളൂ. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ പുതിയ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ എനിക്കേറ്റവും സന്തോഷമുണ്ടാക്കിയതു കവികൾക്കും സാഹിത്യകാരന്മാർക്കും വിശ്രമത്തിനായുള്ള ഒരു മനോഹരമന്ദിരവും ഉദ്യാനവുമാണു്. ജോലിത്തിരക്കിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു്, വിശ്രമവിഹാരങ്ങൾക്കു വേണ്ട സൗകര്യങ്ങളോടുകൂടിയ ഒരു സ്ഥലമാണു് അതു്. ഞാൻ സന്ദർശിച്ച സമയത്തു സ്ത്രീകളുൾപ്പെടെ അമ്പതോളമാളുകൾ അവിടെ താമസമുണ്ടായിരുന്നു. അവരുമായി സാഹിത്യകാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചു് ഒരു സായാഹ്നം കഴിച്ചുകൂട്ടി.

സുഖവാസത്തിനായി കാർപ്പേത്തിയൻമലയുടെ മുകളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഒരു സ്ഥലത്തു് എന്നെ കൊണ്ടുപോയി മൂന്നു ദിവസം താമസിപ്പിച്ചു. സ്ഥലം വളരെ ഭംഗിയുള്ളതാണു്. പക്ഷെ മല കേറലാണു് അവിടത്തെ വിനോദം. അതു് എനിക്കു തീരെ സന്തോഷകരമായ ഒരു പ്രവൃത്തിയല്ല. അതുകൊണ്ടു് എനിക്കു വീട്ടിൽത്തന്നെ വിശ്രമിക്കേണ്ടിവന്നു. സമയം പോക്കുന്നതിനായി സോഫോക്ലീസ്സിന്റെ ഈഡിപ്പസ്സു് ഞാൻ തർജ്ജമ ചെയ്തുവന്നിരുന്നതു് അവിടെവെച്ചു മിക്കവാറും മുഴുമിച്ചു.

പോളണ്ടിൽനിന്നു ഞാൻ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുരാജ്യമായ പൂർവ്വജർമ്മനിയിലേയ്ക്കാണു് പോയതു്. അവിടെയും പല സ്ഥലങ്ങൾ

നടന്നു കണ്ടുവെങ്കിലും, അവരുടെ വ്യവസായവളർച്ച കണ്ടു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുവെങ്കിലും, പ്രസിഡണ്ട് മുതലായവർ വളരെ ആദരത്തോടുകൂടിയാണു് എന്നെ സ്വീകരിച്ചതെങ്കിലും, രണ്ടു ജർമ്മനികൾ തമ്മിലുള്ള വഴക്കുകൊണ്ടു് അവിടത്തെ കാര്യങ്ങൾക്കു് ആകപ്പാടെ ഒരു കൃത്രിമതയുള്ളതായി എനിക്കു തോന്നി. അവിടെനിന്നു ഞാൻ ഫെഡറൽഗവർമ്മെൻറിൻെറ തലസ്ഥാനമായ ബോണിലേക്കു പോന്നു.

അന്നു ജർമ്മനിയിൽ അംബാസഡറായി ജോലി നോക്കിയിരുന്നതു് എൻെറ ചിരന്തനസ്നേഹിതനായ കണ്ടോത്തു നാരായണൻ നമ്പ്യാരാണു്. സുപ്രസിദ്ധനായ കേസരി വേങ്ങയിൽ കുഞ്ഞിരാമൻ നായനാരുടെ മകനും പ്രൊഫസർ കണ്ടോത്തിൻെറ സഹോദരനുമായ ഇദ്ദേഹം 1923മുതൽ ജർമ്മനിയിൽത്തന്നെയാണു് താമസം.

നാരായണൻനമ്പ്യാരുടെ കഥ ഒരു നോവൽപോലെ അതിരസകരമാണു്. സരോജിനീനായഡുവിൻെറ സഹോദരിയായ സുഹാസിനിയെ കല്യാണംകഴിച്ചു രണ്ടാളും ഒന്നിച്ചാണു് ജർമ്മനിയിൽ പഠിക്കാൻ പോയതു്. അവിടെവെച്ചു തൻെറ സഹോദരൻ വീരേന്ദ്രനാഥചതോപാധ്യായയുടെ ശിഷ്യത്വംമൂലമാവാം സുഹാസിനി കമ്മ്യൂണിസ്റ്റായി. നമ്പ്യാർ പാർട്ടിയിൽ ചേർന്നില്ലെന്നാണു് എൻെറ അറിവു്. എങ്കിലും അവിടെ ഇടതുപക്ഷപ്രമാണികളുമൊന്നിച്ചാണു് അദ്ദേഹം ജീവിച്ചിരുന്നതു്. ഹിന്ദുമുതലായ പത്രങ്ങളുടെ മധ്യയൂറോപ്യൻപ്രതിനിധിയായും അന്നദ്ദേഹം ജോലി നോക്കിയിരുന്നു. 1926-ൽ ഞാൻ ആദ്യം ജർമ്മനിയിൽ ചെന്നപ്പോൾ ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണു് സ്ഥിതി. ക്രമേണ അദ്ദേഹം ജർമ്മനിയിലെ ബുദ്ധിജീവികളുടെ ഇടയിൽ ഗണ്യമായ ഒരു സ്ഥാനം നേടിയെന്നതിനു തർക്കമില്ല. അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോഴാണു് നാസികൾ അധികാരത്തിൽ വന്നതു്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരോടും വെള്ളക്കാരല്ലാത്തവരോടും അത്യന്തം വെറുപ്പുള്ള

അവർ നമ്പ്യാരെ ഒരു കള്ളക്കേസ്സിൽ കുടുക്കി അറസ്റ്റുചെയ്തു. റൈക്സ്റ്റാഫ് (Reickstaf) കെട്ടിടം—ജർമ്മനിയിലെ പാർലിമെൻറ്മന്ദിരം—തീവെച്ചു കത്തിച്ചു എന്നതായിരുന്നു കേസ്സ്. ഇതു പല നാട്ടുകാരുംകൂടി ജർമ്മൻകാരെ ചീത്തയാക്കാൻ കരുതിക്കൂട്ടിച്ചെയ്തു ഒരു കൃത്രിമമാണെന്നും ഡിമിട്രോഫ് എന്ന കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുനേതാവിൻെറ കീഴിലുള്ള ഒരു സംഘത്തിനാണ് ഇതിന് ഉത്തരവാദിത്വമെന്നുമത്രെ നാസികളുടെ വാദം. അതിൽ നമ്പ്യാരെയും കുടുക്കുകയാണുണ്ടായതു്. ഈ കേസ്സിൽനിന്നു ശിക്ഷകൂടാതെ പുറത്തുവരാൻ കഴിഞ്ഞതു ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇടപെട്ടതുകൊണ്ടാണെന്നു നമ്പ്യാർതന്നെ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

ഇനി ജർമ്മനിയിൽ താമസം നന്നല്ലെന്നു കരുതി നമ്പ്യാർ വിയന്നായിലേയ്ക്കു പോയി. അവിടെയും പ്രാഗിലുമായി താമസമുറപ്പിച്ചു. ആയിടയ്ക്കാണ് അദ്ദേഹത്തിനു നെഹ്റുവുമായി കൂടുതൽ പരിചയത്തിനിടയായതു്. ജർമ്മനിയിൽ താമസിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ നെഹ്റുവായി പരിചയമായെങ്കിലും, കമലാനെഹ്റുവിനു വിയന്നായിൽ താമസിച്ചു ചികിത്സിക്കാൻ വേണ്ട കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിൽ സഹായിച്ചതുമുതലാണ് അവർ തമ്മിൽ സ്നേഹമായതു്. പാണ്ഡിത്യംകൊണ്ടും കൃത്യനിഷ്ഠകൊണ്ടും വിയന്നായിലും എത്താണ്ടാതെ നിലയിലെത്തിയപ്പോൾ അവിടെയും ഹിററലർ വന്നെത്തി. നമ്പ്യാർ പ്രാഗിൽ പോയി മൂന്നാമതൊരു ജീവിതമാരംഭിച്ചു. ഹിററ്ലർക്കു് അവിടെയും എത്താൻ അധികകാലം വേണ്ടിവന്നില്ല. നമ്പ്യാർ പ്രാഗിൽനിന്നു് ഒളിച്ചോടി പാരീസ്സിലെത്തി. പാരീസ്സിൽ കൂട്ടുകാരും പരിചയക്കാരും ധാരാളമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അപ്പോഴെങ്കിലും കഷ്ടപ്പാടു നീങ്ങിയെന്നാണ് സാധു നമ്പ്യാർ വിചാരിച്ചതു്. 1940-ൽ ഫ്രാൻസ് കീഴടക്കി ഹിററ്ലരുടെ സൈന്യം പാരീസ്സിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ നമ്പ്യാർ ധരിച്ചിരുന്ന ഉടുപ്പുകൾമാത്രമായി ജർമ്മനിയുടെ കൈയിൽപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്ത വിഷി ഫ്രാൻസിലേയ്ക്കു കാൽനട

യായി യാത്രയായി. അവിടെ രാമകൃഷ്ണമിഷ്യന്റെ അധ്യക്ഷനായി സിദ്ധേശ്വരാനന്ദനെന്നൊരു സ്വാമിയുണ്ടായിരുന്നു. കൊച്ചിയിലെ ഒരു രാജാവിന്റെ മകനായ ഒരു മാരാരാണ് അദ്ദേഹം. ഭക്തനും പണ്ഡിതനും സാത്വികശീലനുമായ അദ്ദേഹത്തിനു ഫ്രാൻസിൽ വലിയ ഒരു ശിഷ്യഗണമുണ്ടായിരുന്നു. യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം തന്റെ ആശ്രമം ജർമ്മൻകാരുടെ പിടിയിൽനിന്നകന്നു തെക്കോട്ടു മാററി സ്ഥാപിച്ചു. അവിടെയാണ് നമ്മുടെ നമ്പ്യാർ വേഷംമാററി ചെന്നുചേർന്നത്.

ആരുമറിയാതെയും പോലീസ്സിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെടാതെയും കുറച്ചുനാൾ അങ്ങനെ കഴിച്ചപ്പോൾ സുഭാസ് ചന്ദ്രബോസ്സിന്റെ ആളുകൾ അദ്ദേഹത്തെ അന്വേഷിച്ചറിഞ്ഞു. ആ കക്ഷിയിൽ ചേരുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തെ ക്ഷണിച്ചു. അതുവരെ നാസികൾക്കു വിരോധമായും ഹിററ്ലരുടെ എല്ലാ പ്രവൃത്തികളെയും എതിർത്തും വളരെ കഷ്ടതകളനുഭവിച്ച നമ്പ്യാർ ബോസ്സിന്റെ പ്രേരണയിൽ നാസികളോട് എങ്ങനെ സഹകരിച്ചു എന്നു ചോദ്യമുണ്ടാവാം. അതെങ്ങനെയെങ്കിലുമാകട്ടെ. അദ്ദേഹം നേതാജിയുടെ ഒരു മന്ത്രിയായി. ബോസ് സബ്മറീൻവഴി സിങ്കപ്പൂരിലേക്കു പോന്നപ്പോൾ യൂറോപ്പിൽ തന്റെ പ്രതിനിധിയായി അംബാസിഡർസ്ഥാനത്തോടെ നിയമിച്ചതു നമ്പ്യാരെയാണ്. നമ്പ്യാരുടെ വൈഷമ്യങ്ങൾ ഇതോടുകൂടിയും അവസാനിച്ചില്ല. ജർമ്മൻകാർ യുദ്ധത്തിൽ തോററപ്പോൾ ബ്രിട്ടീഷ് സൈന്യാധിപന്മാർ നമ്പ്യാരെ തടവുകാരനാക്കി. അതിൽനിന്നു നെഹ്റുവിന്റെയും മററും സഹായത്തോടുകൂടി പിന്നീടു പുറത്തുവന്നു.

ഇൻഡ്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയപ്പോൾ നെഹ്റു നമ്പ്യാരെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജർമ്മൻഭാഷാജ്ഞാനത്തെയും യൂറോപ്യൻ രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിലുള്ള അസാധാരണമായ പരിചയത്തെയും പരിഗണിച്ച്, ഡിപ്ലോമാററിക്‌ശാഖയിലേക്കായി എടുത്തു. ആദ്യം

സ്വിററ്സർലാണ്ടിൽ കോൺസലറായും പിന്നീടു സ്വീഡനിൽ മിനിസ്റ്ററായും ഒടുവിൽ ജർമ്മനിയിൽ അംബാസിഡറായും നമ്പ്യാർ നിയമിക്കപ്പെട്ടു.

ജർമ്മനിയിലെ അംബാസിഡരാവാൻ തികഞ്ഞ യോഗ്യതയുള്ള ഒരാളാണു് നമ്പ്യാർ. മുപ്പതിലധികംവർഷം ജർമ്മനിയിൽ താമസിച്ചു് അവരുടെ ഭാഷ, ചരിത്രം, സമുദായജീവിതം എന്നിവയിൽ അടുത്തു പരിചയം സമ്പാദിക്കാൻ കഴിഞ്ഞ അദ്ദേഹത്തിനു് ആ രാജ്യത്തിൽ അസാമാന്യമായ സ്വാധീനശക്തിയുണ്ടായിരുന്നതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടാനില്ലല്ലോ. എല്ലാ നിലയിലുമുള്ള ആളുകളെയും അദ്ദേഹം അറിയും. ജർമ്മനിയിലെ ആഭ്യന്തരകാര്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ അറിവുള്ള ഒരു വിദേശിയെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. വിദ്യാസമ്പന്നനെങ്കിലും അനഹംകാരിയും സദ്വൃത്തനും മധുരഭാഷിയുമായ നമ്പ്യാർ ഇൻഡ്യയെ ഉചിതമായവിധത്തിലാണു് ജർമ്മനിയിൽ പ്രതിനിധാനംചെയ്തിരുന്നതെന്നു് ആരും സമ്മതിക്കും.

അദ്ദേഹത്തിന്റെകൂടെയാണു് ഞാൻ ബോണിൽ താമസിച്ചതു്. അതുകൊണ്ടു പ്രസിഡണ്ടു്, ഫോറിൻമിനിസ്റ്റർ മുതലായവരുമായി കണ്ടു സംസാരിക്കുന്നതിനു വൈഷമ്യമൊന്നുമുണ്ടായില്ല. അക്കാലത്തു ചാൻസലർ അഡനാവർ ബോണിലില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ കാണുവാൻ എനിക്കുണ്ടായിരുന്ന ആഗ്രഹം സാധിച്ചില്ല. പക്ഷേ പലതുകൊണ്ടു നോക്കിയാലും പ്രസിഡണ്ടു് തിയോഡർ ഹായിസ്സ്(Theodore Huess)മായുള്ള കൂടിക്കാഴ്ചയിലായിരുന്നു എനിക്കു കൂടുതൽ സന്തോഷം. ഹായിസ്സു് ജർമ്മനിയിലെ ഒന്നാംകിട ചരിത്രകാരന്മാരിലൊരാളായിരുന്നു. ഞങ്ങൾതമ്മിലുള്ള സംഭാഷണം മിക്കവാറും ഏഷ്യയുടെയും ഇൻഡ്യയുടെയും ചരിത്രത്തെപ്പററിയായിരുന്നു. എന്റെ 'ഏഷ്യയും പാശ്ചാത്യപ്രാഭവവും' എന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ ജർമ്മൻ തർജ്ജമ വായിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹംതന്നെ എന്നോടു പറക

യും അതിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ചില അഭിപ്രായങ്ങളെപ്പററി എന്നോടു ചോദിക്കയും ചെയ്തപ്പോൾ എനിക്കു മനുഷ്യസഹജമായ ചാരിതാർത്ഥ്യമുണ്ടായി എന്നു സമ്മതിക്കാതെ തരമില്ല.

ജർമ്മനിയിൽനിന്നു ഞാൻ ലണ്ടനിലേയ്ക്കു മടങ്ങിവന്നിട്ടധികം താമസിച്ചില്ല, 1956 ആഗസ്റ്റ് 18-ാംനു ഡെൽഹിയിൽ തിരിച്ചെത്തി. പിന്നെയും ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു പാരീസ്സിലേക്കു പോകുവാനുള്ള ഒരുക്കങ്ങളായി.

പന്ത്രണ്ടാമദ്ധ്യായം

പാരിസ്സിൽ അംബാസഡർ

അക്ടോബറിൽ പാരിസ്സിൽ ചെന്നു ജോലിയിൽ ചേരണമെന്നാണു് ആദ്യം നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും അനിവാര്യങ്ങളായ ചില കാരണങ്ങൾകൊണ്ടു നവംബറിൽ പോയാൽ മതിയെന്നു പ്രധാനമന്ത്രി തീർച്ചയാക്കി. അതു് എനിക്കും സമ്മതമായിരുന്നു. എന്റെ ഇളയമകൾ രാധ ആയിടയ്ക്കാണു് പ്രസവിച്ചതു്. അവളുടെ ഭർത്താവു കെ. സി. മോഹൻ ഗവണ്മെന്റാജ്ഞയനുസരിച്ചു് അക്കാലത്തു റഷ്യയിൽ പോയിരിക്കയായിരുന്നു. അവളെയും കൂടെ പാരിസ്സിലേക്കു കൊണ്ടുപോകണമെന്നായിരുന്നു എന്റെ ആഗ്രഹം. അതുകൊണ്ടു നവംബർ ഒടുവോടുകൂടി പോയാൽ മതിയെന്നു ഞാനും തീർച്ചയാക്കി.

ആയിടയ്ക്കു തിരു-കൊച്ചിയിൽ പ്രസിഡണ്ടിനുവേണ്ടി ഭരണം നടത്തിയിരുന്ന പി. എസ്സ്. റാവുവിൽനിന്നു് എനിക്കൊരു എഴുത്തു കിട്ടി. കേന്ദ്രസാഹിത്യഅക്കാദമിയെ അനുകരിച്ചു് ഒരു കേരളസാഹിത്യഅക്കാദമി രൂപീകരിക്കാൻ ഗവണ്മെന്റ് തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നും അതിന്റെ ആദ്യത്തെ അദ്ധ്യക്ഷനായി എന്നെ നിയമിക്കണമെന്നാണു് ഗവണ്മെന്റിന്റെ ആഗ്രഹമെന്നും അതിൽ പറഞ്ഞിരുന്നു. സത്യനാരായണറാവുവും ഞാനുമായി ആക്സ്ഫോർഡിൽ ഒന്നിച്ചു പഠിച്ചവരാണെന്നുമാത്രമല്ല, അന്നുമുതൽ അത്യന്തം സ്നേഹമായിക്കഴിയുന്നവരുമാണു്. ആ

സ്നേഹത്തെ പരിഗണിച്ചാണ്‌ ഇങ്ങനെ എന്നെ ക്ഷണിച്ചതെന്നു വിചാരിച്ചു. ഈ ധാരണയിൽ ആ ക്ഷണത്തെ ഞാൻ നിരസിക്കയാണുണ്ടായതു്. ഉടൻതന്നെ പാരിസ്സിലേക്കു പോകയാണെന്നും മൂന്നു വർഷമെങ്കിലും താമസം വിദേശത്തിലാകുമെന്ന സ്ഥിതിക്കു മററാരെയെങ്കിലും നിയമിക്കയാണുത്തമമെന്നും ഞാൻ വാദിച്ചു. നിയമനകാര്യത്തെപ്പററി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു ശ്രീ. പനമ്പിള്ളി ഗോവിന്ദമേനോൻ മുഖ്യമന്ത്രിയായിരുന്നകാലത്തു തീച്ചപ്പെടുത്തിയ ഒരു സംഗതിയാണ്‌ അതെന്നും താൻ അതു നടപ്പിൽ വരുത്തുന്നതേ ഉള്ളു എന്നുമായിരുന്നു. ഞാൻ ഫ്രാൻസിലേക്കു താമസിയാതെ പുറപ്പെടുകയാണെന്നു താൻ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നും അതു്‌ എൻെറ അധ്യക്ഷപദത്തിനു ബാധകമായി ഗണിക്കേണ്ടതില്ലെന്നും ജോലിക്കു യോജിച്ചവിധം ഒരുപാധ്യക്ഷനെ നിയമിക്കാൻ തനിക്കു സമ്മതമാണെന്നും അദ്ദേഹം അറിയിച്ചു. അങ്ങനെ നിർബ്ബന്ധിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ വർക്കിങ്ങ്‌ പ്രസിഡണ്ടായി ശ്രീ. കെ. പി. കേശവമേനോനവർകളെ നിയമിക്കണമെന്നു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. അതദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചുതാനും.

അക്കാദമിയുടെ ആദ്യത്തെ മെംബറന്മാരായി ഗവണ്മെൻറു തിരഞ്ഞെടുത്തിട്ടുള്ളവരുടെ പേർ കണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ കുറഞ്ഞൊന്നു സംഭ്രമിക്കാതിരുന്നില്ല. സാഹിത്യത്തിൽ എല്ലാംകൊണ്ടും പ്രമാണികളായ വടക്കുംകൂർ രാജരാജവർമ്മ, ആർ. നാരായണപ്പണിക്കർ, പുത്തേഴത്തു രാമമേനോൻ എന്നിവരുടെ പേർ അതിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. എന്നല്ല, മലയാളം കാളേജിൽ പഠിപ്പിക്കുക എന്നതൊഴിച്ചു സാഹിത്യപരമായി പറയത്തക്ക അവകാശമില്ലാത്ത ചിലർ ആ ലിസ്റ്റിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുതാനും. ആ കാര്യത്തെപ്പററി ഞാൻ റാവുവിനോടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ അതു സാമൂഹ്യാവകാശങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയാണെന്നും തനിക്കും ആ നയം ബോധ്യമല്ലെങ്കിലും അതനുവദിച്ചുകൊടുക്കാതെ

സാധിക്കയില്ലെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. എന്തായാലും 1956-ൽ വിജയദശമിക്ക് അക്കാദമി രാജപ്രമുഖനായ തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവ് ഉൽഘാടനം ചെയ്തു. ആദ്യത്തെ മീററിങ്ങിൽ ആധ്യക്ഷ്യം വഹിച്ച് എന്തൊക്കെയാണ് ചെയ്യേണ്ടതെന്ന് ഒരു പരിപാടി നിശ്ചയിച്ചശേഷം ഞാൻ ഡെല്ലിക്ക തിരിച്ചുപോന്നു.

നവംബർ അവസാനത്തോടുകൂടി പാരീസ്സിലേക്കു തിരിച്ചു. ഡിസംബർ രണ്ടാംതീയതി പാരീസ്സിലെത്തി അംബാസഡറായി ജോലിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആദ്യത്തെ (1914-ലെ) മഹായുദ്ധം വരെ ലണ്ടനിലെയും പാരീസ്സിലെയും എംബെസ്സികളായിരുന്നു ലോകത്തിൽ ഒന്നാംകിടയിലുള്ളവയായി ഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്നത്. ആ നില ഏതാണ്ട് 1930 വരെ നിലനിന്നിരുന്നുവെങ്കിലും വാഷിങ്ടൻെറയും മാസ്കോയുടെയും പ്രാധാന്യം വർദ്ധിച്ചതോടുകൂടി വാഷിങ്ടൻ, മാസ്കോ, ലണ്ടൻ, പാരീസ്സ് എന്നായി പൊതുവേയുള്ള ഗണന. പാരീസ്സിലേക്കു നിയമിക്കുന്നത് ഇപ്പോഴും വലിയൊരു പദവിയായാണ് ഗണിക്കപ്പെടുന്നത്. രാഷ്ട്രീയമായി മററു മൂന്നിനും പ്രാധാന്യമേറുമെങ്കിലും സാഹിത്യം, സംഗീതം, ചിത്രമെഴുത്ത്, പ്രതിമാനിർമ്മാണം മുതലായ ലളിതകലകളിൽ ഇന്നും പാരീസ്സ് ലോകത്തിൻെറ രാജധാനിയാകയാൽ മററു മൂന്നിലും കവിഞ്ഞ ഒരു സ്ഥാനം അതിനുണ്ടെന്നും വിശ്വസിച്ചുപോരുന്നു. പാരീസ്സിനോട് എനിക്ക ചെറുപ്പം മുതലേ ഉള്ള സ്നേഹാദരങ്ങൾ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൻെറ ആദ്യഭാഗത്തിൽ എടുത്തുപറഞ്ഞിട്ടുള്ളതാണ്. ആ നഗരത്തിൻെറ പ്രശസ്തിയായി പാരീസ്സ് എന്ന് അന്നെഴുതിയ കവിതയും ഈ അധ്യായത്തിന് അവസാനമായി ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. 1925 മുതൽ 1937 വരെ എല്ലാ വർഷവും ഞാൻ പോയിട്ടുള്ളതുകൂടാതെ 26-27 ഈ വർഷങ്ങളിൽ അവിടെയാണ് മിക്കവാറും താമസിച്ചിരുന്നതും. ആ നാട്ടിൽ വിപുലമായ ഒരു സ്നേഹിതസമ്പത്ത് എനിക്കുണ്ട്. ഇക്കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടെല്ലാം വലിയൊരു സംതൃപ്തിയോടുകൂടിയാണ് ഞാൻ പാരീസ്സിലേക്കു പോയത്.

ഇൻഡ്യയുമായി വലിയ സംബന്ധങ്ങളൊന്നും ഫ്രാൻസിനുണ്ടായിരുന്നില്ല. പുതുശ്ശേരി മുതലായ സ്ഥലങ്ങൾ വിട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നു; ആ സന്ധി പാർല്യമെൻറിൽ പാസ്സാക്കേണ്ട ചടങ്ങുമാത്രമേ ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. പിന്നെയുള്ള പ്രധാനജോലി നമ്മുടെ പട്ടാളങ്ങൾക്ക് ആവശ്യമായ വലിയ തോക്കുകൾ, വിമാനങ്ങൾ എന്നിവ വാങ്ങാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്യലാണ്. ആ ജോലിക്ക പ്രത്യേകമായി ആളുകളുള്ള സമിതിക്ക് അവയുടെ മേൽനോട്ടം വഹിക്കേണ്ട ചുമതലയേ അംബാസഡർക്കുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. കച്ചവടത്തിൻെറ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കുവാനും പ്രത്യേകം ഒരാളുണ്ട്. ആകപ്പാടെ പാരീസ്സ്എംബസിക്ക പ്രാധാന്യം കൂടുമെങ്കിലും ജോലി കുറവാണെന്നാണ് എനിക്ക തോന്നിയത്.

ഒന്നു രണ്ടു പ്രത്യേകത അക്കാലത്തു ഫ്രാൻസിനുണ്ടായിരുന്നു. പാർല്യമെൻറിൽ പല കക്ഷികളുള്ളതിൽ ഒന്നിനും ഭൂരിപക്ഷമില്ലാത്തതിനാൽ ദുർബ്ബലമായ ഒരു ഗവണ്മെൻറാണ് രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നത്. ഞാൻ അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ പ്രധാനമന്ത്രിയായിരുന്ന, ഗീ_മോള്ളെ സോഷ്യലിസ്റ്റ്പാർട്ടിയുടെ നായകനാണ്. എങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഗവണ്മെൻറ് കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്കാരുടെ ഔദാസീന്യത്തെയും റാഡിക്കൽസിൻെറ സഹായത്തെയും അടിസ്ഥാനമാക്കിയാണ് രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നത്. രാജ്യത്തിൽ വ്യവസായത്തിനും വ്യാപാരത്തിനും മുൻപില്ലാത്ത അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും രാഷ്ട്രീയമായി സമാധാനമില്ലാത്ത ഒരു രാജ്യമായിരുന്നു ഫ്രാൻസ്.

അതിനു പ്രധാനമായ കാരണം അന്ന് ആൽജീറിയയിൽ നടന്നിരുന്ന യുദ്ധമാണ്. എന്തായാലും ആൽജീറിയ വിട്ടുകൊടുക്കയില്ലെന്നായിരുന്നു രാജ്യത്തിൽ അതിശക്തമായ വലതുപക്ഷത്തിൻെറ വാദം. സൈന്യശക്തി എല്ലാക്കാലത്തും ഫ്രഞ്ചുരാഷ്ട്രീയത്തിൽ വലിയ ഒരു സ്വാധീനത കാട്ടിയിരുന്നു. അവരൊ

ന്നോടെ വളരെ ബലമായി വാദിച്ചതു് ആൾജീറിയ ഫ്രാൻസിന്റെ ഒരു കാളനിയല്ലെന്നും ഫ്രാൻസിന്റെ ഒരു ഭാഗംതന്നെയാണെന്നുമാണു്. ആൾജീറിയർക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കുവാൻ ആരാലോചിക്കുന്നുവോ, അവരെ സംഹരിക്കുവാൻതന്നെ തങ്ങൾ തയ്യാറാണെന്നായിരുന്നു സൈന്യാധിപന്മാരുടെ വാദം. അവരോടു് എതിർത്തുനില്ക്കാൻ ധൈര്യമുള്ള നേതാക്കന്മാർ അന്നില്ലായിരുന്നുതാനും.

ആകപ്പാടെ ഫ്രഞ്ചുനേതൃത്വം പരിശോധിച്ചതിൽ ആൾജീറിയയ്ക്കുപുറമെ മൂന്നു കാര്യമാണു് എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ തെളിഞ്ഞുകണ്ടതു്. ഒന്നാമതു്, ഫ്രാൻസു്, ജർമ്മനി, ഇറ്റലി എന്നീ മൂന്നു മഹാരാജ്യങ്ങളും ബെനിലക്സ് (Benelux) എന്നു പറയപ്പെടുന്ന ബെൽജിയം, നെതർലാൻഡ്സ്, ലക്സംബർഗ്ഗ് എന്നീ മൂന്നു രാജ്യങ്ങളും ഒന്നിച്ചുചേർന്നു് ഒരു യൂറോപ്പു സൃഷ്ടിക്കുവാൻ അന്നു ശ്രമം നടന്നിരുന്നു. ആ ആലോചന ഫലം പ്രാപിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ, റഷ്യയോടും അമേരിക്കയോടും തുല്യമായ ഒരു സ്ഥിതി യൂറോപ്പിനു കിട്ടുകയുള്ളൂ. അതിനുവേണ്ട നേതൃത്വംകൊടുക്കാൻ ഫ്രാൻസിനല്ലാതെ വേറൊരു രാജ്യത്തിനും സാധിക്കയുമില്ല. അങ്ങനെ ഐക്യയൂറോപ്പു കെട്ടിപ്പടുക്കണമെങ്കിൽ ജർമ്മനിയും ഫ്രാൻസും തമ്മിലുള്ള പുരാതനവൈരം മറക്കേണ്ടതാണു്. അതു ഫ്രഞ്ചുകാരെപ്പറഞ്ഞു ബോധിപ്പിക്കുവാൻ തക്ക ഒരു നേതാവു ഫ്രാൻസിലുണ്ടാവണം. മൂന്നാമതായി ഫ്രാൻസിനു് ആഫ്രിക്കയിലുള്ള മഹാസാമ്രാജ്യം—ആഫ്രിക്കാഭൂഖണ്ഡത്തിന്റെ മൂന്നിലൊന്നു ഫ്രഞ്ചുകാളനികളായിരുന്നു—എങ്ങനെ ഈ ഏകീകൃതയൂറോപ്പിനോടു ചേർക്കാം? ഈ മൂന്നു പ്രശ്നങ്ങളാണു് ഫ്രാൻസിൽ പ്രധാനമായി ഞാൻ കണ്ടതു്. അവ ശരിപ്പെടുത്തുവാൻ ആരെക്കൊണ്ടു സാധിക്കുമെന്നായിരുന്നു ചോദ്യം.

അംബാസഡന്മാർ പതിവായി ചെയ്യുന്നതുപോലെ ഫ്രാൻസിലെ നേതാക്കന്മാരിൽ ഓരോരുത്തനുമായി ഞാൻ പോയി പരി

ചയപ്പെട്ടു. അവരിൽ കണ്ടെടത്തോളംകൊണ്ടു വലിയ കാര്യങ്ങൾ ഏറ്റെടുത്തു നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുവാൻതക്കവരായി രണ്ടുപേരെയാണ് കണ്ടത്—പീയർ മെൻഡസ് ഫ്രാൻസും (Pierre-Mendes France) എഡ്ഗാർ ഫോറും (Edgar Faure)-ഉം. പക്ഷേ അവർക്ക രണ്ടുപേർക്കും ജനസ്വാധീനം കുറവാണെന്നും അവക്ക സഹായമായിനില്ക്കുന്ന കക്ഷികൾക്ക പ്രാബല്യമില്ലെന്നും പ്രസിദ്ധമായിരുന്നുതാനും.

എന്നാൽ കക്ഷികളിൽനിന്നു മാറി ജനങ്ങൾക്ക വിശ്വാസമുള്ളവനായി, ഫ്രാൻസിലെ രാഷ്ട്രീയനേതാക്കളൊഴിച്ചു മററുള്ളവർക്കാരാധ്യപുരുഷനായി, ഒരാളുണ്ടായിരുന്നു—ഡി-ഗോൾ (de-Gaulle). അദ്ദേഹം പതിനൊന്നു വർഷമായി രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽനിന്നു വിട്ടുനില്ക്കുകയാണ്. യുദ്ധകാലത്ത് ഏററവും വലിയ വിപത്തിൽനിന്നു ഫ്രാൻസിനെ രക്ഷിച്ച്, തന്റെ രാജ്യത്തെ പിന്നെയുംമഹാശക്തികളിലൊന്നാക്കിയ ഡി.ഗോൾ, സ്ഥാനമൊഴിഞ്ഞ ഒരു ചക്രവർത്തിയെപ്പോലെ, ആത്മകഥയും സ്മരണകളുമെഴുതി പാരിസ്സിൽനിന്നകന്ന് ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ താമസിക്കുകയാണ്. എങ്കിലും അദ്ദേഹം രാജ്യത്തിലെ സ്ഥിതിഗതികളെ വീക്ഷണം ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നു പ്രസിദ്ധമായിരുന്നു. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെയും ഒന്നു കാണുവാൻ തീർച്ചയാക്കി. ആ സംഗതി ബ്രിട്ടീഷംബാസഡർ സർ ഗ്ലാഡ്‌വിൻ ജെബ്ബിനോടു പറഞ്ഞപ്പോൾ, അദ്ദേഹം ചിരിക്കയാണുണ്ടായത്. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഡി ഗോൾ ഒരു സ്മാരക(Monument)മാണ്. പോയിക്കാണേണ്ടതാണ്. ഇനി നേതാവായി വരുമെന്നു ശങ്കിക്കണ്ട. കണ്ടിട്ട വിശേഷമെന്നോടും പറയണം."

താമസിയാതെ ഞാൻ ഡി-ഗോളിനെ പാരിസ്സിലുള്ള തന്റെ ആപ്പീസിൽ പോയിക്കണ്ടു. എന്റെ കൂടെ എംബസ്സി കൌൺസലറും മറിഷിയസ്സുകാരനാകയാൽ ഫ്രഞ്ച് സ്വഭാഷതന്നെയായവനുമായ ഗോവർദ്ധനുണ്ടായിരുന്നു. ഫ്രഞ്ച് എനിക്ക

കേട്ടാൽ മനസ്സിലാകുമെങ്കിലും തടസ്സംകൂടാതെ വായിക്കാമെങ്കിലും സംസാരിക്കുന്നതിനു സ്വാധീനമില്ലാത്തതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല ഗോവൎദ്ധനെക്കൂടെ കൊണ്ടുപോയതു്, ഡി_ഗോളുമായുള്ള സംഭാഷണം അതിപ്രധാനമായ ഒന്നാണെന്ന വിചാരംകൊണ്ടുകൂടിയാണു്. അദ്ദേഹം പറയുന്നതു പൂൎണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കുന്നതിനും എന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ മാറ്റംകൂടാതെ തൎജ്ജമചെയ്യുന്നതിനും, ഒരാൾ ആവശ്യമാണെന്നതുകൂടാതെ ആ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു ഞാൻ ചെയ്യുന്ന അനുമാനങ്ങൾ ഒത്തുനോക്കി നോക്കാനൊരാളും എന്റെ കൂടെ വേണമെന്നും എനിക്കഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു.

അന്നു ഡി_ഗോളിനു് അറുപത്തിയേഴു വയസ്സു പ്രായമാണു്. അതിദൈൎഘ്യംമൂലം ദേഹത്തിനു ചേൎച്ച പോരെന്നു് ആൎക്കുംതന്നെ കണ്ടാൽ തോന്നും. മൂക്കു വളരെ വലുതും പൊങ്ങിയതും മുഖത്തിനു യോജിക്കാത്തതുമാണു്. ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണെങ്കിലും ധൎമ്മനിഷ്ഠയിൽനിന്നും ആത്മവിശ്വാസത്തിൽനിന്നു മുളക്കുന്ന ഒരു തേജസ്സു ഞാനദ്ദേഹത്തിൽ കണ്ടു. ഒരു വിധത്തിലുള്ള കളങ്കവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തെ ബാധിച്ചിട്ടില്ലെന്നും രാജ്യത്തിൽ സൎവ്വാധികാരവും അനുഭവിച്ച കാലത്തുപോലും അധൎമ്മമായി എന്തെങ്കിലും അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ളതായി ആരുമൊരാരോപണം കൊണ്ടുവന്നിട്ടില്ലെന്നും പ്രസിദ്ധമാണു്. രാജ്യനന്മയൊന്നുമാത്രമാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയത്നങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശം. ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണം ഒരു മണിക്കൂറോളം നീണ്ടുനിന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ വളരെനാളത്തെ ആലോചനയുടെ ഫലമാണെന്നും അവ മാറ്റാൻ ആരെക്കൊണ്ടും സാധിക്കുന്നതല്ലെന്നും എനിക്കു തോന്നി. ഒരു കാൎയ്യത്തിൽ എനിക്കു സംശയമുണ്ടായില്ല: ഫ്രാൻസു് അന്നു പോയിരുന്ന വഴിതന്നെ പോവുകയാണെങ്കിൽ രാജ്യത്തിൽ വൈഷമ്യം വൎദ്ധിക്കുമ്പോൾ ഡി_ഗോൾ അധികാരത്തിൽ തിരികെ വരും. ഇതു പി

ന്നിട്ടുണ്ടായ സംഭവങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയുള്ള ഒരഭിപ്രായമല്ല. ഞാൻ അന്നുതന്നെ ഇൻഡ്യാഗവണ്മെൻറിനു് എഴുതിയയച്ചിരുന്നതാണു്.

വിജ്ഞാനസാംസ്കാരികസമിതി(UNESCO)യുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ അക്കാലത്തു് എനിക്കു പ്രധാനമായ ഒരു പങ്കുണ്ടായിരുന്നു. പാശ്ചാത്യപൗരസ്ത്യസംസ്കാരങ്ങളുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെ അന്യോന്യം മനസ്സിലാക്കുവാൻ ചില പ്രവൃത്തിപദ്ധതികൾ യൂണെസ്കോവഴിയായി ഇടങ്ങണമെന്നു് ഒരു തീരുമാനം സ്വീകരിച്ചിരുന്നതിനെത്തുടർന്നു് അതിനെപ്പററി വേണ്ട ആലോചനകൾ നടത്തുന്നതിനു പ്രധാനരാജ്യങ്ങളിലെ പ്രതിനിധികളുൾപ്പെട്ട ഒരു കമ്മിററിയെ സംഘടിപ്പിച്ചിരുന്നു. അതിൻെറ അദ്ധ്യക്ഷനായി എന്നെയാണു് തിരഞ്ഞെടുത്തതു്. ആറാഴ്ചയോളം നീണ്ടുനിന്ന ആ കമ്മിററിയുടെ പ്രവൃത്തികൾ വളരെ പ്രാധാന്യമുള്ളവതന്നെയായിരുന്നു.

ആണ്ടവസാനത്തോടടുത്തു ഞാൻ ആഫ്രിക്കയിലെ ഫ്രഞ്ചുകാളണികളിൽ ഒരു ദീർഘയാത്ര നടത്തുവാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ആദ്യമായിട്ടാണു് ഒരംബാസഡർ ഈ രാജ്യങ്ങൾ സന്ദർശിക്കുന്നതു്. ഫ്രഞ്ചുഗവണ്മെൻറിനു് അതു വളരെ സന്തോഷമായിരുന്നു. വേണ്ട സഹായസൗകര്യങ്ങൾ ഏർപ്പാടുചെയ്തുതരുന്നതിനും എല്ലാം വേണ്ടപോലെ കാണിച്ചുതരുന്നതിനും ഫ്രഞ്ചു് വിദേശകാര്യാലയത്തിൽനിന്നു് ഈ രാജ്യങ്ങളിലേക്കു് എഴുതിയയച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എൻെറ കൂടെ എൻെറ ഭാര്യ കൂടാതെ, അന്നു മൂന്നാം സിക്രട്ടറിയായിരുന്ന സ്വർണ്ണകപാഡിയാ (ഇപ്പോൾ ശ്രീമതി സ്വർണ്ണ കോച്ചാർ) എന്ന പാർസിയുവതിയുമുണ്ടായിരുന്നു. സ്വർണ്ണ പരീക്ഷയിൽ ജയിച്ചു വിദേശകാര്യാലയത്തിൽ ജോലിയായി കയറിയതായിരുന്നു. ആദ്യമായി പാരീസ്സിലേക്കാണു് അവർ നിയമിതയായതു്. ബുദ്ധിശാലിനിയും സമർത്ഥയുമായ ആ യുവതിയെയാണു് ആഫ്രിക്കയിൽ കാണുന്ന സംഗതികൾ റിപ്പോർട്ടു ചെയ്യുവാനായി ഞാൻ ഏല്പിച്ചതു്.

ഞാൻ കണ്ടിട്ടുള്ള മറ്റൊരു രാജ്യംപോലെയുമല്ലായിരുന്നു ഈ ആഫ്രിക്കൻദേശങ്ങളും അതിലെ ജനങ്ങളും. നാലു കാര്യങ്ങൾകൊണ്ടാണ് അവയ്ക്കുള്ള പ്രത്യേകത. മുസ്സൽമാൻമാരായവരുടെ ഇടയിൽ അല്പാല്പമായി പ്രചരിച്ചിരുന്ന അറബിയല്ലാതെ അവർക്ക സ്വന്തമായി ഒരു ഭാഷയുമില്ല. ഇൻഡ്യയിൽ ചില മലമ്പ്രദേശങ്ങളിലെ ഗോത്രജാതികളുടെ ഇടയിൽ ഓരോ കൂട്ടക്കാർക്കും ആവശ്യങ്ങൾക്കുപയോഗിക്കാവുന്ന ഒരോ വായ്മൊഴിയുള്ളതുപോലെയാണ് ഇവരുടെ ഇടയിലുള്ള ഭാഷകൾ. അതുകൊണ്ടു സാക്ഷാൽ ആഫ്രിക്കൻരാജ്യങ്ങൾപ്പെട്ട ആ വലിയ സാമ്രാജ്യത്തിൽ പ്രാഥമികവിദ്യാഭ്യാസംപോലും ഫ്രഞ്ചിലായിരുന്നു. അതു്, ഇൻഡ്യയിൽ ഇംഗ്ലീഷുപോലെ, ഔദ്യോഗികഭാഷമാത്രമല്ല; മാതൃഭാഷതന്നെയാണ്. രണ്ടാമതായി, സാധാരണവേല ചെയ്തു ജീവിക്കുന്നവരും അഭ്യസ്തവിദ്യരായി ഗവൺമെൻറ് ജോലിയിലോ കച്ചവടത്തിലോ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവരും തമ്മിലുള്ള അകൽച്ച എത്രയോ വലുതാണ്. പഠിപ്പുള്ളവർ കറുത്ത ഫ്രഞ്ചുകാർതന്നെ. താഴ്ന്നവർക്ക മുൻപിരുന്ന സ്ഥിതിയിൽനിന്നു വലിയ വ്യത്യാസം വന്നിട്ടില്ല. സാംസ്കാരികമായി ഇങ്ങനെ വ്യത്യാസം വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും സാമുദായികമായി ആ വ്യത്യാസം നടപ്പിൽ വരുത്തുവാൻ രണ്ടു കൂട്ടർക്കും സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഇത്തരത്തിൽ ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചിട്ട് ഒരു തലമുറയിൽ കവിയാത്തതാണ് അതിനു കാരണം. ഫോർട്ട്ലാമി എന്ന സ്ഥലത്തു പ്രധാനമന്ത്രിയായിരുന്ന ഒരു മഹാശയൻ—ഏതു ഫ്രഞ്ച്സമാജത്തിലും ബഹുമാനിക്കപ്പെടുന്ന ഒരു യോഗ്യൻ—എന്നോടു പറഞ്ഞു, തന്റെ അച്ഛൻ മനുഷ്യമാംസം ഭക്ഷിച്ചിരുന്ന ഒരാളായിരുന്നുവെന്നു്. തന്റെ അടുത്ത ബന്ധുക്കളിൽ പലരും ആ സ്ഥിതിയിൽത്തന്നെയാണ് ഇപ്പോഴുമെന്നു സൂചിപ്പിക്കയുമുണ്ടായി. മൂന്നാമത്തു്, ഈ രാജ്യങ്ങൾക്ക വിസ്താരം വളരെയുണ്ടെങ്കിലും ജനസംഖ്യ വളരെ കുറവായിരുന്നതിനാൽ അവ ഫ്രാൻസിനെ ആശ്രയിച്ചുതന്നെ കഴിയുമെന്നു കാണാൻ പ്രയാസമില്ലായിരുന്നു.

നാലാമതായുള്ള പ്രത്യേകത ഫ്രാൻസിന്റെ കോളോണിയൽ നയത്തെയാകമാനം ബാധിക്കുന്ന ഒന്നാണു്. ഫ്രാൻസ് കോളണികളിൽനിന്നു പണം സ്വരാജ്യത്തേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകയല്ല ചെയ്യുന്നതു്; അങ്ങോട്ടു കൊടുക്കുകയാണു്. ഈ കോളണികളുടെ ചെലവിൽ വലിയൊരു പങ്കു ഫ്രെഞ്ച് ഗവൺമെന്റ് നേരിട്ടു വഹിച്ചിരുന്നു.

എന്റെ സഞ്ചാരത്തിനു കുറെ ആണ്ടുകൾ മുൻപ് ഈ രാജ്യങ്ങൾക്കെല്ലാം, മുൻപു മാൺടേഗ് ചെംസ്ഫോർഡ് Montagu-chemsford പരിഷ്കാരകാലത്തു നമ്മുടെ പ്രവിശ്യകൾക്കെന്നതുപോലെ, ഭാഗികമായി സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഗവർണ്ണർമാരും ചീഫ്സിക്രട്ടറിമാരും ഫ്രെഞ്ചുകാർതന്നെയെങ്കിലും മന്ത്രിമാർ ആഫ്രിക്കാക്കാരായിരുന്നു. ഡയാർക്കിയിൽ നമ്മുടെ മന്ത്രിമാർക്കും ഈ ആഫ്രിക്കൻമന്ത്രിമാർക്കും തമ്മിൽ ഒരു കാര്യത്തിൽ വ്യത്യാസം ഉണ്ടു്. അവരിൽ മിക്കവരും ഫ്രെഞ്ച്പാർളിമെന്റിൽ മെമ്പർമാർകൂടിയാണെന്നതുകൊണ്ടു തങ്ങളുടെ രാജ്യത്തെസ്സംബന്ധിച്ച കാര്യങ്ങളിൽ അവർക്കു ഫ്രാൻസിൽ പ്രാബല്യമുണ്ടായിരുന്നു.

ആദ്യമായി ഒരമ്പാസഡർ അവരുടെ രാജ്യങ്ങളിൽ ചെല്ലുകയാണെന്നതുകൊണ്ടോ ഇൻഡ്യയോടുള്ള ബഹുമതികൊണ്ടോ ആയിരിക്കാം, എന്നെ രാജോചിതമായ ആചാരോപചാരങ്ങളോടുകൂടിയാണ് അവർ സ്വീകരിച്ചതു്. ആചാരവെടി, ഗാർഡ് ആഫ് ഓണർ, സിവിക്ബഹുമാനം, ഔദ്യോഗികവിരുന്നു്— ഇങ്ങനെയുള്ള ചടങ്ങുകൾ എല്ലായിടത്തുമുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ മൂന്നാഴ്ച സഞ്ചരിച്ചു മടങ്ങിപ്പോന്നപ്പോൾ ഒരു കാര്യത്തിലാണ് എനിക്കു സംശയമുണ്ടായതു്. ഭാഗികമായ ഈ സ്വാതന്ത്ര്യം എത്ര കാലം നിലനില്ക്കും? ഈ ചെറിയ രാജ്യങ്ങൾ— അവയിൽ മിക്കവയ്ക്കും ഇരുപതോ മുപ്പതോ ലക്ഷത്തിൽ കൂടുതൽ ജനസംഖ്യയുണ്ടായിരുന്നില്ല—എങ്ങനെ മറ്റു താങ്ങുകൂടാതെ

ഡക്കാറിലെ (ആഫ്രിക്കയിൽ) മുൻസിപ്പൽസ്വീകരണസമയത്തു
പുറത്തു കൂടിയിരുന്ന ആഫ്രിക്കൻപെണ്ണുങ്ങളും.

ആഫ്രിക്കയിലെ പുതിയ ഒരു രാജ്യത്തിലെ പ്രെസിഡെന്റിന്റെ കൂടെ.

ഇക്കാലത്തു കഴിയുമോ? ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്കു് അടുത്ത ആണ്ടിൽ തന്നെ മറുപടി ലഭിച്ചു. അതു തീരെ അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു താനും.

ഫ്രാൻസിലെ രാജ്യസ്ഥിതി ദിനംപ്രതി മോശപ്പെട്ടു വന്നിരുന്നു. സൈന്യത്തിൽ അസ്വാസ്ഥ്യം, ജനങ്ങൾക്കു ഗവൺമെൻറിൽ അവിശ്വാസം, മാസംതോറും മാറുന്ന ഗവൺമെൻറു്, പോലീസുകാർ അവിശ്വസനീയരായിത്തീരുക, പട്ടാപ്പകൽ കൊലപാതകങ്ങൾ—ഇങ്ങനെ വലിയ കലാപങ്ങൾക്കുള്ള ലക്ഷണങ്ങളാണു് അവിടെ കണ്ടിരുന്നതു്. ആൽജീരിയയിൽ യുദ്ധം ഫ്രാൻസു് ജയിക്കുന്നതായി കണ്ടില്ല. മന്ത്രിസഭയെ വകവെയ്ക്കാതെ പട്ടാളങ്ങൾ അവിടെ മുഹമ്മദീയരുടെ ഇടയിൽ വലിയ അക്രമങ്ങൾ നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആ സ്ഥിതിക്കു് എന്താണു് വരുന്നതെന്നു് ആർക്കുമറിഞ്ഞുകൂടാ. രാജ്യശക്തി ആകപ്പാടെ പട്ടാളത്തിലാണു് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നതു്. ഏപ്രിൽ മാസത്തിൽ ഞാൻ ഡെല്ഹിക്കയച്ച റിപ്പോർട്ടിൽ ഇങ്ങനെയാണു് പറഞ്ഞതു്: ''ഇനിയും താമസമുണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഡി-ഗോൾ ഏറ്റെടുക്കുമെന്നാണു് എന്റെ അഭിപ്രായം.''

അങ്ങനെതന്നെ സംഭവിച്ചു. മേയ്മാസത്തിൽ ഫ്രാൻസിൽ കയറിത്തന്നെ ആക്രമിക്കാൻ ഒരുങ്ങിനിന്ന പട്ടാളത്തെ കൂട്ടുപിടിച്ചു്, പട്ടാളഗവൺമെൻറിനും റെവല്യൂഷനുമിടയിൽ ഞാനൊരാളേ ഉള്ളൂ എന്ന നില വരുത്തി, പാർലമെൻറിനെ വഴങ്ങിച്ചു ഡി-ഗോൾ രാജ്യാധികാരമേറ്റെടുത്തു. സേനാധിപന്മാർ തങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നു നടിച്ചിരുന്ന അധികാരത്തെ അദ്ദേഹം ക്രമേണ ഇല്ലാതാക്കുമെന്നും സാമ്രാജ്യവാദികൾ തങ്ങളുടെ നേതാവെന്നു ഭാവിച്ചിരുന്ന മഹാൻ ആഫ്രിക്കൻരാജ്യങ്ങളെ ഒന്നോടെ സ്വതന്ത്രമാക്കുമെന്നും ആൽജീരിയക്കാരോടു സന്ധിക്കു ശ്രമിക്കുമെന്നും ആരും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല.

രാജ്യം കൈയേറ്റെടുത്തു് അധികം താമസിയാതെ ഡി-ഗോൾ എന്നെ ഒരു സംഭാഷണത്തിനു ക്ഷണിച്ചു. അധികാര

വുമില്ലാതിരുന്ന കാലത്തു ഞാനങ്ങോട്ടു തേടിച്ചെന്നു ബഹുമാനിച്ചതു് അദ്ദേഹം മറന്നിരുന്നില്ല. പിന്നീടു ഞാൻ സുഖക്കേടു വന്നു പത്തുമാസത്തിനകം തിരികെ പോരുന്നതിനിടയ്ക്കു ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ പല പ്രാവശ്യം കാണുകയുണ്ടായി എന്നുമാത്രമല്ല എന്നോടദ്ദേഹം അത്യന്തം സ്നേഹപൂർവ്വമാണു് പെരുമാറിയിരുന്നതും. ആ കൂട്ടത്തിൽ ഒരു കൂടിക്കാഴ്ചയെപ്പറ്റി പറയാം.

ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മി അക്കാലത്തു ലണ്ടനിൽ ഹൈക്കമ്മീഷണറായിരുന്നല്ലോ. ഞാൻ ഇടയ്ക്കിടെ ഓരോ കാര്യവശാൽ ലണ്ടനിൽ അവരുടെ അതിഥിയായി താമസിക്കാറുണ്ടു്. അതുപോലെതന്നെ ഞാൻ അംബാസഡറായിരുന്നിടത്തെല്ലാം അവരും എന്റെ കൂടെ വന്നു താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അങ്ങനെ പാരിസ്സിൽ എന്റെ അതിഥിയായി വന്നപ്പോൾ അവരെ ഡി-ഗോളുമായി പരിചയപ്പെടുത്തണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. പ്രസിഡണ്ടിന്റെ സിക്രട്ടറിയോടു് അതേപ്പറ്റി പറഞ്ഞു. ഉടൻതന്നെ എന്നെയും എന്റെ ഭാര്യയെയും ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയെയും ഉച്ചയ്ക്കു് ഊണുകഴിക്കുവാൻ ക്ഷണിച്ചു് എഴുത്തു കിട്ടി. ശ്രീമതി വിജയലക്ഷ്മിയും ഞാനും പതിനൊന്നരമണിക്കും എന്റെ ഭാര്യ പന്ത്രണ്ടരമണിക്കും എലിസേ കൊട്ടാരത്തിൽ ചെല്ലണമെന്നാണു് എഴുത്തിൽ പറഞ്ഞിരുന്നതു്. ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും തമ്മിൽ ഒരു മണിക്കൂറു നേരത്തോളം സംസാരിച്ചു. അപ്പോഴേക്കും ഡിഗോളിന്റെ ഭാര്യയും എന്റെ ഭാര്യയും ഞങ്ങളോടു ചേർന്നു. ഊണുകഴിഞ്ഞതു ഒന്നരമണിക്കാണു്. വളരെ സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നു ആ സമ്മേളനം.

ഒക്ടോബർമാസം നടുവോടുകൂടി ഞാൻ ജർമ്മനി, ചെക്കോസ്ലോവാക്കിയ, ആസ്ട്രിയ, ഹംഗറി, യൂഗോസ്ലാവിയ, ഇററലി എന്നീ രാജ്യങ്ങളിൽ മോട്ടോർവഴി ഒരു സഞ്ചാരം നടത്തി. ജർമ്മനി മുതലായ രാജ്യങ്ങൾ എന്റെ ഭാര്യ കണ്ടിട്ടില്ല. അതുപോലെതന്നെ യൂഗോസ്ലാവിയ എനിക്കും അപരിചിതമായിരു-

മാർഷൽ ടിറേറായുടെയും ഭാര്യയുടെയും കൂടെ.

ന്നു. യൂഗോസ്ലാവിയ ചെന്നു കാണണമെന്നു മാർഷൽ ടിറ്റോവിന്റെ ഔപചാരികമായ ക്ഷണമുണ്ടായിരുന്നു. വഴിയിലെല്ലാം സ്വീകരിക്കാനാളുള്ളതുകൊണ്ടു യാത്രയ്ക്കു് അസൗകര്യവുമുണ്ടായില്ല. ഓരോ ദിക്കിലും മൂന്നും നാലും ദിവസം താമസിച്ചു യൂഗോസ്ലാവിയയിലെത്തി. അക്കാലത്തു മാർഷൽ ടിറ്റോ ബ്രിയോണിദ്വീപിൽ സുഖവാസം ചെയ്യുകയായിരുന്നു. അതിനാൽ ഞങ്ങളെ അങ്ങോട്ടു ക്ഷണിച്ചു.

ബ്രിയോണിദ്വീപു കരയിൽനിന്നൊട്ടു മാറി ചെറിയൊരെസ്റ്റേറ്റാണെന്നു പറയാം. നമ്മുടെ മഹാരാജാക്കന്മാരുടെ രീതിയിലാണു് ടിറ്റോ അവിടെ പാർത്തിരുന്നതു്. മറ്റാളുകൾ ആ ദ്വീപിലില്ല. പല നാട്ടിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്നു വളർത്തിയ വൃക്ഷങ്ങളെല്ലാം മൃഗങ്ങളും പക്ഷികളും നിറഞ്ഞ ഒരാരാമമാണു് അതെന്നു പറയാം. ബിക്കാനേർ മഹാരാജാവിന്റെ ഗജനേർ എന്ന പേരായി ഇതുപോലെ ഒരു സ്ഥലമുണ്ടായിരുന്നു. ബ്രിയോണി ആ കഥയെല്ലാമാണു് എന്നെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചതു്. ആ ദ്വീപിലുള്ള ഒരു കൊട്ടാരത്തിൽ നമ്മുടെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുനായകൻ രാജപ്രൗഢിയോടെ എഴുന്നള്ളിത്താമസിക്കയാണു്. എല്ലാംകൊണ്ടും ഒരു മഹാരാജത്വമാണു് ടിറ്റോവിൽ തെളിഞ്ഞു കണ്ടതു്. വിരലിൽ വിലപിടിച്ച ഒരു മോതിരമണിഞ്ഞിരുന്നു. ഭാര്യയുമതുപോലെ, പാരീസ്സിലെ വലിയ വനിതാരത്നങ്ങൾക്കു ചേർന്ന രീതിയിലാണു് വേഷഭൂഷകൾ അണിഞ്ഞിരുന്നതു്. ഇതൊന്നും കണ്ടു ഞങ്ങൾ ആശ്ചര്യപ്പെടാതിരുന്നില്ല. മഹാരാജാ ടിറ്റോ എന്നാണു് എന്റെ ഭാര്യ അദ്ദേഹത്തെപ്പറ്റി പിന്നെ പറയാറുള്ളതു്.

ഊണിന്റെ വിഭവങ്ങളും മഹാരാജപദവിക്കു ചേർന്ന വിധത്തിൽത്തന്നെ. അത്യുത്തമം വീഞ്ഞാണു് വിളമ്പിയിരുന്നതു്. ഭക്ഷണത്തിനു മുൻപും പിൻപുമായി ഞങ്ങൾ അന്താരാഷ്ട്രീയ കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി ദീർഘമായി സംസാരിച്ചു. അപ്പോഴാണു് ടിറ്റോവിന്റെ ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യവും നയചാതുര്യവും വെളിവായ

ളു്. റഷ്യ, ചൈന, അമേരിക്ക മുതലായ രാജ്യങ്ങളുടെ വിദേശനയത്തെ വിശകലനംചെയ്തു് അദ്ദേഹം സംസാരിച്ചതു കേൾക്കേണ്ട ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. മൂന്നുമണിക്കു ഞങ്ങൾ തിരികെ പോന്നു. അന്നു ട്രിയേസ്റ്റിൽ വളരെ ഇരുട്ടിയിട്ടാണു് ചെന്നതു്. പിന്നെ വെനീസ്സ്, മിലാൻ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഓരോ ദിവസം താമസിച്ചു തിരിച്ചു വീട്ടിലെത്തി.

ഉദ്യോഗസംബന്ധമല്ലാതെ ഒട്ടു വളരെ ജോലികൾ ഞാൻ പാരീസ്സിൽവെച്ചു ചെയ്യുകയുണ്ടായി. അതെല്ലാം ഇൻഡ്യയുടെ പ്രശസ്തിക്കനുകൂലമായിരുന്നതിനാൽ, അംബാസഡർക്കു ചെയ്യാമെങ്കിൽ, ചെയ്യേണ്ടവയാണെന്നു് എല്ലാവരും സമ്മതിക്കും. പാരീസ്സ് സർവ്വകലാശാലയുമായി അടുത്ത ബന്ധം പുലർത്തുകയായിരുന്നു അതിലൊന്നു്. ലോകത്തിലെ ഏററവും പ്രധാനങ്ങളായവയിൽ ഒന്നാണു് പാരീസ്സ് സർവ്വകലാശാല. അതിനു പാണ്ഡിത്യലോകത്തിൽമാത്രമല്ല രാഷ്ട്രീയലോകത്തിലുമുള്ള പ്രശസ്തി അനന്യസാധാരണമാണെന്നുതന്നെ പറയാം. പാരീസ്സിലെത്തി അധികം കഴിയുന്നതിനുമുൻപുതന്നെ യൂണിവേഴ്സിററിയുടെ ആഭിമുഖ്യത്തിൽ ഒരു പ്രസംഗപരമ്പര ഏറെറടുക്കുന്നതിനു് അവിടത്തെ അധികാരികൾ എന്നെ ക്ഷണിച്ചു. "ഇൻഡ്യയും പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളുംതമ്മിലുള്ള സാംസ്കാരികസംഘട്ടനം" എന്നായിരുന്നു എൻെറ പ്രസംഗങ്ങളുടെ വിഷയം. അതു് ഒരു പുസ്തകമായി ഫ്രഞ്ചിൽ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അടുത്ത വർഷവും അതുപോലെ എന്നെ അവർ ക്ഷണിച്ചു. "പുതുതായി സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയ രാജ്യങ്ങളിലെ പ്രശ്നങ്ങൾ" എന്നായിരുന്നു 1958ലെ പ്രസംഗവിഷയം. ആ പ്രസംഗങ്ങൾ സാമാന്യത്തിലധികം വിജയമായി എന്ന അഭിപ്രായമാണു് യൂണിവേഴ്സിററിക്കാർ എന്നോടു പറഞ്ഞതു്. കേൾക്കാനായി വന്നവരുടെ എണ്ണവും യോഗ്യതയും വിചാരിച്ചാൽ ആ പ്രസംഗങ്ങൾ വെറുതെയായില്ലെന്നാണു് വിചാരിക്കേണ്ടതു്. പിന്നീടവ "The problems

of new States" എന്ന പേരിൽ ഇംഗ്ലീഷിലും ഫ്രഞ്ചിലും ഒരേ സമയത്തു പ്രസിദ്ധീകരിച്ചപ്പോൾ അതിനു സാമാന്യത്തിലധികം പ്രചാരം ലഭിച്ചു എന്നും മറ്റു ചില ഭാഷകളിൽ ആ ഗ്രന്ഥം തർജ്ജമചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നുമുള്ളതു പ്രസ്താവ്യമാണു്.

ഫ്രാൻസിൽമാത്രമല്ല ഞാൻ പ്രസംഗങ്ങൾ നടത്തിയതു്. സ്വിററ്സർലാൻഡ്, ജർമ്മനി, ഇംഗ്ലണ്ടു് എന്നീ രാജ്യങ്ങളിലും എന്നെ ധാരാളമായി പ്രസംഗത്തിനു ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. സ്വന്ത ജോലിക്കു മുടക്കം വരാതെ പോകാൻ സാധിക്കുമ്പോൾ പോകുകയും പതിവായിരുന്നു.

സാഹിത്യപരമായ ജോലിയും ആയിടയ്ക്കൊട്ടും കുറവായിരുന്നില്ല. ഒരു ജർമ്മൻ എൻസൈക്ലോപീഡിയായ്ക്കുവേണ്ടി ഏഷ്യാചരിത്രത്തെപ്പററിയുള്ള ഭാഗങ്ങൾ, ബുദ്ധന്റെ ഒരു ജീവചരിത്രം (അതു് ഇതുവരെ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടില്ല), "Common sense about India" എന്നൊരു ഗ്രന്ഥം, വാത്സ്യായനത്തിനു ദീർഘമായ ഒരു മുഖവുര — ഇതെല്ലാം ഇക്കാലത്തെഴുതിയതാണു്. മലയാളത്തിൽ ആയിടെയ്ക്കു് ഒരു കൃതിയേ രചിച്ചുള്ളു. അക്കാദമിക്കുവേണ്ടി ഷേക്സ്പീയറിന്റെ ലിയർനാടകം തർജ്ജമചെയ്തതാണു് അതു്.

ഉദ്യോഗജീവിതത്തോടു ബന്ധമില്ലാത്ത ഒരു സാമുദായികജീവിതവും എനിക്കു പാരീസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു. വളരെക്കാലമായി പരിചയവും സ്നേഹവുമുള്ള പല ഫ്രഞ്ചുകുടുംബങ്ങളെക്കൂടാതെ ഫ്രഞ്ചുകാരെ വിവാഹംചെയ്തു താമസിക്കുന്ന ഇന്ത്യക്കാരും സിലോൺകാരുമായ പല മാന്യസ്ത്രീകളും അവിടെയുണ്ടു്. അവരിൽ പ്രത്യേകം പറയേണ്ടതായി രണ്ടു പേരാണുള്ളതു്. ഒന്നു്, കൃഷ്ണാ റിബു (Krishna Riboud)- അവർ രവീന്ദ്രനാഥടാഗൂറിന്റെ ദൗഹിത്രിയാണു്. അമേരിക്കയിലെ പ്രസിദ്ധമായ ഒരു കാളേജിൽ പഠിച്ച കൃഷ്ണ, ജാൻ റിബു എന്ന ഒരു ഫ്രഞ്ചുകാരനെയാണു് കല്യാണം കഴിച്ചതു്. ധനികനും സംസ്കാരസമ്പ

ന്നും രാഷ്ട്രീയകാര്യങ്ങളിൽ കാര്യമായ സ്വാധീനശക്തിയുള്ള ആളുമായ റിസ്റ്റ് എല്ലാംകൊണ്ടും ശ്രേഷ്ഠനായ ഒരു ഭർത്താവാണു്. ശ്രീമതിയാകട്ടെ, യോഗ്യനായ ഒരു ഫ്രഞ്ചുകാരനെ കല്യാണംകഴിച്ചുവെങ്കിലും തന്റെ ഭാരതീയത്വത്തിൽ ഒട്ടും കുറച്ചില്ല. ജാതി(citizenship)കൊണ്ടുമാത്രമല്ല ശ്രീമതി ഒരു ഹിന്ദുസ്ത്രീയായി തന്നുള്ളു. ഇൻഡ്യയെസ്സംബന്ധിച്ച എല്ലാ കാര്യങ്ങളിലും ആ വനിത മുന്നണിയിൽത്തന്നെ. ആണ്ടിലൊരിക്കൽ അമ്മയേയും സഹോദരങ്ങളേയും കാണുവാൻ ഭർത്താവൊന്നിച്ചു നാട്ടിലേയ്ക്കു അവർ വരും. ഞങ്ങൾ ഒരു കുടുംബമെന്നപോലെയാണു് വർത്തിച്ചുവന്നിരുന്നതു്.

വേറെ ഒരു തരത്തിലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയായിരുന്നു അനിൽ ഡിസിൽവാ. അനിൽ സിലോൺകാരിയാണെങ്കിലും ചെറുപ്പംമുതൽ ഇൻഡ്യയിലാണു് വളർന്നതു്. ഇന്ത്യൻചിത്രകലയുടെ ചരിത്രം ആദിമുതൽക്കുതന്നെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള മറ്റൊരു സ്ത്രീയെ ഞാൻ അറിയില്ല. അവർ, വിജിയർ (Vijier) എന്ന പേരായ ഒരു ഫ്രെഞ്ചുശാസ്ത്രജ്ഞനെയാണു് കല്യാണംകഴിച്ചിട്ടുള്ളതു്. അതിവിശ്രുതനായ അദ്ദേഹം കാൻസർഗവേഷണത്തിൽ അന്താരാഷ്ട്രപ്രശസ്തി നേടിയ ആളും കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്പാർട്ടിയിലെ അപ്രധാനനല്ലാത്ത ഒരു മെമ്പറുമാണു്. ശ്രീ. ബുദ്ധനെപ്പറ്റി അനിൽ ഡിസിൽവാ എഴുതിയിട്ടുള്ള പുസ്തകം പണ്ഡിതസമ്മതിനേടിയിട്ടുള്ള ഒന്നാണു്.

ഇവരെക്കൂടാതെ മറ്റു ചിലരും വിവാഹംചെയ്തു പാരീസ്സിൽ താമസിച്ചിരുന്നു. ഒരു കാലത്തു് ക്രിസ്ത്യൻകോളേജിൽ മലയാളം ലക്ചററായിരുന്ന ജോസഫ് മുളിയിലിന്റെ പുത്രികളിൽ രണ്ടു പേർ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നതായി എനിക്കറിയാം. നേതാജി സുഭാഷിന്റെ കൂടെ നാഷണൽ ഗവൺമെന്റിൽ മെമ്പറായിരുന്ന ജനറൽ ചാറ്റർജിയുടെ മകൾ ഉഷ, അവിടെ ഗ്രാന്തി എന്ന പേരായ ഒരു മില്ലുടമസ്ഥനെ കല്യാണം കഴിച്ചു

ശ്രീമതി പണിക്കരും മി. പണിക്കരും ബേഗം അയൂബ്ഖാനോടൊപ്പം രണ്ടു സുഹൃത്തുക്കളായ
ഫിലിംതാരങ്ങളും കൂടെ. ചൂണ്ടുവിരൽ നീട്ടിക്കാണിച്ചു വർത്തമാനം പറയുന്നതു ബേഗമാണ്.

താമസിക്കുന്നുണ്ട്. ഉഷ ഹിന്ദുമതത്തെപ്പററിയും ഗൃഹശാസ്ത്രത്തെപ്പററിയും പല പുസ്തകങ്ങൾ ഫ്രഞ്ചിൽ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.

ഫ്രാൻസിലെ അമ്പാസിഡർജീവിതത്തിന്റെ ഒരു പ്രത്യേകത അവിടെ ഇടവിടാതെ വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന അതിഥികളാണ്. അങ്ങനെ ഇൻഡ്യയിൽനിന്നു വന്ന് എന്റെ കൂടെ താമസിച്ച അതിഥികളിൽ മൊറാർജി ദേശായി, ആചാര്യകൃപലാനി, കമലാദേവി ചതോപാദ്ധ്യായ, ഹൃദയനാഥകുൻസ്രു, എച്ച്. വി. ആർ. അയ്യങ്കാർ, സാക്കിർഹുസൈൻ, സഭാഷൻ എന്നിവരെ പ്രത്യേകിച്ചും എടുത്തുപറയാം. ഭക്ഷണംസംബന്ധിച്ച പല നിർബ്ബന്ധങ്ങളുമുള്ളതുകൊണ്ട് മൊറാർജിദേശായ് വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട ഒരതിഥിയാണെന്നു പൊതുവെ ഒരു വിശ്വാസമുണ്ട്. വാസ്തവത്തിൽ അങ്ങനെയല്ല. ഡാക്ടറുടെ ഉപദേശപ്രകാരം ചില ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനു വർജ്ജിക്കേണ്ടതായുണ്ടെങ്കിലും അവയെപ്പററി നേരത്തെ അറിയിച്ചതിനാൽ ഒരു വൈഷമ്യവും ഞങ്ങൾ അനുഭവിച്ചില്ല. ആചാര്യകൃപലാനി ഒരാഴ്ചയിൽ കൂടുതൽ ഞങ്ങളുടെകൂടെ താമസിച്ചു. എല്ലാരോടും കോപിച്ച് എല്ലാരേയും പുച്ഛിച്ച് പബ്ളിക്കിൽ കാണുന്നപോലെയല്ല, വാസ്തവത്തിൽ ആചാര്യരുടെ പോക്ക്. വളരെ സ്നേഹമുള്ള സ്വഭാവവും അതിതീക്ഷ്ണമായ ബുദ്ധിശക്തിയും സല്ലാപസാമർത്ഥ്യവുമുള്ള ഒരു വ്യക്തിയാണ് കൃപലാനി. കമലാദേവിയെ ചെറുപ്പംമുതല്ക്കേ ഞാനറിയും. എന്നാൽ പാരിസ്സിൽ ഞങ്ങളുടെ കൂടെ വന്ന് ഒന്നുരണ്ടു പ്രാവശ്യം താമസിച്ചപ്പോഴാണ് അവരുടെ ശാന്തസ്വഭാവവും കൈവേലകളെ ഉദ്ധരിപ്പിക്കുന്നതിനും മററും അവർ ആർഭാടമൊന്നും കൂടാതെ ചെയ്തുവരുന്ന പരിശ്രമത്തിന്റെ വലിപ്പവും എനിക്കു മനസ്സിലായതു്.

ഇൻഡ്യാക്കാരായ സ്നേഹിതർമാത്രമല്ല പാരിസ്സിൽ അതിഥികളായി വന്നുകൊണ്ടിരുന്നതു്. ഇംഗ്ലണ്ടിൽനിന്നും ഇടവിടാതെ പല സ്നേഹിതന്മാരും ഓരോരോ കാര്യങ്ങളെപ്പററി ആലോചിക്കുന്നതിനായും ചിലപ്പോൾ സ്നേഹംമാത്രം വിചാരിച്ചും വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. പ്രസിദ്ധഗ്രന്ഥകർത്രിയായ നവോമി മിച്ചിസൺ

(Nuomi Michison) രണ്ടുമാസത്തിലൊരിക്കലെങ്കിലും ഞങ്ങ
ളുടെകൂടെ വന്നു താമസിച്ചുപോവുക പതിവാണ്. അതുപോലെ
തന്നെ ന്യൂസ്റ്റേറ്റ്സ്മാൻപത്രാധിപരായ കിങ്സ്ലി മാർട്ടിൻ,
(Kingsley Martin) പണ്ഡിതനായ ഗെവിൻറ്, പാർല
മെൻറുമെമ്പറായ വുഡ്രോ വ്യാററ് (Woodrow Wyatt)
മുൻപു ലേബർമന്ത്രിസഭയിൽ മുഖ്യമന്ത്രിയായിരുന്ന ജാൺസ്ട്രാ
ച്ചി, കേംബ്രിഡ്ജിൽ ധനശാസ്ത്രപ്രൊഫസറായ ജോവാൻറ് റാ
ബിൻസൺ എന്നിവർ ഇടയ്ക്കിടെ വന്നുപോരാറുണ്ടായിരുന്നു. അവർ
എൻറെ ആപ്തമിത്രങ്ങളായതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ലാ എനിക്കിതിൽ
സന്തോഷം; അവരുമായിട്ടുള്ള ആലോചനകളിൽനിന്നു പല
സൽഫലങ്ങളുമുണ്ടായി എന്നുള്ളതുകൂടിയാണ്. ഒന്നുരണ്ടുദാഹ
രണങ്ങൾ പറയാം: മിസ്സസ് മിച്ചിസൺ ഈയിടെ പ്രസിദ്ധീ
കരിച്ചിട്ടുള്ള What is the Human race up to (മാനവജാ
തിയുടെ ഉദ്ദേശമെന്ത്?) എന്ന എൻസൈക്ലോപ്പീഡിയാഗ്രന്ഥ
ത്തെപ്പററി ആലോചിച്ചു തീർച്ചയാക്കിയതു് എൻറെ വീട്ടിൽവെ
ച്ചാണെന്നു് അതിൻറെ മുഖവുരയിൽത്തന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.
ജാൺ സ്ട്രാച്ചിയുടെ ഇമ്പീരിയലിസത്തിൻറെ അവസാനമെ
ന്ന പുസ്തകം പൂർത്തിയാക്കുന്നതിനുമുമ്പു പാരീസ്സിൽ വന്നു താമ
സിച്ചു പല ചർച്ചകൾ അദ്ദേഹം നടത്തുകയുണ്ടായി. വിൻറി
ൻറെ പല പുസ്തകങ്ങളും എന്നോടാലോചിച്ച് എഴുതിയിട്ടുള്ള
താണെന്ന കാര്യത്തെ അദ്ദേഹം മറച്ചുവെച്ചിട്ടില്ല. അതുപോലെ
തന്നെ ഞാൻ എഴുതുന്ന പുസ്തകങ്ങൾക്കും അവരുമായിട്ടുള്ള സംഭാ
ഷണം ഉപകാരപ്രദമായി എന്നു തീർച്ചയായും പറയാം.

ഇങ്ങനെ എല്ലാംകൊണ്ടും സുഖമായ ഒരു ജീവിതം കഴിച്ചു
കൊണ്ടിരുന്നതിനിടയ്ക്കാണ് 1959 എപ്രിൽമാസം ആറാംതീ
യതി ജർമ്മനിയിൽ മ്യൂണിക്ക (Munich) എന്ന നഗരത്തിൽ
ഒരു പ്രസംഗം ചെയ്യാനായി ഞാൻ പോയതു്. ഒന്നല്ല, മൂന്നു
പ്രസംഗങ്ങൾ രണ്ടു ദിവസത്തിൽ ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. ഒരു സുഖ
ക്കേടും തോന്നിയില്ല. സന്തുഷ്ടനായിട്ടാണ് തിരിച്ചുവന്നതു്.
തിരിച്ചെത്തിയ ദിവസം വൈകുന്നേരം ജർമ്മനിയിൽ നമ്മുടെ

അംബാസഡറായ ബെദ്രുദ്ദീൻതയ്യാബ്‌ജി എന്നെ കാണുവാൻ വന്നിരുന്നു. ഞങ്ങൾ ഒരു മണിക്കൂറോളം ഓരോരോ കാര്യങ്ങളെപ്പററി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ പോകാൻനേരം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇത്ര ആരോഗ്യവാനായി ഞാൻ നിങ്ങളെ മുൻപു കണ്ടിട്ടില്ല. വളരെ സന്തോഷം."

ഈ വാക്കുമോർമ്മിച്ചാണ്‌ അന്നു ഞാൻ ഉറങ്ങാൻ കിടന്നതു്. എന്തിനു പറയുന്നു, പിറേറദിവസമുണർന്നപ്പോൾ തളർച്ച ബാധിച്ച്‌ എഴുന്നേല്ക്ക വയ്യാ!

ഇടതുവശം അനക്കാൻ വയ്യാതെ തളർന്ന്‌ ഒരാഴ്ചയോളമേ ഞാൻ ആസ്പത്രിയിൽ കിടന്നുള്ളൂ. ഫ്രാൻസിലെ അതിവിദഗ്ദ്ധന്മാരായ ഡാക്ടർമാരുടെ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വമായ ശുശ്രൂഷമൂലം എന്റെ അംഗങ്ങളുടെ സ്വാധീനം എനിക്കു തിരിച്ചു കിട്ടി. പക്ഷേ രോഗശയ്യയിൽനിന്ന്‌ എഴുന്നേററ ആൾ മുൻപിലത്തെ ആൾതന്നെയാണോ എന്ന്‌ എനിക്കുതന്നെ സംശയമായി. മുൻപോലെ ജോലി ചെയ്യരുതെന്നും ഒന്നര മണിക്കൂറിൽ കൂടുതൽ ഒരു ദിവസം ഒന്നിലും ശ്രദ്ധിക്കരുതെന്നും വളരെ 'പഥ്യ'ത്തിൽ ജീവിക്കണമെന്നുമെല്ലാമുള്ള കർശനമായ നിർദ്ദേശങ്ങളോടുകൂടിയാണ്‌ അവർ എന്നെ ആസ്പത്രിയിൽനിന്നു വിട്ടയച്ചതു്. ഉടൻതന്നെ ജോലി രാജിവെച്ചു ഞാൻ നാട്ടിലേയ്ക്കു കപ്പൽവഴിയായിട്ടു പോന്നു. ഒരു വർഷത്തേയ്ക്കെങ്കിലും എയർപ്ലെയിനിൽ പോകരുതെന്നു ഡാക്ടർമാർ നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നു.

തളർച്ച മാറിയാണ്‌ ഇൻഡ്യയിലെത്തിയതെങ്കിലും ആരോഗ്യം തിരിച്ചു കിട്ടിയിരുന്നില്ല. ഒരു രോഗിയെന്ന നിലയിൽ ആറുമാസംകൂടി കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവന്നു. വായിക്കാനും എഴുതാനും ശ്രദ്ധിക്കവയ്യെന്നായാൽ, പിന്നെ എന്നെപ്പോലുള്ളവരെക്കൊണ്ട്‌ എന്തു സാധിക്കും? എന്തായാലും അതിലും വലിയ സങ്കടങ്ങളിൽനിന്ന്‌—രോഗശയ്യയെത്തന്നെ അവലംബിച്ചു ജീവച്ഛവംപോലെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നതിൽനിന്ന്‌—രക്ഷപ്പെട്ടല്ലോ എന്നായിരുന്നു എനിക്ക്‌ ആശ്വാസം.

ഉപസംഹാരം

ഭാരമായ ഒരു ജോലിയും ചെയ്യാൻ ഇനി പ്രാപ്തിയുണ്ടാകയില്ലെന്ന് എനിക്കറിയാം. എങ്കിലും സമാന്യം ആരോഗ്യം തിരികെ കിട്ടി തനിക്കും മറ്റുള്ളവർക്കും ഉപകാരപ്രദമായി ജീവിതം കഴിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്ന ആഗ്രഹം എന്നെ വിട്ടുപോയില്ല. എന്നാൽ പുതുതായി ഒരു ജീവിതാധ്യായം തുടങ്ങുമെന്നോ ഇനിയും ചില പുസ്തകങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷിലും മലയാളത്തിലുമെഴുതുമെന്നോ അന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനിടയാക്കിയതു ദേശമംഗലത്തു വാസുദേവൻനമ്പൂതിരിപ്പാടവർകൾ എന്നോടു കാണിച്ച സ്നേഹമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ തൃശ്ശൂരിൽ പ്രസിദ്ധനായ കുട്ടഞ്ചേരിമൂസ്സിന്റെ ചികിത്സയിൽ താമസിച്ച് ഒരു ധാര കഴിച്ചു. അതിന്റെ ഫലം ഞാൻ ആശിച്ചതിൽ കവിഞ്ഞതായിരുന്നു. ഓർമ്മയും ശ്രദ്ധയുമെല്ലാം മുന്നേപ്പോലെ വന്നില്ലെങ്കിലും ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യമൊട്ടെല്ലാം തിരിച്ചു കിട്ടി.

പാരിസ്സിൽനിന്നു തിരിച്ചുവന്നു നെഹറുവിനെ ആദ്യം കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിരുന്നു, സുഖക്കേടു ഭേദമായാൽ എന്തു ചെയ്യാനാണ് ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നറിയിക്കണമെന്ന്. മൂസ്സിന്റെ ചികിത്സകൊണ്ടു രോഗിയെന്നുള്ള നില മാറിക്കിട്ടിയപ്പോൾ എന്റെ ആവശ്യപ്രകാരം നെഹറു എന്നെ രാജ്യസഭയിലേയ്ക്കു നിയമിച്ചു. ക്രമേണ ആരോഗ്യം തിരികെ വന്നതോടുകൂടി ഒരു സുഖവാസസ്ഥലമെന്നുതന്നെ ഗണിക്കാവുന്ന കാശ്മീരിൽ വൈസ്ചാൻസലറായും പോയി.

ഇതെല്ലാം ജീവിതസായന്തനത്തിലെ അനതിഗൗരവമായ പ്രവൃത്തികൾ എന്നേ ഞാൻ കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ളൂ. ഒരു വാനപ്രസ്ഥന്റെ ജീവിതം! പുസ്തകങ്ങളുടെ ഇടയിൽ, ബുദ്ധിജീവികളോടുള്ള സംസർഗ്ഗത്തിൽ, കാര്യവ്യഗ്രതയില്ലാതെ, ആവുന്നതുപോലെ വല്ലതുമെഴുതി, ജീവിതം കഴിക്കുന്നതായിരുന്നു ഞാനാഗ്രഹിച്ച ജീവിതസായാഹ്നം.

പാരീസ്സ് 1941

കൗരവസദസ്സിലെ
        ദ്രൗപദി,യാഭിജാത്യ-
ഗൗരവം മറക്കാത്തോൾ
        ദുർശ്ശയരിങ്കൽപ്പോലും;

പൗരുഷം വിട്ടു ദാസ്യ-
        വൃത്തിയിൽ കണവന്മാർ
ചാരവെ നില്ക്കെ, രാജ-
        സദസ്സിൽ മദാന്ധനാം

വൈരിയാൽ നിജവസ്ത്ര-
        മഴിക്കപ്പെട്ടീടിലും
സാരമാം സതീവ്രത-
        തേജസ്സാൽ തെളിഞ്ഞുള്ളോൾ;

ആ സ്ഥിതിയിങ്കൽപ്പോലു-
        മപരാജിത; സത്യ-
സദ്ധർമ്മം കലി കേറി
        ബാധിച്ചാലെന്നപോലെ,

പാരീസ്സു, ചതുരന്ത-
        സാർവ്വഭൗമയാം നിന്നെ
വൈരിമാർ സർവ്വലോക-
        സമക്ഷം മർദ്ദിച്ചാലും

സാധുക്കളും വല്ലഭന്മാർ
പൌരുഷമററു, ഹന്ത,
പ്രേതസന്നിഭരായി
നില്ക്കിലും, മഹാഭാഗേ,

നിന്നുടെയന്യാദൃശ-
സന്മഹിമാനംകൊണ്ടു-
തന്നെ നീ ജയിക്കുന്നു
ദുർദ്ധർഷയായിട്ടെന്നും!

